

EGİTİME BAKIŞ

2020

İZLEME VE DEĞERLENDİRME RAPORU

EĞİTİME BAKIŞ 2020

İZLEME ve DEĞERLENDİRME RAPORU

Eğitim-Bir-Sen Yayınları: 113

Eğitim-Bir-Sen Adına Sahibi

Ali YALÇIN / Genel Başkan

Genel Yayın Yönetmeni

Şükrü KOLUKISA / Genel Başkan Yardımcısı

Proje Yöneticisi

Atilla Olçum / Genel Başkan Yardımcısı

Yayın Kurulu

Ali Yalçın
Latif Selvi
Ramazan Çakırcı
Mithat Sevin
Şükrü Kolukisa
Hasan Yalçın Yayla
Atilla Olçum

tasarım. selim aytekin

baskı. semih ofset. 0312 341 40 75

baskı adedi. 5.000

baskı tarihi. 1. Baskı. Aralık 2020

ISBN. 978-625-7955-06-5

Eğitim-Bir-Sen Genel Merkezi

Zübeyde Hanım Mahallesi Sebze Bahçeleri Caddesi No: 86 Kat: 14-15-16 Altındağ/ANKARA

Tel: (0312) 231 23 06 - Faks: (0312) 230 65 28

www.ebs.org.tr - e-posta: ebs@ebs.org.tr

Atıf için:

Çelik, Z., Bozgeyikli, H. ve Yurdakul, S. (2020). *Eğitime bakış 2020: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

EĞİTİME BAKIŞ 2020

İZLEME ve DEĞERLENDİRME RAPORU

Zafer Çelik
Hasan Bozgeyikli
Serkan Yurdakul

TAKDİM

Bireylerin aldıkları eğitimin süresi ve kalitesi, işgücü piyasası koşulları, ekonomik ve kültürel çevre, eğitimden işe geçişlerinde önemli bir etkiye sahiptir. Günümüzde ülkeler, öğrenciler için gerekli olan sadece temel bilgi ve becerileri sağlamakla birlikte mezun olduklarında işgücü piyasasına girmesine de olanak sağlayacak eğitim politikaları geliştirme eğilimindedir.

Günümüz toplumlarında bireylerin aldıkları eğitim düzeyi yükseldikçe, daha yüksek istihdam oranlarına ve daha yüksek göreceli kazançlara sahip olma eğilimi söz konusudur. İster bireysel olsun, ister toplumsal veya ülke düzeyinde olsun eğitime zaman ve para ayırmak, beşeri sermayeye yapılan bir yatırımdır. Dolayısıyla kaynakları öğrencilerin ihtiyaçlarıyla eşleştirmek ve zamanı en iyi şekilde kullanmak, eğitim politikasının merkezinde yer almaktadır. Diğer taraftan eğitim sisteminin niteliğinin ve kalitesinin artması dolayısıyla da öğrencilerin ileri becerilere sahip olması toplumların geleceğinin parlak olacağına bir göstergesidir. Bu bağlamda ülkeler, eğitime yapılan yatırımların ne kadar etkili ve verimli sonuçlar verdiğini görmek için politikalarını ve uygulamalarını sürekli olarak izleme ve değerlendirme eğilimindedirler. Eğitim sistemini iyileştirmek ve geliştirmek için yapılan izleme ve değerlendirme çalışmaları sonucunda, mevcut durum, olumlu gelişme seyreden ve geliştirilmesi gereken alanların tespit edilmesi ve eğitim sisteminin iyileşmesi adına veri temelli önerilerin ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Türkiye'nin en büyük sivil toplum örgütü Eğitim-Bir-Sen olarak Türkiye'de eğitimin güncel durumunu ve politika önerilerini ortaya koymak amacıyla uluslararası kuruluşların standartları kullanılarak ve veri temelli analiz ilkesi gözetilerek 2016 yılından bu yana *Eğitime Bakış* rapor serisini yayınlıyoruz. Bu yıl beşincisini yayımladığımız *Eğitime Bakış 2020: İzleme ve Değerlendirme Raporu* ile veri temelli olarak Türkiye eğitim sistemini çeşitli göstergeler açısından izledik ve değerlendirdik. Çok çeşitli kaynaklardan elde ettiğimiz verilerle oluşturduğumuz bu raporumuzu tekrar kamuoyu ile paylaşmanın mutluluğu içindeyiz.

Türkiye eğitim sisteminin güncel durumunun ele alındığı ve eğitim politikalarının gündeme getirildiği *Eğitime Bakış 2020: İzleme ve Değerlendirme Raporu*'nun veri temelli analizleriyle eğitim sistemini iyileştirecek çalışmalara bir zemin oluşturmasını ve veri temelli politika geliştirme süreçlerine katkı sunmasını umuyoruz. Bu vesileyle raporu hazırlayan EBSAM ekibimize ve değerlendirmeleri ile rapora katkı veren herkese teşekkürlerimi iletiyorum.

Ali Yalçın

Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen
Genel Başkanı

ÖNSÖZ

Demokratik bir kültürün oluşması, ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi, toplumsal refahın gelişmesi dolayısıyla yoksulluğun azaltılması adına eğitimin oldukça önemli rolleri bulunmaktadır. Birçok eğitim sistemi, bireylerin istihdam edilebilirliklerini artıracak beceriler geliştirmelerine olanak sağlayacak politikalar geliştirmektedir.

Ülkeler arasında eğitim ve işgücü piyasası göstergelerini karşılaştırmak, hükümetlerin küresel eğilimleri daha iyi algılamalarına ve anlamalarına ve önümüzdeki yıllarda beşeri sermayenin nitelikli gelişmesi dolayısıyla ekonomilerin nasıl geliyeceğini tahmin etmelerine yardımcı olabilir. Buna karşılık, bu bilgiler, bugünün öğrencilerinin yarın işgücü piyasasına iyi hazırlanabilmesini sağlamayı amaçlayan eğitim politikalarının oluşturulmasına ve eğitim sisteminin iyileştirilmesine yardımcı olabilir. Bu bağlamda eğitim sistemini iyileştirmek için geliştirilen politikaların ve uygulamaların sürekli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Dahası, eğitim sisteminin mevcut durumunun ayrıntılı ve sistematik olarak izlenmesi ve değerlendirmesi; eğitim sisteminde geliştirilmesi gereken alanların tespit edilmesine, veri temelli politika önerileri geliştirilmesine imkân sunmaktadır.

Eğitim-Bir-Sen olarak 2016 yılından itibaren eğitim sistemini düzenli olarak yakından izliyor ve gelişmeleri değerlendiriyoruz. Bu yıl beşincisini hazırladığımız *Eğitime Bakış 2020: İzleme ve Değerlendirme Raporu* ile eğitim sisteminin mevcut durumunu, güncel politikaların ve uygulamaların etkilerini veri temelli olarak izledik ve değerlendirdik. Eğitime erişim ve katılım, eğitimin çıktıları, öğretmen ve okul müdürleri, eğitim-öğretim ortamları ve finansman bölümlerinden oluşan raporumuzda, eğitim sisteminin aksayan ve iyi işleyen yönlerini tespit ettik ve eğitim sisteminin iyileşmesi adına öneriler sunduk.

Rapor kapsamında göstergeler oluşturulurken MEB, TÜİK ve OECD verileri başta olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşların açık olarak yayınladığı veriler kullanılmıştır. Göstergeler altında OECD ülkelerine ilişkin veriler ele alınarak kapsamlı ve karşılaştırmalı bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır.

Raporun veri temelli analizler ortaya koyması ve atılması gereken politika adımlarına yardımcı olması adına, eğitim sistemine ve eğitim alanına katkı sunmasını temenni ediyorum. Bu vesileyle raporu hazırlayan Doç. Dr. Zafer Çelik, Prof. Dr. Hasan Bozgeyikli, Serkan Yurdakul ve eleştirel düşünceleriyle raporu okuyup katkı sağlayan Doç. Dr. Bekir S. Gür'e ve EBSAM ekibimize teşekkür ediyorum.

Atilla Olçum

Genel Başkan Yardımcısı

İçindekiler

Takdim	5
Önsöz	7
Şekil, Tablo ve Harita Listesi	11
Kısaltmalar Listesi	17
Giriş	19
Yönetici Özeti	23

BÖLÜM A EĞİTİME ERİŞİM VE KATILIM 30

Gösterge	A1	Kademelerde kaç öğrenci vardır?	32
Gösterge	A2	Kademelere göre okullaşma oranları nasıldır?	35
Gösterge	A3	Ortaöğretimde farklı okullarda kaç öğrenci vardır?	39
Gösterge	A4	Özel öğretim kurumlarında ne kadar öğrenci öğrenim görmektedir?	43
Gösterge	A5	Açıköğretim ortaokulu ve lisesinde öğrenci sayısı ne kadardır?	46
Gösterge	A6	Kaynaştırma, özel sınıf ve BİLSEM'deki öğrenci sayısı kaçtır?	48
Bölüm	A	Öneriler	52
Bölüm	A	Kaynaklar	54

BÖLÜM B EĞİTİMİN ÇIKTILARI 56

Gösterge	B1	Nüfusun eğitim düzeyi nasıldır?	59
Gösterge	B2	Türkiye'nin PISA 2018 performansı nasıldır?	62
Gösterge	B3	Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS)'nda ortalama başarı durumu nasıldır?	66
Gösterge	B4	Yükseköğretime geçiş oranları ve yükseköğretim kontenjanları nasıldır?	68
Gösterge	B5	Eğitimin işgücü piyasasındaki rolü nasıldır?	73
Gösterge	B6	Genel lise ve meslek lisesi mezunu çalışanlar ne kadar kazanıyor?	79
Bölüm	B	Öneriler	81
Bölüm	B	Kaynaklar	83

BÖLÜM C ÖĞRETMENLER ve OKUL MÜDÜRLERİ 84

Gösterge	C1	Öğretmenlerin profili nasıldır?	86
Gösterge	C2	Öğretmen arz ve talebi ne durumdadır?	91
Gösterge	C3	Öğretmen ve okul yöneticileri maaşları nasıldır?	95
Gösterge	C4	Okul yöneticilerinin çalışma süreleri nasıldır?	98
Bölüm	C	Öneriler	99
Bölüm	C	Kaynaklar	100

BÖLÜM D EĞİTİM-ÖĞRETİM ORTAMLARI 102

Gösterge	D1	Okul, şube ve derslik sayısı kaçtır?	105
Gösterge	D2	Okul, sınıf ve şube başına kaç öğrenci düşmektedir?	109
Gösterge	D3	Öğretmen başına kaç öğrenci düşmektedir?	119
Gösterge	D4	Taşımali eğitimde öğrenci sayısı kaçtır?	126
Bölüm	D	Öneriler	129
Bölüm	D	Kaynaklar	130

BÖLÜM E FİNANSMAN 132

Gösterge	E1	Eğitime ayrılan bütçenin GSYH'ye oranı kaçtır?	134
Gösterge	E2	Öğrenci başına ne kadar harcama yapılmaktadır?	138
Gösterge	E3	Ekonomik sınıflandırmaya göre MEB bütçe dağılımı nasıldır?	141
Bölüm	E	Öneriler	144
Bölüm	E	Kaynaklar	145

Şekil, Tablo ve Harita Listesi

Şekil	A.1.1	Kademelere göre toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	32
Şekil	A.1.2	Kademelere göre öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim (2015-2019)	33
Şekil	A.1.3	Okul türüne göre ortaöğretimde yeni kayıt öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	33
Şekil	A.1.4	Okul türüne göre ortaöğretimde yeni kayıt yaptıran öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim (2015-2019)	34
Şekil	A.2.1	Yaş gruplarına ve cinsiyete göre net okullaşma oranları (%) (2019)	35
Şekil	A.2.2	İllere ve cinsiyete göre 14-17 yaş için net okullaşma oranları (%) (2019)	36
Şekil	A.2.3	Bazı OECD ülkelerinde 17 yaş için net okullaşma oranları (ortaöğretim ve yükseköğretim) (%) (2018)	37
Şekil	A.2.4	OECD ülkelerinde ortaöğretimdeki öğrencilerin genel ortaöğretim ve mesleki ve teknik ortaöğretimdeki oranları (%) (2018)	38
Şekil	A.3.1	Okul türüne göre ortaöğretimde toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	39
Şekil	A.3.2	Cinsiyete göre fen liselerindeki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	40
Şekil	A.3.3	Cinsiyete göre sosyal bilimler liselerindeki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	41
Şekil	A.3.4	Cinsiyete göre imam hatip ortaokul öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2013-2019)	41
Şekil	A.3.5	Cinsiyete göre imam hatip liselerindeki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	42
Şekil	A.4.1	Kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	43
Şekil	A.4.2	Kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payında yaşanan değişim (%) (2015-2019)	44
Şekil	A.4.3	Bazı OECD ülkelerinde farklı kademelerde özel öğretim öğrenci oranı (%) (2018)	45
Şekil	A.5.1	Açıköğretim ortaokulu ve açıköğretim lisesi öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	46
Tablo	A.5.2	Cinsiyete ve eğitim kademesine göre açıköğretimde öğrenci sayıları (2019)	47
Şekil	A.5.3	Okul türlerine göre açıköğretim lisesi öğrencilerinin oransal (%) dağılımında yaşanan değişim (2015-2019)	47
Tablo	A.6.1	Yıllara ve cinsiyete göre okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde özel eğitim alan öğrenci sayıları (2015-2019)	48
Şekil	A.6.2	İlköğretimde özel eğitim alan öğrenciler içerisinde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayısı ve oranında (%) yaşanan değişim (2015-2019)	49
Şekil	A.6.3	Ortaöğretimde özel eğitim alan öğrenciler içerisinde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayısında ve oranında (%) yaşanan değişim (2015-2019)	49

Şekil	A.6.4	İlköğretim özel eğitim sınıflarındaki öğrenci sayısı ve toplam ilköğretim özel öğrenci sayısı içindeki payında (%) yaşanan değişim (2015-2019)	50
Şekil	A.6.5	BİLSEM sayısı ve kurum başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim (2015-2019)	51
Şekil	A.6.6	BİLSEM öğrenci sayıları ve cinsiyet oranında yaşanan değişim (2015-2019)	51
Şekil	B.1.1	Cinsiyete göre 18-21 yaş grubunda en az lise mezunu olanların oranında yaşanan değişim (%) (2015-2019)	59
Şekil	B.1.2	OECD ülkelerinde 25-34 yaş arası en az lise mezunu olma oranı (%) (2019)	60
Şekil	B.1.3	Okul türüne ve cinsiyete göre ortaöğretimden mezun öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2010, 2014 ve 2019)	60
Tablo	B.2.1	Ülkelere göre PISA 2018 okuma, matematik ve fen puanı ortalamaları	62
Şekil	B.2.2	Türkiye ve OECD ülkelerinin PISA okuma, matematik ve fen puanı ortalamalarında yaşanan değişim (2003- 2018)	63
Şekil	B.2.3	Cinsiyete göre Türkiye'nin PISA okuma, matematik ve fen puanı ortalamalarında yaşanan değişim (2003- 2018)	64
Şekil	B.2.4	Bölgelere göre PISA 2018 okuma, matematik ve fen puanı ortalamaları	64
Şekil	B.2.5	Okul türüne göre PISA 2018 okuma, matematik ve fen puanı ortalamaları	64
Şekil	B.2.6	Yeterlik düzeyine göre PISA 2018 okuma, matematik ve fen alanlarında öğrencilerin oransal dağılımı	65
Tablo	B.3.1	Test türlerine göre TYT'de soru sayıları ve cevaplayan adayların ortalama netleri (2018, 2019 ve 2020)	66
Tablo	B.3.2	Test türlerine göre AYT'de soru sayıları ve cevaplayan adayların ortalama netleri (2018, 2019 ve 2020)	67
Şekil	B.4.1	Üniversite giriş sınavına başvuranların lise mezuniyetlerine ve daha önce yerleşme durumlarına göre oransal dağılımında yaşanan değişim (%) (2016-2020)	68
Şekil	B.4.2	Üniversite giriş sınavına başvuranların lise mezuniyetlerine ve daha önce yerleşme durumlarına göre sayısal dağılımında yaşanan değişim (%) (2010, 2015 ve 2020)	69
Şekil	B.4.3	Lise mezuniyetlerine ve daha önce yerleşme durumlarına göre üniversite giriş sınavına başvuranlar arasında bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranlarında yaşanan değişim (%) (2016 ve 2020)	69
Şekil	B.4.4	Farklı türde yükseköğretim programlarına yerleşen öğrencilerin üniversite giriş sınavına başvuran aday sayısına oranında yaşanan değişim (%) (2010, 2015 ve 2020)	70
Şekil	B.4.5	Ortaöğretim son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran ve sonrasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin oranında yaşanan değişim (%) (2010, 2015 ve 2020)	70
Şekil	B.4.6	ÖSYS'ye başvuran ve yerleşen aday sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)	71
Şekil	B.4.7	Lise türüne göre üniversite giriş sınavına başvuranların içinde bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranı (%) (2020)	72
Şekil	B.5.1	Okul türüne göre 15+ yaş grubunda lise mezunlarının istihdam ve işsizlik oranlarında yaşanan değişim (%) (2015-2019)	73
Şekil	B.5.2	OECD ülkelerinde 25-64 yaş arası ortaöğretim mezunlarının okul türüne göre istihdam oranı (%) (2019)	74

Tablo	B.5.3	OECD ülkelerinde 25-34 yaş arası ortaöğretim mezunlarının okul türüne göre işsizlik ve istihdamda olmayanların oranı (%) (2019)	75
Şekil	B.5.4	15+ yaş grubunda genel lise mezunu olanların cinsiyete göre istihdam ve işsizlik oranlarında yaşanan değişim (%) (2015-2019)	76
Şekil	B.5.5	15+ yaş grubunda lise dengi meslek okul mezunu olanların cinsiyete göre istihdam ve işsizlik oranlarında yaşanan değişim (%) (2015-2019)	77
Şekil	B.5.6	OECD ülkelerinde 25-34 yaş arası mesleki ortaöğretim mezunlarının cinsiyete göre işsizlik oranı (%) (2019)	77
Şekil	B.5.7	OECD ülkelerinde 20-24 yaş arası ne eğitimde ne istihdamda olanların (NEET) oranı (%) (2009, 2019)	78
Şekil	B.5.8	OECD ülkelerinde 18-24 yaş arasında eğitimde olmayanların iş piyasaları statüsüne göre dağılımı (%) (2019)	78
Şekil	B.6.1	Cinsiyete ve eğitim düzeyine göre çalışanların yıllık ortalama brüt kazancı (₺) (2018)	79
Şekil	B.6.2	OECD ülkelerinde eğitim düzeyine göre çalışanların görece kazançları (lise altı=100) (2018)	80
Şekil	C.1.1	Kademelere göre öğretmen sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	86
Şekil	C.1.2	Kamu ve özel ilköğretim ve ortaöğretim okullarındaki öğretmen sayıları (2018 ve 2019)	87
Şekil	C.1.3	Kadın öğretmen oranında (%) yaşanan değişim (2009, 2014 ve 2019)	87
Şekil	C.1.4	Kamu ve özel öğretim okullarında kademelere göre kadın öğretmen oranı (%) (2019)	88
Tablo	C.1.5	OECD ülkelerinde kademelere göre kadın öğretmen oranı (%) (2018)	89
Şekil	C.1.6	OECD ülkelerinde öğretmenlerin yaşlarının dağılımı (%) (2018)	90
Şekil	C.2.1	Kamu okullarına ataması yapılan öğretmen sayılarında yaşanan değişim (2016-2020)	91
Tablo	C.2.2	Sözleşmeli olarak ataması yapılan öğretmenlerin alanlara göre dağılımı (2019 ve 2020)	92
Şekil	C.2.3	Sözleşmeli olarak ataması yapılan 39.827 öğretmenin bölgelere göre oransal (%) dağılımı (2020)	92
Şekil	C.2.4	Eğitim fakültelerine yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı ve kadın öğrenci oranında yaşanan değişim (2015-2019)	93
Şekil	C.2.5	Eğitim fakültelerinden mezun olanların sayısı ve mezun kadın oranında yaşanan değişim (2015-2019)	93
Şekil	C.2.6	KPSS eğitim bilimleri testine giren aday sayısında yaşanan değişim (2016-2020)	94
Şekil	C.3.1	Satın alma gücü paritesi dikkate alındığında OECD ülkelerinde ortaokul öğretmenlerinin kariyer düzeylerine göre yıllık maaşları (\$) (2019)	95
Tablo	C.3.2	Satın alma gücü paritesi dikkate alındığında OECD ülkelerinde kademelere göre 15 yıllık öğretmenlerin maaşları (\$) (2019)	96
Şekil	C.3.3	Satın alma gücü paritesi dikkate alındığında OECD ülkelerinde ortaokul okul müdürlerinin yıllık olarak en yüksek yasal maaşları (\$) (2019)	97
Şekil	C.4.1	OECD ülkelerinde ortaokul düzeyinde okul müdürlerinin yıllık öğretim yapması gereken süre ve toplam çalışma süresi (saat) 2019	98
Tablo	D.1.1	Kademelere göre okul/kurum sayıları (2015-2019)	105
Tablo	D.1.2	Kamuda bazı okul türlerine göre okul sayıları (2015-2019)	106
Tablo	D.1.3	Kademelere göre derslik ve şube sayıları (2015-2019)	106

Tablo	D.1.4	Ortaöğretimde okul türüne göre derslik ve şube sayıları (2015-2019)	107
Tablo	D.1.5	Kamuda yeni yapılan derslik sayıları (2015-2019)	108
Şekil	D.2.1	İlköğretim ve ortaöğretimde şube ve derslik başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	109
Şekil	D.2.2	Özel öğretimde ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	110
Şekil	D.2.3	İlkokul ve ortaokulda şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2019)	110
Şekil	D.2.4	Ortaöğretimde okul türüne göre şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	111
Şekil	D.2.5	İlk ve ortaöğretimde okul türüne göre okul başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	112
Şekil	D.2.6	İlkokul ve ortaokullarda bölgelere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2019)	112
Şekil	D.2.7	Ortaöğretimde okul türüne ve bölgelere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2019)	113
Şekil	D.2.8	İlkokul ve ortaokullarda bölgelere göre okul başına düşen öğrenci sayısı (2019)	114
Şekil	D.2.9	Ortaöğretimde okul türüne ve bölgelere göre okul başına düşen öğrenci sayısı (2019)	114
Şekil	D.2.10	İlkokul ve ortaokulda illere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2019)	116
Şekil	D.2.11	Ortaöğretimde okul türüne ve illere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2019)	117
Şekil	D.2.12	Bazı OECD ülkelerinde ilkokul ve ortaokullardaki ortalama sınıf mevcudu (2018)	118
Şekil	D.3.1	Kademelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim (2015-2019)	119
Şekil	D.3.2	İlkokul ve ortaokulda öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	120
Şekil	D.3.3	Ortaöğretimde okul türüne göre öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	120
Şekil	D.3.4	İlkokul ve ortaokulda bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2019)	121
Şekil	D.3.5	Ortaöğretimde okul türüne ve bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2019)	121
Şekil	D.3.6	İlkokul ve ortaokulda illere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2019)	123
Şekil	D.3.7	Ortaöğretimde okul türüne ve illere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2019)	124
Şekil	D.3.8	OECD ülkelerinde kademelere göre öğrenci-öğretmen oranları (2018)	125
Şekil	D.4.1	Kademelere göre taşınmalı eğitim kapsamında taşınan öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	126
Harita	D.4.2	İlkokulda taşınmalı eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranlarının (%) illere göre dağılımı (2019)	127
Harita	D.4.3	Ortaokulda taşınmalı eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranlarının (%) illere göre dağılımı (2019)	127
Harita	D.4.4	Ortaöğretimde taşınmalı eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranlarının (%) illere göre dağılımı (2019)	128
Şekil	E.1.1	MEB bütçesinin (milyar ₺) GSYH'ye ve merkezi yönetim bütçesine oranında (%) yaşanan değişim (2016-2020)	134

Şekil	E.1.2	OECD ülkelerinde eğitime yapılan toplam kamusal ve özel harcamanın GSYH'ye oranı (%) (2017)	135
Tablo	E.1.3	OECD ülkelerinde eğitim kademelerine göre eğitime yapılan toplam harcamanın GSYH'ye oranı (%) (2017)	136
Şekil	E.1.4	OECD ülkelerinde toplam hükümet harcamaları içinde eğitime yapılan toplam kamu harcamalarının oranı (%) (2017)	137
Şekil	E.2.1	Kademelere göre öğrenci başına yapılan harcamalarda (₺) yaşanan değişim (2010-2019)	138
Şekil	E.2.2	OECD ülkelerinde öğrenci başına yapılan toplam harcama (\$) (2017)	139
Şekil	E.2.3	Ortaöğretimde lise türüne göre öğrenci başına yapılan harcamalarda (₺) yaşanan değişim (2010-2019)	139
Şekil	E.2.4	OECD ülkelerinde ortaöğretimde lise türüne göre öğrenci başına yapılan harcamalar (\$) (2017)	140
Şekil	E.3.1	MEB bütçesinde cari ve sermaye (yatırım) giderlerinin dağılımında yaşanan değişim (%) (2016-2020)	141
Şekil	E.3.2	Merkezi bütçe yatırımlarından MEB yatırımlarına ayrılan payda yaşanan değişim (%) (2011-2020)	142
Şekil	E.3.3	OECD ülkelerinde kamu ve özel eğitim kurumlarında cari harcamanın dağılımı (%) (2017)	142
Şekil	E.3.4	OECD ülkelerinde eğitime yapılan kamu ve özel harcamaların dağılımı (%) (2017)	143

Kısaltmalar Listesi

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AYT	Alan Yeterlilik Testi
BİLSEM	Bilim ve Sanat Merkezi
GSYH	Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
KPSS	Kamu Personeli Seçme Sınavı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
NEET	Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olanlar <i>Not in Education, Employment, or Training</i>
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü <i>Organization for Economic Co-operation and Development</i>
ÖSYM	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
ÖSYS	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Sistemi
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı <i>Programme for International Student Assessment</i>
TEOG	Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TYT	Temel Yeterlilik Testi
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü <i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>
YDT	Yabancı Dil Testi
YKS	Yükseköğretim Kurumları Sınavı
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

Yeni tip koronavirüsün (Covid-19) Mart ayının ortasında tüm dünyaya yayılması ile birlikte pandemi ilan edilmiştir. Covid-19 pandemisi sürecinde hastalığın yayılımının kontrol altına alınması için ülkeler genel olarak önemli kısıtlama ve karantina uygulamalarını başlatmıştır. Bu süreçte okullarda kapatılmış ve eğitimler uzaktan eğitim süreci ile yürütülmüştür. Nisan ayının ortasından itibaren salgını kontrol altına almaya başlayan ülkeler tekrar yüz yüze eğitim süreçlerine başlamıştır (Çelik, 2020; Eğitim-Bir-Sen, 2020). Eylül ayında yeni öğretim yılının başlaması ile birlikte ülkeler en temel politika önceliği olarak okulları açık tutmayı hedeflemişlerdir. Bu hedef çerçevesinde salgının en yoğun olduğu süreçlerde dahi okulları kapatmamışlardır. Çünkü okulların kapanmasının çocuklar için önemli öğrenme kayıplarına, sosyal, psikolojik ve duygusal sorunlara neden olmaması, çocukların çok daha sağlıklı bir şekilde gelişimlerini sürdürmeleri için en önemli öncelik olarak okulların açık olması ilkesi benimsenmiştir.

Covid-19 pandemisi ülkelerin bir kriz karşısında ne kadar başarılı bir şekilde cevap geliştirebildiklerini test etmiş ve sürdürülebilir bir eğitim sistemi tesis etmenin önemini göstermiştir. Eğitim sisteminin beşeri, fiziki ve teknolojik niteliği Covid-19 pandemisi sürecinde çok daha açık bir şekilde görülmüştür (OECD, 2020). Bu bağlamda eğitim sistemini iyileştirmek için geliştiren politikaların ve uygulamaların sürekli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesinin önemi bir kez daha gün yüzüne çıkmıştır. Daha açık bir ifade ile eğitim sisteminin mevcut durumunun ayrıntılı ve sistematik olarak izlenmesinin ve değerlendirmesinin, eğitim sisteminde geliştirilmesi gereken alanların tespit edilmesinin, veri temelli politika önerilerinin geliştirilmesinin değeri ve önemi pandemi sürecinde çok daha iyi bir şekilde anlaşılmıştır.

Bu amaçla bu yıl beşincisi hazırlanan *Eğitime Bakış* raporu; Türkiye eğitim sisteminin, çeşitli göstergelerle ayrıntılı bir şekilde veriye dayalı olarak izleme ve değerlendirmesini yapmaktadır. Bu rapor, politika geliştirici ve uygulayıcıların, ilgili kurum ve kuruluşların, araştırmacıların, basın mensuplarının ve genel okuyucuların, mevcut sistemin göstergelerini kapsamlı bir şekilde incelemelerine ve müdahale edilmesi gereken alanları görmelerine yardımcı olacaktır.

Amaç ve Kapsam

Eğitime Bakış rapor serisinin temel amacı, Türkiye eğitim sistemini, somut ve ölçülebilir verilerden yola çıkarak oluşturulan göstergeler çerçevesinde izleme ve değerlendirmesini yapmaktır. *Eğitime Bakış 2020: İzleme ve Değerlendirme Raporu* beş ana bölümden meydana gelmektedir: Eğitime erişim ve katılım; eğitimin çıktıları; öğretmenler ve okul müdürleri; eğitim-öğretim ortamları; finansman. Her ana bölümde farklı göstergelere yer verilmiş olup bu raporda toplamda 23 gösterge yer almaktadır. Her bir göstergedeki soruya yanıt aramak için mevcut ulusal ve uluslararası veriler kullanılarak tablo, şekil veya haritalara yer verilmiştir. Bu rapordaki veriler, 2019-2020 öğretim yılını içerdiğinden ve

genellikle bu verilerin öğretim yılının başındaki veya öğretim yılının ortasındaki veriler olmasından dolayı, Covid-19 pandemisinin etkisinde kalmamış verilerdir. Pandeminin etkisini gösteren veriler önümüzdeki yıllarda daha açık bir şekilde görülmeye başlanacaktır.

Her yıl yayımlanan *Eğitime Bakış* raporlarında ele alınan göstergelere ilişkin verilerin tarih aralıkları ve gösterim biçimi; ilk veriden itibaren, tablo-şekil-harita dönüştürmeleri olarak sürekli değişmektedir. Bunun temel amacı verinin kırılımları, bir önceki yıla göre değişimleri ile 2, 5 veya 10 yıllık periyotlardaki değişim aşamalarını daha ayrıntılı olarak incelemektir. Bu raporda da bazı göstergeler verinin elde edilmesine ve yapısına göre çıkarılmış, bazı göstergeler eklenmiş ve bazı göstergelerin de adı değişmiştir.

Yöntem

Bu rapor nicel araştırma yöntemlerinden olan betimsel araştırma özelliğine sahiptir. Rapor zaman içinde meydana gelen değişimleri de ele aldığı için hem kesitsel hem de boylamsal niteliktedir. Veri analizinde tablolama tekniklerinin yanı sıra şekil ve haritalar da kullanılmıştır. Tüm tablo ve şekillerde bir standart oluşturmak amacıyla öğretim yılının başlangıç yılı referans olarak alınmıştır. Örneğin, 2019-2020 öğretim yılına ait veriler, şekil, tablo ve haritalarda 2019 olarak verilmiştir. Mezuniyete ilişkin verilerde ise öğretim yılının son yılı referans olarak alınmış olup 2019 yılı, 2018-2019 öğretim yılı sonunda mezun olma durumunu göstermektedir. Bütçeye ilişkin tablo ve şekillerde ise ilgili yıllar baz alınmıştır. Bu raporda bazı göstergeler 1 veya 2 yılı/öğretim yılını, bazı göstergeler 5 veya 10 yılı/öğretim yılını içerecek şekilde, bazı göstergeler ilk veriden itibaren ele alınmış ve analiz edilmiştir. Bazı göstergelerde ise beşer yıllık (2009, 2014 ve 2019) periyotlar halinde iki veya üç tarih ele alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'den elde edilen verilerde kullanılan terimler ve kavramlar, raporun ilgili göstergelerinde aynı şekilde kullanılmıştır. Bununla birlikte, OECD ve TÜİK tarafından kullanılan kavramların özellikle işgücü verilerinde farklılaştığı görülmektedir. OECD verilerinde *Secondary Education General Programmes* ve *Vocational Programmes* gibi kavramlar kullanılırken, bu kavramlar TÜİK verilerinde *Genel Lise* ve *Lise Dengi Mesleki Okul* kavramları ile karşılanmıştır. Raporda ise verilerin elde edildiği kurumun tercih ettiği kavramlar kullanılmıştır. Ayrıca, bilindiği üzere imam hatip ortaokulları ile Anadolu imam hatip liseleri MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü bünyesinde hizmet vermektedir. MEB'in yayımladığı istatistiklerde bu okullardaki öğrenci sayıları genel tablolarda mesleki ve teknik ortaöğretimden ayrı bir veri olarak yer almakta iken, okullaşma oranları, yeni kayıt ve mezun sayıları, okul, şube, derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları gibi birçok göstergede ise mesleki ve teknik ortaöğretim içerisinde gösterilmekte ve Türkiye'nin uluslararası göstergelerinde de bu şekilde sunulmaktadır. Buna ilaveten Hazine ve Maliye Bakanlığı ile TÜİK'te de bu okul türlerine ilişkin veriler mesleki ve teknik ortaöğretim verileri içerisinde gösterilmektedir. Bu raporda da Anadolu imam hatip liselerine yönelik veriler mesleki ve teknik ortaöğretim türü içinde gösterilmiş aynı zamanda da bu okul türlerine ilişkin veriler ayrı olarak da verilmeye çalışılmıştır.

Temel Veri Kaynakları

Eğitime Bakış raporlarında kullanılan ve güncellenen veriler ulusal ve uluslararası çeşitli veri kaynaklarından elde edilmiştir. Raporu öncelikli olarak *Eğitime Bakış 2019* raporunda da yer alan bazı göstergelerin verileri, en son veriler doğrultusunda güncellenmiş ve gösterim türüne ve referans yıllarına göre de revize edilmiştir. Verilerin güncellenmesi sırasında MEB (2020) tarafından yıllık olarak yayımlanan *Millî Eğitim İstatistikleri*, Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)'nin web sitesinde yer alan sınavlara ilişkin sayısal bilgiler ve Hazine ve Maliye Bakanlığının web sitesinden elde edilen resmi verilerden yararlanılmıştır. Ayrıca, TÜİK veritabanı kullanılarak, işgücü istatistikleri, yaş grupları ve eğitim düzeyine göre istatistikler elde edilmiştir. Uluslararası karşılaştırmalar için OECD (2020)'nin her yıl hazırladığı *Bir Bakışta Eğitim* ve OECD veritabanı kullanılmıştır. Buna ilaveten OECD tarafından üç yılda bir düzenlenen Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) 2018 verilerine yer verilmiştir.

Kaynaklar

- Çelik, Z. (2020). *Covid-19 salgının gölgesinde eğitim: Riskler ve öneriler*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi
- Çelik, Z., Bozgeyikli, H., & Yurdakul, S. (2019). *Eğitime bakış 2019: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Eğitim-Bir-Sen. (2020). *Pandemi sürecinde okulları güvenle açmak*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Lordan, R., Fitzgerald, G.A. & Grosser, T. (2020). Reopening school during Covid-19. *Science*. 369(6508), 1146. 10.1126/science.abe5765
- MEB. (2020). *Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2019–2020*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- OECD. (2020). *Education at a glance 2020: OECD indicators*. Organisation for Economic Co-operation and Development.

YÖNETİCİ ÖZETİ

BÖLÜM A: EĞİTİME ERİŞİM VE KATILIM

2015-2019 yılları arasında toplam öğrenci sayısı 17,6 milyondan 18,2 milyona; okul öncesinde 1,2 milyondan 1,6 milyona; ilköğretimde 10,6 milyondan 11 milyona yükselmiş; ortaöğretimde ise 5,8 milyondan 5,6 milyona düşmüştür. Bu tarihlerde genel ortaöğretimdeki öğrenci sayısı 3 milyon 412 bin, mesleki ve teknik ortaöğretim de ise 1 milyon 608 bin olarak gerçekleşmiştir. Bu yıllar arasında cinsiyet oranı okul öncesinde 91'den 93'e yükselmiş, ilköğretimde 97'den 96'ya, ortaöğretimde ise 91'den 89'a inmiştir.

2015-2019 yılları arasında genel ortaöğretime yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı 500 binden 626 bine yükselirken mesleki ve teknik ortaöğretimde 608 binden 443 bine inmiştir. Bu yıllar arasında cinsiyet oranı genel ortaöğretimde 111'den 117'ye yükselmiş, mesleki ve teknik ortaöğretimde ise 80'den 73'e inmiştir. 2015-2019 yılları arasında genel ortaöğretimdeki öğrenci sayısı 3 milyondan 3,4 milyona yükselirken mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrenci sayısı 2,1 milyondan 1,6 milyona, din öğretimindeki öğrenci sayısı ise 677 binden 610 bine inmiştir. OECD ülkeleri ortalamasına göre genel ortaöğretimdeki öğrencilerin oranı %57 iken mesleki teknik ortaöğretimdeki öğrencilerin oranı %43'tür. Türkiye'de bu oranlar %46'ya %54'tür.

2019 yılında 3-5 yaş grubunda hem kız hem de erkekler için net okullaşma oranı %43; 4-5 yaş grubunda her iki cinsiyet için %55; 5 yaş grubu için %75 düzeyindedir. Teorik olarak ilköğretim kademesine denk düşen 6-9 yaş grubunda toplam net okullaşma oranı %98, ortaokul kademesine denk düşen 10-13 yaş grubundaki kız ve erkeklerin net okullaşma oranları %99 düzeyindedir. Teorik olarak ortaöğretim kademesini ifade eden 14-17 yaş grubunda net okullaşma oranı %90 düzeyindedir. Ortaöğretimde il bazlı erişimdeki eşitsizlik cinsiyet temelli olarak var olmaya devam etmektedir. Rize'de net okullaşma oranı her iki cinsiyette de %100 iken Bitlis, Siirt ve Şanlıurfa gibi illerde bu okullaşma oranı Türkiye ortalamasının ciddi oranda altında ve kızlar erkeklerden 11 puan daha düşük düzeyde okula erişmektedir. Türkiye halen 17 yaş grubunda OECD ülkeleri arasında okullaşma oranının en düşük olduğu ülkelerden biridir.

2015-2019 yılları arasında özel öğretim kurumlarının tüm kademelerinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 1,2 milyondan 1,5 milyona; okul öncesinde 192 binden 289 bine; ilköğretimde 511 binden 623 bine yükselmiştir. 2019 yılında öğrencilerin ortaöğretimde %9,9'u, ilköğretimde %5,7'si, okul öncesinde %17,7'si toplamda %9,9'u özel öğretim kurumlarına devam etmiştir. Son yıllarda okullaşma oranları artsa da Türkiye halen OECD ülkelerinin altında özel okullaşma oranlarına sahiptir.

2015-2019 yılları arasında açıköğretimdeki toplam öğrenci sayısı 1,9 milyondan 1,6 milyona inmiş, açıköğretim lisesi öğrenci sayısı 1,6 milyondan 1,4 milyona, açık ortaokuldaki öğrenci sayısı 338 binden 223 bine inmiştir.

2015-2019 yılları arasında özel eğitim alan toplam öğrenci sayısı 288 binden 426 bine yükselmiştir. 2019 yılında özel eğitim alan öğrencilerin 5 bini okul öncesi, 339 bini ilköğretim ve 8 bini ortaöğretim öğrencisidir.

2015-2019 yılları arasında BİLSEM sayısı 89'dan 182'ye, kurum başına düşen öğrenci sayısı 210'dan 315'e, öğrenci sayısı ise 19 binden 57 bine yükselmiştir.

BÖLÜM B: EĞİTİMİN ÇIKTILARI

2015-2019 yılları arasında 18-21 yaş grubunda en az lise mezunu olma oranı erkeklerde %52,2'den %63,9'a, kadınlarda %57,7'den %69,5'e ve toplamda %54,9'dan %66,7'ye yükselmiştir. Türkiye'de yıllar içinde ortaöğretim mezun oranı artmasına rağmen 25-34 yaş arası nüfusun en az lise mezunu olma oranı OECD ülkeleri ortalaması (%85) ile kıyaslandığında Türkiye'deki (%59), oran oldukça düşüktür.

2010-2019 yılları arasında genel ortaöğretimde mezun sayısı erkeklerde 194 binden 284 bine, kızlarda 206 binden 310 bine genel öğretim toplamında 400 binden 594 bine çıkmıştır. Mesleki ve teknik ortaöğretimde mezun sayısı ise erkeklerde 148 binden 235 bine kızlarda 115 binden 220 bine mesleki ve teknik ortaöğretimde toplamda 263 binden 455 bine yükselmiştir. 2019 yılında ortaöğretimden toplam mezun sayısı ise 1 milyonu geçmiştir.

2018 PISA verilerine göre Türkiye katılımcı 78 ülke ve ekonomi arasında okuma alanında OECD ortalamasının (487 puan) altında ve 466 puan ile 40. sırada, matematik alanında OECD ortalamasının altında (489 puan) ve 454 puan ile 42. sırada gelirken fen alanında da OECD ortalamasının (489 puan) altında ve 468 puan ile 39. sırada yer almıştır. Türkiye, 37 katılımcı OECD ülkesi arasında okuma alanında 31., matematik alanında 33. ve fen alanında 30. sırada yer almıştır. PISA 2018'de okuma alanında kızlar erkeklerden 25 puan, fen alanında kızlar erkeklerden 7 puan, matematik alanında ise erkekler kızlardan 5 puan daha yüksek performans sergilemiştir. Bölgesel anlamda da PISA 2018'de üç alanda da önemli bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Türkiye'nin batısından doğusuna doğru gidildikçe PISA 2018 uygulamasının her üç alandaki ortalama puanları bakımından düştüğü görülmektedir. En düşük puan ortalamasına sahip Ortadoğu Anadolu Bölgesinin okuma alanında Batı Anadolu Bölgesinden 92 puan, matematik alanında Ege Bölgesinden 69 puan, fen alanında ise Batı Anadolu Bölgesi ile arasında 65 puan fark vardır. Okul türlerine göre başarı önemli ölçüde farklılaşmaktadır. En başarılı lise türü olan fen liseleri ile en başarısız grup olan çok programlı lise öğrencileri arasında okuma alanında 190, matematik alanında 218 ve fen alanında 182 puan fark vardır. PISA 2018'de temel yeterlilik düzeyinin altındaki öğrenci oranı OECD ülkelerinden fazla, üst düzey performans gösteren öğrenci oranı ise OECD ülkeleri ortalamasından daha düşüktür. Türkiye'de yüksek öğretime geçiş sınavlarındaki test ortalamasına bakıldığında da ortalama netlerin oldukça düşük olduğu görülmektedir.

2011-2020 yılları arasında ÖSYS'ye başvuran aday sayısı 1,8 milyondan 2,4 milyona yükselirken, yerleşen kişi sayısı 789 binden 922 bine yükselmiştir. 2010-2020 yılları arasında lise son sınıf düzeyinde sınava başvuran kişi sayısı 689 binden 894 bine, liseden mezun yerleşmemiş olanların sayısı 470 binden 963 bine yükselmiştir. Her yıl daha önce bir programa yerleşmiş ya da mezun

yaklaşık 600 bin kişi yükseköğretime geçiş sınavına başvurmuştur. Son 10 yılda yükseköğretime geçiş sınavına başvuran aday sayısı %42 artarken, yerleşen aday sayısı %17 artmıştır. Bu ise yükseköğretime yönelik arz ve talep arasındaki makasın iyice açıldığını göstermektedir. Son sınıf düzeyinde sınava başvuranların %32'si, toplam başvuranların %38'i bir programa yerleşmiştir. Dahası bir lisans programına yerleşme oranı tüm başvuranlar ve lise son sınıf düzeyinde %18 civarındadır. Bunun sonucu olarak liseden mezun daha önce yerleşmemişlerin sınava başvurma oranı artmaktadır. Ortaöğretimden mezun sayısının bir milyonu aştığı dikkate alındığında yükseköğretime geçiş sınavlarına başvuranların sayısının daha da büyümesi ve sistem üzerindeki baskının daha çok artacağı tahmin edilmektedir.

2015-2019 yılları arasında genel lise mezunlarının istihdam oranı %47,3'ten %45,5'e, lise ve dengi mesleki okul mezunlarının istihdam oranı %58,7'den %55,2'ye düşmüştür; genel lise mezunlarının işsizlik oranları %12,4'ten %16,1'e, lise ve dengi meslek okulu mezunlarının işsizlik oranı ise %10,2'den %15,3'e yükselmiştir. 2019 yılında OECD ülkeleri ortalamasına bakıldığında mesleki eğitim mezunlarının istihdam oranı (%78) genel ortaöğretim mezunlarının istihdam oranından (%74) daha fazladır. Türkiye'nin hem genel ortaöğretim mezunlarında (%57) hem de mesleki eğitim mezunlarında istihdam oranları (%64) OECD ülkeleri ile kıyaslandığında oldukça düşüktür. OECD ülkelerinde 25-34 yaş arasında genel ortaöğretimden mezun olanların %21'i mesleki ortaöğretimden mezun olanların ise %12'si istidamda değildir. Türkiye'de ise genel ortaöğretimden mezunlarda istihdamda olmayan oranı %32 iken mesleki ortaöğretimden mezunlarda istihdamda olmayan oranı %24'dür. Türkiye hem mesleki hem de genel ortaöğretim mezunlarında işsizlik ve istihdamda olmayanların oranının en yüksek olduğu ülkelerden biridir. Bu veri Türkiye'deki 25-34 yaş arası nüfustakilerin istihdamda olma oranlarının OECD ülkelerindeki en düşük oranlarından biri olduğunu göstermektedir.

OECD ülkelerinde 2009-2019 arasında ne istihdamda ne eğitimde olanların oranı (NEET) %18,7'den %15,2'ye düşerken Türkiye'de ise %48,1'den %33,3'e düşmüştür. Türkiye ne istihdamda ne eğitimde olanların oranını on yılda önemli ölçüde azaltsa da 2019 yılı verilerine göre ne istihdamda ne eğitimde olanların oranı hâlâ en yüksek ülkedir.

2018 yılı için genel lise mezunu erkekler 39.344 TL kadınlar 33.177 TL, meslek lisesi mezunu erkekler 54.970 TL, kadınlar ise 38.096 TL yıllık gelir elde etmektedirler. Genel liselerde kadınlar erkeklerin kazançlarının %85,7'sini meslek lisesi mezunları kadınlar erkeklerin kazançlarının %69,7'sini kazanmaktadır.

BÖLÜM C: ÖĞRETMENLER VE OKUL MÜDÜRLERİ

2015-2019 yılları arasında okul öncesi kademesindeki öğretmen sayısı 72 binden 99 bine; ilköğretim kademesinde 588 binden 638 bine; ortaöğretim kademesinde ise 334 binden 381 bine yükselmiştir. Toplamda ise öğretmen sayısı 994 binden 1 milyon 118 bine yükselmiştir. Özel ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında 152 bin öğretmen çalışırken kamu ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında ise toplam 909 bin öğretmen çalışmaktadır.

2009 yılında %50 olan kadın öğretmen oranı yıllar içinde sürekli artarak 2014'te %54'e, 2019 yılında ise %59'a yükselmiştir. Bunun temel nedeni son yıllarda yeni atanan öğretmenlerin

çoğunun kadın olmasıdır. Bu artışa rağmen Türkiye kadın öğretmen oranı bakımından tüm kademelerde OECD ülkeleri arasında en düşük ülkelerden biridir. OECD ülkeleri arasında 30-49 yaş arası genç öğretmen oranı en fazla olan ülke Türkiye (%70) olup OECD ortalamasının (%54) oldukça üzerindedir. Buna ilaveten 2019 yılı verilerine göre eğitim fakültelerine yeni kayıt yaptıranların %62'si ve yeni mezun olanların %67'si kadındır.

Türkiye'de 5 yıllık süreçte toplam 197 bin civarından sözleşmeli öğretmen kamu okullarına atanmıştır. 2020 yılının verilerine göre yeni atanan her beş sözleşmeli öğretmenden ikisi Güneydoğu Anadolu Bölgesine atanmıştır.

Öğretmenlik kaynağını oluşturan fakültelerin 2019-2020 öğretim yılında yeni kayıt sayısı yaklaşık 55 bin olup 2018-2019 öğretim yılı sonunda mezun olan sayısı ise 53 bindir. 2020 KPSS eğitim bilimleri testine 440 bin kişi girmiştir. Öğretmen atama sayıları ve öğretmen adayı sayıları dikkate alındığında "atanamayan öğretmen" sorunun önümüzdeki yıllarda da devam edeceği görülmektedir.

Öğretmen maaşlarına bakıldığında OECD ülkelerinde genel olarak okul öncesinden ortaöğretime doğru kademeler ilerledikçe öğretmen maaşları da artmaktadır. Satın alma gücü paritesine göre yapılan hesaplamalar dikkate alındığında 2019 yılında OECD ülkeleri ortalamasına göre 15 yıllık öğretmenler, okul öncesinde yıllık 42,8 bin \$, ilkökulda 46,8 bin \$, ortaokulda 48,5 bin \$ ve ortaöğretimde 50,7 bin \$ maaş almaktadır. Türkiye'de olduğu gibi Polonya, Yunanistan, Japonya, İrlanda ve Yeni Zelanda'da tüm kademelerde öğretmenler aynı maaşı almaktadır. Türkiye'de ise öğretmen maaşları OECD ortalamalarından oldukça düşük olup satın alma gücü paritesine göre 31 bin \$ civarındadır. Buna ilaveten OECD ülkelerinde kıdem arttıkça maaşlarda önemli bir artış görülürken Türkiye'de ise kıdem arttıkça maaş çok az farklılaşmaktadır.

OECD ülkelerinin çoğunda okul müdürlerinin derse girmesi beklenmemekle birlikte OECD ülkelerinde toplam iş zamanına bakıldığında ortaokul müdürleri yıllık ortalama 1.628 saat çalışmaktadır. Türkiye ise 1.860 saat ile Şili (1.971 saat'den sonra OECD ülkelerinde toplam iş zamanı bakımından ortaokul müdürlerinin yıllık ortalama çalışma süresi en uzun ülke konumundadır.

BÖLÜM D: EĞİTİM-ÖĞRETİM ORTAMLARI

2015-2018 yılları arasında tüm kademelerdeki okul/kurum sayısı 61 binden 69 bine yükselmiştir. Bu süreçte okul öncesi kurumları %69 artmış, ilkökul sayısı %7 azalmış, özel ilkökul sayısı %43, genel ortaöğretimdeki kurum sayısı ise yaklaşık %30 artmıştır. En dikkat çeken veri ise son iki yılda özel lise sayısının kamudaki lise sayısının üzerine çıkmış olmasıdır. 2015-2019 yılları arasında toplam derslik sayısı 619 binden 727 bine; şube sayısı ise 746 binden 762 bine yükselmiştir. Ortaöğretim kademesinde derslik sayısında yaşanan artışa rağmen şube sayısında özellikle son iki yılda düşüş yaşanmıştır.

2019-2020 öğretim yılında şube başına düşen öğrenci sayısı ilkökulda 22, ortaokulda 23, genel ortaöğretimde 26, mesleki ve teknik ortaöğretimde ise 19'dur. 2018 yılında OECD ülkeleri genelinde ilkökullarda ortalama sınıf mevcudu 21, ortaokullarda ise 23'tür.

2019-2020 öğretim yılında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ilkokulda 17, ortaokulda 15, genel ortaöğretimde 12, mesleki ve teknik ortaöğretimde ise 10'dur. 2018 yılı verilerine göre OECD ülkelerinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ilkokullarda ortalama 15, ortaokullarda ve liselerde ortalama 13'tür. Türkiye lise düzeyinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı bakımından OECD ortalamasının altına düşmüş olsa da halen OECD ülkeleri arasında ilkokul ve ortaokul düzeyinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının yüksek olduğu ülkeler arasındadır. Hem ilköğretim hem de ortaöğretim kademesinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı bakımından bölgeler ve iller arasında var olan farklılık halen devam etmektedir.

2015-2019 yılları arasında taşınmalı eğitim kapsamında ilkokul düzeyinde taşınan öğrenci sayısı 289 binden 273 bine, ortaokullarda taşınan öğrenci sayısı 519 binden 481 bine, ortaöğretim kademesinde ise 479 binden 398 bine düşmüştür. Özellikle kırsal bölgelerde görece dağınık yerleşim yerlerinde az sayıdaki öğrencinin eğitime erişimi için uygulanan taşınmalı eğitim kapsamında en fazla ilkokul ve ortaokul düzeyinde öğrencinin taşındığı il (ilkokul %33, ortaokul %38) Bartın iken, ortaöğretim düzeyinde ise Şırnak (%36,6)'tır.

BÖLÜM E: FİNANSMAN

2016-2020 yılları arasında MEB'e ayrılan bütçe 76,35 milyar TL'den 125,4 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu yıllar arasında GSYH içinden MEB'e ayrılan bütçe %2,93'ten %2,57'ye, merkezi yönetim bütçesi içinden MEB'e ayrılan bütçe ise %13,4'ten %11,4'e inmiştir. Son yıllarda özellikle okul öncesi ve ortaöğretime erişim oranlarının artmasına rağmen eğitime ayrılan kaynaklarda önemli bir azalma olmuştur.

2017 yılı verilerine göre OECD ülkelerinin GSYH içinden eğitime ayırdıkları (yükseköğretim ve okul öncesi hariç) ortalama kaynak oranı %3,4 iken, Türkiye %3,3 ile OECD ortalamasından daha düşük düzeyde GSYH'sı içinden eğitime kaynak ayırmıştır. OECD ülkelerinde GSYH içinde toplam kamusal harcama oranlarına bakıldığında Türkiye %2,4 ile OECD ortalamasının (%3,1) oldukça altında ve en düşük oranda kamusal harcama yapan ülkeler arasındadır. Diğer taraftan Türkiye %0,9 ile GSYH içinde özel harcama oranları bakımından hem OECD ortalaması olan %0,3'ün oldukça üstünde hem de GSYH içinde özel harcama oranları en yüksek olduğu ülkeler arasındadır.

Aralık 2019 sabit fiyatlarıyla yapılan hesaplama göre, 2010 yılında temel eğitimde öğrenci başına 3.176 TL, ortaöğretimde 4.008 TL ve tüm kademelerde ise 3.410 TL harcama yapılırken 2019 yılına gelindiğinde temel eğitimde 4.468 TL, ortaöğretimde 6.266 TL, tüm kademelerde ise öğrenci başına yapılan harcama 5.023 TL olmuştur. 2017 yılında OECD ülkelerinde öğrenci başına yapılan toplam harcama miktarı (okul öncesi ve yükseköğretim hariç) satın alma gücü paritesine göre incelendiğinde, Türkiye (4.594 \$) OECD ülkeleri ortalamasının (9.999 \$) yarısından daha az ve en düşük düzeyde öğrenci başına harcama yapan ülkeler arasındadır.

Öneriler

- Son yıllarda erişim oranı artsa da özellikle ortaöğretim düzeyinde bölgelere ve cinsiyete göre farklılıklar olduğu görülmektedir. Bundan dolayı özellikle ortaöğretimde okullaşma oranının düşük olduğu dezavantajlı bölgelerde genel olarak okullaşmanın artırılması özelde de kız çocuklarının okullaşmasını artırmaya öncelik veren projeler geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.
- Okul öncesi kademesindeki okullaşma oranı son yıllarda artmasına rağmen, halen ulusal hedeflerden ve OECD ortalamasından düşüktür. Bu kapsamda özellikle okul öncesi eğitim kurumlarının az olduğu yerlerde yeni okul öncesi kurumların açılmasına öncelik verilmeli ve sosyoekonomik olarak dezavantajlı ailelerin çocuklarının okul öncesi eğitime katılımını artırmak için bu çocuklardan ücret alınmayan bir mekanizma tesis edilmelidir.
- Açık öğretimdeki öğrenci sayısı halen oldukça yüksek ve örgün öğretime alternatif olarak tanımlanmaktadır. Bundan dolayı, açıköğretim sistemi başarısız öğrencilerin yerleştirildiği bir okul türü olmaktan çıkarılmalı ve yüz yüze eğitim imkânlarının kapasitesi artırılmalıdır.
- İlköğretime göre ortaöğretimde, kızlara göre erkeklerde özel eğitim alan öğrenci sayısı fazladır. Bundan dolayı kızlara ve ortaöğretim düzeyine öncelik vererek özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara yönelik kapasite artırılmalıdır.
- BİLSEM'lerde kurum başına düşen öğrenci yoğunluğu dikkate alınarak öğrenci sayısı azaltılmalı, BİLSEM'lerin teknik ve fiziki altyapısı güçlendirilmeli ve insan kaynağının niteliğini artırıcı politikalar geliştirilmelidir.
- Ortaöğretimden mezuniyet oranları artmasına rağmen Türkiye'deki mezuniyet oranları hala OECD ortalamasının hayli altındadır. Bundan dolayı, Türkiye'nin lise mezuniyet oranlarını artırmaya yönelik çalışmalarını sürdürmesi, lise mezuniyet oranları düşük olan bölgelere yönelik daha etkin politikalar geliştirmesi gerekmektedir.
- Türkiye'de üniversiteye giriş sınavına başvuran ve yerleşen aday sayısı arasındaki makasın gittikçe açıldığı, son sınıf düzeyinde başvuran adayların ancak üçte birinin bir programa yerleştiği, her altı adaydan ancak birinin bir lisans programına yerleştiği, yükseköğretime yerleşmedeki sorunlu arz talep dengesinin ciddi oranda bozulduğu dikkate alınarak, yükseköğretim programlarının toplumsal talebi karşılayacak şekilde artırılması, özellikle lisans programlarına ayrılan kontenjanların daha da yükseltilmesi ve yükseköğretim sisteminin büyümeye devam etmesi gerekmektedir.
- Hem PISA 2018 sonuçları hem de yükseköğretime geçiş sınavı verileri, eğitim sisteminde önemli bir kalite sorun olduğunu ve öğrencilerin temel bilgilere sahip olmadığını göstermektedir. Bundan dolayı öğrencilerin bir üst sınıfa geçerken ya da mezun olurken temel bilgi ve beceriyi elde etmesi sağlanmalıdır. Bu anlamda öğrencilere destek sunacak sağlam telafi mekanizmaları ihdas edilmeli ve bu sistem etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

- PISA 2018 verilerine göre lise türleri ve bölgeler arası başarı farkı aşırı büyüktür. Okullar arası hiyerarşinin azaltıldığı bir sistemin kurulması hedeflenmeli ve bölgeler arası eşitsizliği azaltmak için fizikî ve beşerî kaynakların dağılımında dezavantajlı bölgelere öncelik verilmelidir.
- Türkiye’de genel ve mesleki ortaöğretim mezunlarının işsizlik oranlarının artması, istihdam oranlarının azalması, Türkiye’nin genel ve mesleki lise mezunlarının OECD ülkeleri arasında en düşük istihdam ve en yüksek işsizlik ve istihdamda olmayan oranına sahip olması dikkate alındığında, mesleki eğitimin niteliğinde bir sorun olduğu görülmektedir. Bundan dolayı, mesleki eğitimin niteliğini geliştirici ve istidam imkânlarını artırıcı etkin politikalar geliştirilmelidir.
- Kadın öğretmen sayısının fazlalığı ve önümüzdeki yıllarda da artacağı dikkate alındığında kadın yönetici sayısının artırılması ve kadınların yönetici olmalarına yönelik teşvik edici politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.
- Öğretmenliğe yönelik arz ve talep arasında önemli bir sorun var olmaya devam etmektedir. Bunun için mevcut öğretmen açığı dikkate alınarak yıllık atama sayıları artırılmalı ve öğretmen adaylarına gerçekçi kariyer hedefleri konulmalıdır.
- OECD ülkeleri ile kıyaslandığında öğretmen maaşlarının düşüklüğü dikkate alınarak genel olarak öğretmen maaşlarının artırılması, özelde ise mesleki tecrübeye göre maaş artışını sağlayan bir sistemin kurulması gerekmektedir. Benzer şekilde Türkiye’deki okul müdürlerinin OECD ülkeleri arasında en düşük maaş alanlar arasında olduğu dikkate alınarak okul müdürlerinin maaşları artırılmalıdır.
- Okul öncesi kademesine ayrılan bütçe artırılmalı ve özellikle dezavantajlı bölgelerde okul öncesi kurum açılmasına öncelik verilmelidir.
- Sınıf mevcudu ve öğretmen başına düşen öğrenci gibi hususlarda bölgeler arası eşitsizlikleri azaltmak için yeni okul ve derslik yapımı ile öğretmen atamalarında dezavantajlı bölgelere daha fazla öncelik verilmelidir.
- Taşınmalı eğitim ile öğrenciyi taşımak yerine evlerine en yakın yerde eğitimin öncelendiği yaklaşım esas alınmalıdır.
- Türkiye’nin özel harcamalardan kaynaklı olarak eğitimsel eşitsizliğin büyümesini engellemek ve tüm çocuklara daha kaliteli ve eşit eğitim fırsatları sunmak için eğitime ayrılan kamusal kaynaklar artırılmalı ve bu kaynakları dağıtırken dezavantajlı bölgelere öncelik verilmelidir.
- Öğrencilere daha kaliteli bir eğitim hizmeti sunabilmek için öğrenci başına harcama miktarı 5 bin TL civarından en az 10 bin TL’ye yükseltilmelidir.

BÖLÜM

EĞİTİME ERİŞİM VE KATILIM

GÖSTERGE	A1	Kademelerde kaç öğrenci vardır?
GÖSTERGE	A2	Kademelere göre okullaşma oranları nasıldır?
GÖSTERGE	A3	Ortaöğretimde farklı okullarda kaç öğrenci vardır?
GÖSTERGE	A4	Özel öğretim kurumlarında ne kadar öğrenci öğrenim görmektedir?
GÖSTERGE	A5	Açıköğretim ortaokulu ve lisesinde öğrenci sayısı ne kadardır?
GÖSTERGE	A6	Kaynaştırma, özel sınıf ve BİLSEM'deki öğrenci sayısı kaçtır?
BÖLÜM	A	Öneriler

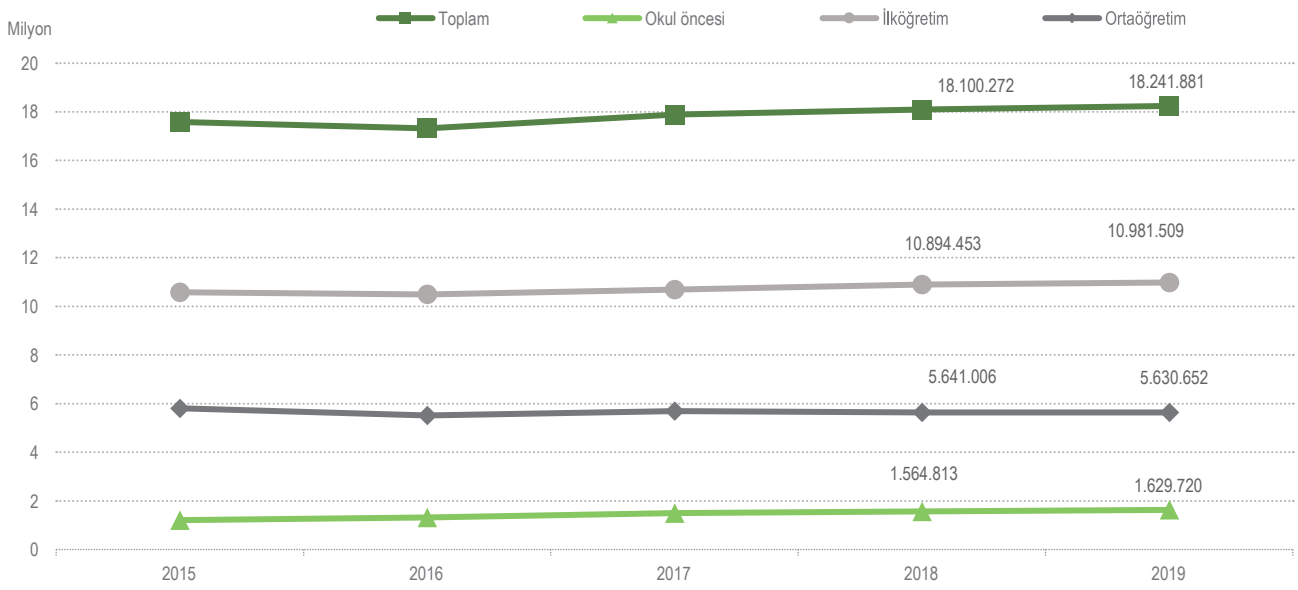
Eğitime erişim, temelde farklı özelliklere ve gereksinimlere sahip bireylerin mevcut eğitim imkânlarından herhangi bir ayrımcılığa uğramadan adil ve eşit bir şekilde faydalanmasını ifade etmektedir. Eğitim erişim imkânlarını analiz ederken kullanılacak en temel göstergelerden birisi ise eğitim katılımıdır (Çelik vd., 2017a). Eğitim erişim ve katılım durumuna ilişkin göstergeler altında sık kullanılan kavramlardan birisi okullaşma oranıdır. Okullaşma oranları, farklı eğitim kademeleri aısından bir ülkedeki eğitim erişim, katılım veya eğitimin yaygınlığı hakkında bilgi veren kısaca bir ülkenin, eğitim çağındaki nüfusunun eğitim ihtiyaçlarını ne ölçüde karşılayabildiğini gösteren en önemli göstergelerden birisidir (Gür vd., 2018). Net okullaşma oranı belli bir öğretim yılında, ilgili eğitim düzeyindeki teorik yaş grubunda bulunan öğrencilerin toplam nüfusa oranıdır (MEB, 2018). Örneğın, ortaöğretim için net okullaşma oranı 14-17 yaş aralığındaki kayıtlı öğrenci sayısının, 14-17 yaş çağı nüfusuna bölünüp çıkan sonucun 100'le çarpılmasıyla elde edilir (Çelik vd., 2017a).

Son beş yıllık dönemde eğitim erişim ve katılım oranlarındaki değişimlerin ayrıntılı olarak ele alınacağı bu bölümde ilk olarak zorunlu eğitim kapsamındaki farklı kademelerde öğrenci sayıları incelenecektir. Bunun yanı sıra farklı kademelerdeki okullaşma oranları ve ortaöğretim kademesindeki okul türlerinde öğrenci sayılarında yaşanan değişim ele alınacaktır. Özel öğretim kurumları ve açıköğretim sistemindeki değişimler analiz edildikten sonra özel eğitimde kaynaştırma, özel sınıf ve BİLSEM'lerin genel durumu ele alınacaktır.

Bu göstergede ilk olarak 2015 ile 2019 yılları arasında farklı eğitim kademelerindeki öğrenci sayısı incelenmiştir. Ardından kademelere göre öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim yine yıllar bazında ele alınmıştır. Ortaöğretimde okul türlerine göre yeni kayıt

öğrenci sayısında 2015-2019 yılları arasındaki değişim verildikten sonra genel ortaöğretim ve mesleki ortaöğretime yeni kayıt yaptıran öğrencilerin cinsiyet oranlarında yıllara göre yaşanan değişim ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil A.1.1 Kademelere göre toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

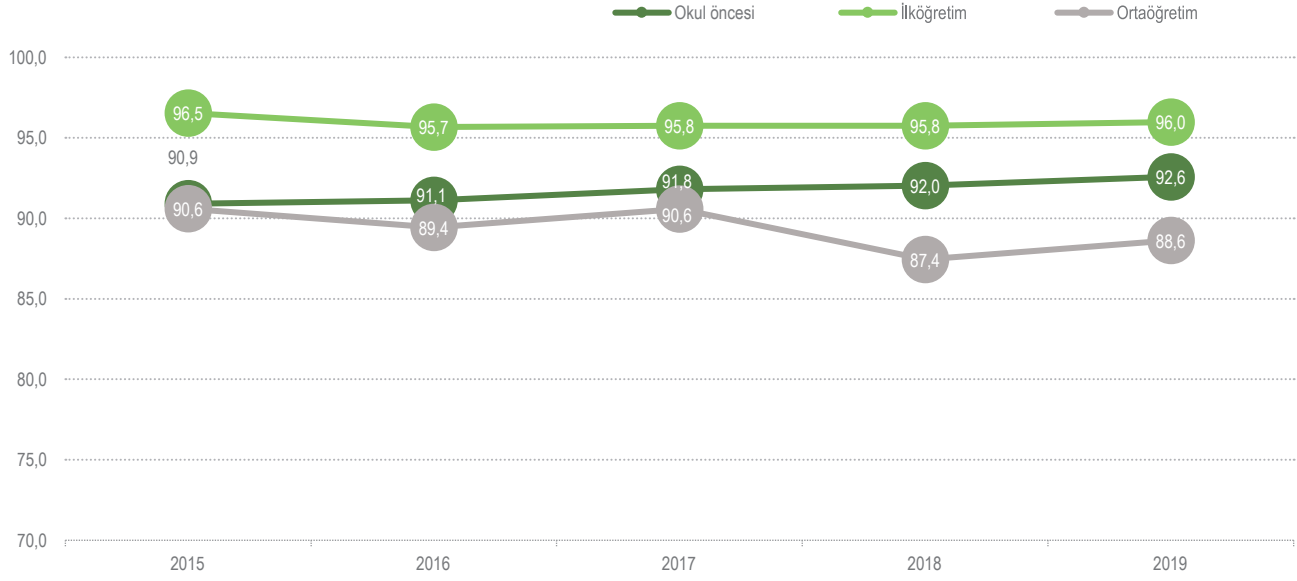

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.1.1'de okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerindeki toplam öğrenci sayılarında 2015 ile 2019 yılları arasında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2015 ile 2019 yılları arası tüm kademelerdeki toplam öğrenci sayılarında genel bir artış olduğu görülmektedir. 2015 yılında 17 milyon 588 bin olan toplam öğrenci sayısı 2019'da 18 milyon 241 bine ulaşmıştır. Kademelere göre öğrenci sayılarındaki değişim incelendiğinde okul öncesinde 2015 yılında 1 milyon 209 bin olan öğrenci sayısı yıllar itibarıyla sürekli bir artış göstererek 2019 yılında 1 milyon 629 bine yükselmiştir. İlköğretim kademesinde ise 2015'te 10 milyon 572 bin olan öğrenci sayısı 2019 yılında 10 milyon 981 bine ulaşmıştır. 2015 ile 2019 yılları arasında ortaöğretim kademesindeki öğrenci sayıları ise küçük bir azalma ile 5 milyon 807 binden 5 milyon 630 bine düşmüştür.

Şekil A.1.2'de 2015-2019 yılları arasında kademelere göre öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, ilköğretimde 2015 yılında her yüz erkek öğrenciye karşılık kız oranı 97 iken son dört yıldır 96'da sabit kalmıştır. Okul öncesi düzeyinde 2015'te her 100 erkek öğrenciye karşılık 91 kız öğrenci bulunurken 2019 yılında 93 kız öğrenciye yükselmiştir. Ortaöğretim düzeyinde ise 2015 yılında her 100 erkek öğrenciye karşılık 91 kız öğrenci öğrenim görürken 2018 yılında düşerek 87'ye inmiş 2019 yılında ise tekrar yükselerek 89 olmuştur. Bu veriler, tüm kademelerde okula erişim konusunda kızlar aleyhine bir durumun olduğunu göstermektedir. Dahası, zaman içinde okula erişimde kızlar lehine bir iyileşmenin gerçekleşmediği hatta ortaöğretim düzeyinde kızların dezavantajlı durumunun arttığı görülmektedir.

Şekil A.1.2 Kademelere göre öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim (2015-2019)

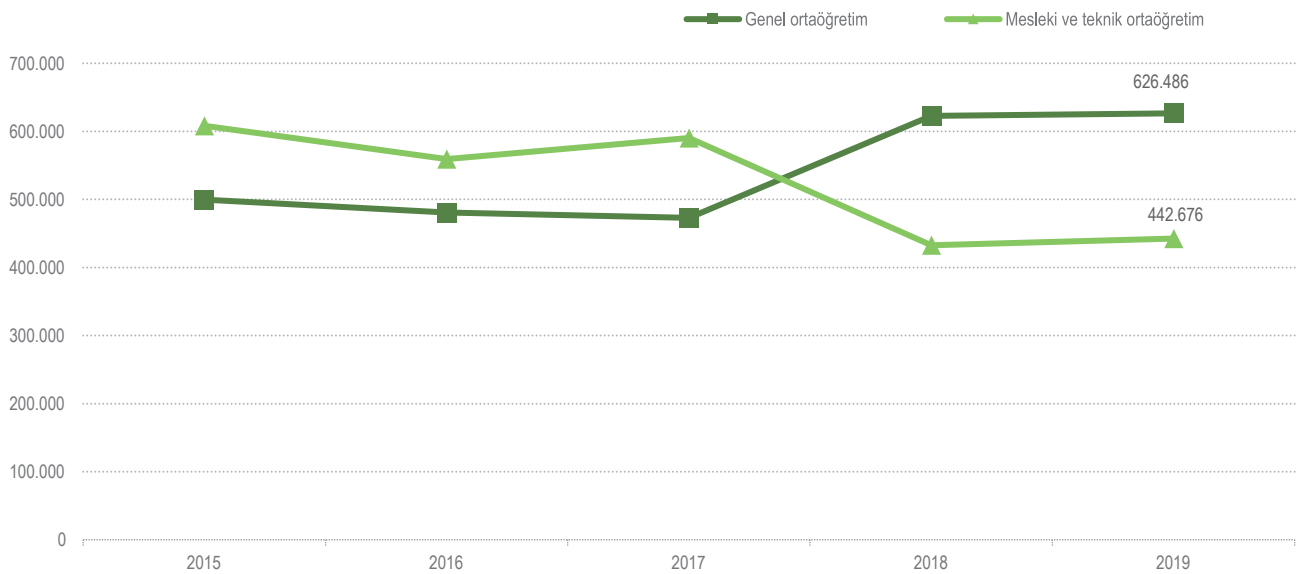

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.1.3'te 2015 yılı ile 2019 yılları arasında okul türüne göre ortaöğretimde yeni kayıt öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2015 yılında genel ortaöğretimde yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı 500 bin civarında iken mesleki ve teknik ortaöğretimde yeni kayıt sayısı 608 bin civarındadır. 2018'e kadar mesleki ve

teknik ortaöğretimde yeni kayıt öğrenci sayısı, genel ortaöğretimde yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısından daha yüksek iken 2018'de ibre tersine dönmüş ve genel ortaöğretimde kayıt yaptıran öğrenci sayısı 622 bine yükselirken mesleki ve teknik ortaöğretimde yeni kayıt öğrenci sayısı 442 bine kadar düşmüştür. 2018'de yaşanan bu

Şekil A.1.3 Okul türüne göre ortaöğretimde yeni kayıt öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

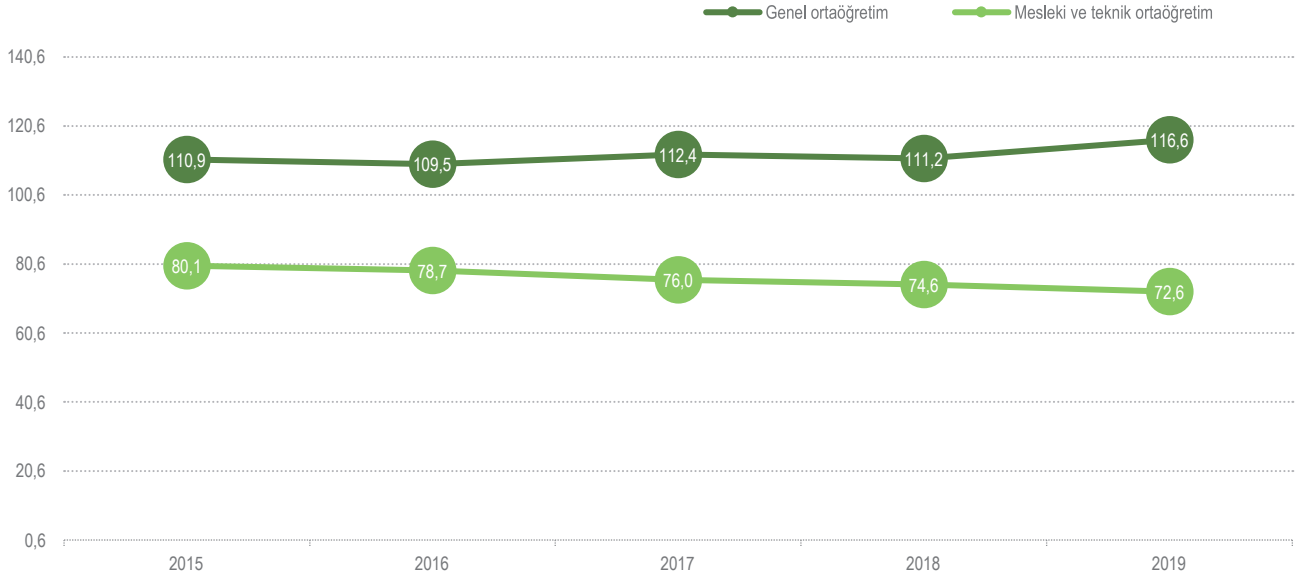
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Not: İmam hatip lisesi öğrenci sayıları mesleki ve teknik ortaöğretim öğrenci sayıları içinde gösterilmiştir.

durum 2019 yılında da devam etmiş olup 2019'da genel ortaöğretime yeni kayıt sayısı 626 bin 486 ile mesleki ve teknik ortaöğretime yeni kayıt sayısı 442 bin 676 olarak gerçekleşmiştir. Bu değişimin temel nedeni, Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG)'in uygulandığı dönemde merkezi yerleştirme kapsamında genel ortaöğ-

retime yerleşemeyen öğrencilerin zorunlu olarak mesleki ve teknik ortaöğretime yönlendirilmesidir (Çelik vd., 2017b). Ancak TEOG'un kalkması sonrasında öğrencilerin zorunlu olarak mesleki ve teknik ortaöğretime yönlendirme uygulamasından vazgeçilmesi ile birlikte genel ortaöğretime yönelme artmıştır.

Şekil A.1.4 Okul türüne göre ortaöğretimde yeni kayıt yaptıran öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim (2015-2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

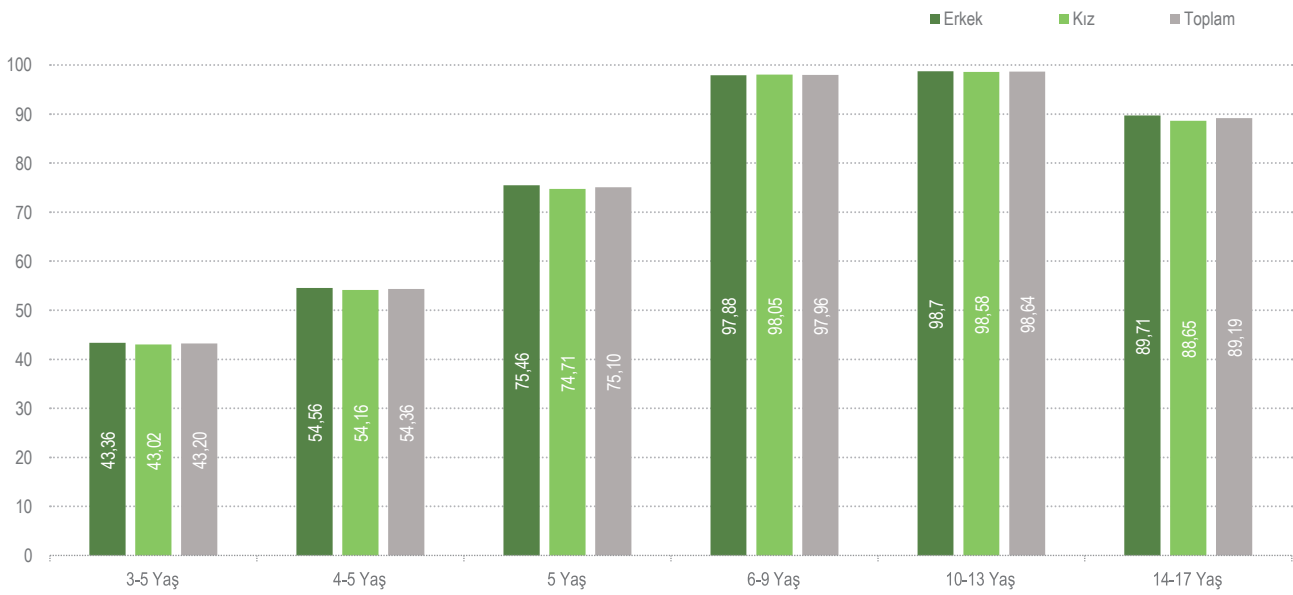
2015 ile 2019 yılları arasında genel ortaöğretime ve mesleki ve teknik ortaöğretime yeni kayıt yaptıran öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim Şekil A.1.4'te verilmiştir. Buna göre 2015 yılında genel ortaöğretime yeni kayıt yaptıran her 100 erkek öğrenciye karşılık 111 kız öğrenci kayıt yaptırmıştır. Kızlar lehine olan bu durum sonraki yıllarda da devam etmiş ve 2019'a gelindi-

ğinde her 100 erkek öğrenciye karşılık 117 kız öğrenciye yükselmiştir. Mesleki ve teknik ortaöğretimde ise tersi bir durum yaşanmıştır. 2015 yılında mesleki ve teknik ortaöğretime yeni kayıt yaptıran her 100 erkek öğrenciye karşılık 80 kız öğrenci kayıt yaptırmışken sonraki yıllarda yeni kayıt kız sayısı sürekli düşmüş ve 2019'a gelindiğinde bu oran 73'e kadar inmiştir.

Bu göstergede ilk olarak 2019-2020 öğretim yılında farklı eğitim kademelerindeki net okullaşma oranları yaş grupları ve cinsiyete göre ele alınmıştır. Ardından okul öncesi ve ortaöğretim kademesindeki net okullaşma oranları iller bazında cinsiyete göre incelenmiştir. Son olarak

bazı OECD ülkelerinde ortaöğretim kademesine tekabül eden 17 yaş için net okullaşma oranları verilerek Türkiye'nin aynı yaş grubundaki okullaşma oranındaki yeri ele alınmıştır.

Şekil A.2.1 Yaş gruplarına ve cinsiyete göre net okullaşma oranları (%) (2019)

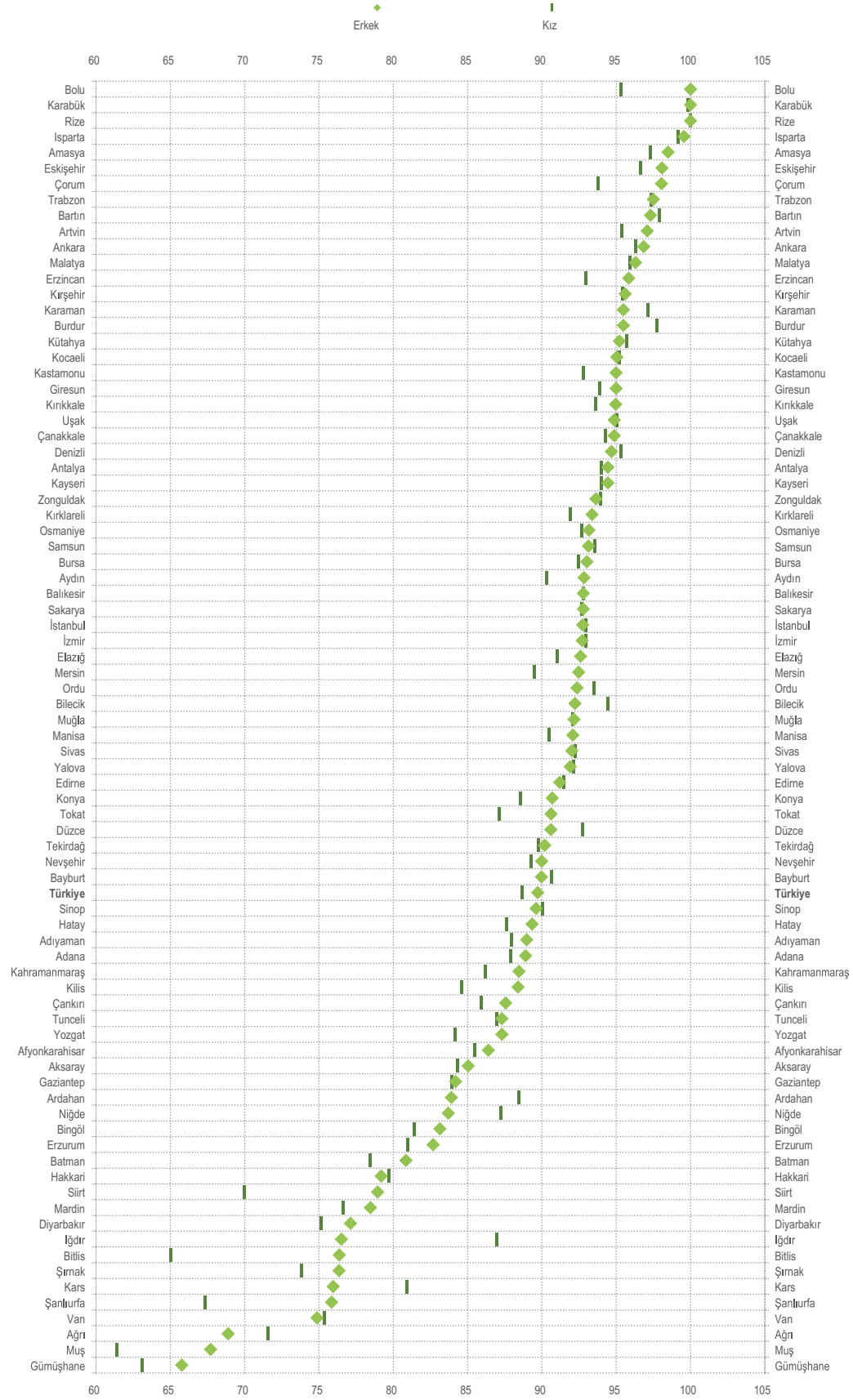

Kaynak: MEB (2020).

2019 yılında farklı yaş gruplarındaki kız ve erkeklerin net okullaşma oranları Şekil A.2.1'de gösterilmiştir. Buna göre 3-5 yaş grubunda hem kız hem de erkekler için net okullaşma oranı %43 düzeyinde iken 4-5 yaş grubunda her iki cinsiyet için bu oran %55 düzeyindedir. 5 yaş grubunda 2019 yılı net okullaşma oranı toplamda %75 düzeyinde gerçekleşmiştir. 5 yaş grubunda erkeklerin net okullaşma oranı %75,46 iken kızlarda %74,71 ile erkeklerle kıyasla daha düşüktür. Teorik olarak ilkokul kademesine denk düşen 6-9 yaş grubunda toplam net okullaşma oranı %98'dir. 6-9 yaş grubunda en dikkat çeken husus kızların net okullaşma oranının %98,05 ile erkeklerin net okullaşma oranlarından (%97,88) az da olsa yüksek olmasıdır. Teorik olarak ortaokul kademesine denk düşen

10-13 yaş grubundaki kız ve erkeklerin net okullaşma oranları %99 düzeyindedir. Bu kademe kız ve erkek öğrencilerin okullaşma oranları arasında bariz bir fark bulunmamaktadır. Teorik olarak ortaöğretim kademesini ifade eden 14-17 yaş grubunda net okullaşma oranı ise toplamda %89,71 ile 6-9 ve 10-13 yaş gruplarına kıyasla oldukça düşük düzeydedir. Ortaöğretim zorunlu eğitim kapsamında olmasına rağmen çağ nüfusunun %11'inin halen okullaşmamış olması dikkat çekmektedir. Ayrıca 14-17 yaş grubunda erkek öğrencilerin net okullaşma oranının %89,71 ile kızların net okullaşma oranlarından (%88,65) daha yüksek olması hali hazırda kız öğrenciler aleyhine olan durumun devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir.

Şekil A.2.2 İllere ve cinsiyete göre 14-17 yaş için net okullaşma oranları (%) (2019)

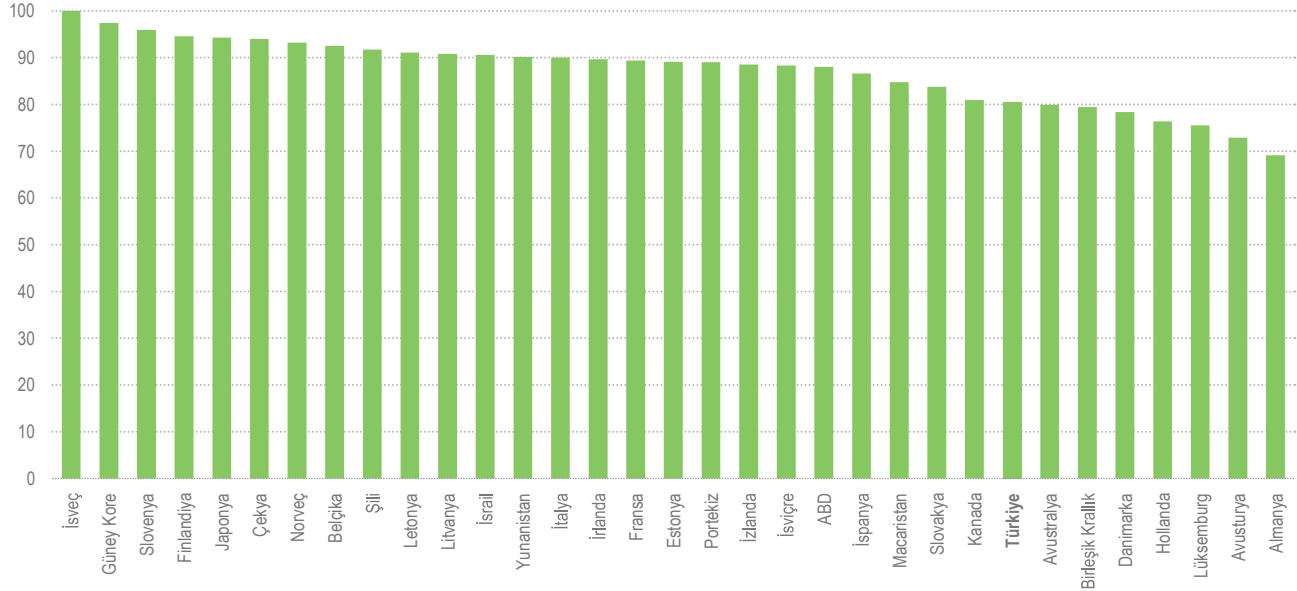

Kaynak: MEB (2020).

Şekil A.2.2'de illere ve cinsiyete göre 14-17 yaş grubunda (teorik olarak ortaöğretimi kapsamaktadır) 2019 yılı net okullaşma oranları verilmiştir. Buna göre iller arasında 14-17 yaş arası nüfusun okullaşma oranlarında önemli bir farklılaşma vardır. Türkiye geneli 14-17 yaş grubunda erkeklerin net okullaşma oranı %89,1 iken kızların okullaşma oranı %88,6'dır. 14-17 yaş grubu erkeklerin net okullaşma oranı Türkiye ortalamasının üzerinde olan toplam 51 il bulunurken kızlarda net okullaşma oranı Türkiye ortalamasının üzerinde bulunan il sayısı 50'dir. Özellikle Rize, 14-17 yaş grubunda hem kızlarda hem de erkeklerde net okullaşma oranının %100'e ulaştığı tek il olması açısından dikkat çekmektedir. Bununla birlik-

te, Karabük ve Bolu'da erkeklerin net okullaşma oranı %100 iken kızların oranı %96'nın üzerindedir. 14-17 yaş grubunda kızların erkeklere göre okullaşma oranının daha yüksek olduğu toplam 25 il bulunurken bunların başında Iğdır, Kars ve Ardahan gibi doğu illeri gelmektedir. Iğdır'da kızların okullaşma oranı erkeklerden 10 puan, Kars ve Ardahan'da ise 5 puan daha yüksektir. Bitlis, Siirt ve Şanlıurfa gibi iller ise 14-17 yaş gurubunda kızların okullaşma oranının erkeklerle kıyasla en düşük olduğu illerdir. Bitlis'te kızların okullaşma oranı erkeklerden 11 puan daha düşüktür. Bu illerin aynı zamanda her iki cinsiyet açısından net okullaşma oranları Türkiye ortalamasının oldukça altında kalmaktadır.

Şekil A.2.3 Bazı OECD ülkelerinde 17 yaş için net okullaşma oranları (ortaöğretim ve yükseköğretim) (%) (2018)

Kaynak: OECD (2020).

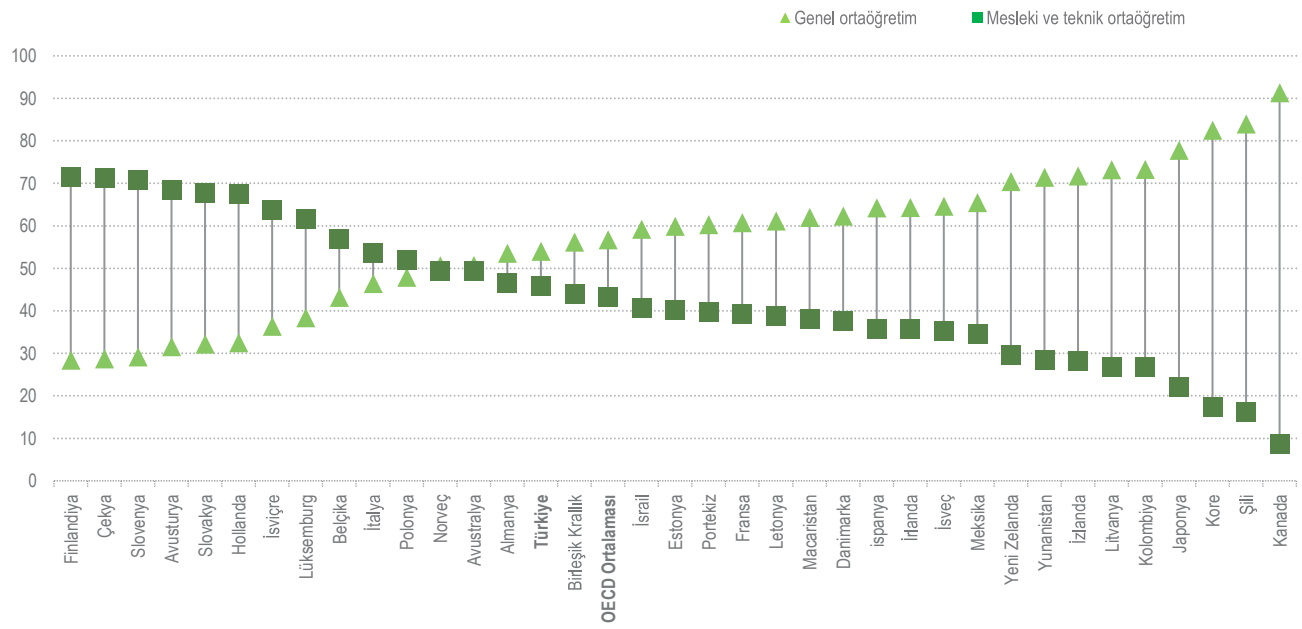
Şekil A.2.3'te 2019 yılına ilişkin bazı OECD ülkelerinde 17 yaş için okullaşma oranları verilmiştir. Burada 17 yaşında liseye veya üniversiteye giden öğrenciler üzerinden hesaplama yapılmıştır. OECD verilerine göre 17 yaş için Türkiye'nin net okullaşma oranı %80,6 düzeyinde iken bu yaş grubunda Türkiye'den daha düşük düzeyde Avustralya (%79,9), Birleşik Krallık (%79,4) ve Danimarka (%78,4) gibi ülkeler bulunmaktadır. Almanya %69,1 ile 17 yaş gurubunda net okullaşma oranı en düşük ülke iken 17 yaş için net okullaşma oranı %100 olan İsveç başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde net okullaşma oranı ise %95'in üzerindedir. Zorunlu eğitim 12 yıl olmasına

rağmen Türkiye'de 17 yaş için net okullaşma oranı, halen OECD ülkeleri arasında en düşük ülkelerden biridir.

Şekil A.2.4'te OECD ülkelerinde mesleki ve teknik ortaöğretim ile genel ortaöğretime kayıtlı öğrencilerin oranları verilmiştir. Buna göre Şekil A.2.4'te verilen 36 OECD ülkesinden mesleki ve teknik ortaöğretimde olan öğrencilerin oranı ortalaması %43,3 iken genel ortaöğretimdeki öğrencilerin oranı %56,7'dir. OECD verilerine göre Türkiye'de mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrencilerin oranı %46 düzeyinde iken genel ortaöğretimde %54'tür. Bu oranlara göre Türkiye'de mesleki ve teknik ortaöğre-

Şekil A.2.4

OECD ülkelerinde ortaöğretimdeki öğrencilerin genel ortaöğretim ve mesleki ve teknik ortaöğretimdeki oranları (%) (2018)

Kaynak: OECD (2020).

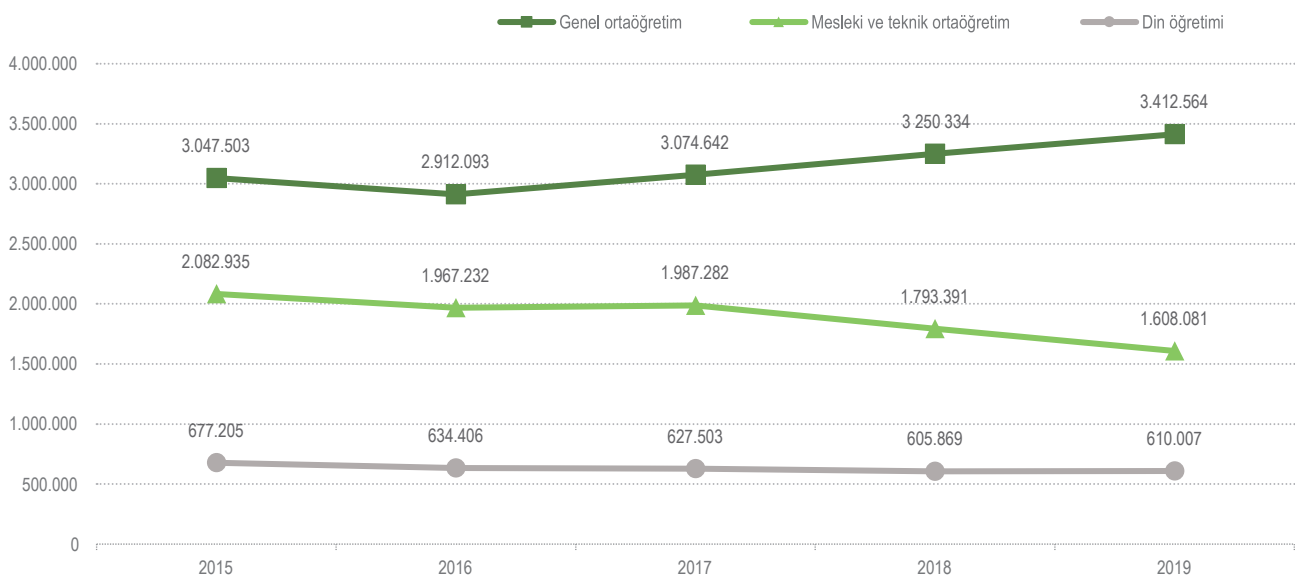
timdeki öğrenci oranı OECD ortalamalarının üzerinde olmakla birlikte meslek lisesi türünde bir okul olarak kurulmasına karşın hem genel kültür derslerini vermesi hem de din eğitimi bir kültür olarak öğrencilere kazandırması nedeniyle meslek lisesinden ziyade akademik, eğitim ve din eğitimi birlikte veren farklı türde bir okul olarak görülen imam hatip liselerinin de bu verilere dâhil olduğu unutulmamalıdır. Şekil A.2.4'te en dikkat çekici husus, mesleki ve teknik ortaöğretimin eğitim sistemi

içerisindeki oranının, ülkeden ülkeye büyük değişiklikler göstermesidir. Örneğin; Finlandiya, Çekya, Slovenya ve Avusturya'da mesleki ve teknik ortaöğretime devam eden öğrenci oranı %70 civarında iken bu oran Kanada'da %8,7 olabilmektedir. Bir ülkede bu oranı belirleyen temel husus, eğitim ve istihdam arasındaki ilişki ve o ülkenin eğitim sisteminin genel yapısıdır (Bozgeyikli, 2019; Özer, 2020).

Bu gösterge altında ilk olarak okul türüne göre ortaöğretimde toplam öğrenci sayılarında 2015 ile 2019 yılları arasında yaşanan değişim incelenmiştir. Daha sonra yine son beş yıllık dönemde fen liseleri, sosyal bilimler

liseleri, imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerindeki öğrenci sayılarında yaşanan değişim cinsiyet açısından ele alınmıştır.

Şekil A.3.1 Okul türüne göre ortaöğretimde toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.3.1'de 2015 ile 2019 yılları arasında genel ortaöğretim, din öğretimi ile mesleki ve teknik ortaöğretimde öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre genel ortaöğretimde 2015 yılında 3 milyon 47 bin civarında olan öğrenci sayısı 2016 yılında düşerek 2 milyon 912 bine gerilemiş ardından son üç yılda tekrar yükselişe geçerek 2019 yılına gelindiğinde 3 milyon 412 bin civarında gerçekleşmiştir. Diğer bir ifadeyle son beş yılda genel ortaöğretimdeki öğrenci sayısı yaklaşık %12 artmıştır. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarındaki öğrenci sayısı ise 2015 yılında 2 milyon 82 bin civarında iken 2019 yılına gelindiğinde 1 milyon 608 bine kadar düşmüştür. Diğer bir ifadeyle son beş yılda meslek ve teknik ortaöğretime giden öğrenci sayısında yaklaşık

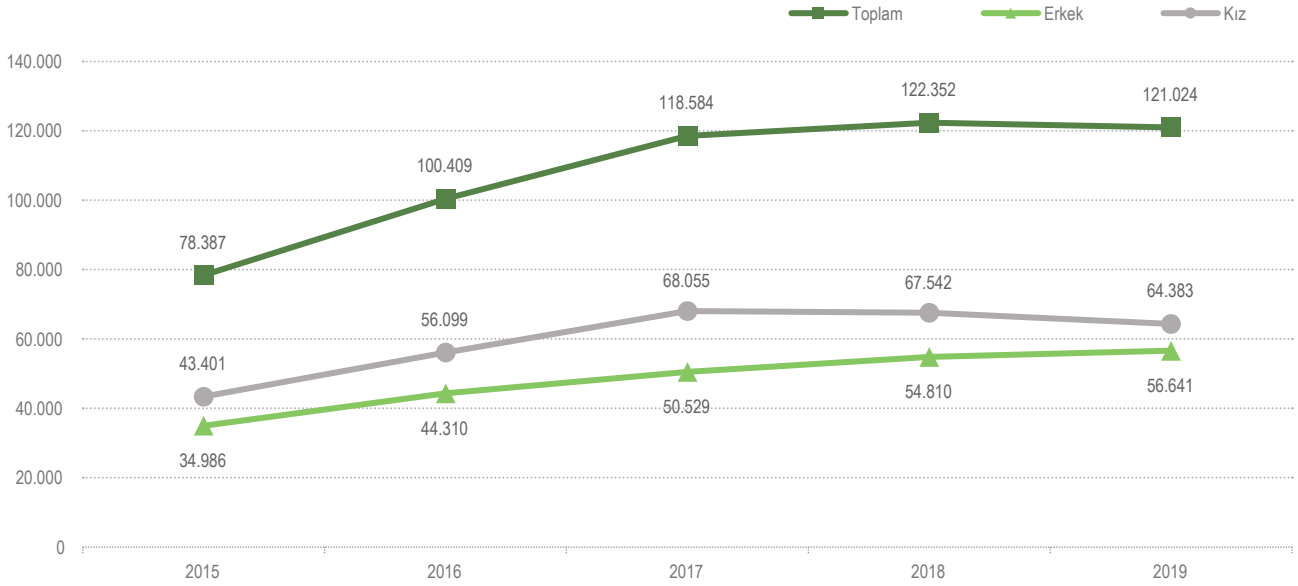
%23 azalma olmuştur. Din öğretiminde ise 2015 yılında 677 bin civarında olan öğrenci sayısı 2019 yılına gelindiğinde 610 bin civarına düşmüştür.

Şekil A.3.2'de 2015 ile 2019 yılları arasında fen liselerindeki toplam öğrenci sayısının yanı sıra kız ve erkek öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2015-2019 yılları arasında fen liselerinde öğrenim gören öğrenci sayısı 78 binden 121 bine yükselmiştir. Fen liselerindeki öğrenci sayısında 2015 yılından itibaren gözlenen yükselişin temel nedeni, 2014 yılında Anadolu öğretmen liselerinin kapatılıp bir kısmının fen liselerine dönüştürülmesi ve fen liselerinin kontenjanlarının artırılmasıdır (Çelik vd., 2019). Fen liselerindeki kız ve erkek

öğrenci sayılarındaki değişim incelendiğinde ise 2015 yılında erkeklere kıyasla biraz fazla olan kız öğrenci sayısı arasındaki makasın 2016 ve 2017 yıllarında giderek açıldığı son iki yılda ise tekrar daraldığıdır. Nitekim 2015 yılında fen liselerindeki kız öğrenci sayısı (33 bin 401), er-

kek öğrenci sayısından (34 bin 986) 8 bin 400 fazla iken 2017 yılında bu fark 17 bin 500'e kadar çıkmış 2019 yılına gelindiğinde ise 2015'inde altına düşerek 7 bin 742 olmuştur.

Şekil A.3.2 Okul türüne göre ortaöğretimde toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

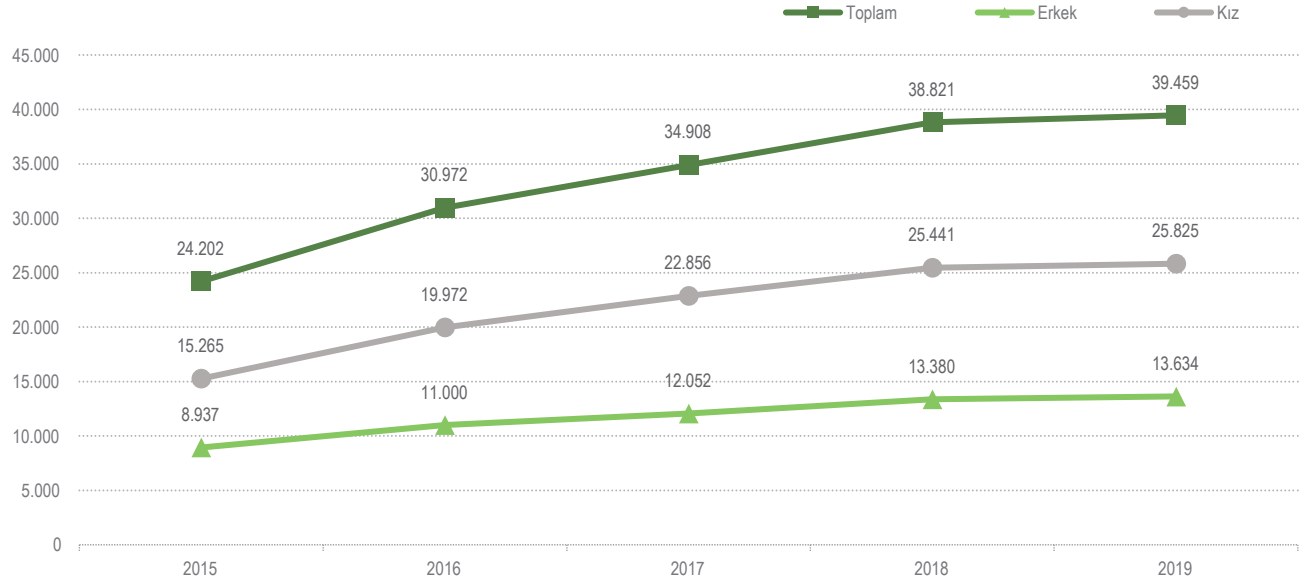
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.
Not: Özel fen liseleri hariçtir.

Şekil A.3.3'te 2015 ile 2019 yılları arasında sosyal bilimler liselerindeki kız ve erkek öğrenci sayılarında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre son beş yıl içerisinde sosyal bilimler liselerindeki öğrenci sayısında fen liselerindeki duruma benzer bir artış meydana gelmiştir. 2015 yılında sosyal bilimler liselerinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 24 bin 202 iken bu sayı giderek artmış ve 2019 yılında 39 bin 459'a çıkmıştır. Son beş yıl içerisinde sosyal bilimler liselerindeki öğrenci sayısında meydana gelen artış yaklaşık %63 olarak gerçekleşmiştir. Sosyal bilimler liselerindeki öğrenci sayılarında yaşanan artışın nedeni de 2014 yılında Anadolu öğretmen liselerinin kapatılıp bazılarının sosyal bilimler lisesine dönüştürülmesi ve sosyal bilimler liselerinin kontenjanlarının artırılmasıdır (Gür vd., 2018). Sosyal bilimler liselerinde öğrenim gören öğrencilerin cinsiyetlerine göre yaşanan değişim incelendiğinde ise kız öğrenci sayısının erkek öğrencilere

kıyasla daha fazla olduğu ve her geçen yıl farkın açıldığıdır. Nitekim 2015 yılında sosyal bilimler liselerinde öğrenim gören erkek öğrenci sayısı 8 bin 937 iken kız öğrenci sayısı 15 bin 265'dir. Takip eden yıllarda hem erkek hem kız öğrenci sayılarında artış yaşanmış ve 2019 yılına gelindiğinde kız öğrenci sayısı yaklaşık %70 artarak 25 bin 825'e erkek öğrenci sayısı ise yaklaşık %52 artarak 13 bin 634'e yükselmiştir.

Şekil A.3.4'te 2013 ile 2019 yılları arasında imam hatip ortaokullarındaki öğrenci sayısında yaşanan değişim cinsiyete göre gösterilmiştir. Buna göre 2013 yılında imam hatip ortaokullarındaki toplam öğrenci sayısı 240 bin 15'tir. 2019 yılına gelindiğinde ise imam hatip ortaokullarındaki öğrenci sayısı 777 bin 439'a yükselmiştir. İmam hatip ortaokullarındaki öğrencilerin cinsiyetleri açısından bakıldığında ise 2013 yıllarında imam hatip or-

Şekil A.3.3 Cinsiyete göre sosyal bilimler liselerindeki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

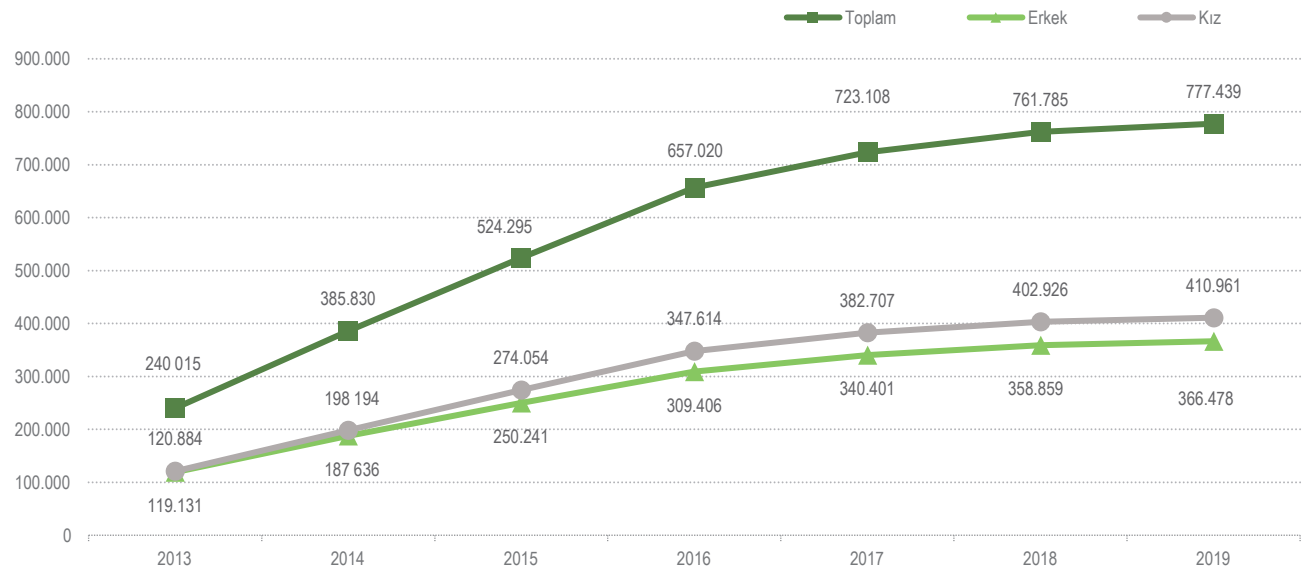

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.
Not: Özel sosyal bilimler liseleri hariçtir.

taokullarındaki kız ve erkek öğrenci sayılarının 120 bin 884 ile birbirine eşit olduğu görülmektedir. 2014 yılından sonra ise kız öğrencilerin sayısı erkek öğrencilerin sayısı-

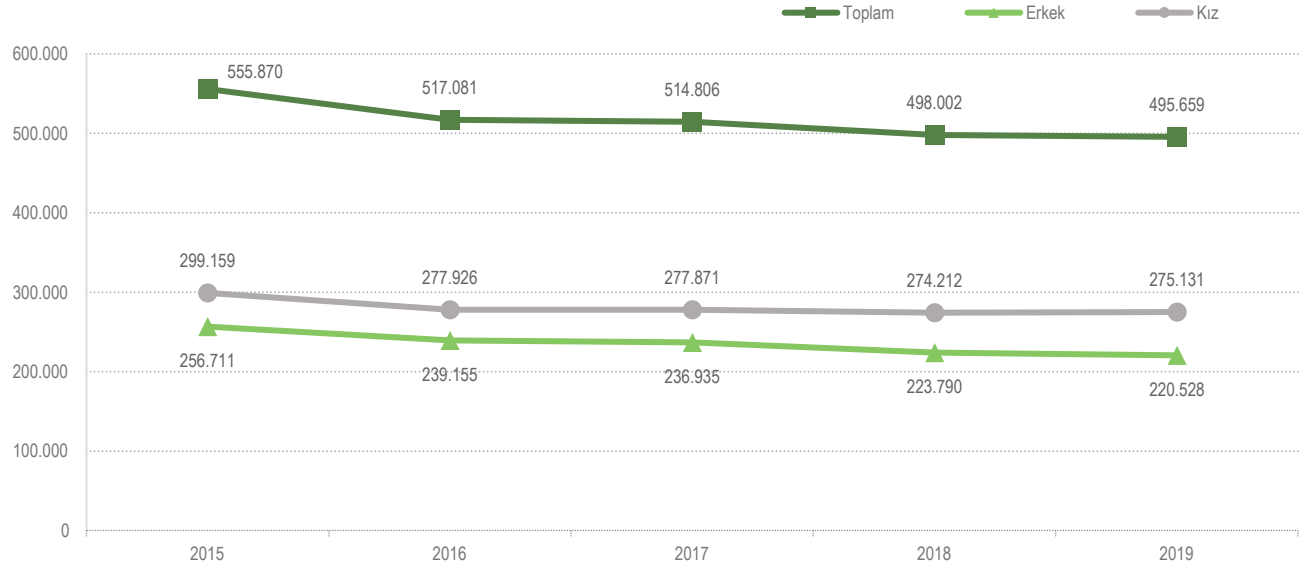
nı geçmiş ve 2019 yılında kız öğrencilerin sayısı 410 bin 961'e erkek öğrencilerin sayısı ise 366 bin 478'e yükselmiştir.

Şekil A.3.4 Cinsiyete göre imam hatip ortaokul öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2013-2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.3.5 Cinsiyete göre imam hatip liselerindeki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.
Not: Açıköğretim öğrenci sayıları dahi değildir.

Şekil A.3.5'te 2015 ile 2019 yılları arasında imam hatip liselerindeki toplam öğrenci sayısı ile kız ve erkek öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre son beş yıllık dönemde imam hatip liselerindeki öğrenci sayısı düşüş eğilimindedir. 2015 yılında 555 bin 870 olan öğrenci sayısı 2019 yılında 495 bin 659'a inmiştir. İmam hatip liselerindeki öğrencilerin cinsiyetlerine ilişkin veriler incelendiğinde ise erkek öğrenci sayısının kız öğren-

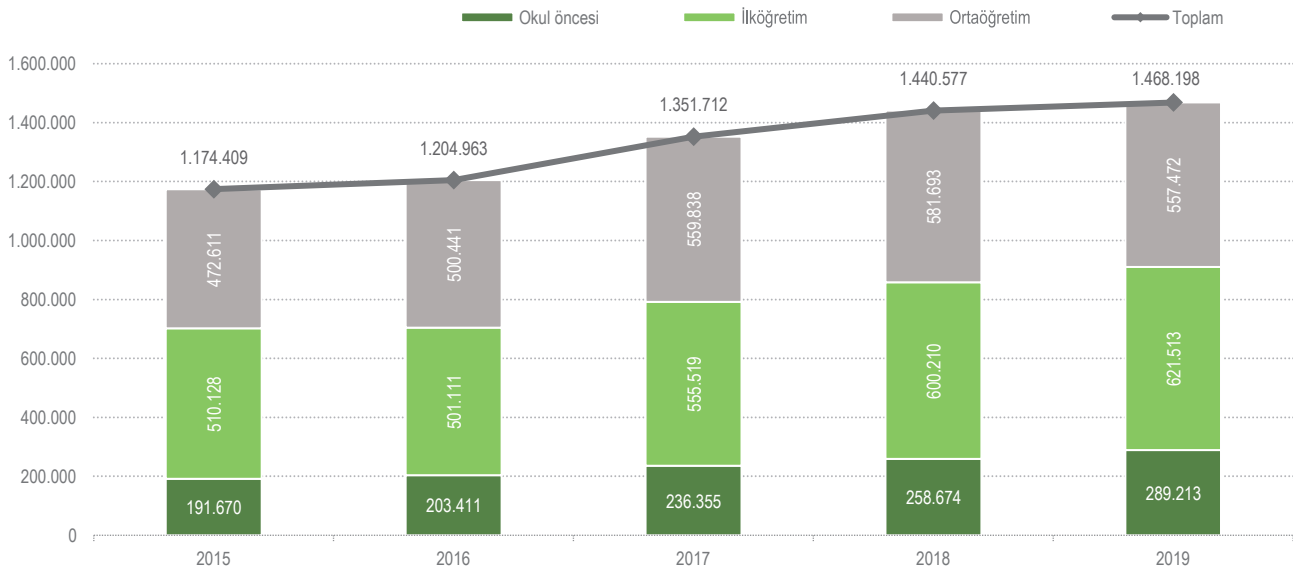
cilere kıyasla daha fazla düştüğü görülmektedir. Nitekim 2015 yılında İmam hatip liselerindeki kız öğrenci sayısı 299 bin 159 iken 2019 yılına gelindiğinde 24 bin azalarak 275 bin 131'e düşmüştür. Aynı dönemlerde 256 bin 711 olan erkek öğrenci sayısı ise 36 bin azalışla 220 bin 528'e düşerek aradaki makasın daha fazla açılmasına neden olmuştur.

ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARINDA NE KADAR ÖĞRENCİ ÖĞRENİM GÖRMEKTEDİR?

Bu göstergede altında ilk olarak 2015 ile 2019 yılları arasında özel öğretim kurumlarındaki öğrenci sayılarında yaşanan değişim incelenmiştir. Ardından kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin toplam

öğrenci sayısı içindeki payının yıllara göre değişimi ele alınmış ve son olarak bazı OECD ülkelerinde farklı kademelerdeki özel öğretim öğrenci oranları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Şekil A.4.1 Kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.4.1'de 2015-2019 yılları arasında farklı kademelerdeki özel öğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenci sayılarında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2015 yılında özel öğretim kurumlarının tüm kademelerinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 1 milyon 174 bin 409 iken ilerleyen yıllarda bu sayı yaklaşık %25 artarak 2019 yılında 1 milyon 468 bin 198'e çıkmıştır. Öğretim kademeleri açısından bakıldığında ise özel okul öncesi kurumlarında 2015 yılında 191 bin 670 olan öğrenci sayısının sonraki yıllarda düzenli bir şekilde artarak 2019 yılına gelindiğinde 289 bin 213'e yükseldiği görülmektedir. Benzer bir durum özel ilköğretim okullarında da görülmektedir. 2015 yılında özel ilköğretim okullarındaki öğrenci sayısı 510 bin 128 iken bu sayı 2019'a gelindiğinde 621 bin 513'e yükselmiştir. Son beş yılda özel ilköğretim okullarındaki öğrenci sayısı yaklaşık %21 artmıştır. Özel ortaöğretim kurumlarındaki öğren-

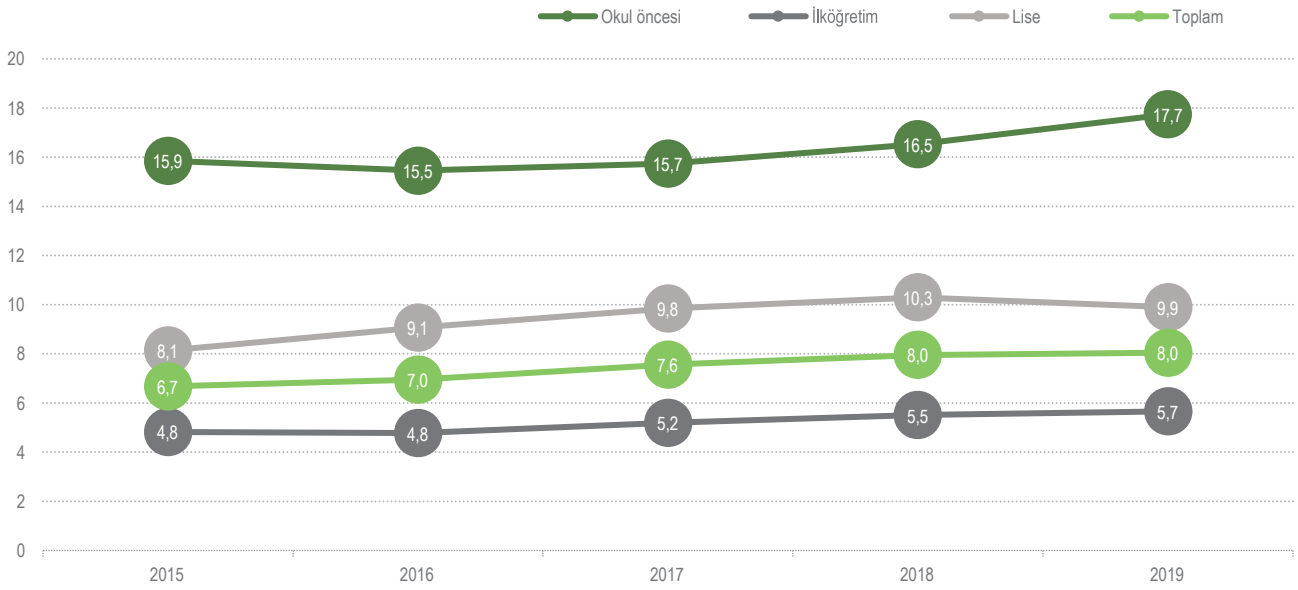
ci sayısında ise 2018 yılına kadar özel okul öncesi ve ilköğretim kurumlarındakine benzer bir şekilde öğrenci sayısı artarken 2019 yılına gelindiğinde bir önceki yıla kıyasla yaklaşık %4,5 azalarak 557 bin 472'ye düşmüştür. Okul öncesi ve ilköğretimde özel öğretime giden öğrenci sayısı artarken ortaöğretimde bir azalma yaşanmasının en temel nedeni geçmiş yıllarda uygulanan özel okula gidenlere teşvik uygulamasından vazgeçilmesi ile temel liselerin kapatılmasıdır.

Şekil A.4.2'de 2015 ile 2019 yılları arası dönemde kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, özel öğretim kurumlarının tüm kademelerindeki öğrencilerin toplam öğrenciler içerisindeki payı 2015 yılında %6,7 iken öğrenci sayısının artmasına bağlı olarak 2018 yılında %8'e yükselmiş ve 2019

yılında da %8'de kalmıştır. Kademeler açısından bakıldığında ise 2015 yılında özel ortaöğretime giden öğrencilerin toplam ortaöğretim öğrencileri içerisindeki oranı %8,1 iken 2018 yılında %10,3'e çıkmış ve 2019'da ise çok az bir düşüşle 9,9 olmuştur. Özel okul öncesine giden öğrencilerin toplam okul öncesi öğrencileri içindeki oranı

ise diğer kademelere kıyasla oldukça yüksektir. 2015 yılında bu oran 15,9 iken 2019 yılında 17,7'ye yükselmiştir. Özel ilköğretim öğrencilerin toplam ilköğretim öğrencileri içerisindeki oranı da son beş yılda artış göstermiş ve 2015 yılında %4,8 olan bu oran 2019 yılına gelindiğinde %5,7 olmuştur.

Şekil A.4.2 Kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payında yaşanan değişim (%) (2015-2019)

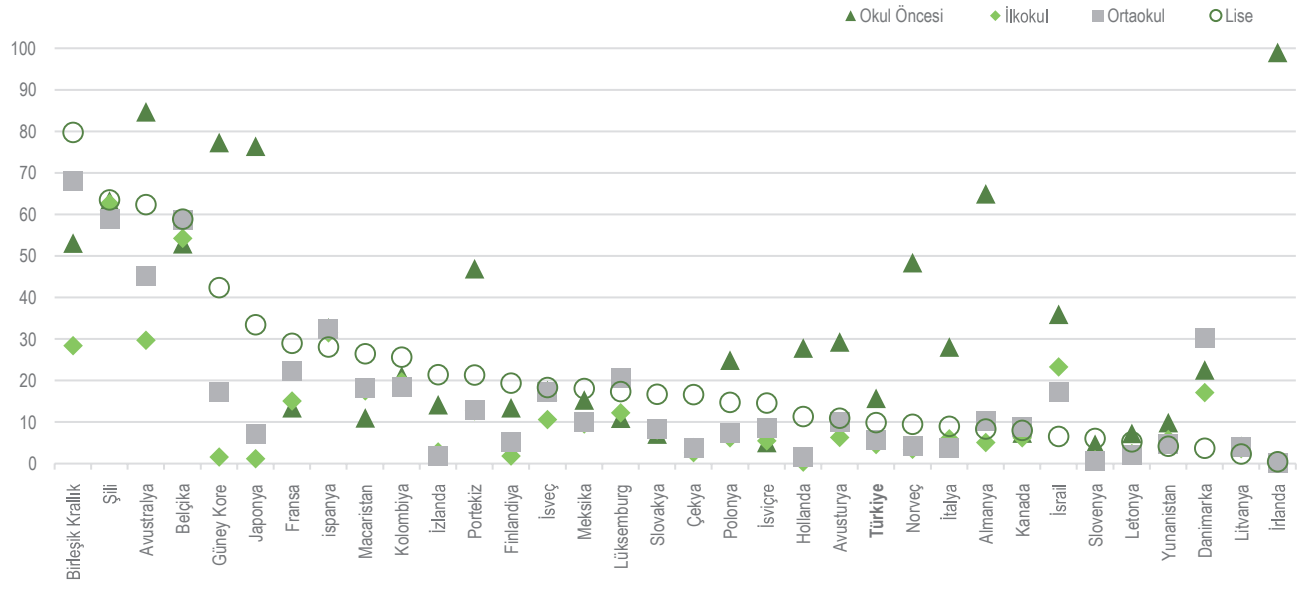

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.4.3'te 2018 yılı için bazı OECD ülkelerinde farklı kademelerdeki özel öğretim öğrenci oranları verilmiştir. 2018 yılı verilerine göre Türkiye'de okul öncesi (%15,7), ilkokul (%4,6), ortaokul (%5,8) ve lise (%9,8) kademelerinde özel öğretim kurumlarındaki öğrenci oranı birçok ülkenin oranından oldukça düşüktür. Bununla birlikte ülkelerin, eğitimin özel kurumlar yoluyla verilmesine yönelik uyguladığı politika farklılıklarına bağlı olarak, farklı kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrenci oranları önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Örneğin, İr-

landa'da okul öncesi eğitim %99 oranında özel öğretim kurumlarında verilirken diğer eğitim kademelerinin tamamında özel öğretim oranı sıfıra yakındır. Çekya, Litvanya ve Slovenya da ise okul öncesinde özel öğretimin oranı %5'in altındadır. Şekil A.4.3'te her dört kademede de özel öğretim öğrenci oranlarının en yüksek olduğu ülkeler olarak Şili, Belçika ve Birleşik Krallık gibi ülkeler ön plana çıkmaktadır. Şili'de tüm kademelerde özel öğretim öğrenci oranları %60'ın üzerinde iken Belçika'da %50'nin üzerindedir.

Şekil A.4.3 Bazı OECD ülkelerinde farklı kademelerde özel öğretim öğrenci oranı (%) (2018)

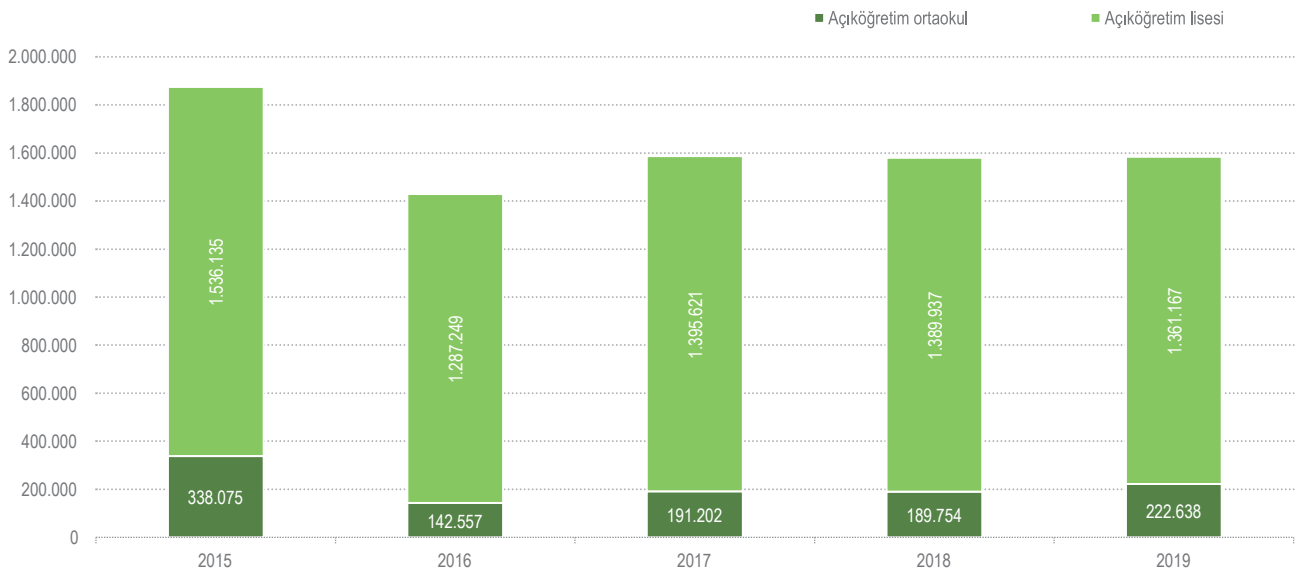
Kaynak: OECD.Stat verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

AÇIKÖĞRETİM ORTAOKULU ve LİSESİNDE ÖĞRENCİ SAYISI NE KADARDIR?

Bu gösterge altında öncelikle 2015 ile 2019 yılları arasında açıköğretim ortaokulu ve açıköğretim lisesi öğrenci sayılarında yaşanan değişim ele alınmıştır. 2019 yılında farklı eğitim kademelerindeki kız ve erkek öğrenci sayı-

ları verildikten sonra son beş yıllık dönemde açıköğretim lisesi öğrencilerinin okul türüne göre oransal dağılımında yaşanan değişim incelenmiştir.

Şekil A.5.1 Açıköğretim ortaokulu ve açıköğretim lisesi öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.5.1'de 2015 ile 2019 yılları arasında açıköğretim sistemi içindeki toplam öğrenci sayısı ile kademelelere göre öğrenci sayısında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2015'te 1 milyon 874 bin olan açıköğretimdeki toplam öğrenci sayısı, 2018 yılında 1 milyon 583 bine inmiştir. 2019 yılında açıköğretim sistemi içindeki toplam 1 milyon 583 bin öğrencinin 1 milyon 361 bini açıköğretim lisesi öğrencisi iken 222 bin 638'i açıköğretim ortaokulu öğrencisidir. Burada en dikkat çeken husus 2019 yılında bir önceki yıla kıyasla açıköğretim lisesindeki öğrenci sayısı düşerken açık öğretim ortaokulundaki öğrenci sayısı artmıştır.

Tablo A.5.2'de 2019-2020 öğretim yılında açıköğretimde kayıtlı öğrencilerin cinsiyet ve eğitim kademesine göre

dağılımı verilmiştir. Buna göre ülkemizde açıköğretim sistemi içerisinde farklı okul türlerine kayıtlı toplam 1 milyon 583 bin 805 öğrenci bulunmaktadır. Açıköğretim ortaokullarında kayıtlı toplam 222 bin 638 öğrencinin 80 bin 398'i erkek iken 142 bin 240'ı kızdır. Açıköğretim lisesinde kayıtlı toplam 1 milyon 97 bin 394 öğrencinin ise 617 bin 420'si erkek iken kız öğrenci sayısı 479 bin 974'tür. Mesleki açıköğretim lisesinde öğrenim gören toplam 156 bin 613 öğrencinin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında ise erkek öğrencilerin sayısının 106 bin 290, kız öğrencilerin sayısının ise 50 bin 323 olduğu görülmektedir. Açıköğretim imam hatip lisesine devam eden toplam 107 bin 160 öğrenci arasında ise kız öğrencilerin sayısının 62 bin 229 ile 44 bin 931 olan erkek öğrenci sayısından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo A.5.2 Cinsiyete ve eğitim kademesine göre açıköğretimde öğrenci sayıları (2019)

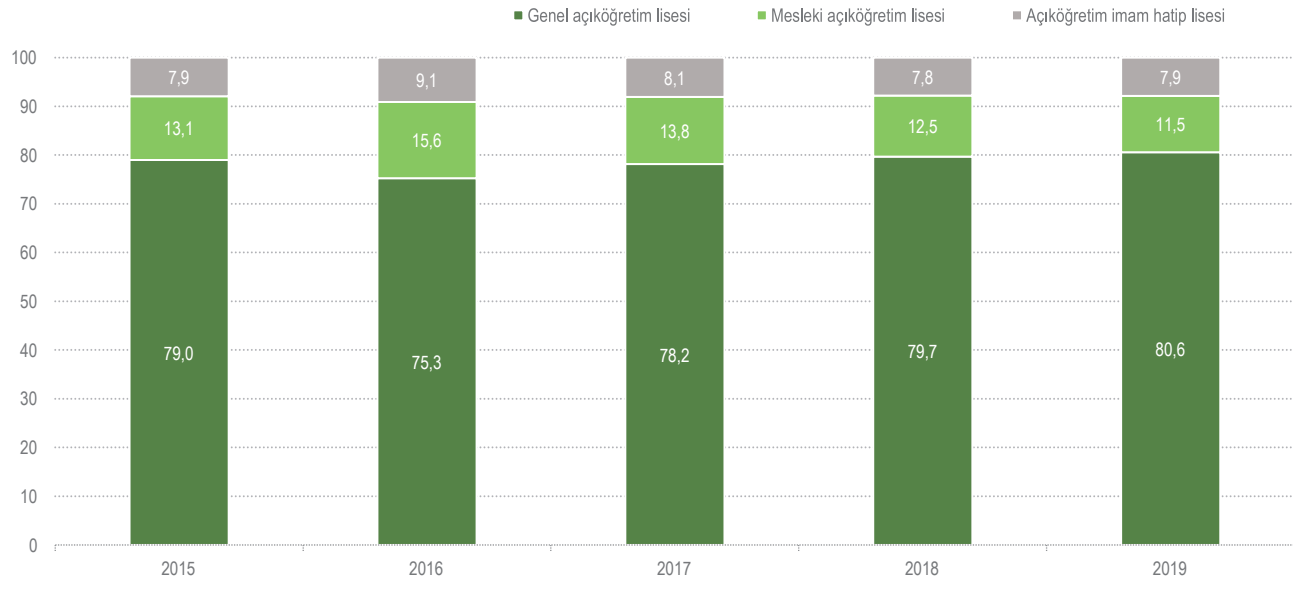
Eğitim kademesi	Öğrenci sayısı		
	Erkek	Kız	Toplam
Açıköğretim ortaokulu	80.398	142.240	222.638
Açıköğretim lisesi	617.420	479.974	1.097.394
Mesleki açıköğretim lisesi	106.290	50.323	156.613
Açıköğretim imam hatip lisesi	44.931	62.229	107.160
Toplam	849.039	734.766	1.583.805

Kaynak: MEB (2020).

Şekil A.5.3'te 2015 ile 2019 yılları arasında açıköğretim lisesi öğrencilerinin oransal dağılımında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2015 yılında açıköğretim lisesi öğrencilerinin %79'u genel açıköğretim lisesi öğrencisi iken %13,1'i mesleki açıköğretim %7,9'u ise açık imam hatip lisesi öğrencisidir. 2016'da genel açıköğretim lisesi öğrenci oranı %75,3'e düşerken mesleki açıköğretim lise-

si öğrenci oranı %15,6'ya, açıköğretim imam hatip lisesi öğrenci oranı ise %9,1'e yükselmiştir. Sonraki üç yılda ise genel açıköğretim lisesindeki öğrenci oranı tekrar yükselerek 2019'da %80,6'ya çıkmıştır. 2019 yılında mesleki açıköğretim lisesi öğrenci oranı %11,5 ve açıköğretim imam hatip lisesi öğrenci oranı %7,9 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil A.5.3 Okul türlerine göre açıköğretim lisesi öğrencilerinin oransal (%) dağılımında yaşanan değişim (2015-2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bu göstergede ilk olarak 2015 ile 2019 yılları arasında okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde özel eğitim alan öğrenci sayılarına ilişkin veriler ele alınmıştır. Ardından yine son beş yıllık dönemde ilköğretim ve ortaöğretimde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayıları ve oranları incelenmiştir. Daha sonra ilköğretim özel eğitim sınıflarındaki öğrenci sayısı ve toplam ilköğretim özel

öğrenci sayısı içindeki oranında yaşanan değişim durumu ele alınmıştır. Son olarak da özel yetenekli çocuklara hizmet veren Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)'ne ilişkin kurum ve kurum başına düşen öğrenci sayıları ile BİLSEM'lerdeki toplam öğrenci sayısı ve cinsiyet paritesi endekslerinde yaşanan değişim ele alınmıştır.

Tablo A.6.1 Yıllara ve cinsiyete göre okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde özel eğitim alan öğrenci sayıları (2015-2019)

	Okul öncesi			İlköğretim			Ortaöğretim			Örgün özel eğitim toplam		
	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız
2015	2.409	1.568	841	231.541	143.657	87.884	54.539	34.262	20.277	288.489	179.487	109.002
2016	2.736	1.797	939	247.207	154.690	92.517	56.262	35.606	20.656	306.205	192.093	114.112
2017	3.714	2.419	1.295	283.169	179.716	103.453	66.727	42.593	24.134	353.610	224.728	128.882
2018	4.771	2.998	1.773	319.939	202.900	117.039	74.208	46.991	27.217	398.918	252.889	146.029
2019	4.873	3.120	1.753	339.419	215.831	123.588	81.482	50.946	30.536	425.774	269.897	155.877

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan tablo tarafımızca güncellenmiştir.

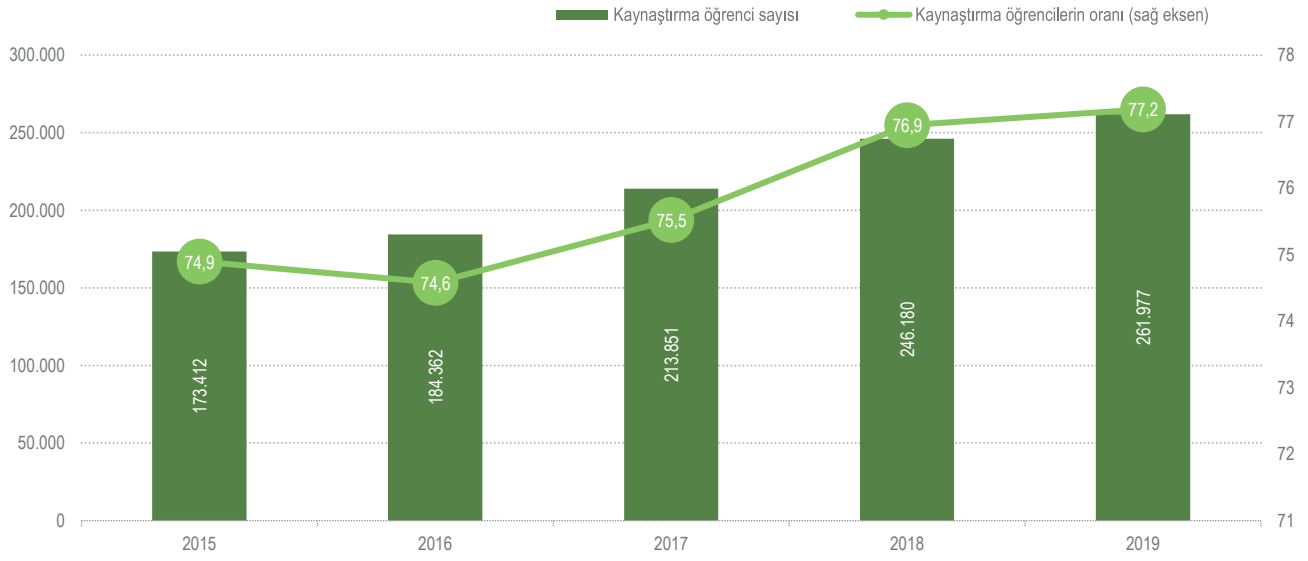
Tablo A.6.1'de Türkiye'de 2015 ile 2019 yılları arasında okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde özel eğitim alan toplam öğrenci sayıları ile her bir kademedeki kız ve erkek öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre farklı kademelerde 2015 yılında özel eğitim alan toplam öğrenci sayısı 288 bin 489 iken bu sayı yıllar itibarıyla düzenli bir artış göstermiş ve 2019 yılına gelindiğinde özel eğitim alan toplam öğrenci sayısı yaklaşık %48 artarak 425 bin 774 olmuştur. 2019 yılında özel eğitim alan öğrencilerin 4.873'ü okul öncesi, 339.419'u ilköğretim ve 81.482'si ortaöğretim öğrencisidir. Tablo A.6.1'de en dikkat çeken bulgulardan birisi ilköğretimde özel eğitim alan öğrenci sayısının ortaöğretimdeki öğrenci sayısının dört katından fazla olmasıdır. Bunun en temel nedeni özel eğitim gerektiren çocukların özel eğitime ilköğretim kademesinden giriş yapmalarıdır. 4+4+4 uygulamasının başladığı 2012 yılından sonra ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamına alınması ile birlikte ortaöğretim kademesinde özel eğitim alan öğrenci sayısında da 2015 yılından itibaren önemli ölçüde artmıştır. Bununla birlikte ortaöğretimde özel eğitim alan öğrenci sayısının ilköğretime kıyasla

hâlâ oldukça düşük olması ilköğretimde özel eğitim alan çocukların önemli bir bölümünün ortaöğretim çağına geldiklerinde sistem dışında kaldıklarını göstermektedir (Gür vd., 2018).

Şekil A.6.2'de ilköğretimde özel eğitim alan öğrenciler içerisinde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayısı ve oranında 2015-2019 yılları arasında yaşanan değişim verilmiştir. İlköğretimde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayısı 2015 yılında 173 bin 412 iken sonraki yıllarda düzenli bir şekilde artış göstererek 2019 yılında 261 bin 977'ye yükselmiştir. Buna göre 2015 yılında ilköğretimde özel eğitim gerektiren öğrencilerin %74,9'u kaynaştırma eğitimi kapsamında eğitim alırken bu oran 2019 yılında %77,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar, özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak en uygun ve öğrencilerin çeşitli kısıtlamaları yaşamadığı bir ortamda eğitilmesi anlayışına dayalı bir model olan kaynaştırma eğitiminin, Türkiye'de en yaygın özel öğretim uygulaması olduğunu göstermektedir (Çelik vd., 2019).

Şekil A.6.2

İlköğretimde özel eğitim alan öğrenciler içerisinde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayısı ve oranında (%) yaşanan değişim (2015-2019)

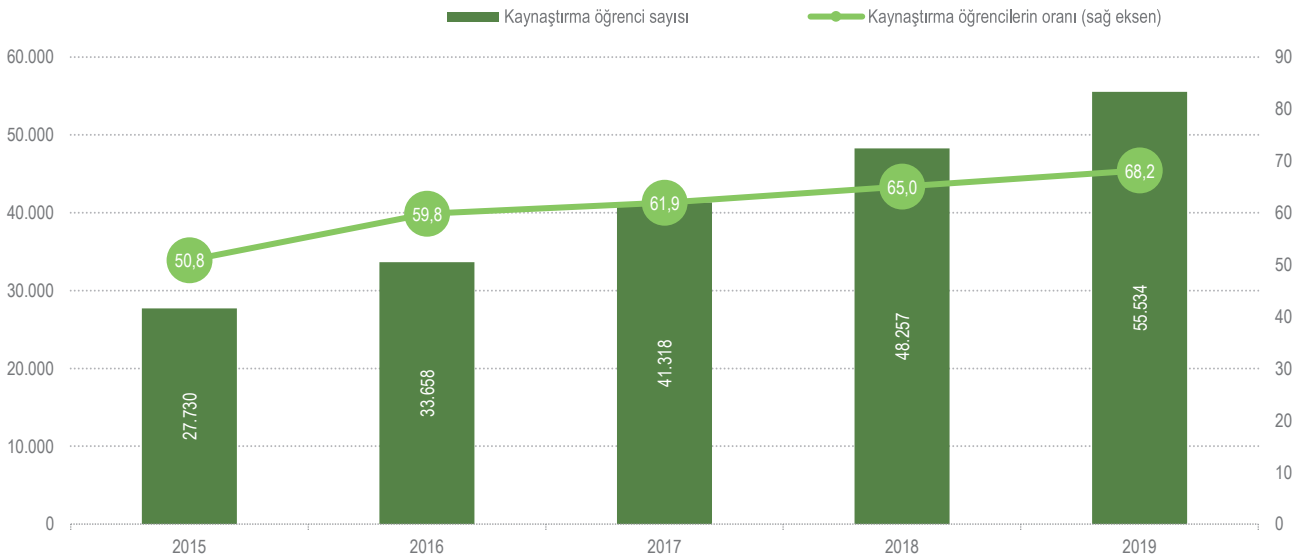
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.6.3'te 2015 ile 2019 yılları arasında ortaöğretimde özel eğitim alan öğrenciler içerisinde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayısı ve oranında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2015 yılında ortaöğretimde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayısı yaklaşık 28 bin iken yıllar itibarıyla düzenli bir artış meydana gelmiş ve 2019'a gelindiğinde ortaöğretimde kaynaştırma eğitimi

alan öğrenci sayısı 55 bine çıkmıştır. Öğrenci sayısında yıllara göre gözlenen artışa paralel bir şekilde ortaöğretimde özel eğitim alan öğrenciler arasında kaynaştırma eğitimi alan öğrencilerin oranları da artış göstermiştir. 2015 yılında ortaöğretimde kaynaştırma eğitimi alan öğrencilerin oranı %50,8 iken 2017 yılında bu oran %61,9'a yükselmiş, 2019'e gelindiğinde ise %68,2 şeklinde ger-

Şekil A.6.3

Ortaöğretimde özel eğitim alan öğrenciler içerisinde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayısında ve oranında (%) yaşanan değişim (2015-2019)

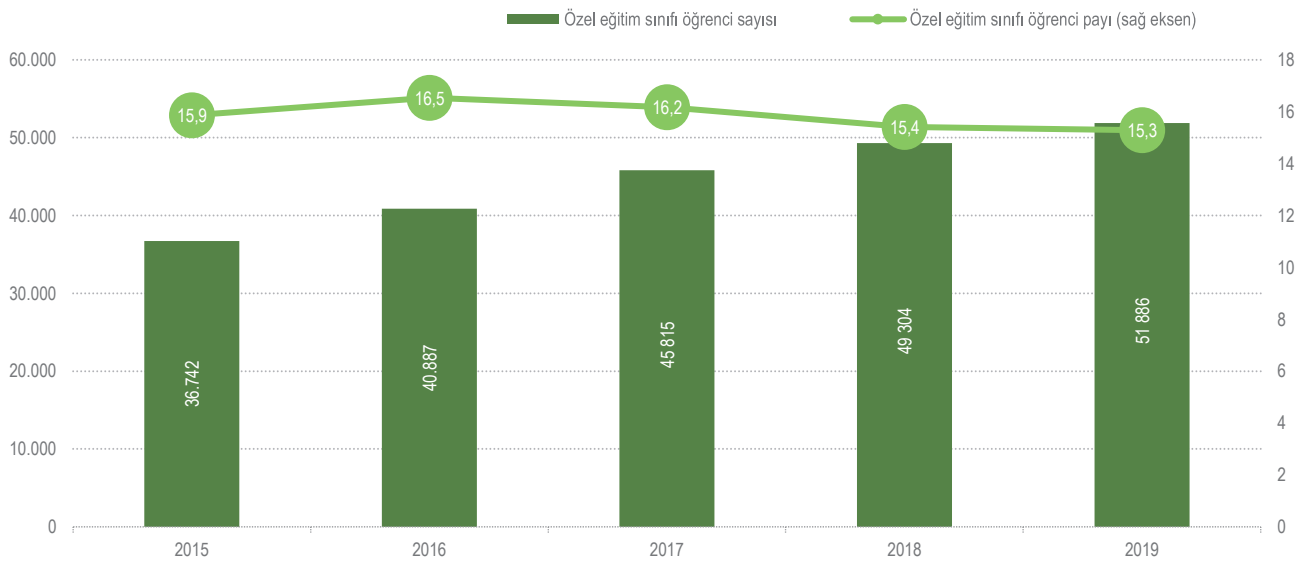
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

çekleşmiştir. Bu oranlar ortaöğretimde kaynaştırma eğitimi uygulamasının geçmiş yıllara kıyasla oldukça arttığını göstermesi açısından önemli görülmektedir.

Şekil A.6.4'te 2015-2019 yılları arasında ilköğretim özel eğitim sınıflarındaki öğrenci sayısı ve toplam ilköğretim özel öğrenci sayısı içindeki payında yaşanan değişim verilmiştir. Özel eğitim sınıfları, engel düzeyi tam kaynaştırma grubuna uygun olmayan ve ayrı bir sınıfta eğitim görmeyi gerektiren öğrenciler için özel araç-gereçler ile eğitim materyalleri sağlanarak oluşturulmuş ortamlardır.

Buna göre 2015 yılında özel eğitim sınıfında öğrenim gören öğrenci sayısı 36 bin 742 iken bunların ilköğretimdeki toplam özel öğrenci içerisindeki oranı %15,9'dur. Özel eğitim sınıflarında öğrenim gören öğrenci sayısında yıllar itibarıyla düzenli bir artış meydana gelmiş ve 2019 yılına gelindiğinde özel eğitim sınıfında öğrenim gören özel öğrenci sayısı 51 bin 886'ya yükselmiştir. Özel eğitim sınıflarındaki öğrenci oranı ise öğrenci sayısındaki artışa bağlı olarak 2016 yılında %16,5'e yükselirken sonraki yıllarda düşmüş ve 2019 yılına gelindiğinde %15,3 olmuştur.

Şekil A.6.4 İlköğretim özel eğitim sınıflarındaki öğrenci sayısı ve toplam ilköğretim özel öğrenci sayısı içindeki payında (%) yaşanan değişim (2015-2019)

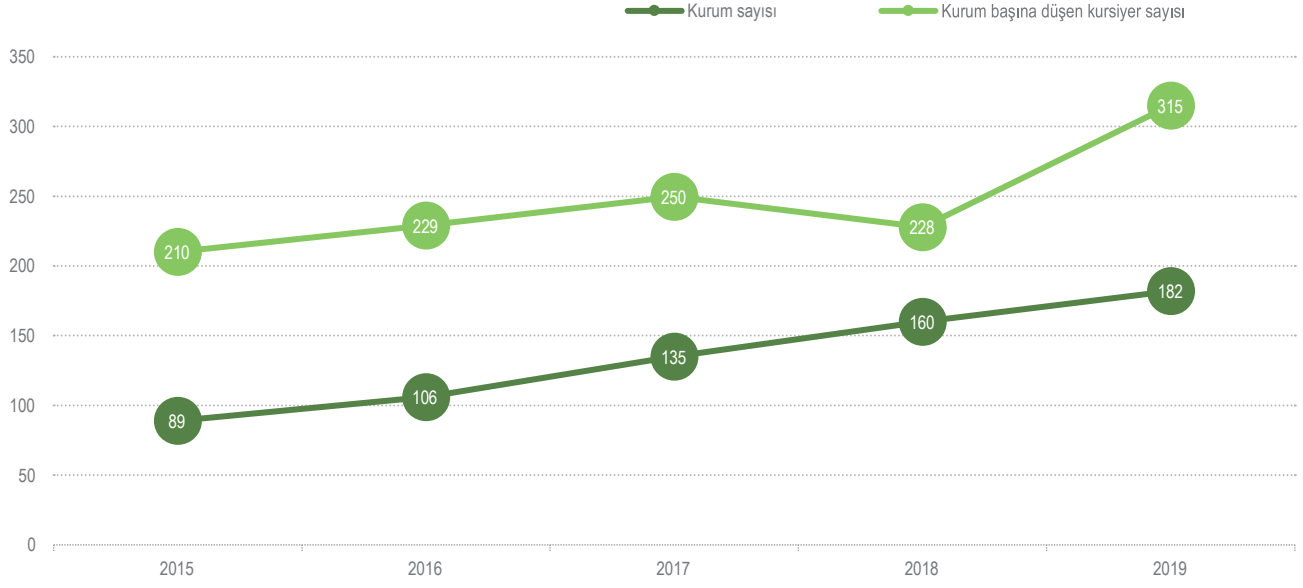
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.6.5'te 2015 ile 2019 yılları arasında BİLSEM sayısı ve kurum başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2015 yılı sonunda toplam 89 olan BİLSEM sayısı yıllar itibarıyla düzenli bir şekilde artmış ve 2019 yılı sonunda 182'ye çıkmıştır. 2015 yılı sonunda kurum başına düşen öğrenci sayısı 210 iken 2017 yılı sonunda 250'ye çıkarak en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 2018 yılında ise 228'e düşen sayı 2019 yılına gelindiğinde ise önemli miktarda artarak 315'e çıkmıştır.

Şekil A.6.6'da 2015 ile 2019 yılları arasından BİLSEM öğrenci sayıları ve cinsiyet oranında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre BİLSEM öğrenci sayıları yıllar itibarıyla kademeli bir şekilde artış göstermiştir. 2015 yılı sonunda toplam 18 bin 707 özel yetenekli öğrencinin eğitim aldığı

BİLSEM'lerde 2019 yılı sonunda öğrenci sayısı üç kat artarak 57 bin 360'a çıkmıştır. Burada en dikkat çeken husus, en fazla artışın son iki yılda gerçekleşmiş olmasıdır. 2018 yılında BİLSEM öğrenci sayısı 36 bin 476 iken 2019 yılında 20 bin 884 artarak 57 bin 360'a yükselmiştir. Bunun nedeni daha önce de ifade edildiği gibi 2019 yılında BİLSEM kurum sayısında bir önceki yıla kıyasla yaşanan artıştır. BİLSEM'lere devam eden öğrencilerin cinsiyet oranında yaşanan değişim incelendiğinde ise 2015 ile 2018 yılları arasında kızların lehine yaşanan artışın 2019 yılında birazcık düştüğü görülmektedir. 2015 yılı sonunda BİLSEM'lerde öğrenim gören her 100 erkek öğrenciye karşılık 97 kız öğrenci varken 2017 yılı sonunda BİLSEM'lerdeki kız öğrencilerin oranı erkekleri geçmiş ve 2018 yılı sonu itibarıyla her 100 erkek öğrenciye karşı-

Şekil A.6.5 BİLSEM sayısı ve kurum başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim (2015-2019)

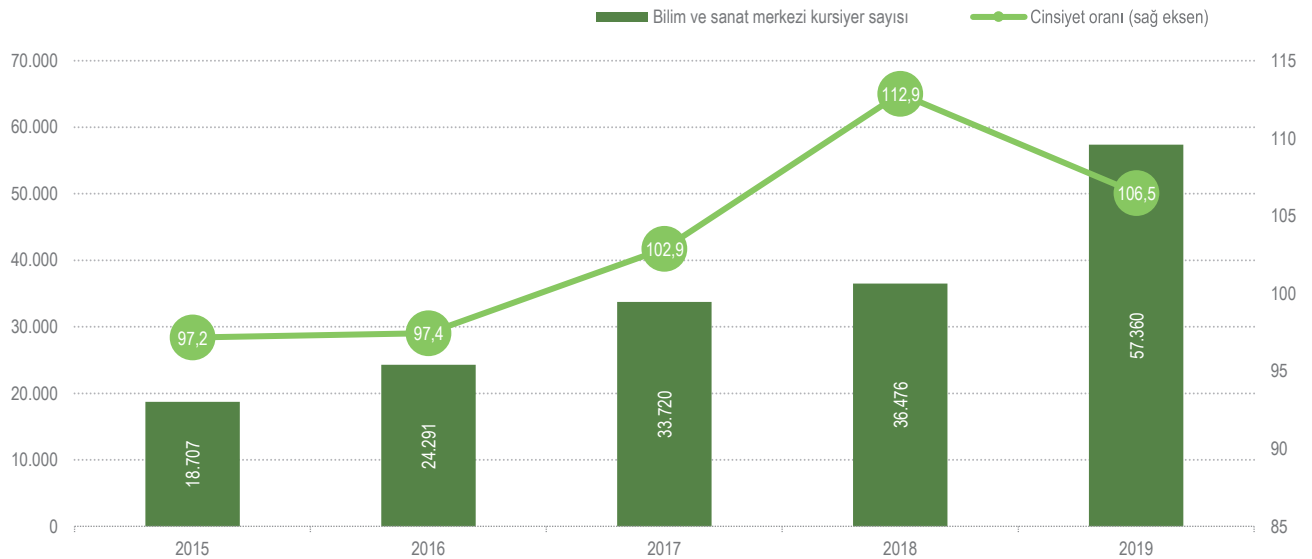
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Not: Yaygın eğitim kursiyer sayıları, eğitim öğretim yılı sonu verilerini içermektedir. Bu şekildeki yıllara ilişkin veriler eğitim öğretim yılındaki veriyi değil, o yılın sonundaki veriyi ifade etmektedir.

lık 113 kız öğrenciye yükselmiştir. 2019'da ise durum her 100 erkek öğrenciye karşılık 106 kız öğrenci olarak gerçekleşmiştir. Son beş yıllık periyotta BİLSEM'lere devam

eden kızların sayılarında erkeklere kıyasla gözlenen artış, özel yetenekli kız öğrencilerin eğitime katılımları açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Şekil A.6.6 BİLSEM öğrenci sayıları ve cinsiyet oranında yaşanan değişim (2015-2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Not: Yaygın eğitim kursiyer sayıları, eğitim öğretim yılı sonu verilerini içermektedir. Bu şekildeki yıllara ilişkin veriler eğitim öğretim yılındaki veriyi değil, o yılın sonundaki veriyi ifade etmektedir.

- Eğitime erişim ve katılıma ilişkin göstergeler, halen kademeler ve bölgelere göre farklılıklar olduğunu göstermektedir. Her ne kadar son yıllarda eğitimin farklı kademelerinde eğitime erişim ve katılım oranlarında önemli gelişmeler sağlanmış olsa da cinsiyete dayalı bölgeler arası farklar hala devam etmektedir. Özellikle zorunlu eğitim kapsamında olmasına rağmen 14-17 yaş grubundaki nüfusunun %11'inin, 6-13 yaş grubundaki öğrencilerin ise %1,5-2,0'inin hâlâ okullaşmamış olması bunun en önemli göstergesidir. Dahası illere ve cinsiyete göre önemli farklılıkların varlığını devam ettiriyor olması acil politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda özellikle ortaöğretimde okullaşma oranının düşük olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki illerde genel olarak ortaöğretime erişimi artırmaya, özellikle de kız çocuklarının eğitime katılımlarını arttırmaya yönelik projelere öncelik verilmesi gerekmektedir.
- Okul öncesi kademesinde 5 yaş grubunda 2019 yılı net okullaşma oranı her iki cinsiyet için ve toplamda %75 düzeyinde gerçekleşmiştir. OECD ülkelerinin birçoğunda okul öncesi eğitim zorunlu eğitim kapsamında olmamasına rağmen 5 yaş grubunda okullaşma oranının %95'ler düzeyinde olması göz önünde alındığında Türkiye'de okul öncesi eğitimde okullaşma oranlarının hızlı bir şekilde iyileştirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'de okul öncesi kademesinde verilen eğitimin büyük bölümünün 5 yaş ve üzeri çocuklara yönelik yarım günlük eğitim hizmetlerinden oluşmasına (Kalkınma Bakanlığı, 2018) rağmen oranların düşük olması daha etkin politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda özellikle okul öncesi eğitim kurumlarının az olduğu yerlerde yeni okul öncesi kurumların açılmasına öncelik verilmelidir. Buna ilaveten sosyoekonomik olarak dezavantajlı ailelerin çocuklarının okul öncesi eğitime katılımını artırmak için bu çocuklardan ücret alınmayan bir mekanizma tesis edilmelidir.
- Çeşitli nedenlerle örgün eğitim dışında kalanların eğitime erişiminde önemli bir alternatif olan açıköğretim okullarında kayıtlı öğrenci sayısındaki artış devam etmektedir. Bu durum yüz yüze eğitim kapasitesinin arttırılmasına yönelik yapılan uygulamaların yetersizliğini göstermekte olup açık öğretimin örgün eğitime alternatif bir yapı olarak görülmesine neden olmaktadır. Açıköğretim sistemi başarısız öğrencilerin yerleştirildiği bir okul türü olmaktan çıkarılmalı ve yüz yüze eğitim imkânlarının kapasitesini arttırmaya yönelik planlamalar yapılmalıdır.
- Son yıllarda özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitime erişimleri ile ilgili göstergelerde önemli gelişmeler olmuştur. Ancak özellikle ortaöğretim kademesinde özel eğitim alan öğrencilerin sayısının ilköğretim kademesine kıyasla oldukça düşük olması ortaöğretimde özel eğitime muhtaç bireylerin eğitime erişim ve katılımına yönelik daha gerçekçi politikalar üretilmesini gerekli kılmaktadır. Bunun için öncelikli olarak özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara yönelik kapasitenin geliştirilmesi gerekmektedir.

- Özel eğitime ihtiyacı olan kız çocukları erkek çocuklarına göre çok daha düşük bir oranda eğitime erişebilmektedir. Bundan dolayı, özellikle özel eğitim ihtiyacı olan kız çocuklarının okullaşma oranlarını artırmaya yönelik daha etkin tedbirler alınmalıdır.
- Özel yetenekli öğrencilerin kapasitelerini geliştirmesinde önemli katkı sağlayan BİLSEM'lerin sayısının 2019 yılında 182'ye ulaşmış olması önemli bir gelişme olarak değerlendirilmekle birlikte kurum başına düşen öğrenci sayısının bir önceki yıla kıyasla %50'ye yakın artışla 315'e çıkmış olması bu kurumlarda verilen eğitimin kalitesini tehdit eden bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle BİLSEM'lerde kurum başına düşen öğrenci yoğunluğunun azaltılması gerekmektedir. Ayrıca bu kurumların teknik ve fiziki altyapısı güçlendirilmeli ve insan kaynağının niteliğini artırıcı politikalar benimsenmelidir.

- Bozgeyikli, H. (2019). *Mesleki ve teknik eğitimin geleceği* (Analiz Raporu: 2019/02). İlim Kültür Eğitim Vakfı.
- Çelik, Z., Yurdakul, S., Bozgeyikli, H. ve Gümüş, S. (2017a). *Eğitime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Çelik, Z., Boz, N., Arkan, Z. ve Toklucu, D. (2017b). *TEOG yerleştirme sistemi: Güçlükler ve öneriler*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Çelik, Z., Bozgeyikli, H. & Yurdakul, S. (2019). *Eğitime bakış 2019: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi
- Gür, B.S., Çelik, Z., Bozgeyikli, H. & Yurdakul, S. (2018). *Eğitime bakış 2018: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi
- Kalkınma Bakanlığı (2018). *Eğitim sisteminde kalitenin artırılması: Özel ihtisas Komisyonu raporu*. 23.11.2020 tarihinde <https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/EgitimSistemindeKaliteninArtirilmasiOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf>
- MEB. (2018). *2023 eğitim vizyonu*. Milli Eğitim Bakanlığı. <https://2023vizyonu.meb.gov.tr/>
- MEB. (2020). *Milli eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2019-2020*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- OECD. (2020). *Education at a glance: OECD indicators*. Organization for Economic Co-operation and Development.
- Özer, M. (2020). *Mesleki eğitimde paradigma değişimi: Türkiye'nin mesleki eğitim ile imtihanı*. Maltepe Üniversitesi.

BÖLÜM

EĞİTİMİN ÇIKTILARI

GÖSTERGE	B1	Nüfusun eğitim düzeyi nasıldır?
GÖSTERGE	B2	Türkiye'nin PISA 2018 performansı nasıldır?
GÖSTERGE	B3	Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS)'nda ortalama başarı durumu nasıldır?
GÖSTERGE	B4	Yükseköğretime geçiş oranları ve yükseköğretim kontenjanları nasıldır?
GÖSTERGE	B5	Eğitimin işgücü piyasasındaki rolü nasıldır?
GÖSTERGE	B6	Genel lise ve meslek lisesi mezunu çalışanlar ne kadar kazanıyor?
BÖLÜM	B	Öneriler

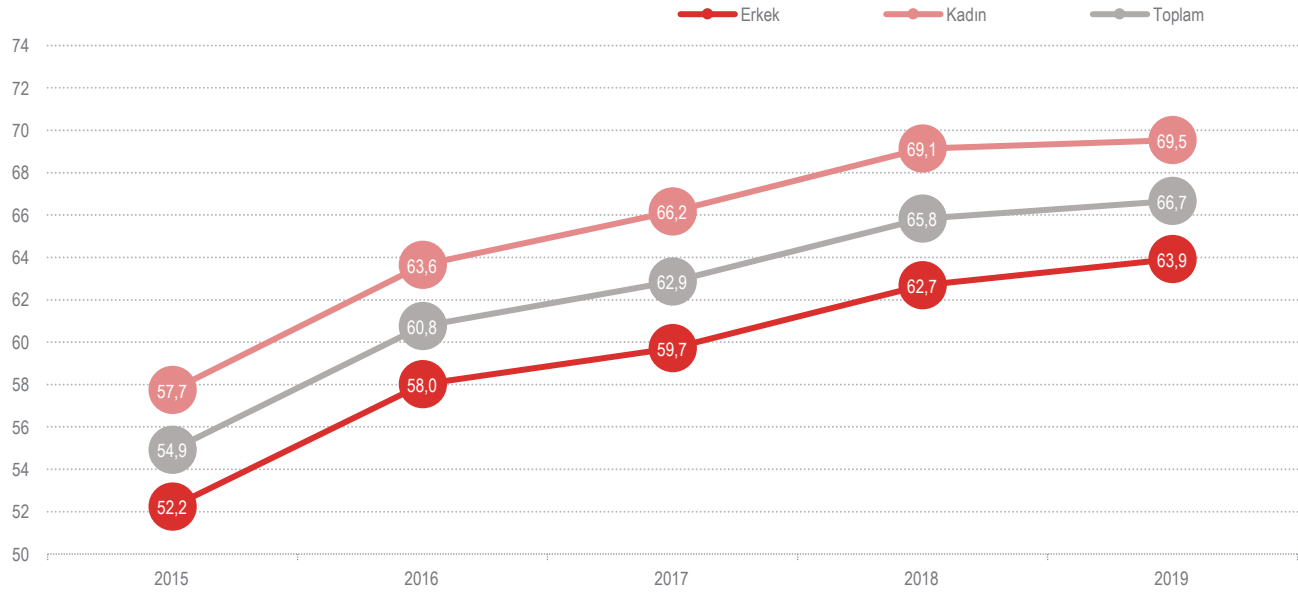
Topluşsal refah ve ekonomik büyümenin en önemli aracının eğitim olduğu sıklıkla ifade edilmektedir (Acemoğlu ve Angrist, 1999; Dee, 2004; Hanushek ve Kimko, 2000; Hanushek ve Wößmann, 2007; Psacharopoulos ve Patrinos, 2002; Schultz, 1961). Bundan dolayı ölkeler, eğitimin süresini ve niteliğini geliştirmeye yönelik reformlar yapmaktadır. Eğitimin süresini artırmak kadar niteliğini artırmaya önem vermekte oldukça önemlidir. Çünkü nitelikli eğitim almış bireyler daha kolay istihdama katılmakta ve bu sayede işsizlik oranları azalmaktadır (UNESCO ve OECD, 2003). Eğitimin ekonomik ve toplumsal refahın gelişmesine katkı sağlayabilmesi ve olumsuzlukları azaltması için eğitim çıktılarının sürekli olarak incelenmesi ve izlenmesi gerekmektedir. Eğitim çıktıları bağlamında nüfusun ne kadarının mezun olduğu, mezun olanların bilgi ve beceri düzeyi, istihdam ve işsizlik oranları gibi hususlar sürekli olarak analiz edilmeli ve izlenmelidir. Bu izleme ve değerlendirme ile eğitim sistemindeki verimliliği engelleyen hususlar tespit edilebilir ve eğitim sisteminin iyileştirilmesi sağlanabilir.

Bu bölümde Türkiye'deki eğitim sisteminin verimliliğini değerlendirmek için eğitim sisteminin çıktıları Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ölkeleri ile kıyaslamalı olarak analiz edilecektir. Bu çerçevede ilk olarak ortaöğretimden mezuniyet oranları incelenecektir. Ardından yükseköğretime geçiş sınavları ile 2018 yılında yapılan Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA)'ında öğrencilerin performansları incelenecektir. Daha sonra yükseköğretime geçiş oranları ile yükseköğretime geçişte arz ve talep arasındaki ilişkinin durumu analiz edilecektir. Ardından istihdam ve işsizlik oranları tartışılacaktır. Son olarak ortaöğretim mezunlarının ortalama kazançları diğer eğitim kademelerine ve cinsiyete göre analiz edilecektir.

Bu gösterge altında ilk olarak cinsiyete göre 18-21 yaş grubunda en az lise mezunu olanların oranında yaşanan değişim gösterilecektir. Ardından okul türüne ve cinsiyete

göre mezun olanların sayısı sunulacaktır. Son olarak liseden mezuniyet oranları OECD verileri ile karşılaştırılmalı olarak verilecektir.

Şekil B.1.1 Cinsiyete göre 18-21 yaş grubunda en az lise mezunu olanların oranında yaşanan değişim (%) (2015-2019)

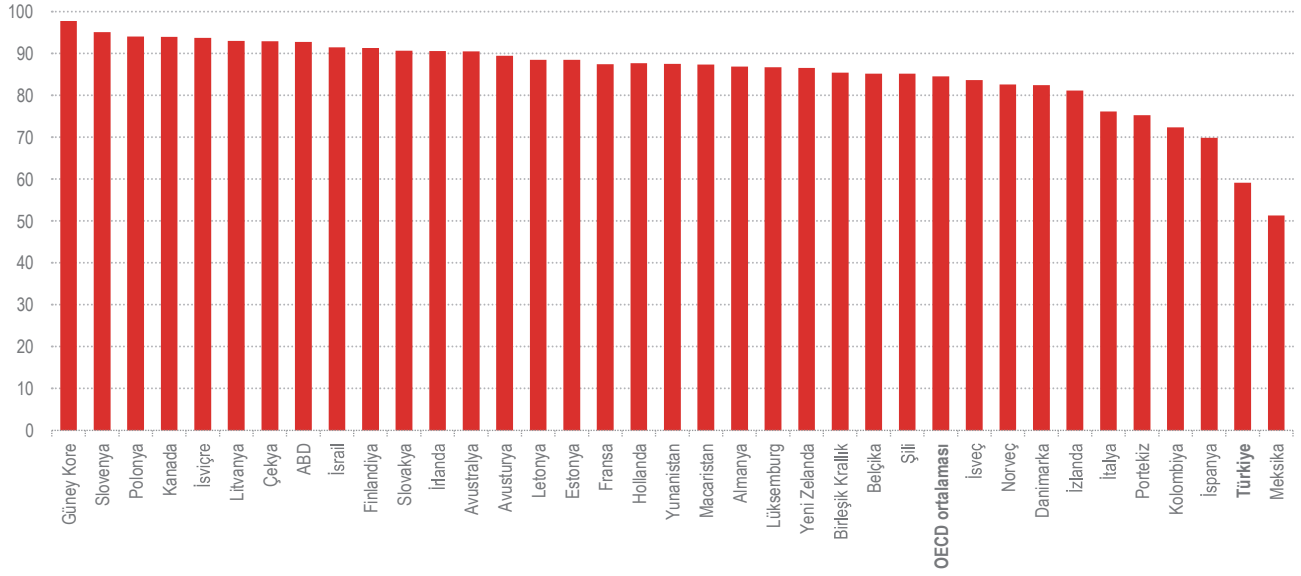

Kaynak: TÜİK Ulusal Eğitim İstatistikleri ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi veritabanları kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil B.1.1'de 2015-2019 yılları arasında cinsiyete göre 18-21 yaş grubunda en az lise mezunu olanların oranında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2015-2019 yılları arasında en az lise mezunu olma oranı her iki cinsiyette de sürekli olarak artmış; erkeklerde %52,2'den %63,9'a, kadınlarda %57,7'den %69,5'e ve toplamda %54,9'dan %66,7'ye yükselmiştir. Şekilde dikkat çeken bir diğer husus ise kadınların en az lise mezunu olma oranının erkeklerden çok daha yüksek olmasıdır. Ayrıca, ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamına alınması ve ortaöğretime erişim oranlarının artışı ile birlikte önümüzdeki yıllarda en az lise mezunu olma oranının daha da yükselmesi beklenmektedir.

Şekil B.1.2'de 2019 yılında OECD ülkelerinde 25-34 yaş arası en az lise mezunu olma oranı gösterilmiştir. Buna göre OECD ülkelerinde en az lise mezunu olma oranı en yüksek ülkeler Güney Kore (%98), Slovenya (%95), Polonya, Kanada ve İsviçre (%94)'dir. OECD ülkeleri arasında en az lise mezunu olma oranına sahip ülkeler Meksika (%51), Kosta Rika (%54) ve Türkiye (%59)'dir. Türkiye'deki 25-34 yaş arası en az lise mezunu olma oranı OECD ülkeleri ortalaması (%85) ile kıyaslandığında oldukça düşüktür.

Şekil B.1.2 OECD ülkelerinde 25-34 yaş arası en az lise mezunu olma oranı (%) (2019)

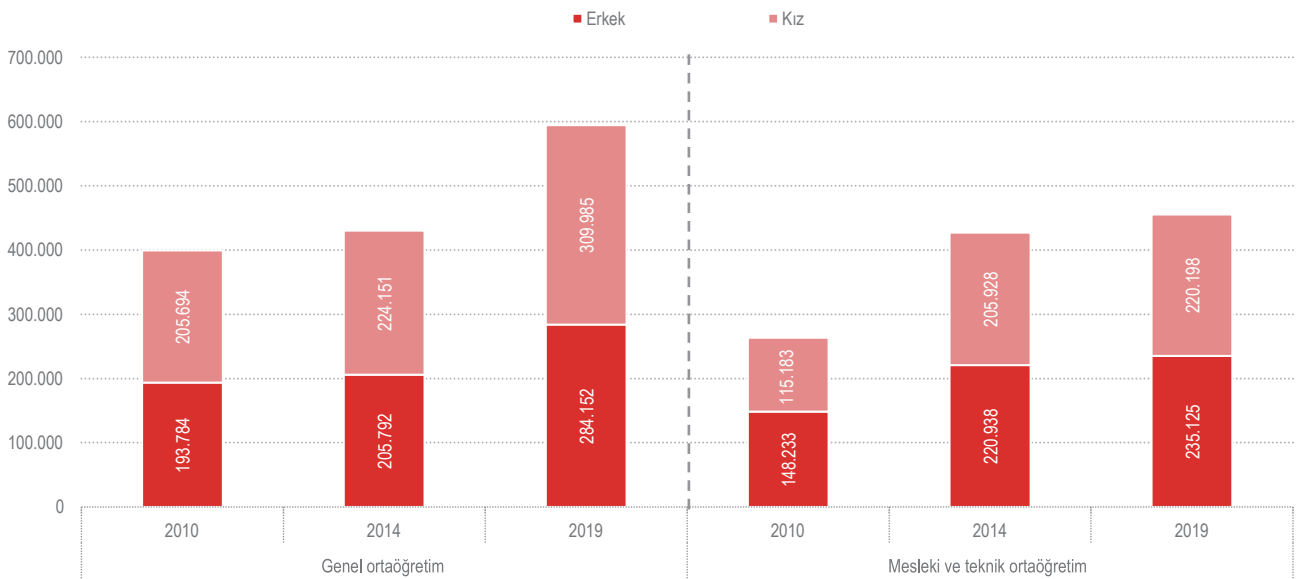

Kaynak: OECD (2020).

Şekil B.1.3'te 2010, 2014 ve 2019 yıllarında okul türüne ve cinsiyete göre ortaöğretimden mezun öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre genel ortaöğretimde 2010 yılında 193.784 erkek ve 205.694 kız mezun olmuştur. 2014 yılında genel ortaöğretimden mezun olma durumunda çok az bir yükseliş görülürken, 2019 yılında önemli bir artış ile erkeklerde bu sayı 284.152'ye

kızlarda 309.985'e yükselmiştir. Toplamda ise genel ortaöğretimden mezuniyet 2010 yılında 399.478'den 594.137'ye yükselmiştir. Başka bir ifade ile 2010-2019 yılları arasında genel ortaöğretimde mezun oranları 1,5 kat civarında artmıştır. Mesleki ve teknik ortaöğretimde ise 2010 yılında erkeklerde 148.233, kızlarda ise 115.183 kişi mezun olmuştur. 2014 yılında mesleki ve teknik or-

Şekil B.1.3 Okul türüne ve cinsiyete göre ortaöğretimden mezun öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2010, 2014 ve 2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda MEB tarafından yayınlanan istatistikler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

taöğretimden mezun olan öğrenci sayısı önemli ölçüde artmış ve mezun olan erkek sayısı 220.938'e, kız sayısı ise 205.928'e yükselmiştir. 2019 yılında mesleki ve teknik ortaöğretimden mezun olan öğrenci sayısındaki artış hızı düşmüş ve mezun erkek sayısı 235.125'e kız sayısı ise 220.198'e yükselmiştir. Toplamda ise 2010-2019 yılları arasında mesleki ve teknik ortaöğretimden mezun

olma sayısı 263.416'dan 455.323'e yükselmiştir. 2019 yılında ortaöğretimden toplam mezun sayısı ise 1.049.460 olmuştur. Şekil B.1.3'te dikkat çeken bir husus ise genel ortaöğretimde mezun olan kızların sayısı daha yüksek olmaya devam ederken, mesleki ve teknik ortaöğretimde mezun olan erkek sayısının daha yüksek olmasıdır.

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) 2000 yılında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından fen, okuma ve matematik okuryazarlığı alanlarında öğrencilerin başarılarını karşılaştırmak üzere geliştirilmiş bir çalışmadır. 15 yaş grubu öğrencilere uygulanan PISA, 2000 yılından itibaren üç yılda bir düzenlenmektedir. Bu çalışmada amaç öğrencilerin öğrendiklerini gerçek hayatta ne kadar kullanabildiklerini ölçmektir (OECD, 2019a). PISA, ülkelerin eğitimsel çıktı-

larını karşılaştırma ve eğitim sistemleri performansının zaman içinde nasıl değiştiğini gösterme imkanı sunmaktadır (MEB, 2019). PISA sonuçları doğrudan eğitim politikalarının belirlenmesi noktasında etkili olmasa da zaman zaman eğitim reformlarını gerçekleştirmenin ve meşrulaştırmanın aracı olarak kullanılmaktadır (Gür vd., 2012). PISA 2018'e 79 ülke ve ekonomi de yaklaşık 600 bin öğrenci katılmıştır (OECD, 2019b). Türkiye'den ise 186 okuldan 6.890 öğrenci katılmıştır (MEB, 2019).

Tablo B.2.1 Ülkelere göre PISA 2018 okuma, matematik ve fen puanı ortalamaları

Sıralama	Ülke	Okuma puanı ortalaması	Ülke	Matematik puanı ortalaması	Ülke	Fen puanı ortalaması
	OECD ortalaması	487		489		489
1	B-S-J-Z (Çin)	555	B-S-J-Z (Çin)	591	B-S-J-Z (Çin)	590
2	Singapur	549	Singapur	569	Singapur	551
3	Macao (Çin)	525	Macao (Çin)	558	Macao (Çin)	544
4	Hong Kong (Çin)	524	Hong Kong (Çin)	551	Estonya	530
5	Estonya	523	Tayvan	531	Japonya	529
6	Kanada	520	Japonya	527	Finlandiya	522
7	Finlandiya	520	Güney Kore	526	Güney Kore	519
8	İrlanda	518	Estonya	523	Kanada	518
9	Güney Kore	514	Hollanda	519	Hong Kong (Çin)	517
10	Polonya	512	Polonya	516	Tayvan	516
39	Ukrayna	466	Malta	472	Türkiye	468
40	Türkiye	466	Hırvatistan	464	İtalya	468
42	Yunanistan	457	Türkiye	454	İsrail	462
69	Kazakistan	387	Kolombiya	391	Kazakistan	397
70	Gürcistan	380	Brezilya	384	Endonezya	396
71	Panama	377	Arjantin	379	Suudi Arabistan	386
72	Endonezya	371	Endonezya	379	Lübnan	384
73	Fas	359	Suudi Arabistan	373	Gürcistan	383
74	Lübnan	353	Fas	368	Fas	377
75	Kosova	353	Kosova	366	Kosova	365
76	Dominik Cumhuriyeti	342	Panama	353	Panama	365
77	Filipinler	340	Filipinler	353	Filipinler	357
78	İspanya	-	Dominik Cumhuriyeti	325	Dominik Cumhuriyeti	336

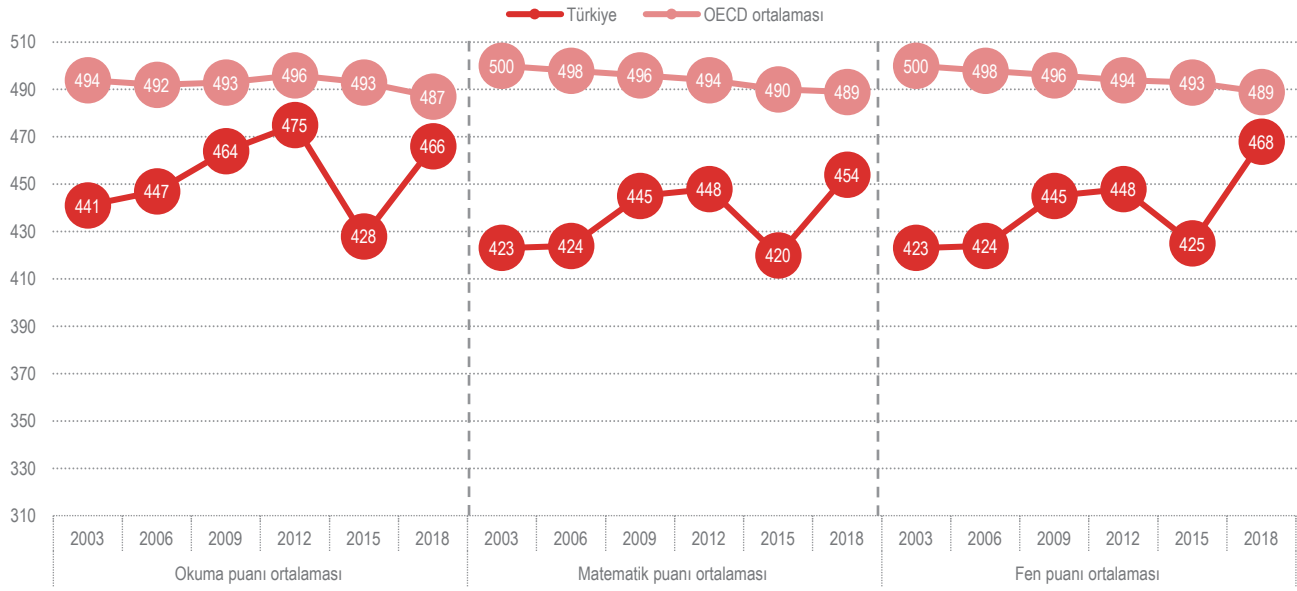
Kaynak: OECD PISA 2018 veritabanı kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Tabloda sıralamada ilk on, Türkiye'nin sıralaması ve son on yer almaktadır.

Tablo B.2.1’de 2018 PISA verilerine göre katılımcı ülke ve ekonomilerin okuma, matematik ve fen puanı ortalamaları gösterilmiştir. Buna göre, Türkiye katılımcı 78 ülke ve ekonomi arasında okuma alanında OECD ortalamasının (487 puan) altında ve 466 puan ile 40. sırada, matematik alanında OECD ortalamasının altında (489 puan) ve 454 puan ile 42. sırada gelirken fen alanında ise OECD ortalamasının (489 puan) altında 468 puan ile 39. sırada

yer almıştır. Türkiye’nin, 37 katılımcı OECD ülkesi arasındaki yerine bakıldığında okuma alanında 31., matematik alanında 33. ve fen alanında 30. sırada yer aldığı görülmektedir. Türkiye halen OECD ülkeleri arasında performansı en düşük ülkeler arasında yer almasına rağmen, PISA 2018’de önceki PISA araştırmalarına göre katılımcı ülkeler ve OECD ülkeleri arasındaki sıralamadaki yerini yükseltmiştir (Yurdakul, 2020).

Şekil B.2.2 Türkiye ve OECD ülkelerinin PISA okuma, matematik ve fen puanı ortalamalarında yaşanan değişim (2003- 2018)

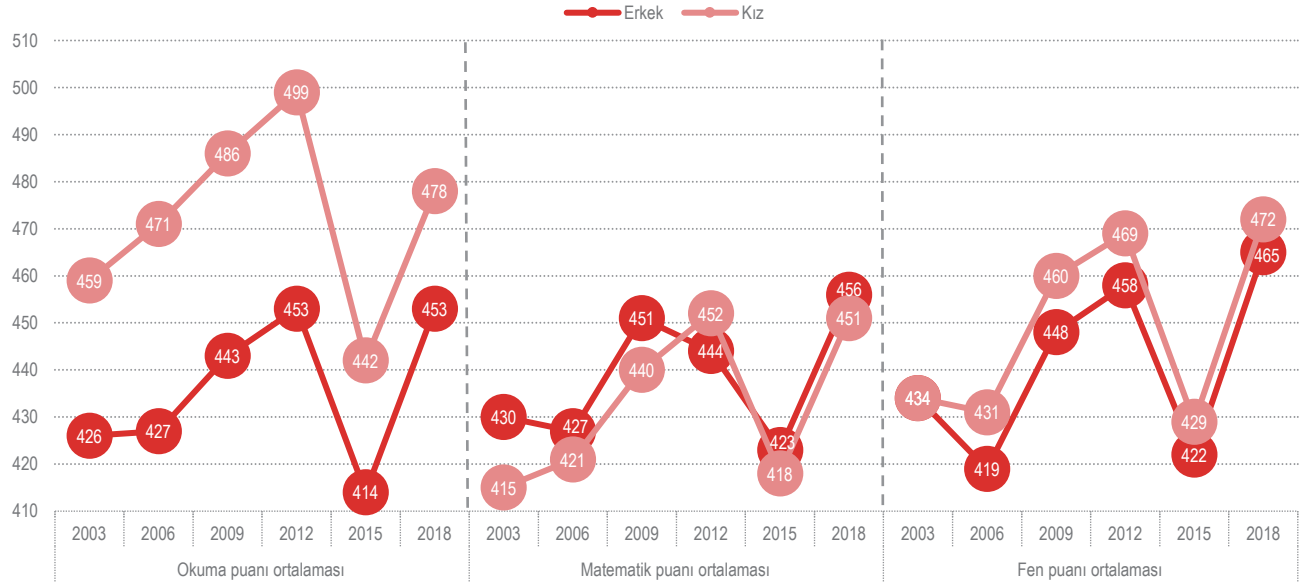

Kaynak: OECD PISA veritabanı kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.2.2’de Türkiye ve OECD ülkeleri ortalamasının okuma, matematik ve fen alanlarındaki PISA puanları yer almaktadır. Türkiye okuma, fen ve matematik alanlarında PISA 2003’ten PISA 2012’ye kadar puanlarını yükseltirken, PISA 2015’te keskin bir düşüş yaşamıştır. PISA 2018’de ise PISA 2015’teki düşüş telafi edilmiş ve matematik alanında PISA 2012’den biraz yüksek, fen alanında ise çok daha yüksek bir performans sergilenirken, okuma alanında PISA 2012’nin gerisinde kalmıştır. Buna ilaveten Türkiye’nin her üç alandaki puanları OECD ülkeleri ortalaması ile karşılaştırıldığında; okuma alanında 21 puan, matematik alanında 35 puan ve fen alanında ise 21 puan daha düşüktür.

Şekil B.2.3’te cinsiyete göre Türkiye’nin PISA okuma, matematik ve fen puanı ortalamaları gösterilmiştir. Buna göre PISA 2003’ten PISA 2018’e kadarki tüm çalışmalarda okuma ve fen alanlarında kızlar erkeklerden, matematik alanında ise (PISA 2012 hariç) erkekler kızlardan daha başarılı olmuştur. PISA 2018’de okuma alanında kızlar (478), erkeklerden (453 puan) 25 puan, fen alanında kızlar (472), erkeklerden (465) 7 puan, matematik alanında ise erkekler (456 puan) kızlardan (451 puan) 5 puan daha yüksek performans sergilemiştir.

Şekil B.2.3 Cinsiyete göre Türkiye'nin PISA okuma, matematik ve fen puanı ortalamalarında yaşanan değişim (2003-2018)

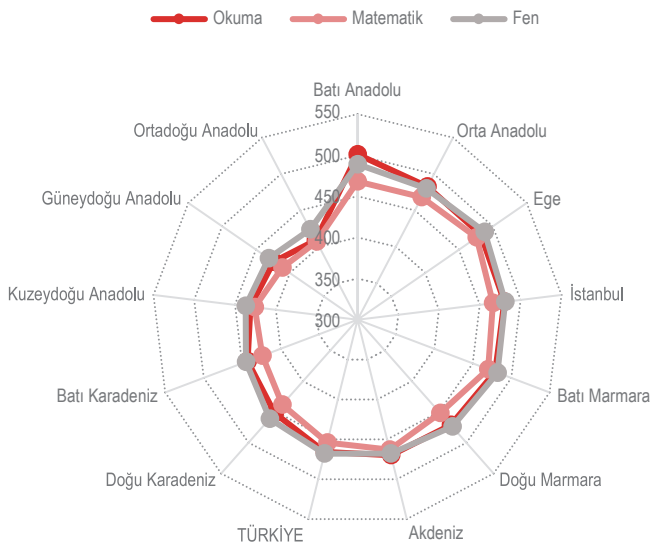

Kaynak: OECD PISA veritabanı kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.2.4'te bölgelere göre PISA 2018 okuma, matematik ve fen puanı ortalamaları gösterilmiştir. Buna göre bölgelere göre üç alanda da puanlarda önemli farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Batı Anadolu, Orta Anadolu, Ege, İstanbul ve Batı Marmara üç alanda da en yüksek puanlara sahipken, Ortadoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgeleri ise en düşük puana sahip bölgelerdir. Türkiye'nin batısından doğu-

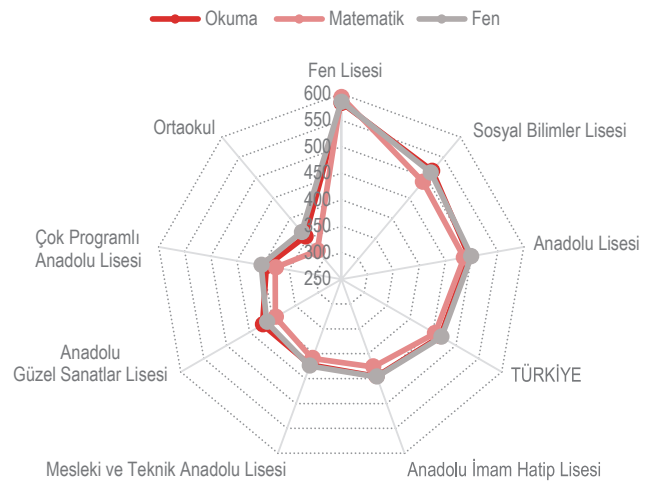
sunu doğru gidildikçe PISA 2018 uygulamasının her üç alandaki ortalama puanları bakımından düştüğü görülmektedir (Yurdakul, 2020). En düşük puan ortalamasına sahip Ortadoğu Anadolu Bölgesinin okuma alanında Batı Anadolu Bölgesinden 92 puan, matematik alanında Ege Bölgesinden 69 puan, fen alanında ise Batı Anadolu Bölgesinden 65 puan geridedir.

Şekil B.2.4 Bölgelere göre PISA 2018 okuma, matematik ve fen puanı ortalamaları

Kaynak: OECD PISA 2018 veritabanı kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.2.5 Okul türüne göre PISA 2018 okuma, matematik ve fen puanı ortalamaları

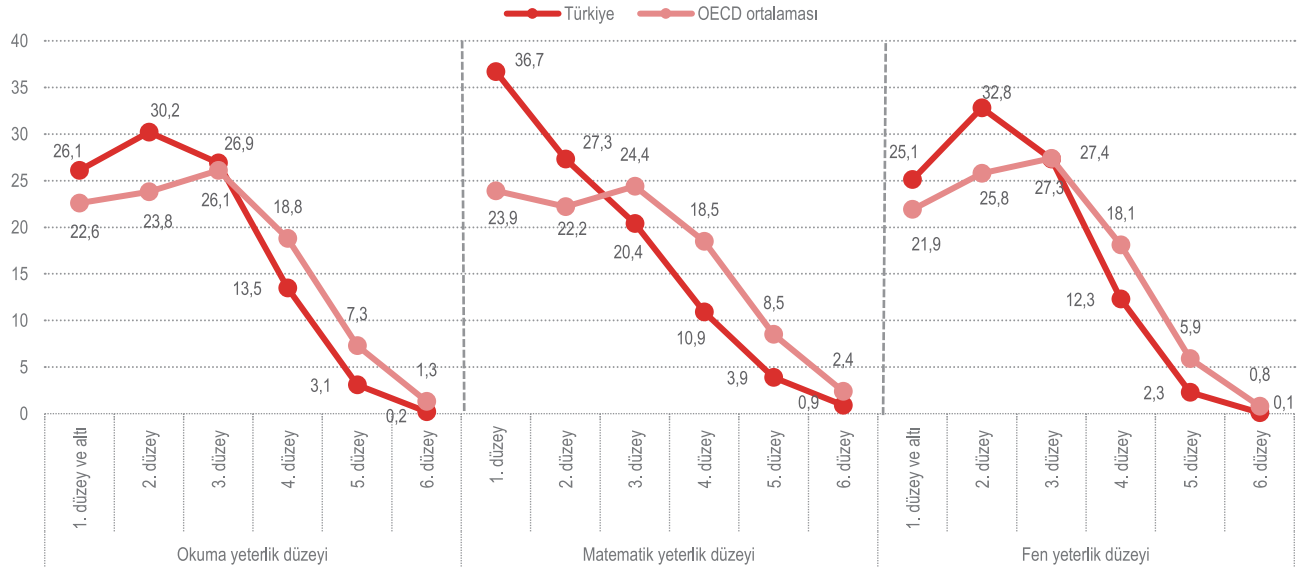

Kaynak: OECD PISA 2018 veritabanı kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.2.5'te okul türüne göre öğrencilerin PISA 2018 okuma, matematik ve fen puanı ortalamaları gösterilmiştir. Okul türlerine göre PISA puanları önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Fen, sosyal bilimler ve Anadolu liseleri Türkiye ortalamasından daha yüksek puan ortalamasına sahip iken, Anadolu imam hatip, mesleki ve teknik Anadolu, Anadolu güzel sanatlar, çok programlı Anadolu ve ortaokulların puan ortalaması Türkiye ortalamasından çok daha düşüktür. PISA 2018'de fen lisesi öğrencileri okuma alanında 583, matematik alanında 594, fen alanında ise 585 ortalama puan alırken, çok programlı Anadolu lisesi öğrencileri bu alanlarda sırasıyla 393, 376 ve 403 puan almışlardır. Başka bir ifade ile fen liseleri ve

çok programlı lise öğrencileri arasında okuma alanında 190, matematik alanında 218 ve fen alanında 182 puan fark vardır. PISA 2018'de ortalama bir okul yılının kaç puana eşit olduğu ifade edilmemiştir. Ancak PISA 2015'te 30 puan yaklaşık bir okul yılına denk düşmektedir. Bu açıdan bakıldığında fen lisesi öğrencileri ile çok programlı Anadolu liseleri öğrencileri arasında 6-7 öğretim yılı kadar bir fark olduğu görülmektedir. Fen liseleri öğrencilerinin Anadolu imam hatip, mesleki ve teknik Anadolu ve Anadolu güzel sanatlar liseleri öğrencileri arasında ise 5-6 öğretim yılı fark olduğu anlamına gelmektedir (Çelik vd., 2017). Okullar arasındaki farkın PISA 2018'de PISA 2015'e göre daha da büyüdüğü görülmektedir.

Şekil B.2.6 Yeterlik düzeyine göre PISA 2018 okuma, matematik ve fen alanlarında öğrencilerin oransal dağılımı

Kaynak: OECD PISA 2018 veritabanı kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.2.6'da yeterlik düzeyine göre PISA 2018 okuma, matematik ve fen alanlarında öğrencilerin oransal dağılımı gösterilmiştir. Temel yeterlik düzeyi (2. düzeyin altı) öğrenci oranı okuma alanında Türkiye'de %26,1 iken OECD ortalaması %22,6; matematik alanında Türkiye'de %36,7 iken OECD ortalaması %23,9; fen alanında Türkiye'de %25,1 iken OECD ortalaması %21,9'dur. Üst düzey performans sergileme (5 ve 6. düzey) durumuna bakıldığında Türkiye'de öğrencilerin okuma alanında %3,3'ünün, matematik alanında %4,8'inin ve fen alanın-

da %2,4'ünün üst düzey performans sergilediği görülmektedir. OECD ortalamasına göre üst düzey performans sergileme oranı ise okumada %8,6, matematikte %10,9 ve fende %6,7'dir. PISA 2015'e göre temel yeterlilik düzeyinin altındaki öğrenci oranı azalmış ve üst düzey performans sergileyen öğrenci oranı artmıştır (Çelik vd., 2017). Ancak OECD ortalaması ile kıyaslandığında temel düzeyin altındaki öğrenci oranı özellikle matematik alanında oldukça yüksek ve üst düzey performans sergileme oranı ise özellikle fen alanında oldukça düşüktür.

Bu göstergede 2018-2020 yılları arasında Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS)'na katılan adayların Temel Yeterlilik Testi (TYT), Alan Yeterlilik Testi (AYT) ve Yabancı Dil

Testi (YDT)'ne ilişkin alt testlerde ortalama testleri yıllara göre karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Tablo B.3.1 Test türlerine göre TYT'de soru sayıları ve cevaplayan adayların ortalama netleri (2018, 2019 ve 2020)

Test türü	Soru sayısı	2018		2019		2020	
		Lise son sınıfta okuyan adayların ortalaması	Tüm adayların ortalaması	Lise son sınıfta okuyan adayların ortalaması	Tüm adayların ortalaması	Lise son sınıfta okuyan adayların ortalaması	Tüm adayların ortalaması
Türkçe	40	16,3	16,2	15,1	14,7	14,5	14,3
Sosyal bilimler	20	6,0	6,0	6,7	6,7	7,9	7,8
Temel matematik	40	6,0	5,6	6,1	5,7	6,1	5,6
Fen bilimleri	20	3,3	2,8	2,7	2,2	3,2	2,7

Kaynak: ÖSYM tarafından yayınlanan LYS ve AYT istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo B.3.1'de 2018-2020 yılları arasında test türlerine göre TYT'de soru sayıları ve cevaplayan adayların ortalama netleri gösterilmiştir. Tabloda dikkat çeken ilk husus lise son sınıfta okuyan adayların netlerinin sosyal bilimler testi haricinde daha yüksek olmasıdır. Sosyal bilimler testinde ise lise son sınıfta okuyan adaylar 2018 ve 2019'da tüm adayların ortalaması ile aynı, 2020'de tüm adayların ortalamasından çok az yüksektir. Diğer bir husus ise temel matematik ve fen bilimleri testlerinde ortalama net oranı Türkçe ve sosyal bilimler testlerine göre çok daha düşük olmasıdır.

Tablo B.3.2'de 2018-2020 yılları arasında test türlerine göre AYT'de soru sayıları ve cevaplayan adayların ortalama netleri gösterilmiştir. Buna göre AYT testlerinde matematik, fizik, kimya ve biyolojide lise son sınıfta okuyan öğrenciler tüm adaylardan daha yüksek ortalama nete

sahip iken diğer testlerde tüm adaylar daha yüksek net ortalamasına sahiptir. YDT testlerinde ise lise son sınıfta okuyan adayların ortalaması tüm adayların ortalamasından tüm testlerde ve yıllarda daha yüksektir. Buna ilaveten AYT'de tüm testlerde net ortalaması oldukça düşüktür. YDT'de ise net ortalamasının çok daha yüksek olduğu görülmektedir.

Türkiye'de yükseköğretime geçiş sınavları sıralama bazlı bir sınav olduğundan ve yeterlilik düzeyleri ölçülmediğinden net ortalamalarındaki yıllara göre değişim eğitim sisteminde iyileşme olup olmadığını göstermemektedir. Bu testlerdeki net oranlarının düşüklüğü üzerinden sadece eğitim sisteminden mezun olanların yeterli düzeyde bilgi düzeyine erişmeden sistemden mezun olduğu söylenebilir.

Tablo B.3.2 Test türlerine göre AYT'de soru sayıları ve cevaplayan adayların ortalama netleri (2018, 2019 ve 2020)

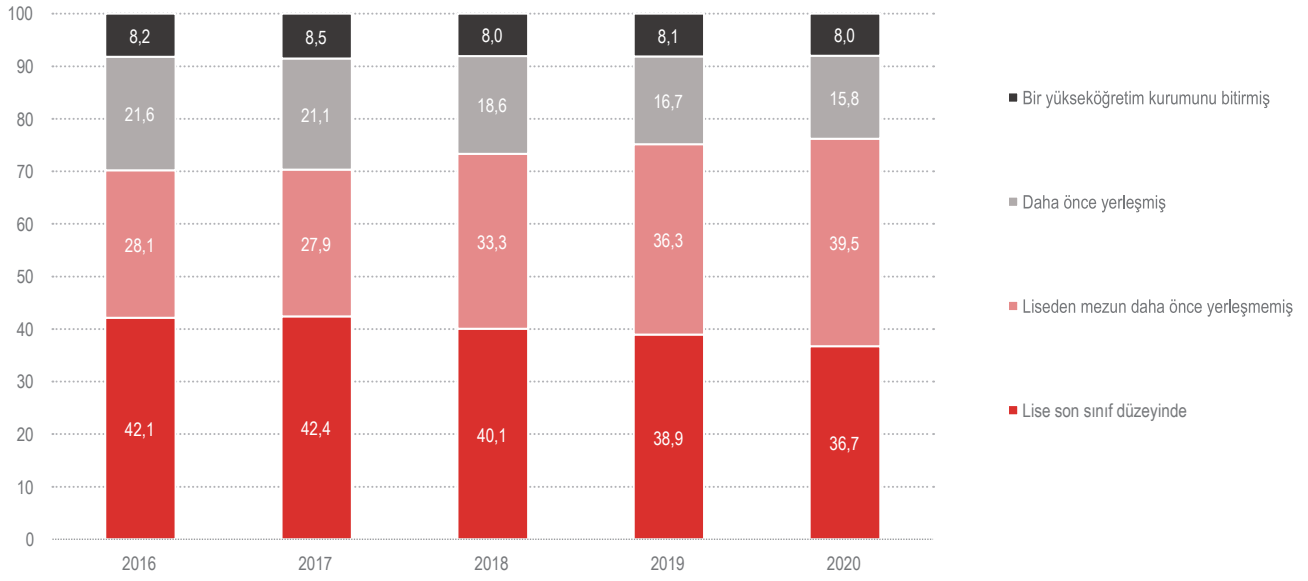
Oturum	Test türü	Soru sayısı	2018		2019		2020	
			Lise son sınıfta okuyan adayların ortalaması	Tüm adayların ortalaması	Lise son sınıfta okuyan adayların ortalaması	Tüm adayların ortalaması	Lise son sınıfta okuyan adayların ortalaması	Tüm adayların ortalaması
AYT	DKAB / ek felsefe grubu	6	1,8	2,1	0,9	1,1	0,6	0,7
	Fizik	14	0,6	0,4	1,2	1,0	1,3	1,1
	Kimya	13	1,3	1,1	1,2	1,0	1,7	1,4
	Biyoloji	13	1,9	1,7	1,5	1,3	1,5	1,3
	Tarih 2	11	1,2	1,4	1,6	2,0	1,1	1,5
	Tarih 1	10	1,4	1,6	1,8	2,0	1,2	1,4
	Coğrafya 1	6	2,0	2,4	1,9	2,2	1,4	1,6
	Coğrafya 2	11	2,3	2,9	2,0	2,4	2,3	2,7
	Felsefe grubu	12	1,6	2,0	2,1	2,5	2,0	2,3
	Türk dili ve edebiyatı	24	4,3	4,7	4,6	5,0	4,2	4,8
	Matematik	40	4,4	3,9	5,3	4,8	8,0	7,6
	Arapça	80	-	-	11,5	13,2	32,8	36,1
	İngilizce	80	28,4	24,8	32,4	29,8	32,7	31,5
	YDT	Fransızca	80	33,6	30,0	32,7	28,2	37,7
Almanca		80	39,0	31,4	35,7	28,9	38,0	30,6
Rusça		80	-	-	42,6	33,1	45,3	37,2

Kaynak: ÖSYM tarafından yayınlanan LYS ve AYT istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bu göstergede Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYS)'ne başvuran ve yerleşen sayıları, yükseköğretim geçiş oranları, lise türlerine ve mezuniyet durumuna

göre üniversite giriş sınavına başvuranların içinde yükseköğretim programına yerleşenlerin oranları ele alınacaktır.

Şekil B.4.1 Üniversite giriş sınavına başvuranların lise mezuniyetlerine ve daha önce yerleşme durumlarına göre oransal dağılımında yaşanan değişim (%) (2016-2020)

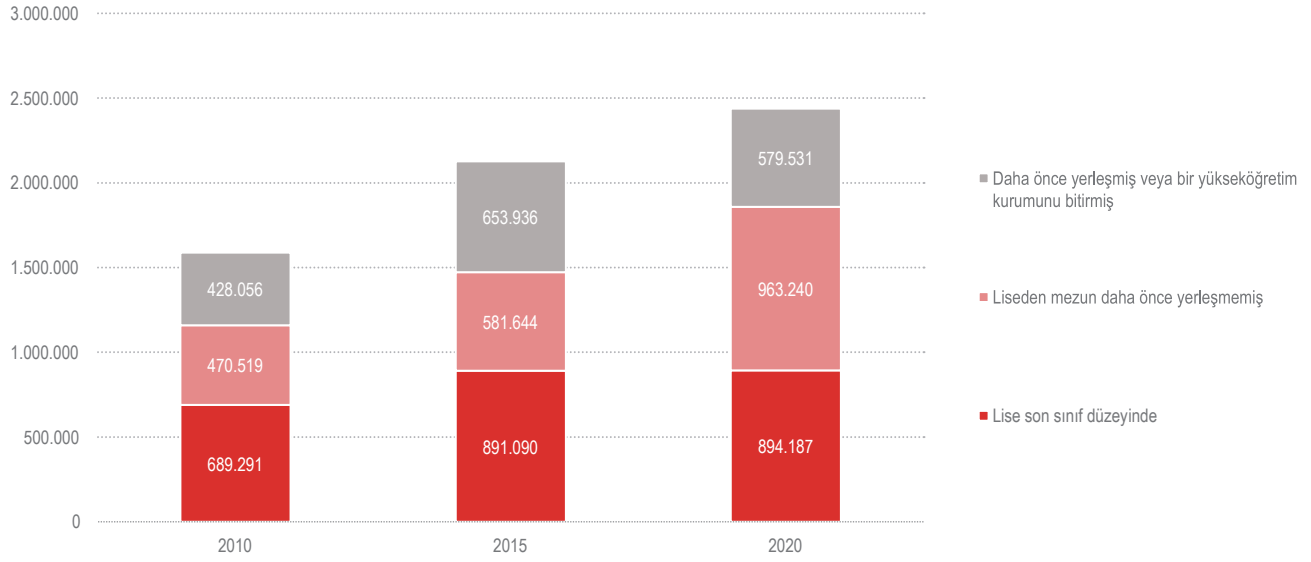
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil B.4.1'de 2016-2020 yılları arasında üniversite giriş sınavına başvuranların lise mezuniyetlerine ve daha önce yerleşme durumlarına göre oransal dağılımında yaşanan değişim gösterilmiştir. Bu şekilde en dikkat çeken husus lise son sınıf düzeyinde başvuranların oranının %42,1'den %36,7'ye düşmesi ve liseden mezun daha önce yerleşmemiş olanların oranının %28,1'den %39,5'e yükselmesidir. Başka bir ifade ile 2020 yılında ilk kez liseden mezun daha önce yerleşmemiş olanların oranı lise son sınıf düzeyindekilerden çok daha yüksek hale gelmiştir. Bunun en temel nedeni ise yükseköğretime yönelik talebin artması ve yeni mezun sayılarındaki yükselmeye rağmen yükseköğretim kontenjanlarının bu oranda gelişmemesidir. Son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuranların sadece %31,9'u bir yükseköğretim programına yerleşmiştir (Gür ve Yurdakul, 2020). 2019 yılında da %30,1'i yerleşmiştir (Çelik vd., 2019). Bu verilere göre ve

mevcut eğilimlerin devam etmesi durumunda, önümüzdeki yıllarda yükseköğretime geçiş sınavlarına başvuranların sayısının artmasına ve lise son sınıf düzeyindekilerin oranlarının azalmasına neden olacaktır. Son olarak daha önce bir programa yerleşmiş ya da bir yükseköğretim kurumunu bitirmiş olanların oranı sınava başvuranların dörtte birini oluşturmaktadır.

Şekil B.4.2'de 2010, 2015 ve 2020 yıllarında üniversite giriş sınavına başvuranların lise mezuniyetlerine ve daha önce yerleşme durumlarına göre sayısal dağılımında yaşanan değişim gösterilmiştir. 2010 yılında lise son sınıf düzeyinde 689 bin kişi üniversiteye giriş sınavına başvururken bu sayı 2015'te 891 bine ve 2020 yılında 894 bine yükselmiştir. Üniversiteye giriş sınavına başvuran liseden mezun daha önce yerleşmemiş olanların sayısı 2010-2020 arasında iki kattan daha fazla büyümüş ve 470 bin-

Şekil B.4.2 Üniversite giriş sınavına başvuranların lise mezuniyetlerine ve daha önce yerleşme durumlarına göre sayısal dağılımında yaşanan değişim (%) (2010, 2015 ve 2020)

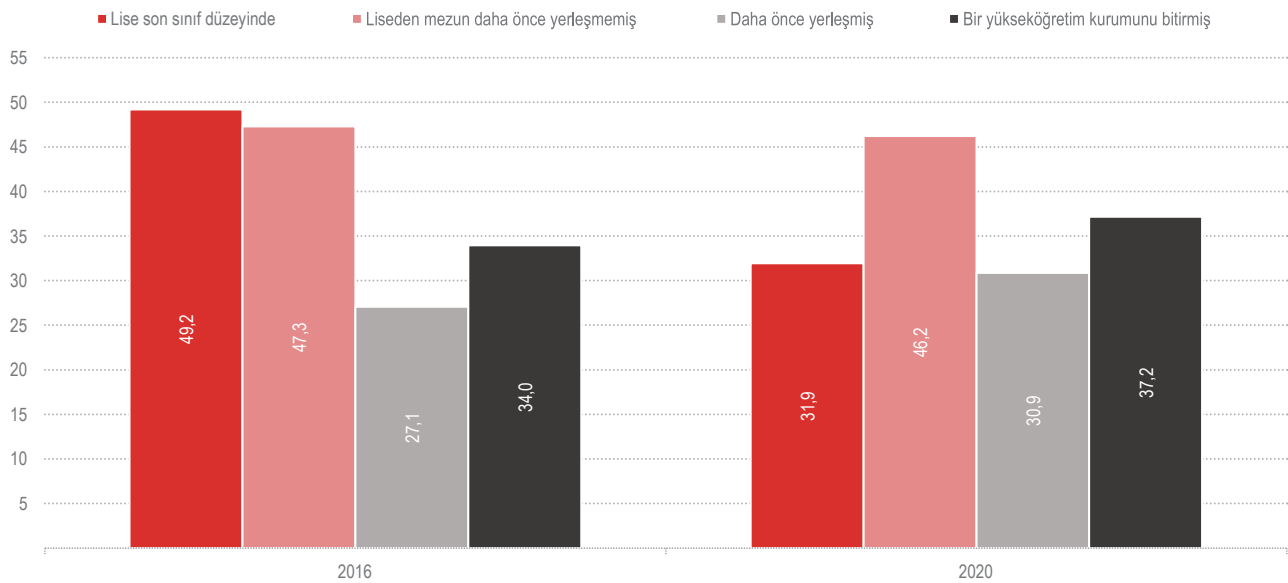

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

den 963 bine yükselmiştir. Bu yükselişin en temel nedeni ortaöğretimden mezun sayısının artması ve yükseköğretim talebindeki büyümeye rağmen yükseköğretim sisteminin ve kontenjanlarının aynı oranda büyümemesidir (Çelik vd., 2019; Gür ve Yurdakul, 2020). Yakın zamanda yapılan kapsamlı bir çalışmada, en başarılı ortaöğretim okul türü olan fen lisesi öğrencilerinin yükseköğretime

yerleşme oranlarında kısmî bir düşüş tespit edilmiş ve bu düşüş, başarı veya başarısızlıkla değil, yükseköğretim kontenjanlarında yaşanan durgunlukla ilişkilendirilmiştir (Suna vd., 2020). Ortaöğretimden mezun sayısının bir milyonu aştığı (bk. Şekil B.1.3) bir süreçte yükseköğretim sisteminin büyümemesi arz talep sorunun çok ciddi boyutlara ulaşmasına neden olacaktır. Burada dikkat çeken

Şekil B.4.3 Lise mezuniyetlerine ve daha önce yerleşme durumlarına göre üniversite giriş sınavına başvuranlar arasında bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranlarında yaşanan değişim (%) (2016 ve 2020)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

bir diğer husus ise yaklaşık 600 bin kişinin daha önce bir programa yerleşmiş veya bir yükseköğretim programını tamamlamış olmasına rağmen tekrar sınava başvurmuş olmasıdır. Bu durum, gençlerin en az bir yıl daha fazladan üniversiteye hazırlık için harcamaları ve ciddi bir ekonomik ve psikolojik külfet demektir.

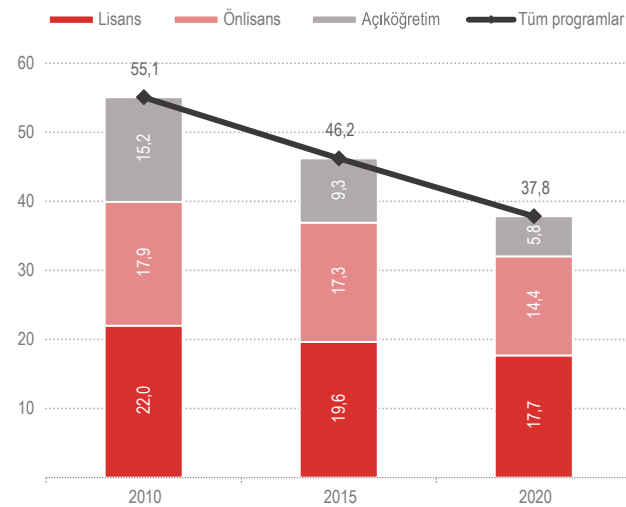
Şekil B.4.3'te 2016-2020 yılları arasında lise mezuniyetlerine ve daha önce yerleşme durumlarına göre üniversite giriş sınavına başvuranlar arasında bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranlarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2016 yılında lise son sınıf düzeyinde olanların %49,2'si, liseden mezun daha önce yerleşmemiş olanların %47,3'ü, daha önce bir programa yerleşmiş olanların %27,1'i ve bir yükseköğretim programını bitirenlerin %34'ü bir programa yerleşmişlerdir. Bu durumda 2020 yılında yükseköğretime geçiş sınavına başvuranlar arasında son sınıf düzeyinde olanların %31,9'u, liseden mezun daha önce yerleşmemiş olanların %46,2'si, daha önce bir programa yerleşenlerin %30,9'u, bir yükseköğretim programını bitirenlerin %37,2'si bir programa yerleşmiştir. Bu şekilde en dikkat çeken husus 2016-2020 yılları arasında lise son sınıf düzeyinde bir programa yerleşme oranında yaşanan keskin düşüştür. Buna ilaveten, bir yükseköğretim programına kayıtlı olan veya bitirmiş olanların yaklaşık üçte biri tekrar bir programa yerleşmiştir. Bu durum yükseköğretim yerleştirme

sisteminin verimliliğinde önemli bir sorunun olduğuna işaret etmektedir.

Şekil B.4.4'te 2010, 2015 ve 2020 yıllarında farklı türde yükseköğretim programlarına yerleşen öğrencilerin üniversite giriş sınavına başvuran aday sayısına oranında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2010 yılında sınava başvuranların %55,1'i bir programa yerleşirken bu oran 2015'te %46,2'ye, 2020'de %37,8'e inmiştir. Başvuranların yükseköğretim program türlerine göre yerleşme oranına bakıldığında 2010 yılında başvuranların %22'si, 2015'te %19,6'sı ve 2020'de %17,7'si bir lisans programına yerleşmiştir. Başka bir ifade ile başvuran her altı kişiden biri bir lisans programına yerleşmiştir. Önlisans programlarına yerleşme oranı 2010'da %17,9 iken 2020'de %14,4 olmuştur. Açıköğretim programlarına yerleşme oranı 2010'da %15,2 iken 2020'de %5,8 olmuştur. Daha önce ifade ettiğimiz gibi yükseköğretim kontenjanlarının başvuran adaylar ile benzer hızda büyümemesi yükseköğretime yönelik arz ve talep arasındaki farkı gittikçe büyütmektedir.

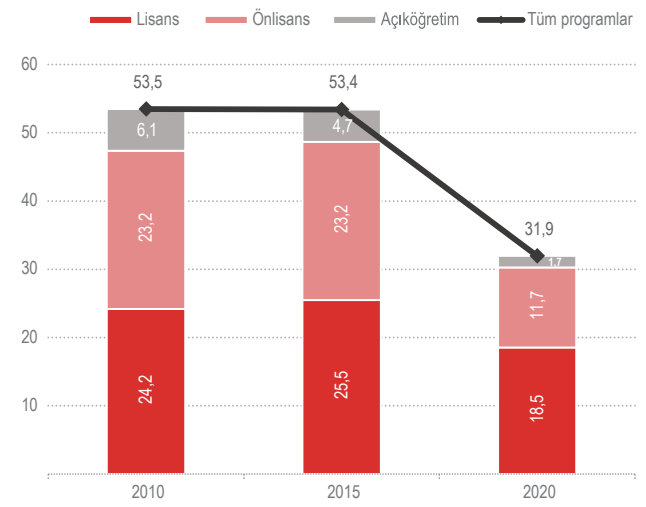
Şekil B.4.5'te 2016 ile 2020 yılları arasında ortaöğretim son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran ve sonrasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin oranında yaşanan değişim gösterilmiştir.

Şekil B.4.4 Farklı türde yükseköğretim programlarına yerleşen öğrencilerin üniversite giriş sınavına başvuran aday sayısına oranında yaşanan değişim (%) (2010, 2015 ve 2020)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.4.5 Ortaöğretim son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran ve sonrasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin oranında yaşanan değişim (%) (2010, 2015 ve 2020)

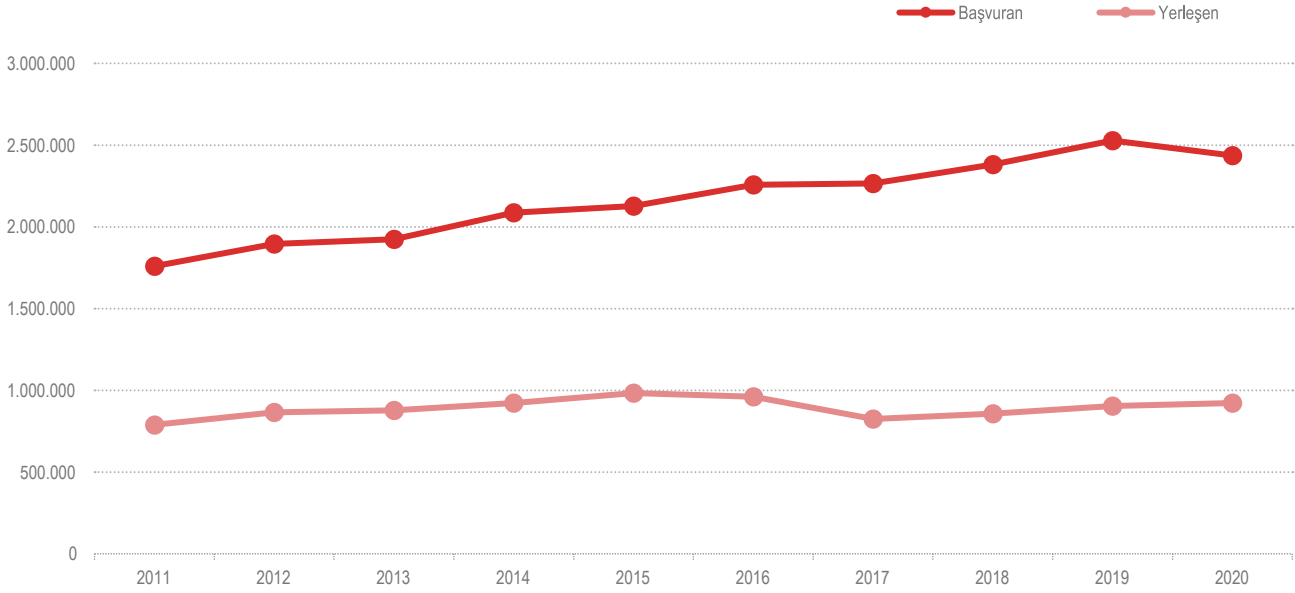

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve Yükseköğretime Bakış 2020'de yer alan şekil kullanılmıştır.

2010 yılında üniversite giriş sınavına başvuran adayların %53,5'i bir programa yerleşirken bu oran 2020 yılında keskin bir düşüş ile %31,9'a inmiştir. 2020 yılında son sınıf düzeyinde üniversite giriş sınavına başvuran adayların sadece %18,5'i bir lisans programına yerleşmiştir. Başka bir ifade ile yaklaşık altı adaydan biri ancak bir

lisans programına yerleşmiştir. Son sınıf düzeyinde üniversite giriş sınavına başvuran adayların önlisans programlarına yerleşme oranı 2020 yılında %11,7 olarak, açıköğretim programlarına yerleşme oranı %1,7 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil B.4.6 ÖSYS'ye başvuran ve yerleşen aday sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)

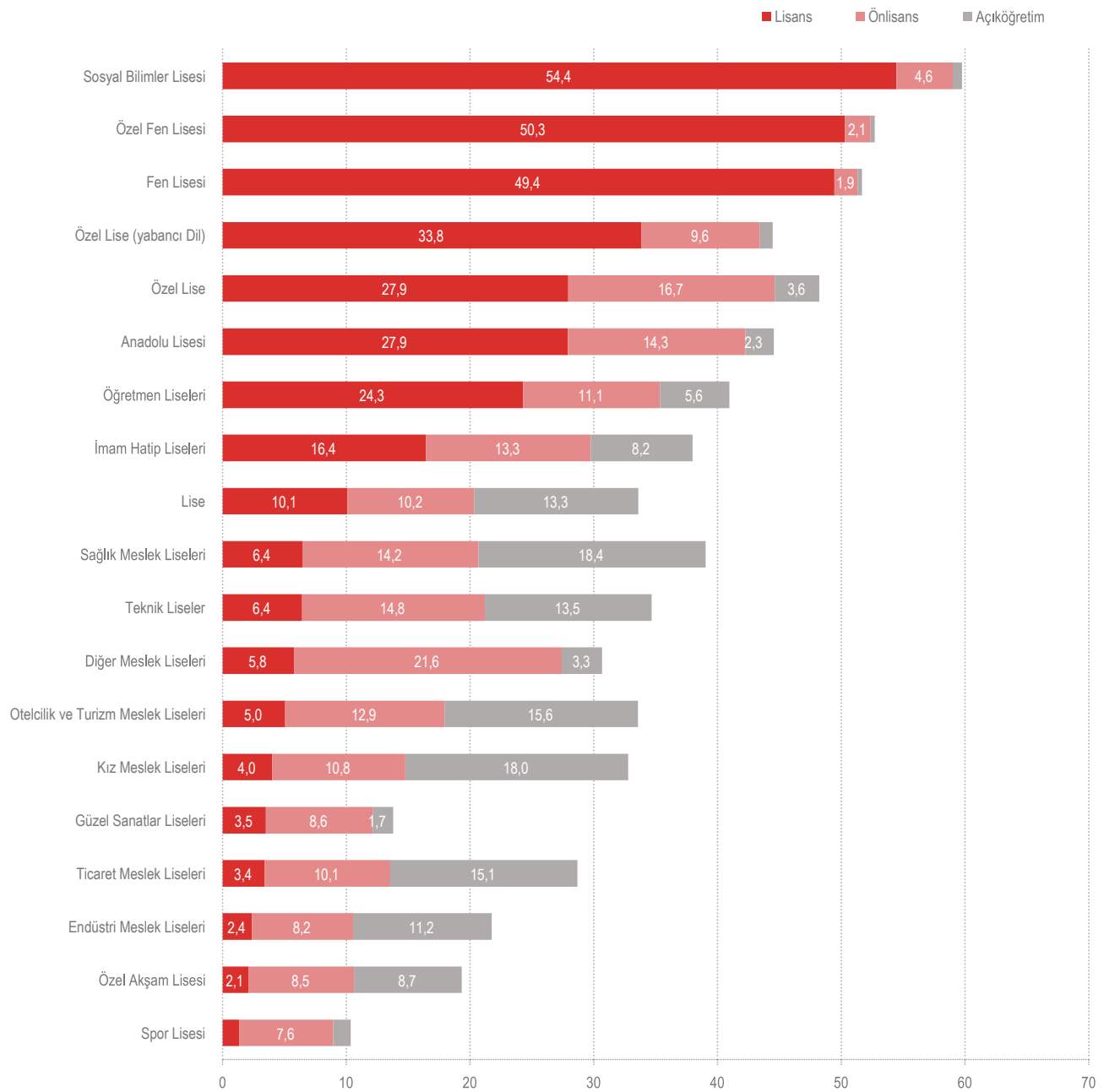
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan ÖSYM istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Yükseköğretime Bakış 2020*'de yer alan şekil kullanılmıştır.

Şekil B.4.6'da 2011 ile 2020 yılları arasında ÖSYS'ye başvuran ve yerleşen aday sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, yıllar içinde üniversite giriş sınavına başvuran aday sayısı sürekli bir artış eğilimindedir. 2011-2020 yılları arasında ÖSYS'ye başvuran aday sayısı 1.759.403'den 2.436.958'e yükselmiştir. Diğer taraftan 2011-2020 yılları arasında yerleşen aday sayısına bakıldığında dalgalı bir seyir takip ettiği görülmektedir. 2011-2015 yılları arasında yerleşen aday sayısı bir artış eğilimini takip etmiş ancak 2017'de keskin bir düşüşten sonra tekrar küçük oranda artmıştır. 2011 yılında sisteme 789.112 kişi yerleşmişken 2020'de bu sayı 921.886'ya yükselmiştir. Burada dikkat çeken en önemli husus 2011-2020 yılları arasında üniversite giriş sınavına başvuran ve yerleşen adaylar arasındaki makasın sürekli açılmış olmasıdır. Son 10 yılda yükseköğretime geçiş sınavına başvuran aday sayısı %42 artarken, yerleşen aday sayısı %17 artmıştır. Bunun nedeni üniversite sayısı ve mevcut kontenjanların artırılmaması ile ilgilidir. 2015-2020 yılları arasında kontenjan artmamış, hatta azalmıştır. Bu ise

yükseköğretime yönelik arz ve talep arasındaki mesafenin gittikçe arttığını göstermektedir (Gür ve Yurdakul, 2020).

2020 yılı lise türüne göre üniversite giriş sınavına başvuran adaylar arasında bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranı Şekil B.4.7'de verilmiştir. Buna göre yükseköğretim programına yerleşme oranı en yüksek liseler sosyal bilimler liseleri, fen liseleri ve özel fen liseleridir. Bu liselerdeki öğrencilerin yarısı ya da daha fazlası bir lisans programına yerleşmiştir. Bu liselerden önlisans ve açıköğretim programlarına yerleşme oranı oldukça düşüktür. Diğer taraftan, farklı türlerdeki meslek liseleri ile özel akşam liseleri, spor liseleri ve güzel sanatlar liselerindeki öğrenciler ise en düşük oranda bir programa yerleşmiştir. Bu programlardaki öğrencilerin en az %1,3-6,4'ü ancak bir lisans programına yerleşmiştir. Bu tablo bize çok açık bir şekilde liseler arasındaki tabakalaşmayı göstermektedir.

Şekil B.4.7 Lise türüne göre üniversite giriş sınavına başvuranların içinde bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranı (%) (2020)

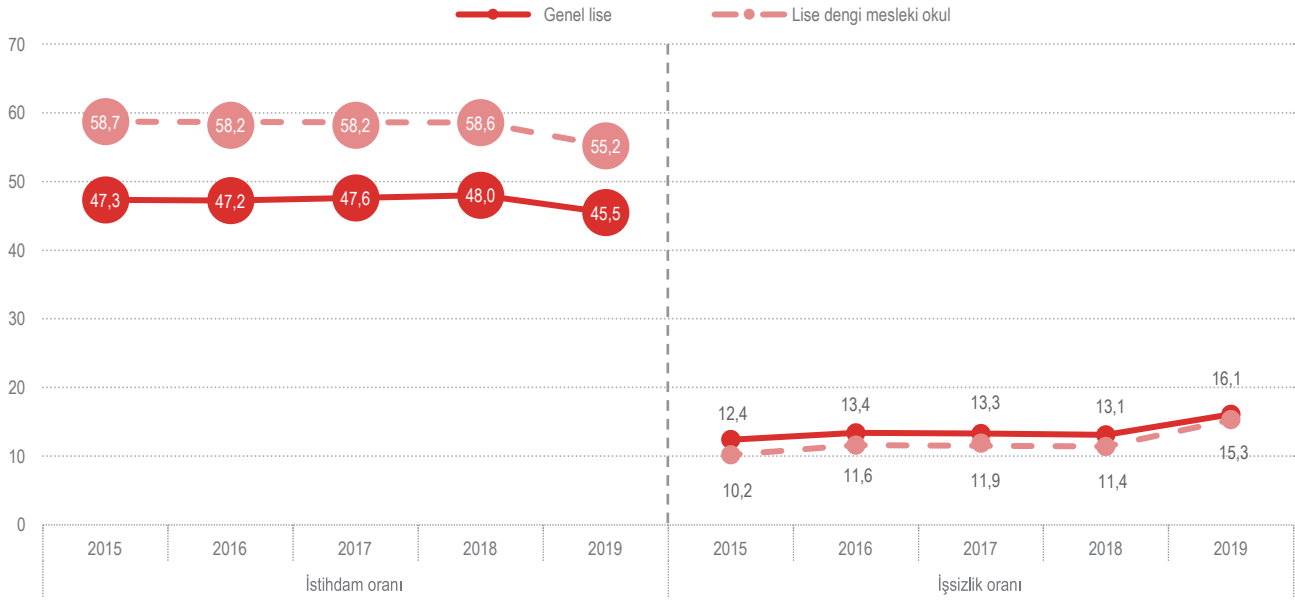

Kaynak: ÖSYM tarafından yayınlanan 2020 YKS yerleştirme sonuçlarına ilişkin sayısal bilgiler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bu göstergede farklı eğitim düzeyleri, yaş kategorileri ve cinsiyete göre istihdam ve işsizlik oranları tartışılacaktır.

Buna ilaveten, bu veriler OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

Şekil B.5.1 Okul türüne göre 15+ yaş grubunda lise mezunlarının istihdam ve işsizlik oranlarında yaşanan değişim (%) (2015-2019)

Kaynak: TÜİK işgücü istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

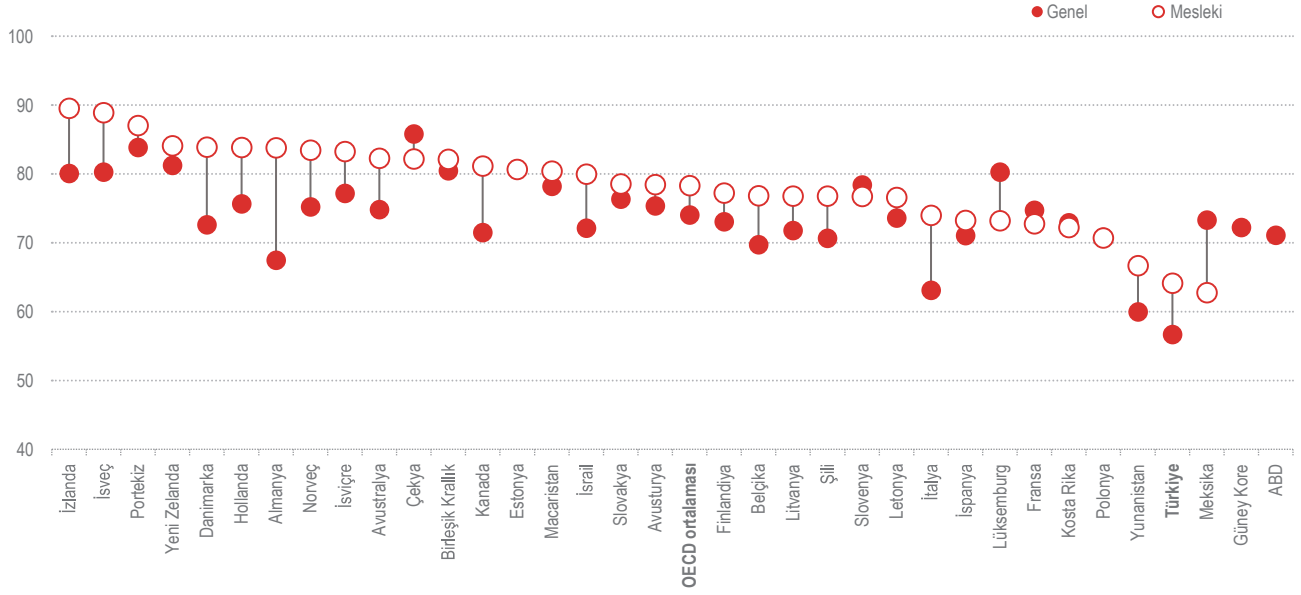
Şekil B.5.1'de 2015-2019 yılları arasında okul türüne göre 15+ yaş grubunda lise mezunlarının istihdam ve işsizlik oranlarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2015-2019 yılları arasında hem genel lise hem de lise dengi mesleki okul mezunlarının istihdam oranlarında azalma yaşanmıştır. 2015-2019 yılları arasında genel lise mezunlarının istihdam oranı %47,3'ten %45,5'e, lise ve dengi mesleki okul mezunlarının istihdam oranı %58,7'den %55,2'ye düşmüştür. İşsizlik oranlarına bakıldığında 2015-2019 yılları arasında her iki lise türü mezunlarının işsizlik oranlarında ciddi bir artış görülmüştür. 2015-2019 yılları arasında genel lise mezunlarının işsizlik oranları %12,4'ten %16,1'e, lise ve dengi meslek okulu mezunlarının ise işsizlik oranı %10,2'den %15,3'e yükselmiştir. Dikkat çeken bir diğer husus ise lise dengi mesleki okul mezunlarının istihdam oranları genel lise mezunlarından daha yüksek ve işsizlik oranları daha düşüktür.

Şekil B.5.2'de 2019 yılında OECD ülkelerinde 25-64 yaş arası ortaöğretim mezunlarının okul türüne göre istihdam oranı gösterilmiştir. OECD ülkeleri ortalamasına bakıldığında mesleki eğitim mezunlarının istihdam oranı (%78) genel ortaöğretim mezunlarının istihdam oranından (%74) daha fazladır. Türkiye'nin hem genel ortaöğretim mezunlarında (%57) hem de mesleki eğitim mezunlarında istihdam oranları (%64) OECD ülkeleri ile kıyaslandığında en düşük orana sahip olduğu görülmektedir. Çekya, İzlanda, Estonya, Lüksemburg, Yeni Zelanda, Portekiz, İsveç ve Birleşik Krallık OECD ülkeleri arasında genel ortaöğretim mezunlarının istihdam oranlarının en yüksek olduğu ülkelerdir. Bu ülkelerde genel ortaöğretim mezunlarının istihdam oranı %80 ve üzerindedir. OECD ülkeleri arasında mesleki ortaöğretim mezunlarının istihdam oranlarının en yüksek olduğu ülkeler Avustralya, Kanada, Çekya, Danimarka, Estonya, Almanya, Ma-

caristan, İzlanda, İsrail, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İsveç ve Birleşik Krallık'tır. Bu ülkelerde mesleki

ortaöğretim mezunlarının istihdam oranı %80 ve üzerindedir.

Şekil B.5.2 OECD ülkelerinde 25-64 yaş arası ortaöğretim mezunlarının okul türüne göre istihdam oranı (%) (2019)

Kaynak: OECD (2020).

Tablo B.5.3'te 2019 yılında OECD ülkelerinde 25-34 yaş arası ortaöğretim mezunlarının okul türüne göre işsizlik ve istihdamda olmayanların oranı gösterilmiştir. OECD'ye göre istihdamda olanlar ile işsiz olanlar haricindeki bireyler istihdamda olmayanlar olarak tanımlanmaktadır. Eğitime devam eden ve iş aramayan bireylerde istihdamda olmayanlar içinde yer almaktadır (OECD, 2020). İstihdam olmayanların OECD ülkeleri ortalamasına göre işsizlik oranları genel ortaöğretim mezunlarında %8, mesleki ortaöğretim mezunlarında %7'dir. Türkiye'nin genel ortaöğretim mezunlarında işsizlik oranı (%17), Yunanistan (%21), İspanya (%17) ve İtalya (%16) ile birlikte OECD ülkeleri arasında en yüksektir. OECD ülkelerinde genel ortaöğretim mezunlarında işsizlik oranı en düşük ülkeler Çekya (%2), Macaristan, Büyük Britanya (%3), Meksika, Yeni Zelanda (%4), Estonya, İsrail, Hollanda ve Norveç (%5)'tir. Mesleki eğitim mezunlarının işsizlik oranına bakıldığında Yunanistan (%30), İspanya (%16), Kosta Rika (%14), Türkiye ve İtalya (%13) en yüksek işsizlik oranına sahip ülkelerdir. Diğer taraftan Çekya, Almanya, Macaristan, İzlanda, Hollanda, Norveç, İsveç ve Birleşik Krallık'ta mesleki ortaöğretim mezunlarının işsizlik oranı %3 ve altında bir oranla OECD ülkelerindeki en düşük işsizlik oranına sahip ülkelerdir.

İstihdamda olmayanların verisini sunmak, işsizlik oranlarının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Buna göre OECD ülkelerinde 25-34 yaş arasında genel ortaöğretimden mezun olanların %21'i mesleki ortaöğretimden mezun olanların ise %12'si istihdamda değildir. Almanya (%35), İtalya (%40) ve Türkiye (%32) genel ortaöğretim mezunlarının istihdamda/aktif olmayan oranının en yüksek olduğu ülkelerdir. Diğer taraftan genel ortaöğretim mezunlarının istihdamda olmayan oranlarının en düşük olduğu ülkeler, Portekiz (%11), Birleşik Krallık (%12), Estonya (%14), Slovenya ve Kosta Rika (%15)'dir. Mesleki eğitim mezunlarının istihdamda olmayanlarının oranlarının en yüksek olduğu ülkeler Türkiye (%24), Hollanda ve İtalya (%20)'dir. Mesleki eğitim mezunlarının istihdamda olmayanlarının oranlarının en düşük olduğu ülkeler ise Avusturya, Kanada, Almanya, Yunanistan, İzlanda, Norveç, Slovenya, İsveç ve İsviçre'dir. Bu ülkelerde istihdamda olmayanların oranı %10'un altındadır. Türkiye hem mesleki hem de genel ortaöğretim mezunlarında işsizlik ve istihdamda olmayanların oranının en yüksek olduğu ülkelerden biridir. Bu veri Türkiye'deki 25-34 yaş arası nüfustakilerin istihdamda olma oranlarının OECD ülkelerindeki en düşük oranlarından biri olduğunu ifade etmektedir.

Tablo B.5.3 OECD ülkelerinde 25-34 yaş arası ortaöğretim mezunlarının okul türüne göre işsizlik ve istihdamda olmayanların oranı (%) (2019)

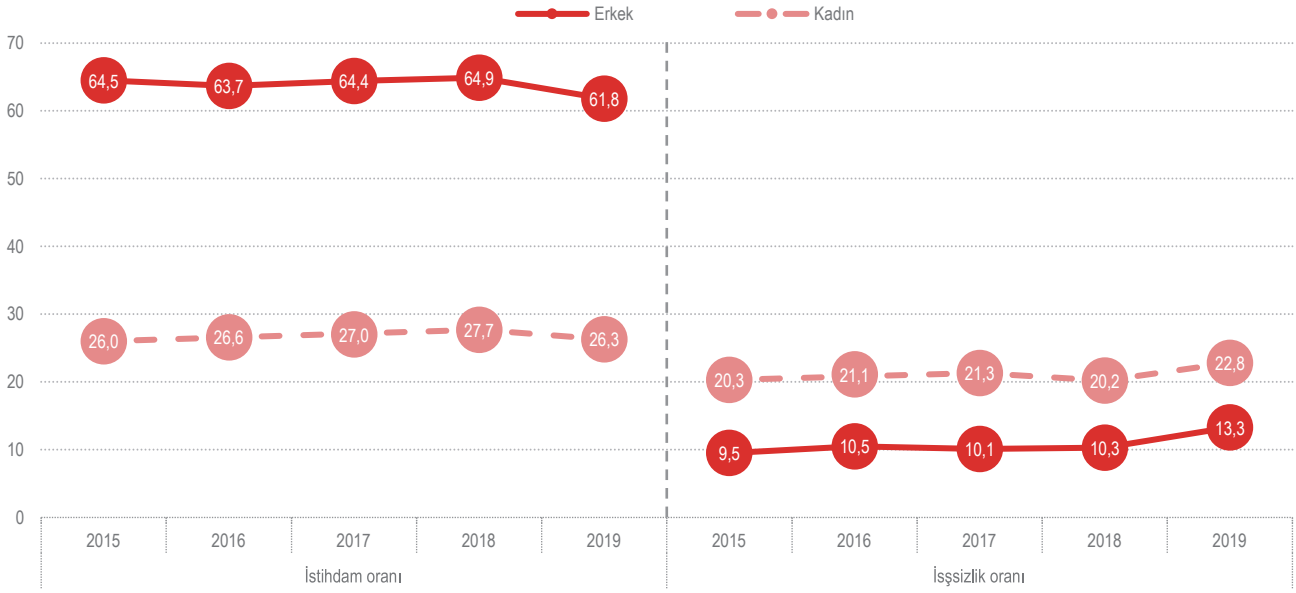
	İşsizlik		İstihdamda olmayan	
	Genel	Mesleki	Genel	Mesleki
İtalya	16	13	40	20
Almanya	6	3	35	9
Türkiye	17	13	32	24
Danimarka	7	5	29	11
Güney Kore	7	-	29	-
İsrail	5	6	27	14
Meksika	4	5	26	20
Şili	10	7	25	17
Finlandiya	9	7	25	14
Avusturya	8	4	23	7
Norveç	5	2	22	8
İsveç	8	3	22	7
Yunanistan	21	30	22	9
Hollanda	5	3	21	10
OECD ortalaması	8	7	21	12
ABD	6	-	21	-
Macaristan	3	3	21	13
Polonya	4	4	20	17
İspanya	17	16	20	10
Belçika	7	6	20	11
Kanada	8	5	19	7
Fransa	11	12	19	13
Çekya	2	3	18	14
Yeni Zelanda	4	4	18	13
Slovakya		6	18	14
İzlanda	7	3	17	4
Avustralya	6	4	17	13
İsviçre	9	4	17	7
Letonya	7	8	16	13
Litvanya	9	8	16	12
Kosta Rika	12	14	15	18
Slovenya	8	5	15	8
Estonya	5	5	14	15
Birleşik Krallık	3	3	12	13
Portekiz	6	6	11	6

Kaynak: OECD (2020).

Şekil B.5.4'te 2015-2019 yılları arasında 15+ yaş grubunda genel lise mezunu olanların cinsiyete göre istihdam ve işsizlik oranlarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, 2015-2019 yılları arasında genel lise mezunu erkeklerin istihdam oranı %64,5'ten %61,8'e inerken

kadınların istihdam oranı %26'dan %26,3'e yükselmiştir. İşsizlik oranlarına bakıldığında 2015-2019 yılları arasında genel lise mezunu kadınların işsizlik oranı %20,3'ten %22,8'e, erkeklerin işsizlik oranı ise %9,5'ten %13,3'e yükselmiştir.

Şekil B.5.4 15+ yaş grubunda genel lise mezunu olanların cinsiyete göre istihdam ve işsizlik oranlarında yaşanan değişim (%) (2015-2019)

Kaynak: TÜİK işgücü istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil B.5.5'te 2015-2019 yılları arasında 15+ yaş grubunda lise dengi mesleki okul mezunu olanların cinsiyete göre istihdam ve işsizlik oranlarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2015-2019 yılları arasında lise dengi mesleki okulu mezunu erkeklerin istihdam oranı %74,9'dan %71,5'e, kadınların istihdam oranı %33,4'ten %31,3'e inmiştir. İşsizlik oranlarına bakıldığında 2015-2019 yılları lise dengi mesleki okul mezunu erkeklerin işsizlik oranları %7,7'den %11,5'e, kadınların işsizlik oranı %16,1'den %25,8'e yükselmiştir. Genel olarak bakıldığında son beş yılda lise dengi mesleki okul mezunu kadın ve erkeklerin istihdam oranları düşmüş ve işsizlik oranları ciddi oranda artmıştır. İşsizlik oranlarında özellikle kadınlarda 9,7 puanlık bir artış görülmektedir.

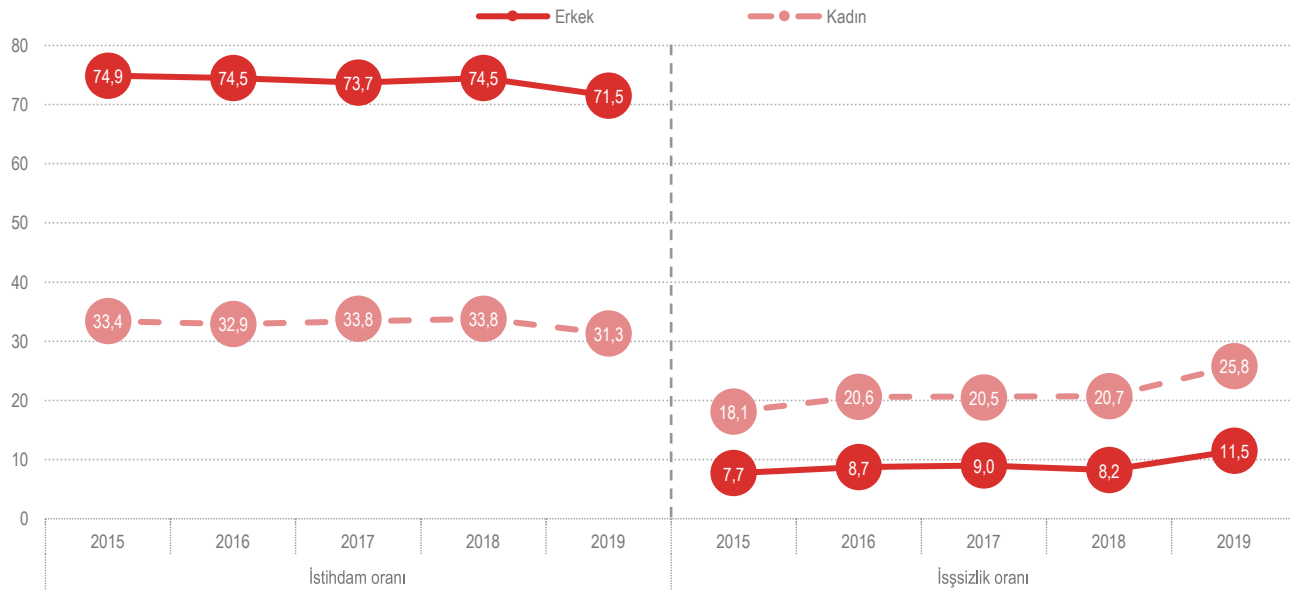
(%10), İtalya (%11), İspanya (%14) ve Yunanistan (%24) ile birlikte OECD ülkeleri arasında mesleki ortaöğretim mezunu erkeklerde işsizlik oranının en yüksek olduğu ülkelerdir. Yeni Zelanda, İsviçre, Avustralya, Avusturya, Almanya, Birleşik Krallık, Polonya, Norveç, Hollanda, İzlanda, Macaristan, Estonya, İsveç ve Çekya %3 ve altında işsizlik oranı ile OECD ülkeleri arasında mesleki ortaöğretimden mezun erkeklerin en düşük işsizlik oranına sahip olduğu ülkelerdir. Kadınlarda ise Türkiye (%25), Yunanistan (%38), İspanya (%18), İtalya (%17) ve Fransa (%14) ile mesleki ortaöğretim mezunu kadınlarının OECD ülkeleri arasında işsizlik oranının en yüksek olduğu ülkelerdir. Kanada, İsviçre, Avusturya, Almanya, Birleşik Krallık, Hollanda ve Macaristan %5 ve altında bir işsizlik oranı ile OECD ülkeleri arasında mesleki ortaöğretim mezunu kadınların işsizlik oranının en düşük olduğu ülkelerdir.

Şekil B.5.6'da 2019 yılında OECD ülkelerinde 25-34 yaş arası mesleki ortaöğretim mezunlarının cinsiyete göre işsizlik oranları gösterilmiştir. OECD ülkeleri ortalamasına göre mesleki eğitim mezunu erkeklerin işsizlik oranı %6, kadınların oranı ise %9'dur. Türkiye (%10), Fransa

Şekil B.5.7'de 2009 ve 2019 yıllarında OECD ülkelerinde 20-24 yaş arası ne eğitimde ne de istihdamda olanların (NEET) oranı gösterilmiştir. OECD ülkelerinde 2009-2019

Şekil B.5.5

15+ yaş grubunda lise dengi meslek okul mezunu olanların cinsiyete göre istihdam ve işsizlik oranlarında yaşanan değişim (%) (2015-2019)

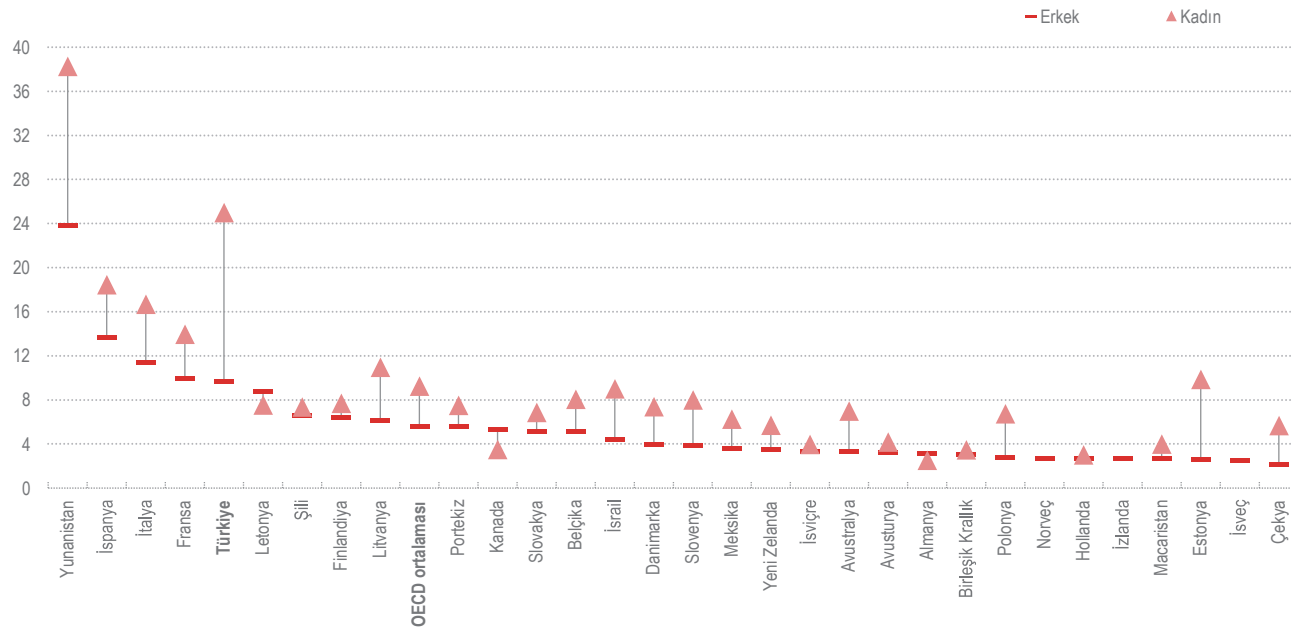
Kaynak: TÜİK işgücü istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

arasında NEET oranı %18,7'den %15,2'ye düşmüştür. NEET oranının 2009-2019 yılları arasında en hızlı azaldığı ülkeler Türkiye (%48,1'den %33,3'e), İsrail (%37,5'den %18,2'ye) ve Letonya (%27,3'den %13,9'a)'dır. Türkiye

NEET oranını on yılda önemli ölçüde azaltsa da 2019 yılı verilerine göre NEET oranı hâlâ en yüksek ülkedir. İsveç, Çekya, Almanya, Norveç, Slovenya, İsviçre, Hollanda ve İzlanda %10'dan daha az bir NEET oranına sahiptir.

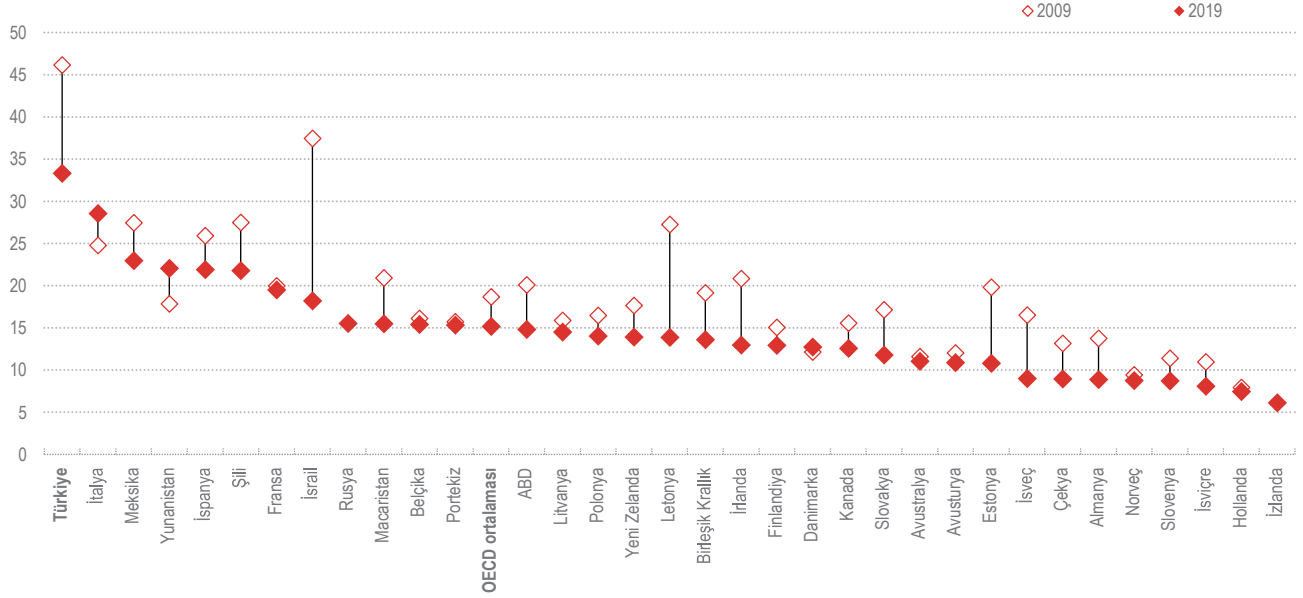
Şekil B.5.6

OECD ülkelerinde 25-34 yaş arası mesleki ortaöğretim mezunlarının cinsiyete göre işsizlik oranı (%) (2019)

Kaynak: OECD (2020).

Şekil B.5.7 OECD ülkelerinde 20-24 yaş arası ne eğitimde ne istihdamda olanların (NEET) oranı (%) (2009, 2019)

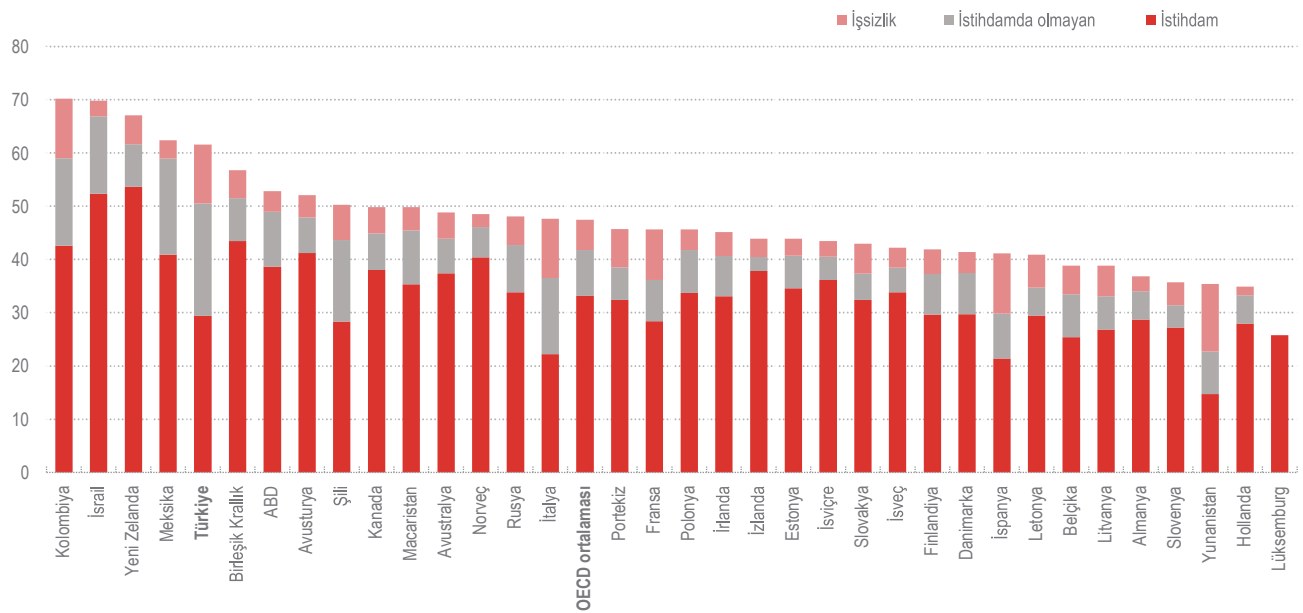

Kaynak: OECD (2020).

Şekil B.5.8'de 2019 yılında OECD ülkelerinde 18-24 yaş arasında eğitimde olmayanların iş piyasaları statüsüne göre dağılımı gösterilmiştir. OECD ülkeleri ortalamasına göre eğitimde olmayanların toplam oranı %47'dir. Eğitimde olmayanların %33'ü istihdamda, %6'sı işsiz ve %9'u istihdamda olmayan şekilde dağılmıştır. Türkiye'de ise

eğitimde olmayanların dağılımı şu şekildedir. %29'u istihdamda, %11'i işsiz ve %21'i istihdamda olmayan şeklindedir. Türkiye eğitimde olmayanlar içinde istihdamda olanların oranı OECD ülkeleri arasında en düşük, işsizlik oranı ve istihdamda olmayan oranları ise OECD ülkeleri arasında en yüksek olan ülkelerden biridir.

Şekil B.5.8 OECD ülkelerinde 18-24 yaş arasında eğitimde olmayanların iş piyasaları statüsüne göre dağılımı (%) (2019)

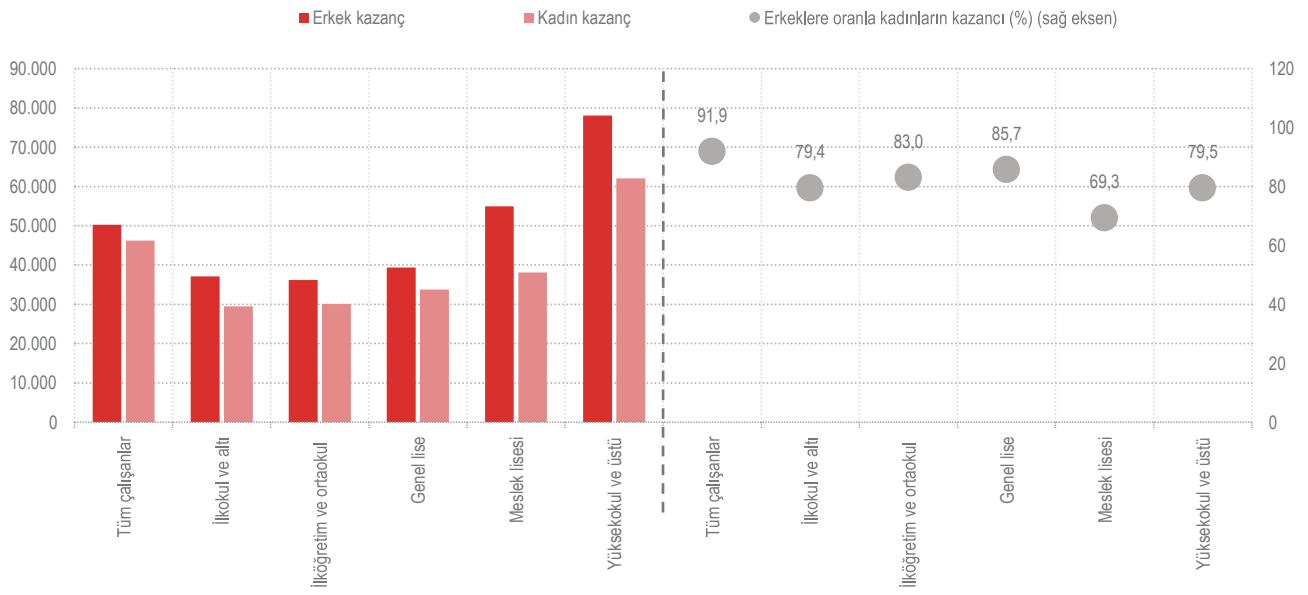

Kaynak: OECD (2020).

Bu göstergede Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Kazanç Yapısı Araştırması verileri kullanılarak Türkiye’de lise ve lise altı eğitim düzeyine sahip çalışanların yıllık ortalama

brüt kazançları OECD ülkeleriyle karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Şekil B.6.1 Cinsiyete ve eğitime göre çalışanların yıllık ortalama brüt kazancı (₺) (2018)

Kaynak: TÜİK Kazanç Yapısı Araştırması verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.6.1’de 2018 yılı için cinsiyete ve eğitime göre çalışanların yıllık ortalama brüt kazançları gösterilmiştir. Bu şekil, TÜİK Kazanç Yapısı Araştırması verileri kullanılarak hazırlanmıştır. Bu şekle göre göre genel olarak her iki cinsiyette de eğitim düzeyi yükseldikçe kazanç düzeyi de yükselmektedir. Ancak ilköğretim ve ortaokul mezunlarından daha yüksek düzeydedir. Tüm çalışanlar ile tüm eğitim düzeylerinde erkekler kadınlardan daha yüksek düzeyde kazanmaktadır. Genel lise mezunu erkekler 39.344 TL kadınlar 33.177 TL, mesleki lise mezunu erkekler 54.970 TL kadınlar ise 38.096 TL kazanmaktadır. Genel liselerde kadınlar erkeklerin kazançlarının %85,7’sini mesleki lisesi mezunları kadınlar erkeklerin kazançlarının %69,3’ünü kazanmaktadır. Meslek lisesi mezunu kadın ve erkekler genel lise mezunlarından daha yüksek kazanmaktadır. Kısacası, tüm öğrenim düzeyleri bakımından erkekler ile

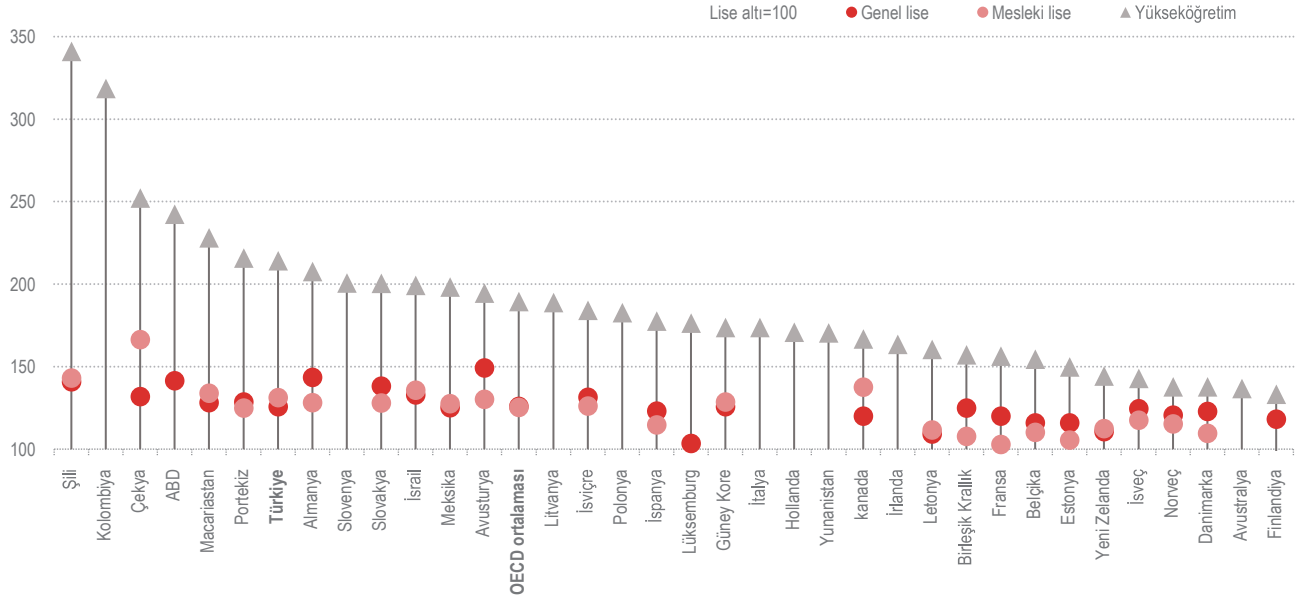
kadınlar arasında kadınlar aleyhine bir kazanç farkı söz konusudur (Gür ve Yurdakul, 2020).

Şekil B.6.2’de 2018 yılı için OECD ülkelerinde eğitime göre çalışanların göreceli kazançları gösterilmiştir. Bu hesaplama yapılırken lise altı düzey mezunu çalışanların kazançları 100’e sabitlenmiştir. Diğer eğitim düzeyleri de bu rakam referans alınarak hesaplanmıştır. OECD ülkeleri ortalamasına göre lise altı düzey ile kıyaslandığında genel lise mezunları 126, mesleki lise mezunları 125, yükseköğretim mezunları ise 189 kazanmaktadır. Türkiye’de ise lise altı düzey mezunu çalışanların kazancına göre mesleki lise mezunları 131 ile 126 olan genel lise mezunlarından çok az daha fazla göreceli kazanç sahiptir. Ancak yükseköğretim mezunları 214 göreceli kazanç ile lise altının iki katından fazla genel lise ve mesleki lise mezunlarından 1,6 kat genel lise mezunlarından ise 1,7

kat daha fazla kazanca sahiptir. Bu şekilde dikkat çeken bir diğer husus ise Türkiye'nin eğitim düzeyine göre ka-

zancın en yüksek oranda farklılaştığı ülkelerden biri olmasıdır.

Şekil B.6.2 OECD ülkelerinde eğitim düzeyine göre çalışanların görece kazançları (lise altı=100) (2018)

Kaynak: OECD (2020).

- Ortaöğretimin 2012 yılında zorunlu eğitim kapsamında alınmasından sonra ortaöğretimden mezuniyet oranları önemli bir artış göstermiştir. Böylece, ortaöğretimden mezun sayısı bir milyonu aşmıştır. Bu artışa rağmen halen Türkiye 25-34 yaş arası genç nüfus içinde en az lise mezunu olma oranına sahip ülkelerden biridir. Bundan dolayı, Türkiye'nin lise mezuniyet oranlarını artırmaya yönelik çalışmalarını sürdürmesi, lise mezuniyet oranları düşük olan bölgelere yönelik daha etkin politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Bunun için özellikle dezavantajlı çocukların okul terk oranlarını azaltmaya yönelik daha etkin politikalar geliştirilmeli ve bu nüfusun mezuniyet oranlarını artırmayı önceleyen projeler geliştirilmelidir.
- Türkiye'de üniversiteye giriş sınavına başvuran aday sayısı 2,5 milyon civarındadır. Son sınıf düzeyinde başvuran adayların ancak üçte biri bir programa yerleşmektedir. Yıllar içinde sınava başvuran ve yerleşen aday arasındaki makas genişlemektedir. Daha açık bir ifade ile zaten yükseköğretime yerleşmedeki sorunlu arz talep dengesi gittikçe daha da büyük bir sorun haline gelmektedir. Diğer taraftan yükseköğretime ayrılan kontenjanlar ise oldukça sınırlı bir şekilde büyümektedir. Bu ise önümüzdeki yıllarda yükseköğretime giriş sınavlarına başvuran aday sayılarının daha da artacağı anlamına gelmektedir. Burada dikkat çeken bir diğer husus ise yükseköğretime giriş sınavlarına başvuran her altı adaydan ancak birinin bir lisans programına yerleşmiş olmasıdır. Bundan dolayı, yükseköğretim programlarının toplumsal talebi karşılayacak şekilde artırılması, özellikle lisans programlarına ayrılan kontenjanların daha da yükseltilmesi ve yükseköğretim sisteminin büyümeye devam etmesi gerekmektedir.
- Daha önce bir yükseköğretim programına yerleşmiş ya da mezun olan yaklaşık 600 bin kişi yeniden yükseköğretim sınavlarına girmektedir. Sınava yeniden girenlerin üçte biri tekrar bir programa yerleşmektedir. Bu ise yükseköğretim kontenjanlarının verimli kullanılmasını ciddi anlamda olumsuz etkilemektedir. Bundan dolayı, daha önce bir programa yerleşmiş adayların farklı programlara geçişini kolaylaştıracak bir sistemin tesis edilmesi, yükseköğretime giriş sınavları üzerindeki baskıyı azaltacaktır.
- PISA 2018'de Türkiye'nin başarısı PISA 2015'e göre artış göstermesine rağmen, PISA 2012'de gösterilen performans civarındadır. Dahası Türkiye halen OECD ortalamalarının oldukça altında bir performans sergilemekte ve OECD ülkeleri arasında başarı düzeyi en düşük ülkelerden biridir. Buna ilaveten, temel düzeyin altında performans sergileyen öğrenci oranı oldukça fazla iken üst düzey performans sergileyen öğrenci oranı oldukça düşüktür. Ayrıca üniversite giriş sınavlarındaki adayların ortalama netleri de oldukça düşüktür. Bu veriler Türkiye'deki öğrencilerin ve sistemden mezun olan gençlerin temel bilgi ve beceriye sahip olmadan sistemden mezun olduğunu göstermektedir. Bu durumun en önemli geleneksel nedenlerinden biri, öğrencilerin asgari bilgi ve beceriye sahip olmadan bir üst sınıfa geçmesi ve sistemden mezun olmasıdır (Gür ve Çelik, 2009). Bundan dolayı öğrencilerin bir üst sınıfa geçerken ya da mezun olurken temel bilgi ve beceriyi elde etmesi

sağlanmalıdır. Bu anlamda öğrencilere destek sunacak sağlam telafi mekanizmaları ihdas edilmeli ve bu sistem etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

- PISA 2018 verilerinde lise türleri arasındaki başarı farkı aşırı büyüktür. Bu ise liseler arasında açık bir tabakalaşmanın oluştuğunu göstermektedir. TEOG yerleştirme sistemi nedeniyle aşırı hiyerarşik bir eğitim sistemi kurulmuştur. Yeni liselere geçiş sistemi ile birlikte okullar arası aşırı farklılaşmanın azalması beklenmektedir. Buna ek adımlarla, okulların aşırı homojen bir öğrenci yapısından ziyade daha heterojen bir öğrenci yapısına sahip hale getirilmesi gerekmektedir. Öğrenci başarısının heterojen bir şekilde dağıldığı ve ekran öğrenmesinin daha iyi gerçekleştiği bir sistem hedeflenmelidir.
- PISA 2018 verilerine göre bölgeler arasında başarı farkı oldukça belirgindir. Türkiye’de genel olarak batıdan doğuya doğru gittikçe PISA 2018’deki başarı düzeyi azalmaktadır. Bundan dolayı, bölgeler arası eşitsizliği azaltmak için fizikî ve beşerî kaynakların dağılımında dezavantajlı bölgelere öncelik verilmelidir.
- Türkiye’de genel ve mesleki ortaöğretim mezunlarının işsizlik oranları zaman içinde artmaktadır. Özellikle OECD ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye’deki genel ve mesleki ortaöğretim mezunlarının işsizlik oranlarının ve istihdamda/aktif olmayanların oranlarının yüksek, istihdam oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Dahası, özellikle genç nüfus içinde ne işte ne okulda olmayanların oranı OECD ülkeleri arasında en yüksek olan ülke Türkiye’dir. Dahası özellikle istihdama yönelik bir eğitim alan mesleki eğitim mezunlarının işsizlik oranlarının yüksek olması ve genel lise mezunlarının işsizlik oranlarına yakın olması, mesleki eğitimde verilen eğitimin niteliğindeki sorunlara işaret etmektedir. Bundan dolayı, mesleki eğitimin niteliğini geliştirici ve istidam imkânlarını artırıcı etkin politikalar geliştirilmelidir.

- Acemoglu, D. ve Angrist, J. (2000). How large are human-capital externalities? Evidence from compulsory schooling laws. *NBER Macroeconomics Annual*, 15, 9-59.
- Çelik, Z., Bozgeyikli, H., ve Yurdakul, S. (2019). *Eğitime bakış 2019: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Çelik, Z., Yurdakul, S., Bozgeyikli, H., ve Gümüş, S. (2017). *Eğitime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Dee, T. S. (2004). Are there civic returns to education? *Journal of Public Economics*, 88(9), 1697-1720.
- Hanushek, E. A. ve Kimko, D. D. (2000). Schooling, labor-force quality, and the growth of nations. *American Economic Review*, 90(5), 1184-1208.
- Hanushek, E. A. ve Wößmann, L. (2007). *The role of education quality for economic growth*. World Bank Policy Research Working Paper No: 4122. The World Bank.
- Gür, B. S., ve Çelik, Z. (2009). *Türkiye’de millî eğitim sistemi: Yapısal sorunlar ve öneriler* (Rapor Sy 1). Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları.
- Gür, B. S., Çelik, Z., ve Özoğlu, M. (2012). Policy options for Turkey: A critique of the interpretation and utilization of PISA results in Turkey. *Journal of Education Policy*, 27(1), 1-21. <https://doi.org/10.1080/02680939.2011.595509>
- MEB. (2019). *PISA 2018 Türkiye ön raporu* (Eğitim Analiz ve Değerlendirme Serisi Sy 10). MEB Yayınları.
- OECD. (2019a). *PISA 2018 assessment and analytical framework*. OECD Publishing. <https://www.oecd-ilibrary.org/content/publication/b25efab8-en>
- OECD. (2019b). *PISA 2018 results (volume I): What students know and can do*. OECD Publishing. <https://www.oecd-ilibrary.org/content/publication/5f07c754-en>
- OECD. (2020). *Education at a glance 2020: OECD indicators*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Psacharopoulos, G. ve Patrinos, H.A. (2002). *Returns to investment in education*. A further update. Policy Research Working Paper, No. 2881. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/19231>
- Schutz, T.W. (1961). Investment in human capital. *The American Economic Review*, 51(1), 1-17.
- Suna, H. E., Gür, B. S., Gelbal, S., ve Özer, M. (2020). Fen lisesi öğrencilerinin sosyoekonomik arkaplanı ve yükseköğretime geçişteki tercihleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(3), 356-370. <https://doi.org/10.2399/yod.20.734921>
- UNESCO ve OECD. (2003). Financing education-investments and returns: analysis of the World education indicators. 1119/5000
- Yurdakul, S. (2020). Türkiye’nin PISA 2018 performansı ve eğitimde eşitsizlik. *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 49, 35-44.

BÖLÜM C

ÖĞRETMENLER ve OKUL MÜDÜRLERİ

GÖSTERGE	C1	Öğretmenlerin profili nasıldır?
GÖSTERGE	C2	Öğretmen arz ve talebi ne durumdadır?
GÖSTERGE	C3	Öğretmen ve okul yöneticileri maaşları nasıldır?
GÖSTERGE	C4	Okul yöneticilerinin çalışma süreleri nasıldır?
BÖLÜM	C	Öneriler

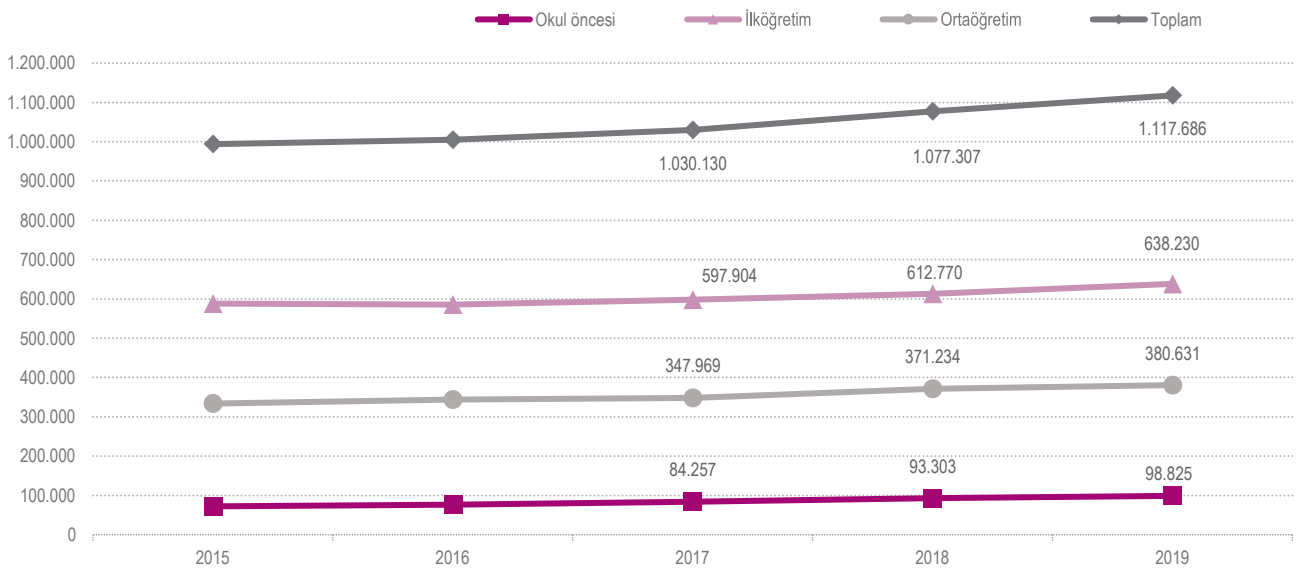
ğretmenlerin eğitim kalitesini belirleyen en önemli unsur olduğu, hatta bir eğitim sisteminin kalitesinin ancak öğretmenleri kadar iyi olduğu, eğitimciler, araştırmacılar ve politika yapımcılar tarafından yaygın kabul gören bir husustur. Öğretmenler, öğretim materyallerindeki ve okulların fiziki ve teknolojik eksikliklerini kapatacak, dezavantajlı çocukların dezavantajını ortadan kaldıracak en temel unsurdur (Barber ve Mourshed, 2007; Çelik ve Bozgeyikli, 2019; Darling-Hammond ve Rotman, 2011; UNESCO, 2015; Yurdakul vd., 2016). Günümüzde öğretmenlerden ve okul yöneticilerinden beklentiler oldukça artmıştır. Öğretmenlerin öğrettiği konular hakkında daha derin bilgiye sahip olması, öğrencilerini daha iyi tanınması, inceleme ve araştırma becerisine sahip olması, öğrencilerini sosyal, duygusal ve ekonomik olarak desteklemesi, öğrencilerinin daha nitelikli bir şekilde yetişmesi için diğer öğretmenler ve ebeveynleri ile işbirliği içinde olması gibi birçok beceri öğretmenlerden talep edilmektedir. Okul yöneticilerinden ise, okul ortamını eğitime en uygun hale getirmesi, öğretmenlere öğretim konusunda liderlik etmesi, öğretmenlerin mesleki gelişimlerini desteklemesi, öğretmen ve velilerle güçlü bir işbirliği içinde olması beklenmektedir (OECD, 2019).

Kaliteli bir eğitim sisteminin anahtarı olan öğretmenler ve okul yöneticilerinin kim oldukları, eğitimleri, çalışma koşulları, ücretleri, mesleki gelişim etkinliklerine katılımları gibi hususların incelenmesi gerekmektedir. Bundan dolayı bu bölümde ilk olarak öğretmenlerin profili analiz edilecektir. Bu kapsamda Türkiye'deki öğretmen sayıları, yaşları ve cinsiyet oranları incelenecek ve bu veriler Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) verileri ile karşılaştırılacaktır. Ardından Türkiye'deki öğretmen arz ve talep durumu incelenecektir. Bunun için yeni atanan öğretmen sayıları, eğitim fakültelerine kayıt yaptıran ve mezun olan öğrenci sayıları ile Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS)'na giren aday öğretmen sayıları sunulacaktır. Daha sonra öğretmen ve okul yöneticilerinin maaşlarının kademelere ve tecrübeye göre nasıl farklılaştığı analiz edilecektir. Son olarak öğretmenlerin ve okul müdürlerinin sorumlulukları OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak sunulacaktır.

Bu göstergede Türkiye'deki öğretmen sayıları ilk olarak kademelere göre, sonrasında ise kamu ve özel kurumlarda çalışma durumuna göre incelenmiştir. Daha sonra, kadın öğretmenlerin kademelere göre oransal dağılımı

ve zaman içindeki değişimi tartışılmıştır. Son olarak da kadın öğretmen oranları OECD ülkeleri ile karşılaştırılmalı olarak sunulmuştur.

Şekil C.1.1 Kademelere göre öğretmen sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

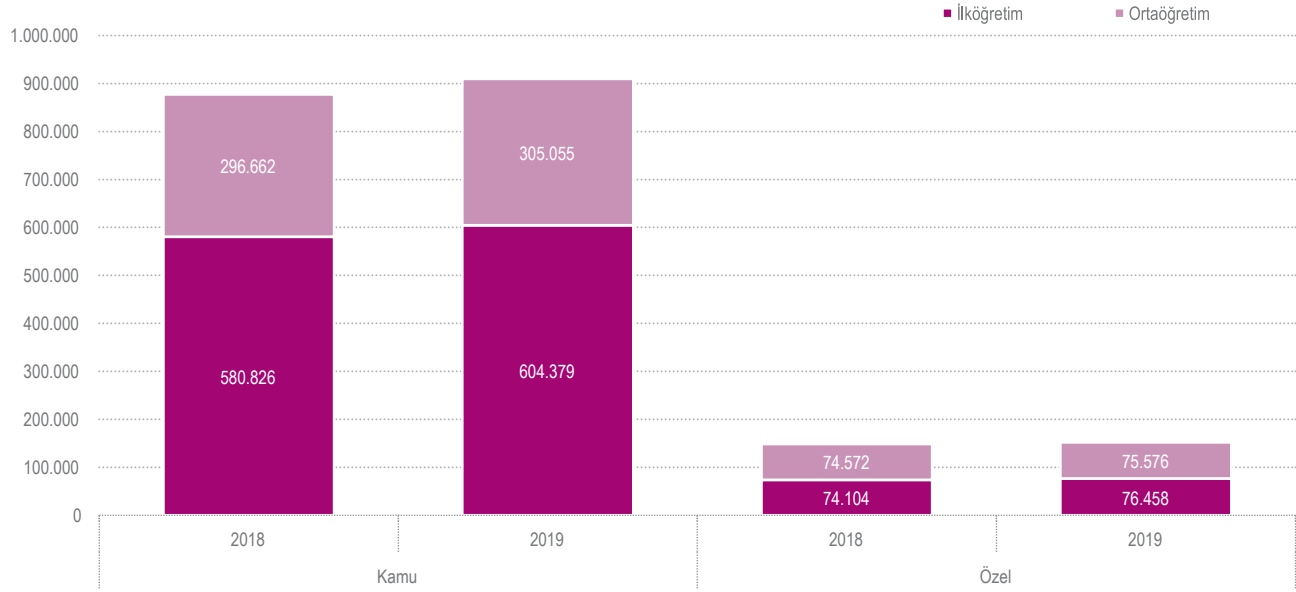
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil C1.1'de 2015-2019 yılları arasında kademelere göre öğretmen sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, tüm kademelerde ve toplamda öğretmen sayıları her yıl düzenli olarak artmıştır. 2015-2019 yılları arasında okul öncesindeki öğretmen sayısı 72.228'den 98.825'e; ilköğretimdeki öğretmen sayısı 587.864'den 638.230'a; ortaöğretimdeki öğretmen sayısı 333.702'den 380.631'e; toplamda ise 993.794'den 1.117.686'ya yükselmiştir.

Şekil C.1.2'de 2018 ve 2019 yılları için kamu ve özel ilköğretim ve ortaöğretim okullarındaki öğretmen sayıları gösterilmiştir. Buna göre 2018'den 2019 yılına kamu

ilköğretim okullarında öğretmen sayısı 580.826'dan 604.379'a yükselirken, özel ilköğretim okullarında 74.104'den 76.458'e; ortaöğretim düzeyinde ise kamu okullarında 296.662'den 305.055'e, özel okullarda ise 74.572'den 75.576'ya yükselmiştir. Burada dikkat çeken husus, kamu ilköğretim okullarındaki öğretmen sayısı kamu ortaöğretim okullarındaki öğretmen sayısının iki katına yakın olması, özel ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmen sayılarının ise benzer olmasıdır. Bu durum, ortaöğretimde özel okul yoğunluğunun ilköğretime göre daha fazla olduğunu göstermektedir.

Şekil C.1.2 Kamu ve özel ilköğretim ve ortaöğretim okullarındaki öğretmen sayıları (2018 ve 2019)

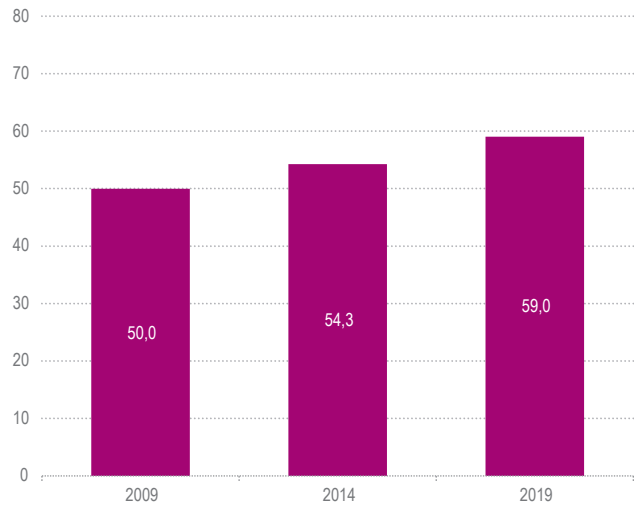
Kaynak: MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Okul öncesi dâhil değildir.

Şekil C.1.3'te 2009, 2014 ve 2019 yıllarında kadın öğretmen oranında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2009 yılında %50 olan kadın öğretmen oranı yıllar içinde sürekli artarak 2014'te %54,3'e, 2019 yılında ise %59'a yükselmiştir. Bunun temel nedeni ise son yıllarda yeni atanan öğretmenlerin çoğunun kadın olmasıdır. Eğitim fakültelerine yeni kayıt yaptıranlar (bk. Şekil C.2.4) ve mezun olanlar arasında (bk. Şekil C.2.5) kadın oranının da yüksek olması dikkate alındığında, önümüzdeki yıllarda kadın öğretmen oranlarının daha da yükselmesi beklenmektedir (Çelik vd., 2019).

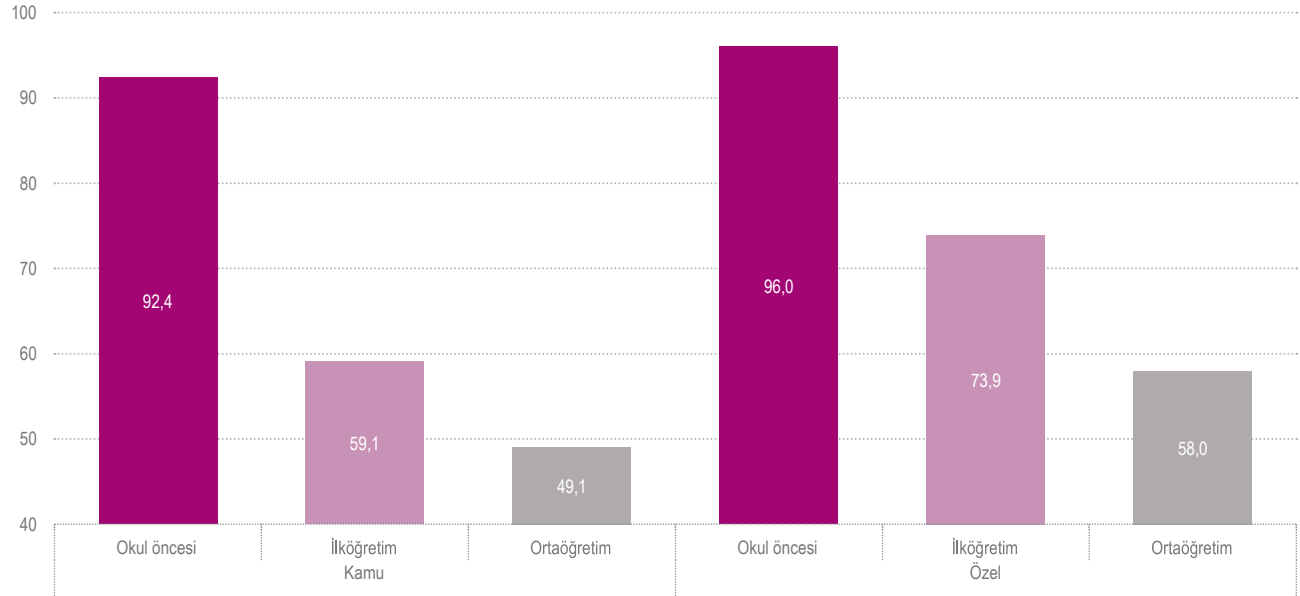
Şekil C.1.4'te 2019 yılında kamu ve özel öğretim okullarında kademelere göre kadın öğretmen oranı gösterilmiştir. Buna göre 2019 yılında kamu okullarında, okul öncesinde öğretmenlerin %92,1'i, ilköğretimde %59,1'i, ortaöğretimde ise %49,1'i kadındır. Özel öğretim okullarında ise okul öncesinde öğretmenlerin %96'sı, ilköğretimde %73,9'u ve ortaöğretimde %58'i kadındır. Özel öğretim okullarında kamu okullarına göre kadın öğretmen oranı daha fazladır. Buna ilaveten eğitim kademesi yükseldikçe kadın öğretmen oranı hem kamu hem de özel öğretim okullarında kadın öğretmen oranı düşmektedir.

Şekil C.1.3 Kadın öğretmen oranında (%) yaşanan değişim (2009, 2014 ve 2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil C.1.4 Kamu ve özel öğretim okullarında kademelere göre kadın öğretmen oranı (%) (2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo C.1.5'te 2018 yılında OECD ülkelerinde kademelere göre kadın öğretmen oranı gösterilmiştir. Buna göre 2018 yılında anaokulu öğretmenleri içinde kadın öğretmen oranı OECD ülkeleri ortalaması %96'dır. Türkiye %95 ile bu ortalamanın altında kalmaktadır. Çekya, Slovakya ve Macaristan'da anaokulu öğretmenlerinin %100'ü; Avusturya, Şili, Estonya, Yunanistan, İrlanda, İsrail, İtalya, Güney Kore, Letonya, Litvanya ve Portekiz'de anaokulu öğretmenlerinin %99'u kadındır. Diğer taraftan Danimarka (%89), Fransa (%91) ve Norveç (%92) anaokulunda kadın öğretmen oranının en az olduğu ülkelerdir. OECD ülkeleri ortalamasına göre ilköğretim düzeyinde görev yapan öğretmenlerin %82'si kadındır. Litvanya (%97), Macaristan (%96), İtalya (%96), Çekya (%94) ve Avusturya (%92) ile ilköğretimde kadın öğretmen oranı en yüksek ülkelerken, Türkiye (%62), Japonya (%64), Danimarka (%68) ve Meksika (%69) ilköğretimde kadın öğretmen oranı en düşük ülkelerdir. Ortaokul düzeyinde çalışan öğretmenlerin OECD ülkelerindeki ortalaması %67'dir. Ortaokulda çalışan kadın öğretmen oranlarının en yüksek olduğu ülkeler %85 ile Letonya, %83 ile Estonya, %82 ile Litvanya ve Estonya'dır. Ortaokulda çalışan kadın öğretmen oranlarının en düşük olduğu ülkeler %43 ile Japonya, %51 ile Kolombiya, %54 ile Lüksemburg, Meksika ve Hollanda, %56 ile İsviçre ve %57 ile Türkiye'dir. Ortaöğretim düzeyinde

çalışan kadın öğretmen oranı OECD ülkelerinde %60'dır. Ortaöğretimde çalışan kadın öğretmen oranının en yüksek olduğu ülkeler %80 ile Letonya, %79 ile Litvanya, %75 ile Kanada ve %72 ile Slovakya'dır. Ortaöğretimde çalışan kadın öğretmen oranının en düşük olduğu ülkeler ise %31 ile Japonya, %45 ile İsviçre, %49 ile Meksika ve Kolombiya ve %50 ile Türkiye'dir. Bu tabloda en dikkat çekici husus, OECD ülkelerinin çoğunda tüm kademelerde kadın öğretmen oranının yüksek olması ve okul öncesinden ortaöğretime doğru kademeler yükseldikçe hemen hemen tüm ülkelerde kadın öğretmen oranının azalmasıdır.

Tablo C.1.6'da 2018 yılında OECD ülkelerinde öğretmenlerin yaşlarının dağılımı gösterilmiştir. OECD ülkeleri ortalamasına göre öğretmenlerin %11'i 30 yaş altında, %54'ü 30-49 yaş arasında ve %35'i ise 50 ve üzeri yaşta. 30 yaş altı öğretmenlerin en yüksek oranda olduğu ülkeler Birleşik Krallık (%23), Şili (%19), Türkiye (%18), Japonya ve Belçika (%16)'dır. Portekiz (%1), İtalya (%2), Yunanistan ve Litvanya (%4) 30 yaş altı öğretmenlerin oranının en az olduğu ülkelerdir. Türkiye (%70), Kosta Rika (%67), İrlanda (%65), Güney Kore ve Kanada (%65) en yüksek oranda 30-49 yaş arası öğretmenlerin olduğu ülkelerdir. İtalya (%39), Estonya (%42), Avusturya (%43), Litvanya (%44), Letonya (%45) ve Yunanistan (%46) 30-49

Tablo C.1.5 OECD ülkelerinde kademelere göre kadın öğretmen oranı (%) (2018)

	Okul öncesi	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğretim
İzlanda	94	83	82	-
Letonya	99	92	85	80
Litvanya	99	97	82	79
Kanada	-	75	-	75
Slovakya	100	90	76	72
İsrail	99	86	79	70
İrlanda	99	85	-	70
Estonya	99	90	83	70
Portekiz	99	81	72	69
Slovenya	97	89	-	67
Polonya	98	83	75	66
İtalya	99	96	77	64
Macaristan	100	96	77	63
Belçika	97	83	64	63
Yeni Zelanda	97	84	67	61
Finlandiya	97	80	75	61
Birleşik Krallık	96	86	63	60
Çekya	100	94	78	60
Fransa	91	83	61	60
OECD ortalaması	96	82	67	60
ABD	94	87	67	58
Kosta Rika	94	79	57	57
Almanya	95	87	66	56
Şili	99	81	68	56
Avusturya	99	92	72	56
İspanya	93	77	60	56
Lüksemburg	96	76	54	55
Norveç	92	74	74	55
Yunanistan	99	72	67	54
Hollanda	88	87	54	54
İsveç	96	82	65	54
Güney Kore	99	78	71	53
Danimarka	89	68	62	51
Türkiye	95	62	57	50
Kolombiya	97	77	51	49
Meksika	96	69	54	49
İsviçre	97	83	56	45
Japonya	97	64	43	31

Kaynak: OECD (2020).

Not: Kamu ve özel okullar dâhil tam sayım yapılmıştır.

yaş arası öğretmen oranının en düşük olduğu ülkelerdir. Türkiye (%12), Birleşik Krallık (%20), İrlanda (%22), Lüksemburg ve Kosta Rika (%23) ve Güney Kore (%24) 50 ve üzeri yaştaki öğretmenlerin en az olduğu ülkelerdir. Diğer taraftan, İtalya (%59), Litvanya (%53), Yunanistan

ve Estonya (%49) 50 ve üzeri yaş öğretmenlerin en çok bulunduğu ülkelerdir. Bu tabloya göre OECD ülkeleri arasında İtalya, Estonya, Litvanya ve Yunanistan en yaşlı öğretmen nüfusuna sahip ülkeler iken Türkiye en genç öğretmen nüfusuna sahip ülkelerden biridir.

Tablo C.1.6 OECD ülkelerinde öğretmenlerin yaşlarının dağılımı (%) (2018)

	30 yaş ve altı	30-49 yaş arası	50 yaş ve üzeri
Türkiye	18	70	12
Kosta Rika	9	67	23
İrlanda	13	65	22
Kanada	10	63	27
Güney Kore	13	63	24
İsrail	12	62	26
Lüksemburg	15	62	23
Fransa	11	61	29
Polonya	6	60	34
İspanya	6	58	36
Slovenya	7	58	35
Birleşik Krallık	23	56	20
Finlandiya	7	56	37
Portekiz	1	56	43
Şili	19	55	25
Belçika	17	55	28
ABD	15	55	30
Slovakya	8	55	37
OECD ortalaması	11	54	35
İsveç	8	53	38
Norveç	16	52	32
Almanya	7	52	41
Danimarka	12	52	36
Macaristan	5	52	44
İsviçre	13	52	36
Kolombiya	11	51	37
Japonya	17	50	32
Çekya	7	48	44
Yeni Zelanda	12	48	40
Hollanda	14	47	39
Yunanistan	4	46	49
Letonya	9	45	45
Litvanya	4	44	52
Avusturya	13	43	44
Estonya	9	42	49
İtalya	2	39	59

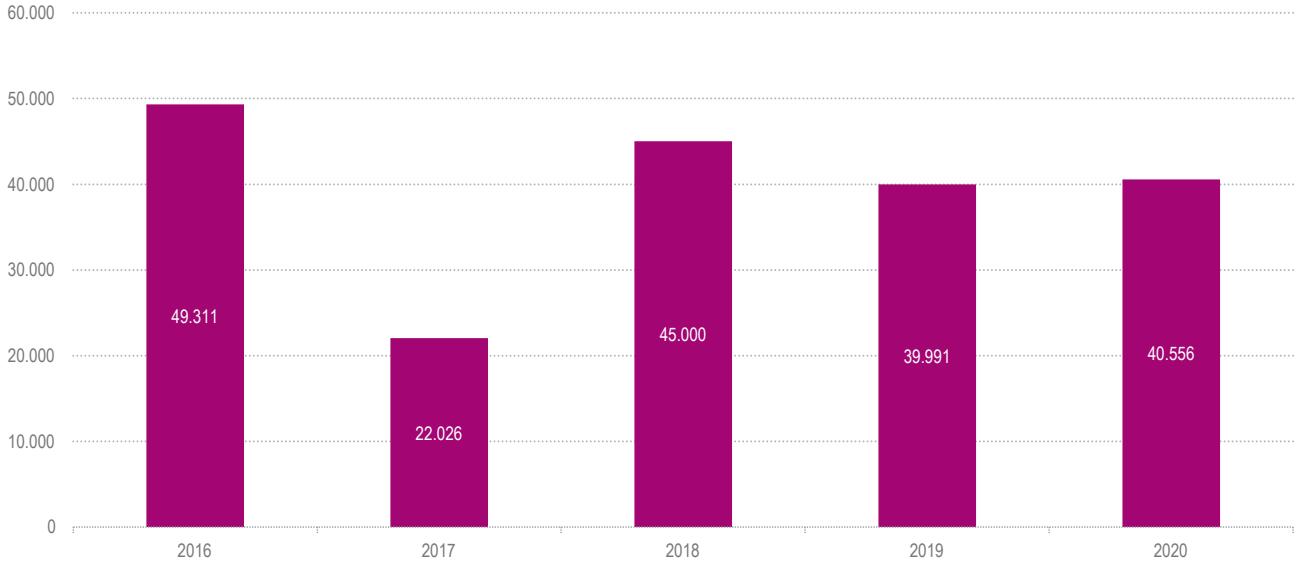
Kaynak: OECD (2020).

Not: Kamu ve özel okullar dâhil tam sayım yapılmıştır.

Bu göstergede kamu okullarına atanan öğretmen sayıları ve alanlara göre dağılımı, atanan öğretmenlerin bölgelere göre oransal dağılımı, eğitim fakültelerine yeni kayıt

yaptıran ve mezun olanların sayıları ile KPSS eğitim bilimleri testine katılan aday sayıları analiz edilmiştir.

Şekil C.2.1 Kamu okullarına ataması yapılan öğretmen sayılarında yaşanan değişim (2016-2020)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil C.2.1'de 2016-2020 yılları arasında kamu okullarına ataması yapılan öğretmen sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre son beş yılda toplam 196.884 öğretmen atanmıştır. 2016 yılında 50 bin civarında yeni öğretmen ataması yapılırken son iki yılda bu sayı 40 bin civarına inmiştir. 2019 ve 2020 yıllarında yeni atanan

öğretmenlerin alanlara göre dağılımını gösteren Tablo C.2.2 incelendiğinde en çok sınıf öğretmenliği, İngilizce, din kültürü ve ahlak bilgisi, okul öncesi ve ilköğretim matematik öğretmenliği alanlarına atama yapıldığı görülmektedir.

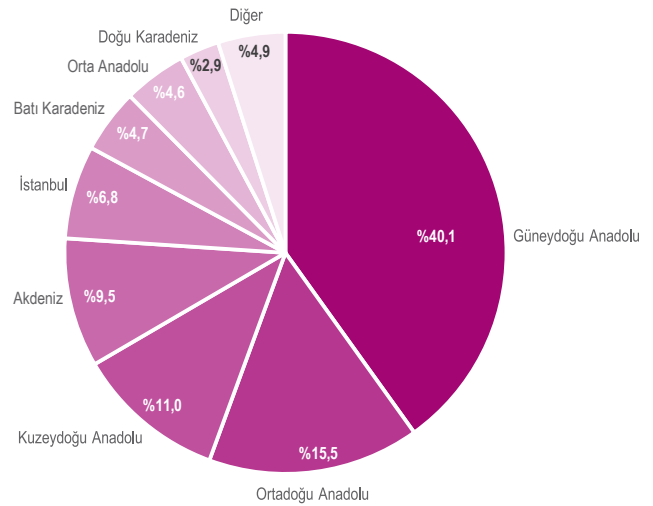
Tablo C.2.2 Sözleşmeli olarak ataması yapılan öğretmenlerin alanlara göre dağılımı (2019 ve 2020)

Alan adı	Atama sayısı
Sınıf öğretmenliği	10.931
İngilizce	7.501
Din kültürü ve ahlak bilgisi	7.500
Okul öncesi öğretmenliği	6.262
İlköğretim matematik öğretmenliği	6.257
Türkçe	4.865
Rehberlik	4.821
Özel eğitim	4.635
Fen bilimleri/fen ve teknoloji	4.112
Beden eğitimi	3.201
Sosyal bilgiler	2.597
Matematik	2.150
Türk dili ve edebiyatı	1.758
İHL meslek dersleri	1.637
Müzik	1.482
Görsel sanatlar	1.382
Tarih	1.347
Bilişim teknolojileri	1.190
Arapça	1.086
Fizik	813
Kimya/kimya teknolojisi	790
Felsefe	674
Almanca	641
Coğrafya	592
Diğer	2.323
Toplam	80.547

Kaynak: MEB Personel Genel Müdürlüğü (2020).

Şekil C.2.3'te 2020 yılında sözleşmeli olarak ataması yapılan 39.827 öğretmenin bölgelere göre oransal dağılımı gösterilmiştir. Buna göre yeni atanan her beş sözleşmeli öğretmenden ikisi Güneydoğu Anadolu Bölgesine atanmıştır. Yeni atanan sözleşmeli öğretmenlerin üçte ikisi Güneydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgelerine atanmıştır. Batı Anadolu, Batı Marmara, Doğu Marmara ve Ege bölgelerine yeni atanan sözleşmeli öğretmenlerin oranı %5'in altındadır.

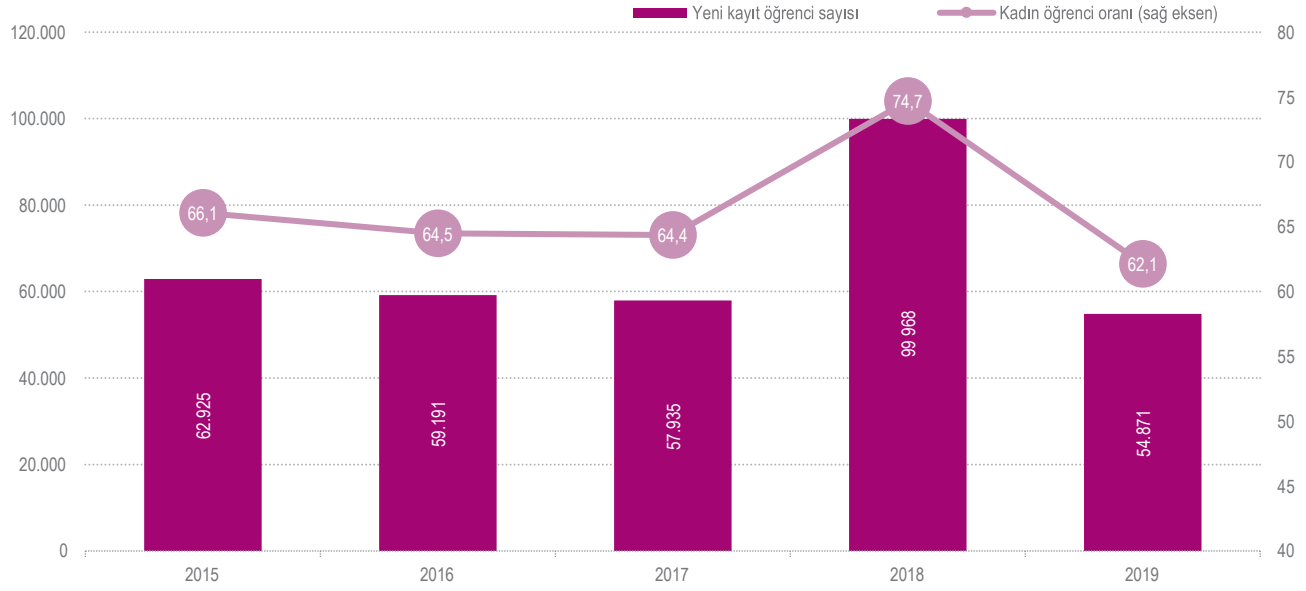
Şekil C.2.3 Sözleşmeli olarak ataması yapılan 39.827 öğretmenin bölgelere göre oransal (%) dağılımı (2020)

Kaynak: MEB Personel Genel Müdürlüğü (2020).

Not: 2020 yılında yapılan 729 engelli öğretmen ataması dâhil değildir.

Şekil C.2.4 Eğitim fakültelerine yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı ve kadın öğrenci oranında % yaşanan değişim (2015-2019)

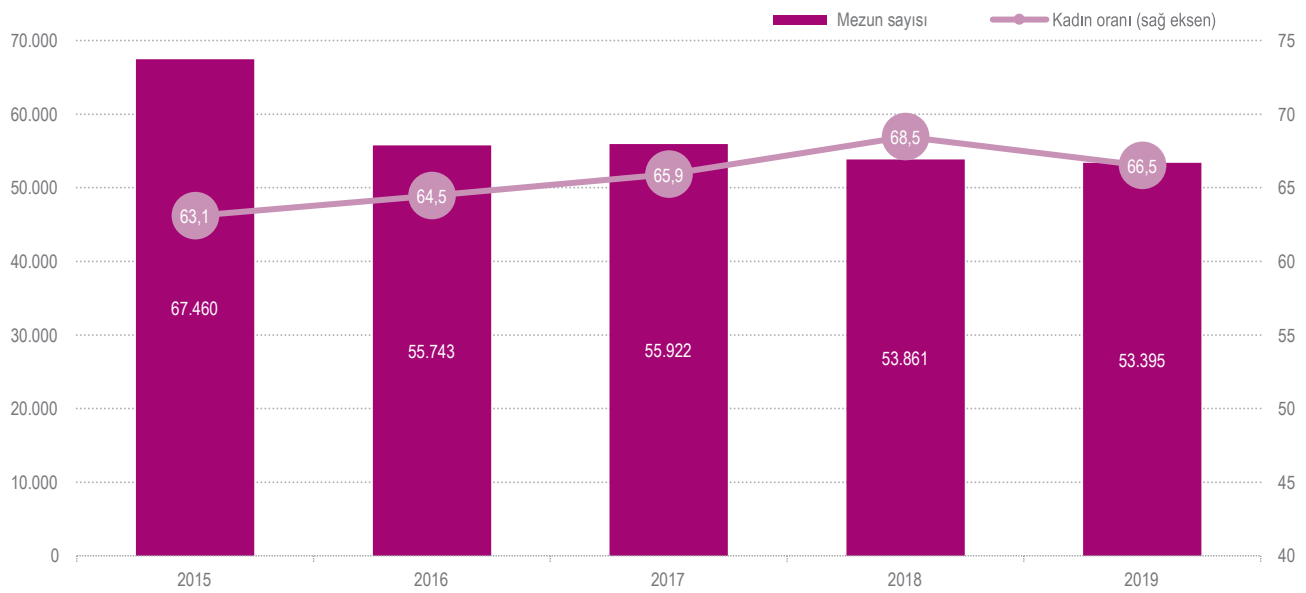

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil C.2.4'te 2015-2019 yılları arasında eğitim fakültelerine yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı ve kadın öğrenci oranında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2015-2019 yılları arasında eğitim fakültelerine kayıt yaptıran öğrenci sayıları 62.925'ten 54.871'e inmiştir. 2018 yılı ile kıyaslandığında yeni kayıt sayısı neredeyse yarı

yarıya azalmıştır. Bunun nedeni ise 2018 yılında İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi çocuk gelişimi bölümüne 39 bin kişinin ikinci üniversite kapsamında yeni kayıt yaptırmasıdır (Çelik vd., 2019). 2018 yılı dışında bırakıldığında 2015-2019 yılları arasında eğitim fakültelerine yeni kayıt yaptıran kadın öğrenci oranı

Şekil C.2.5 Eğitim fakültelerinden mezun olanların sayısı ve mezun kadın oranında % yaşanan değişim (2015-2019)

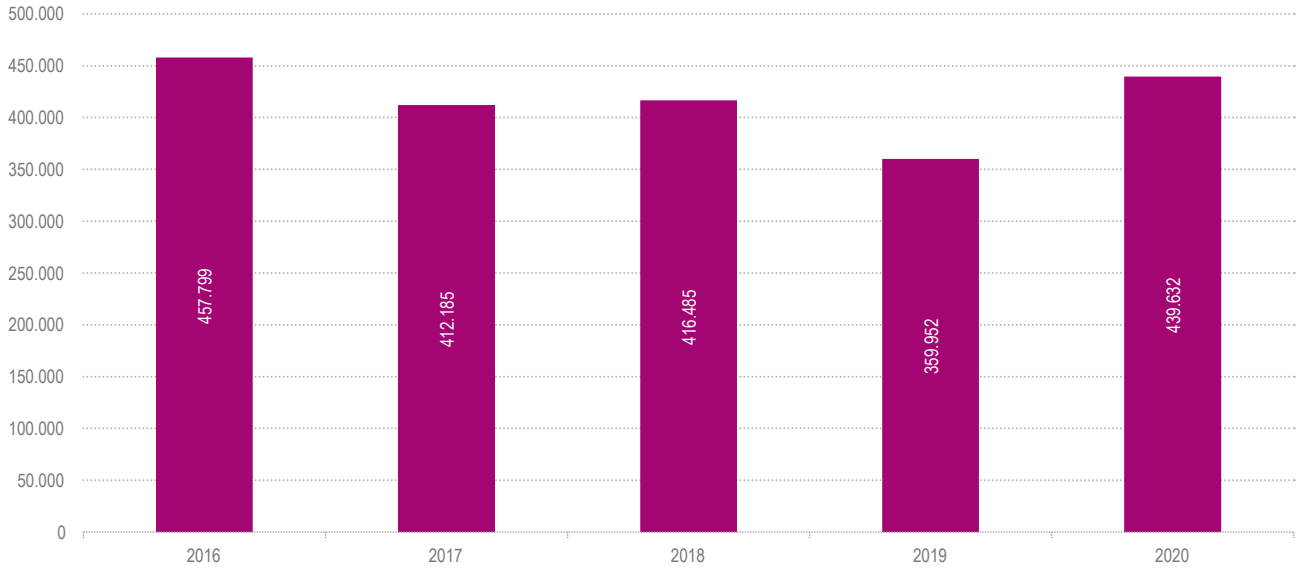
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

%66,1'den %62,1'e inmiştir. Eğitim fakültelerine yeni kayıt yaptıran kadın öğrenci oranı halen yüksek olmasına rağmen azalma eğilimindedir.

Şekil C.2.5'te 2015-2019 yılları arasında eğitim fakültelerinden mezun olanların sayısı ve mezun kadın oranında yaşanan değişim gösterilmiştir. 2015-2019 yılları ara-

sında eğitim fakültelerinden mezun olan kişi sayısında sürekli bir azalma olmuş ve mezun sayısı 67.460'dan 53.395'e inmiştir. Öte yandan, bu yıllar arasında mezun olanların içindeki kadın oranı artmış ve %63,1'den %66,5'e yükselmiştir. Yani 2019-2020 öğretim yılında eğitim fakültelerinden mezun olan her üç kişiden ikisi kadındır.

Şekil C.2.6 KPSS eğitim bilimleri testine giren aday sayısında yaşanan değişim (2016-2020)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil C.2.6'da 2016-2020 yılları arasında KPSS eğitim bilimleri testine giren aday sayısında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre KPSS eğitim bilimleri testine giren aday sayısı yıllar içinde dalgalı bir seyir takip etmiştir. 2016'da 457.799 aday KPSS eğitim bilimleri sınavın girerken 2019'a kadar sınava giren aday sayısı genel olarak azalmıştır. Ancak 2020 yılında bir önceki yıla göre hızlı bir yükseliş göstermiş ve 439.632'ye yükselmiştir.

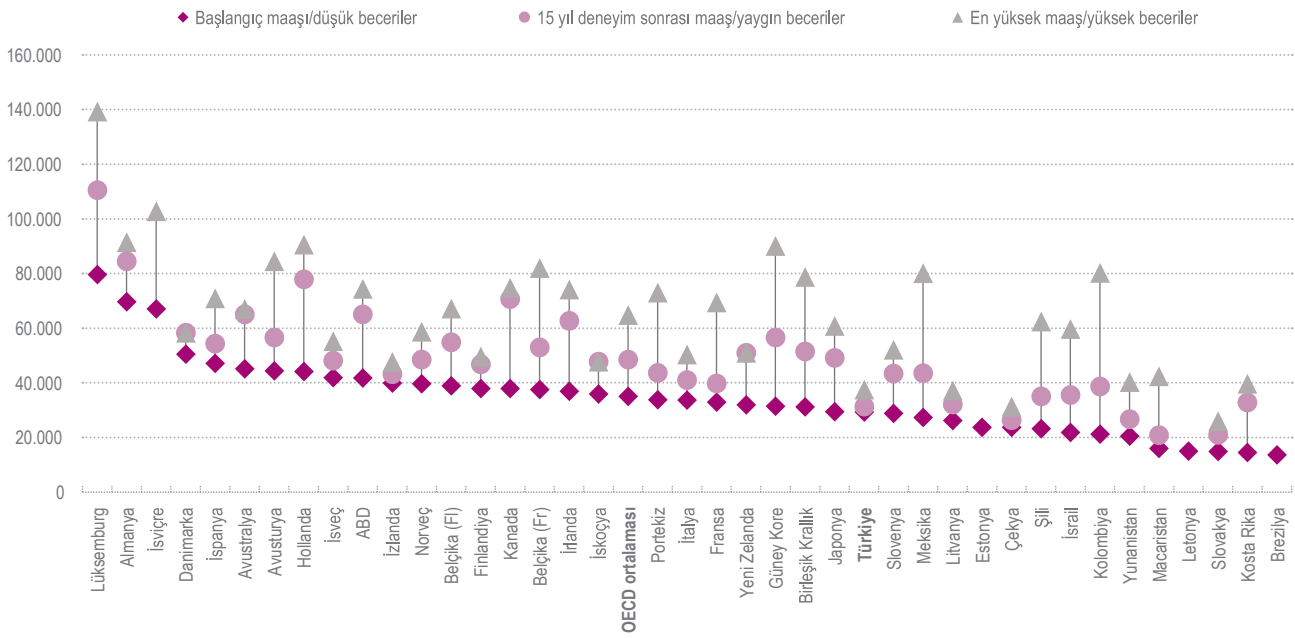
Türkiye'de son beş yılın verilerine bakıldığında yıllık ortalama 40 bin civarında yeni öğretmen ataması yapılmaya devam etmektedir. Diğer taraftan öğretmenliğin önemli kaynağı olan eğitim fakültelerine yeni kayıt öğrenci sayısının azalma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Eğitim fakültelerine yeni kayıt öğrenci sayısı 55 bin civarına düşmüştür. Eğitim fakültelerine yeni öğrenci kayıtlarında 2018 yılı hariç kadın öğrenci oranında bir azalma olmasına rağmen halen yeni kayıtların üçte ikisi kadınlardan oluşmaktadır. Eğitim fakültesinden mezun olanların sayısı da son beş yıl içinde azalma eğilimindedir. Yeni mezunların sayısı 53,5 bine inmiş olup üçte ikisi kadınlardan oluşmaktadır. Diğer taraftan KPSS eğitim bilimlerine giren kişi sayısı 440 bin civarındadır. Bu veriler halen Türkiye'de öğretmen arz-talep dengesinde önemli bir uyum sorunu olduğunu göstermektedir. Mevcut veriler göre, önümüzdeki yıllarda bu arz-talep sorununun var olmaya devam edeceğini göstermektedir.

Bu göstergede öncelikli olarak öğretmen maaşlarının deneyime ve kademelere göre nasıl farklılaştığı, OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir. Ardından okul

müdürlerinin maaşları OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Şekil C.3.1 Satın alma gücü paritesi dikkate alındığında OECD ülkelerinde ortaokul öğretmenlerinin kariyer düzeylerine göre yıllık maaşları (\$) (2019)

Kaynak: OECD (2020).

Şekil C.3.1'de satın alma gücü paritesi dikkate alındığında 2019 yılında OECD ülkelerinde ortaokul öğretmenlerinin kariyer düzeylerine göre yıllık maaşları gösterilmiştir. Satın alma gücü paritesi, ayrıntılı olarak tanımlanmış mal ve hizmet sepetinin farklı ülkelerdeki fiyat düzeyi farklılıklarını ortadan kaldırarak farklı para birimlerinin satın alma güçlerini eşitleyen bir değişim oranıdır. Böylece ülkeler arasındaki fiyat düzeyi farklılıkları giderilip, uluslararası anlamda gerçek fiyat ve hacim karşılaştırmaları yapılabilmektedir. Buna göre, ilk olarak dikkat çeken husus, öğretmen maaşlarının ülkelere göre aşırı farklılaştığıdır. İkinci olarak da hemen hemen tüm ülkelerde başlangıç maaşı ile 15 yıllık deneyim sahibi ortaokul öğretmenlerinin maaşlarında büyük farklılıklar görülmektedir.

Danimarka, İsveç İzlanda ve Türkiye gibi ülkelerde başlangıç ve 15 yıllık deneyim arasında maaşta önemli bir farklılaşma bulunmamaktadır. OECD ülkeleri arasında başlangıç ve 15 yıllık deneyim maaşı arasındaki farkın en az olduğu ülke Türkiye'dir. OECD ülkeleri ortalamasına göre 15 yıllık deneyime sahip ortaokul öğretmenlerinin maaşı, başlangıç maaşının 1,4 katıdır. OECD ülkelerinde ortaokul öğretmenlerinin başlangıç maaşı yıllık olarak en yüksek ülkeler Lüksemburg (79,7 bin \$), Almanya (69,7 bin \$), İsviçre (67 bin \$) ve Danimarka (50,5 bin \$)'dir. OECD ülkeleri arasında öğretmenlere en düşük başlangıç maaşı veren ülkeler Kosta Rika (14,5 bin \$), Slovakya (15 bin \$), Letonya (15 bin \$) ve Macaristan (16 bin \$)'dir. Türkiye ise yıllık olarak 29,4 bin \$ ile OECD ortalamasının

Tablo C.3.2 Satın alma gücü paritesi dikkate alındığında OECD ülkelerinde kademelere göre 15 yıllık öğretmenlerin maaşları (\$) (2019)

	Okul öncesi	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğretim
Lüksemburg	102.630	102.630	110.573	110.573
Almanya	-	77.638	84.497	88.893
Hollanda	64.867	64.867	77.936	77.936
Kanada	-	70.698	70.698	70.698
Avustralya	64.926	64.926	65.028	65.028
ABD	61.235	61.145	65.086	64.244
Meksika	34.089	34.089	43.586	63.992
İrlanda	-	62.179	62.781	62.781
Danimarka	49.466	57.859	58.416	62.537
Avusturya	-	53.952	56.624	61.927
Güney Kore	56.587	56.587	56.648	55.920
İspanya	48.760	48.760	54.408	54.408
Norveç	41.633	48.481	48.481	53.029
Birleşik Krallık	51.520	51.520	51.520	51.520
Yeni Zelanda	-	50.967	50.967	50.967
OECD ortalaması	42.821	46.801	48.562	50.701
Finlandiya	34.050	43.345	46.813	50.023
Japonya	-	49.133	49.133	49.133
İsveç	44.261	46.850	48.192	48.576
İskoçya	47.761	47.761	47.761	47.761
İzlanda	43.434	43.134	43.134	46.756
Portekiz	43.681	43.681	43.681	43.681
Slovenya	41.848	43.415	43.415	43.415
İtalya	37.735	37.735	41.084	42.227
Fransa	38.173	38.173	39.814	39.814
Kolombiya	38.736	38.736	38.736	38.736
Şili	35.034	35.034	35.034	36.249
İsrail	36.881	32.165	35.571	34.930
Kosta Rika	31.499	31.816	32.802	32.802
Litvanya	24.799	32.102	32.102	32.102
Türkiye	31.359	31.359	31.359	31.359
Polonya	27.879	27.879	27.879	27.879
Yunanistan	26.782	26.782	26.782	26.782
Çekya	23.671	26.425	26.425	26.425
Macaristan	20.890	20.890	20.890	23.211
Slovakya	15.389	21.040	21.040	21.040

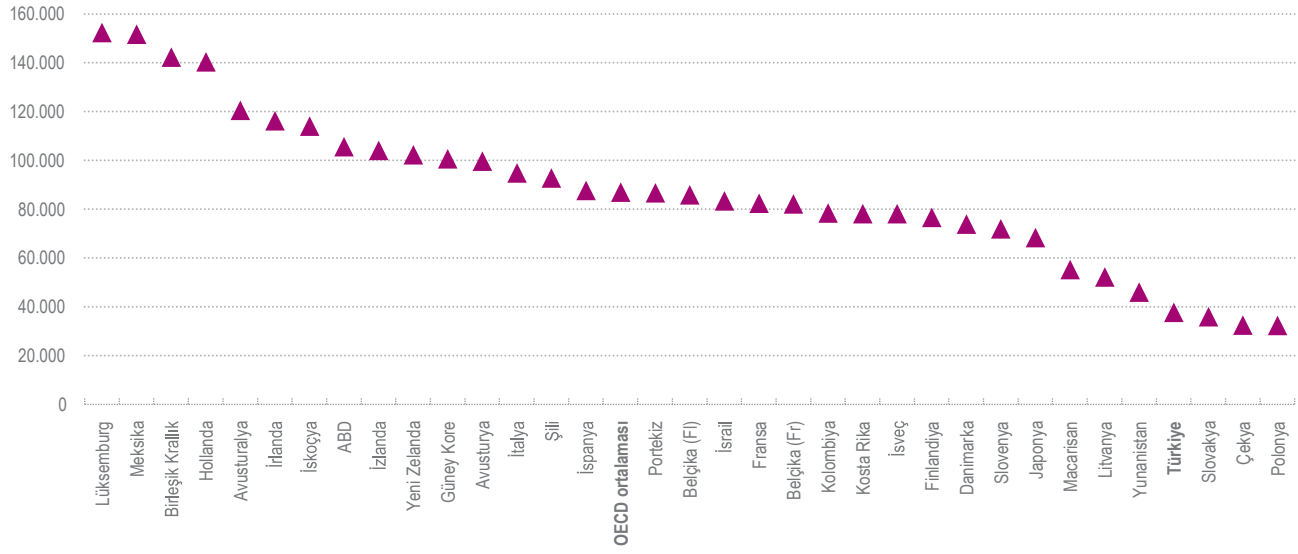
Kaynak: OECD (2020).

(35 bin \$) altında, öğretmenlere başlangıç maaşı vermektedir. 15 yıllık deneyime sahip öğretmenlere yıllık olarak Lüksemburg (110,6 bin \$), Almanya (84,5 bin \$), Hollanda (80 bin \$), Avustralya ve ABD (65 bin \$) en yüksek düzeyde maaş öderken Macaristan (20,9 bin \$), Slovakya (21 bin \$), Yunanistan (26,8 bin \$) ve Türkiye (31,4 bin \$) en düşük maaş ödeyen ülkelerdir. Türkiye'de 15 yıllık deneyime sahip öğretmenlere ödenen yıllık maaş, OECD ortalamasının (48,6 bin \$) oldukça altındadır.

Tablo C.3.2'de satın alma gücü paritesi dikkate alındığında 2019 yılında OECD ülkelerinde kademelere göre 15 yıllık öğretmenlerin yıllık maaşları gösterilmiştir. OECD ülkelerinde genel olarak okul öncesinden ortaöğretime doğru kademeler ilerledikçe öğretmen maaşları da artmaktadır. OECD ülkeleri ortalamasına göre 15 yıllık öğretmenler, okul öncesinde yıllık 42,8 bin \$, ilkökulda 46,8 bin \$, ortaokulda 48,5 bin \$ ve ortaöğretimde 50,7 bin \$ maaş almaktadır. Tablo C.3.2.'de İskoçya, İngiltere,

Şekil C.3.3

Satın alma gücü paritesi dikkate alındığında OECD ülkelerinde ortaokul okul müdürlerinin yıllık olarak en yüksek yasal maaşları (\$) (2019)

Kaynak: OECD (2020).

Türkiye, Polonya ve Yunanistan'da okul öncesi maaşının belirtilmediği Japonya, İrlanda ve Yeni Zelanda'da da ise tüm kademelerde öğretmenlerin aynı maaşı aldığı görülmektedir. Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Norveç ve İspanya gibi ülkelerde kademeler arası maaş farkı diğer ülkelere göre oldukça yüksektir.

Şekil C.3.3'te satın alma gücü paritesi dikkate alındığında 2019 yılında OECD ülkelerinde ortaokul müdürlerinin yıllık olarak en yüksek yasal maaşları gösterilmiştir.

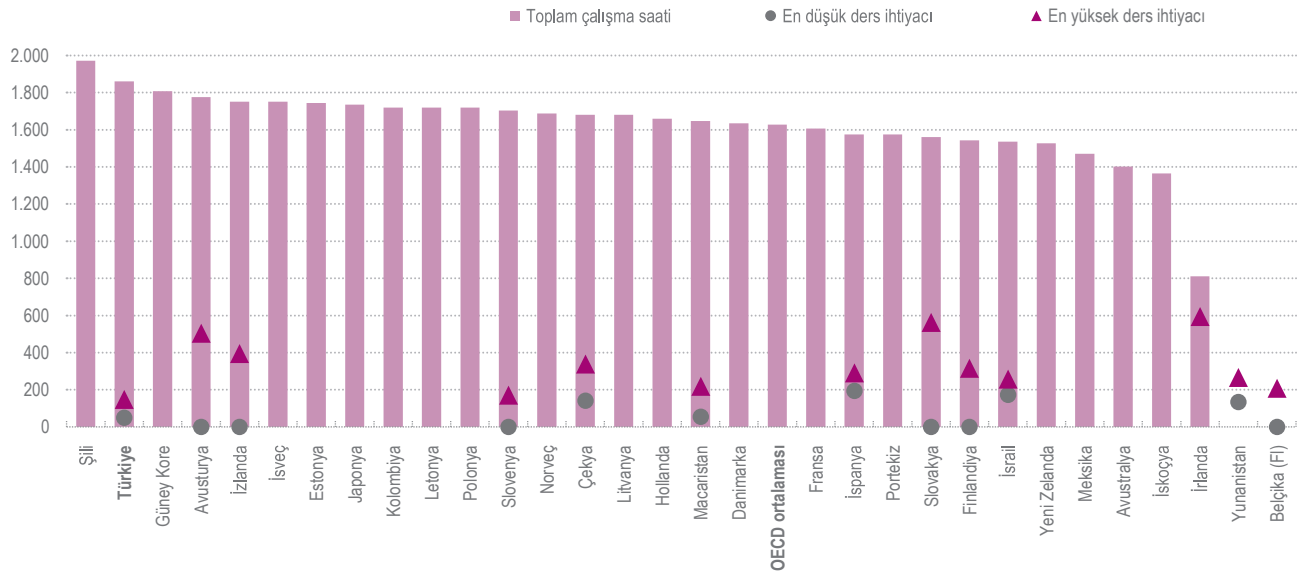
Yasal maaşlar, resmi maaş ölçeklerine göre planlanan maaşları ifade eder (OECD, 2020). Buna göre, OECD ülkelerinde okul müdürlerinin en yüksek maaş aldığı ülkeler Lüksemburg, Meksika, İngiltere ve Hollanda'dır. Bu ülkelerde okul müdürleri yıllık 140 bin \$'dan daha fazla maaş almaktadır. Diğer taraftan Türkiye, Slovakya, Çekya ve Polonya'da okul müdürleri yıllık 40 bin \$'ın daha altında OECD ülkeleri arasında en düşük maaşı almaktadırlar. Türkiye'deki ortaokul müdürlerinin yıllık maaşı, OECD ortalamasının (87 bin \$) yarısından çok daha az düzeydedir.

Bu gösterge altında okul müdürlerinin öğretim yapması gereken süre ve toplam çalışma süresi OECD ülkeleri ile karşılaştırmaları olarak ele alınmıştır.

Şekil C.4.1'de 2019 yılında OECD ülkelerinde ortaokul düzeyinde okul müdürlerinin yıllık öğretim yapması gereken süre ve toplam çalışma süresi gösterilmiştir. OECD ülkelerinin çoğunda okul müdürlerinin derse girmesi beklenmemektedir. Türkiye, Çekya, Macaristan, İspanya ve İsrail'de okul müdürlerinin derse girmesi gereken

minimum bir süre tanımlanmıştır. Bu ülkelere ilaveten, Avusturya, İzlanda, Slovenya, Slovakya, Finlandiya, İrlanda ve Belçika (Flaman Toplumu) okul müdürlerinin girecekleri ders süresi tanımlanmıştır. OECD ülkelerinde toplam iş zamanına bakıldığında okul müdürleri yıllık ortalama 1.628 saat çalışmaktadır. Türkiye ile birlikte Şili, Güney Kore, Avusturya, İzlanda ve İsveç'te okul müdürlerinin çalışma süreleri en uzundur. Diğer taraftan Belçika (Flaman Toplumu), Yunanistan, İrlanda ve İskoçya ve Avustralya'da okul müdürleri daha az süre çalışmaktadır.

Şekil C.4.1 OECD ülkelerinde ortaokul düzeyinde okul müdürlerinin yıllık öğretim yapması gereken süre ve toplam çalışma süresi (saat) 2019

Kaynak: OECD (2020).

Not: 60 dakika üzerinden hesaplanmıştır.

- Eğitim fakültelerine yeni kayıt yaptıran ve eğitim fakültelerinden mezun olanların çoğu kadındır. Dahası, Türkiye'deki öğretmenlerin beşte üçü kadındır. Son yıllarda kadınların sistem içindeki oranının arttığı dikkate alındığında önümüzdeki yıllardaki kadın öğretmen oranının daha da artması beklenmektedir. Ancak kadın öğretmenlerin sayısının fazla olmasına rağmen, okul müdürü kadın oranı düşüktür (Kurnaz-Baltacı vd., 2020). Bundan dolayı kadın yönetici sayısının artırılması ve kadınların yönetici olmalarına yönelik teşvik edici politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.
- 440 bin kişi KPSS eğitim bilimleri testine katılmış, 50 binden fazla kişi eğitim fakültelerine yeni kayıt yaptırmış ve mezun olmuştur. Diğer taraftan ise son yıllarda ortalama 40 bin civarında öğretmen ataması yapılmıştır. Bu veriler dikkate alındığında öğretmen arz ve talebi arasında önemli bir uyumsuzluk sorunu olduğu görülmektedir. Bu arz talep arasındaki sorunu çözmek için mevcut öğretmen açığı dikkate alınarak yıllık atama sayıları artırılmalı ve öğretmen adaylarına gerçekçi kariyer hedefleri konulmalıdır.
- OECD ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye'deki öğretmenlerin maaşı düşüktür. OECD ülkelerinde mesleki tecrübe arttıkça maaşlarda artmaktadır. Ancak Türkiye'de tecrübeli öğretmen ile yeni atanan öğretmen maaşı birbirine çok yakındır. Öğretmenlerin aldıkları ücret, mesleğe yönelik ilgiyi, meslekte kalmayı, daha nitelikli adayların öğretmenliği tercihi gibi birçok hususu etkilemektedir. Bundan dolayı, daha nitelikli adayların sisteme dâhil edilmesi ve sistemdeki öğretmenlerin mesleki memnuniyetini artırmak için genel olarak öğretmen maaşlarının artırılması, özelde ise mesleki tecrübeye göre maaş artışını sağlayan bir sistemin kurulması gerekmektedir.
- Türkiye'deki okul müdürleri, OECD ülkeleri arasında en çok çalışan okul müdürleri arasında iken maaşları en düşük okul müdürleri arasındadır. Bundan dolayı, okul müdürlerinin maaşlarının artırılması önem arz etmektedir.

- Barber, M. ve Mourshed, M. (2007). *How the world's best-performing school systems come out on top*. London: McKinsey and Company.
- Çelik, Z. ve Bozgeyikli, H. (2019, Mart). *Dünyada ve Türkiye'de öğretmen yetiştirme, istihdam ve mesleki gelişim politikaları* (Odak Analiz No. 2). Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Çelik, Z., Yurdakul, S., Bozgeyikli, H. ve Gümüş, S. (2017). *Eğitime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Darling-Hammond, L. ve Rothman, R. (2011). Lessons learned from Finland, Ontario, and Singapore. L. Darling-Hammond and R. Rothman (Eds.), *Teacher and leader effectiveness in high performing education systems* içinde (ss. 1-11). Washington, DC: Alliance for Excellent Education & Stanford: Stanford Center for Opportunity Policy in Education.
- Gür, B.S., Çelik, Z. ve Yurdakul, S. (2019). *Yükseköğretime bakış 2019: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Kurnaz-Baltacı, I., Bölükbaş, S., Ateş, E. ve Yıldırım, B. (2020, Mart). *Kadın öğretmenlerin çalışma hayatı: Tespitler ve öneriler*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- MEB. (2019). *Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2018-2019*. Ankara: MEB.
- OECD. (2020). *Education at a glance 2020: OECD indicators*. Organisation for Economic Cooperation and Development.
- UNESCO. (2015). *The right to education and the teaching profession: Overview of the measures supporting the rights, status and working conditions of the teaching profession reported on by member states*. Paris: UNESCO.
- Yurdakul, S., Gür, B.S., Çelik, Z. ve Kurt, T. (2016, Kasım). *Öğretmenlik mesleği ve mesleğin statüsü*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

BÖLÜM **D**

EĞİTİM-ÖĞRETİM ORTAMLARI

GÖSTERGE	D1	Okul, şube ve derslik sayısı kaçtır?
GÖSTERGE	D2	Okul, sınıf ve şube başına kaç öğrenci düşmektedir?
GÖSTERGE	D3	Öğretmen başına kaç öğrenci düşmektedir?
GÖSTERGE	D4	Taşımali eğitimde öğrenci sayısı kaçtır?
BÖLÜM	D	Öneriler

Bir ülkedeki eğitimin kalitesini belirleyen önemli göstergelerden birisi de öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü ortamların niteliğidir. Zira bir eğitim sistemindeki eğitim-öğretim ortamına ilişkin veriler, mevcut kaynakların nasıl kullanıldığı ve ne derece eşit dağıtıldığını göstermesi açısından önemli bilgiler sağlamaktadır. Eğitim sistemindeki okul, derslik ve şube sayısının yanı sıra şube ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları sistemdeki öğrenme ortamlarının gelişmelere nasıl ayak uydurduğu, eğitime harcanan bütçenin nasıl yönetildiği ve hangi alanlara yatırım yapılması gerektiği gibi hususlarda anlaşılır bilgiler sunmaktadır (Çelik vd., 2019). Diğer bir ifadeyle eğitim öğretim ortamları bir ülkedeki eğitim politikalarının görünen yüzüdür.

Bu bölümde ülkemizdeki eğitim-öğretim ortamlarının mevcut durumu analiz edilmiştir. Bu kapsamda ülkemizdeki okul, derslik ve şube sayıları ile okul, şube, derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları ile ilgili bazı göstergeler paylaşılmış ve taşınmalı eğitim oranları ile ilgili bazı göstergeler ele alınmıştır.

Bu göstergede okul, şube ve derslik sayıları genel olarak ele alınmıştır. Daha sonra son beş yıllık süreçte farklı kademe ve türdeki resmi ve özel okul sayılarındaki değişim ele alınmıştır. Ardından, kademelere göre derslik ve şube sayıları ayrıntılı olarak analiz edilmiştir.

Ortaöğretim kademesindeki derslik ve şube sayılarındaki durum okul türlerine göre incelenmiş ve son olarak farklı kademelerde 2015 ile 2019 yılları arasında yeni derslik sayılarındaki değişim ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Tablo D.1.1 Kademelere göre okul/kurum sayıları (2015-2019)

Yıl	Okul öncesi		İlkokul		Ortaokul		Genel ortaöğretim		Mesleki ve teknik ortaöğretim		Tüm kademeler toplam
	Devlet	Özel	Devlet	Özel	Devlet	Özel	Devlet	Özel	Devlet	Özel	
2015	3.074	3.714	25.133	1.389	15.788	1.555	2.807	2.504	4.820	419	61.203
2016	3.951	4.291	24.249	1.274	16.475	1.414	2.944	2.208	5.076	368	62.250
2017	4.855	5.218	23.349	1.618	16.876	1.869	3.111	2.606	5.683	383	65.568
2018	5.317	5.352	22.931	1.808	16.875	2.060	3.066	3.176	5.851	413	66.849
2019	5.830	5.655	22.808	1.982	16.917	2.351	3.444	3.481	5.720	401	68.589

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo D.1.1'de farklı kademelerdeki resmi ve özel okul sayılarında 2015 ile 2019 yılları arası dönemde yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre tüm kademelerde 2015 yılında 61 bin 203 olan okul sayısı 2019 yılına gelindiğinde 7.386 artarak 68 bin 589'a yükselmiştir. Farklı kademelerdeki okul sayılarında yaşanan değişime bakıldığında en fazla artışın %69,2 ile okul öncesi kurumlarında olduğu görülmektedir. Nitekim 2015 yılında 3 bin 714'ü özel, 3 bin 74'ü ise devlet olmak üzere toplam 6 bin 788 olan okul öncesi kurumu sayısı, 2019 yılına gelindiğinde 5 bin 655'i özel, 5 bin 830'u devlet olmak üzere toplam 11 bin 485'e yükselmiştir. Tablo D.1.1'de en dikkat çeken husus ilkokullarda son beş yılda toplam okul sayısında %6,5'lik bir azalmanın olmasıdır. Aynı dönemde özel ilkokulların sayısı %42,7 artış göstermesine rağmen 2015 yılında toplam 26 bin 522 olan ilkokul sayısı 2019'a gelindiğinde 24 bin 790'a düşmüştür. Özellikle son yıllarda özel ilkokulların sayısında yaşanan artışa rağmen resmi ilkokulların sayısında gözlenen düşüşün öğrenci sayısının çok az olduğu kırsal alandaki okulların kapanması ve bu öğrencilerin taşınmalı eğitim ile daha merkezi okullara taşınmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Çelik vd., 2019).

Ortaokullarda ise 2015 yılında 1.555'i özel, 15 bin 788'i devlet olmak üzere toplam 17 bin 343 olan ortaokul sayısı 2019 yılına gelindiğinde %11,1'lik artışla 2 bin 351'i özel, 16 bin 917'si devlet olmak üzere toplam 19 bin 268'e yükselmiştir. Ortaokul sayısında son beş yılda yaşanan artışla ilgili en dikkat çeken husus ise özel ortaokulların sayısının 2015 yılına kıyasla yaklaşık %51,2 oranında yükselmiş olmasıdır. Genel ortaöğretimdeki okul sayısı ise 2015 yılında 2 bin 504'ü özel, 2 bin 807'si devlet olmak üzere toplam 5 bin 311 iken 2019 yılında 3 bin 481'i özel, 3 bin 444'ü devlet olmak üzere toplamda 6 bin 925'e yükselmiştir. 2015 yılına kıyasla genel ortaöğretimdeki kurum sayısında 2019 yılında yaklaşık %30'luk bir artış olmakla birlikte, en dikkat çekici husus özellikle son iki yılda özel lise sayısının kamudaki lise sayısının üzerine çıkmış olmasıdır. Diğer bir ifadeyle 2019 yılında genel ortaöğretimde özel lise sayısının oranı %50,2 iken kamu liselerinin oranı %49,8'dir.

Son beş yıllık dönemde meslek liselerinin sayısında da yaklaşık %16,8'lik bir artış meydana gelmiştir. 2015 yılında 419'u özel, 4 bin 820'si devlet olmak üzere toplam 5 bin 239 olan meslek lisesi sayısı 2019 yılına gelindiğinde 401'i özel, 5 bin 720'si devlet olmak üzere toplam 6 bin 121'e yükselmiştir.

Tablo D.1.2 Kamuda bazı okul türlerine göre okul sayıları (2015-2019)

Yıl	İmam hatip ortaokulu	İmam hatip lisesi bünyesinde imam hatip ortaokulu	İmam hatip lisesi	Fen lisesi	Sosyal bilimler lisesi	Anadolu lisesi
2015	1.961	339	1.149	261	92	2.332
2016	2.777	410	1.408	294	93	2.434
2017	2.859	427	1.605	310	92	2.552
2018	2.847	547	1.623	310	91	2.664
2019	2.822	615	1.650	316	92	2846

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo D.1.2'de 2015 ile 2019 yılları arasında kamudaki imam hatip ortaokulu, imam hatip lisesi, fen lisesi, sosyal bilimler lisesi ve Anadolu lisesi okul sayıları gösterilmiştir. Buna göre 2015 yılında 339'u imam hatip lisesi bünyesinde 1.961'i bağımsız olmak üzere toplam 1.961 olan imam hatip ortaokulu sayısı, 2019 yılında geldiğinde yaklaşık %49 artarak 615'i imam hatip lisesi bünyesinde 2 bin 822'si bağımsız olmak üzere toplam 3 bin 437'ye ulaşmıştır. 2015 yılında 1.149 olan imam hatip lisesi sayısı ise son beş yılda %44 artarak 2019 yılında 1.650'ye yükselmiştir.

Son beş yıllık dönemde fen liselerinin sayısında yaklaşık %21'lik bir artış meydana gelirken, 2015 yılında toplam 261 olan fen lisesi sayısı 2017 ve 2018 yıllarında 310'a çıkmış ve 2019 yılında ise 316'ya yükselmiştir. 2015 yılında 92 olan sosyal bilimler liselerinin sayısı ise sabit kalmıştır. Ortaöğretimde en yaygın okul türü olan Anadolu liselerinin sayısına bakıldığında ise son beş yıllık dönemde yaklaşık %22'lik bir artışın olduğu görülmektedir. 2015 yılında 2 bin 332 olan Anadolu lisesi sayısı 2019'a geldiğinde 2 bin 846'ya yükselmiştir.

Tablo D.1.3 Kademelere göre derslik ve şube sayıları (2015-2019)

Yıl	Okul öncesi		İlköğretim				Ortaöğretim				Tüm kademeler toplam	
	Toplam		Toplam		Özel		Toplam		Özel		Toplam	
	Derslik	Şube	Derslik	Şube	Derslik	Şube	Derslik	Şube	Derslik	Şube	Derslik	Şube
2015	25.301	71.003	411.033	459.695	40.336	29.147	182.530	214.871	41.727	29.348	618.864	745.569
2016	37.880	75.942	422.874	458.901	38.896	27.143	189.783	230.276	37.353	27.152	650.537	765.119
2017	44.587	84.637	437.945	464.924	49.266	31.629	204.268	241.039	43.153	33.288	686.800	790.600
2018	46.967	88.150	444.561	471.550	56.264	35.017	214.487	194.531	51.334	34.269	706.015	754.231
2019	50.831	91.737	457.009	478.408	58.867	36.271	219.507	192.029	51.403	33.548	727.347	762.174

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo D.1.3'te kademelere göre derslik ve şube sayılarında 2015 ile 2019 yılları arasında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre, 2015-2019 yılları arasında toplam derslik sayısı 618 bin 864'den 727 bin 347'ye; şube sayısı ise 745 bin 569'dan 762 bin 174'e yükselmiştir. Diğer bir ifadeyle Türkiye'de son beş yılda toplam derslik sayısı %17,5 şube sayısı ise %2,2 oranında artmıştır. Bu veri, tüm kademelerde derslik ve şube başına düşen öğrenci sayısı ile ikili eğitim yapan okul sayısının önemli oranda azaldığını göstermektedir. Diğer taraftan Tablo D.1.3'te

en dikkat çeken husus ortaöğretim kademesinde 2018 yılında şube sayısında yaşanan düşüşün 2019 yılında da devam etmesidir. Nitekim 2017 yılında ortaöğretimdeki toplam şube sayısı 241 bin civarında iken 2018 yılında yaklaşık %19 azalarak 194 bin 531'e, 2019 yılında ise 192 bin 20'a düşmüştür. Ortaöğretimde 2019 yılındaki derslik sayısının (219.507) şube sayısından yaklaşık %14 fazla olması bu kademe de ikili öğretim uygulamasına ihtiyaç olmadığını göstermektedir. Ancak ortaöğretim kademesindeki derslik sayısında yaşanan artışa rağmen şube sa-

yısında özellikle son iki yılda görülen düşüş, şube başına düşen öğrenci sayısının artması ve dolayısıyla sınıfların daha kalabalık olması sorununa neden olmaktadır. Ortaöğretim kademesinde 2017 yılında 18 olan şube başına düşen öğrenci sayısının son iki yıldır 22'ye yükselmiş olması bunun en önemli göstergesidir (bk. Şekil D.2.1).

2015-2019 yılları arasında kademelere göre derslik ve şube sayıları yıllara göre incelendiğinde okul öncesi kademesinde yaklaşık %100'lük bir derslik ve %29'luk bir

şube sayısı artışı olduğu görülmektedir. 2015 yılında okul öncesinde toplam 25 bin 301 olan derslik sayısı 2019'da 50 bin 831'e ulaşmıştır. Şube sayısı ise 2015 yılında 71 bin 3 iken 2019 yılına gelindiğinde 91 bin 737 olarak gerçekleşmiştir. Derslik sayısındaki artış oranının şube sayısındaki artış oranda azaldığını göstermektedir. İlköğretim kademesinde 2019 yılındaki 457 bin 9 derslik ve 478 bin 408 şube verileri bu kademe de ikili eğitim sorununda bir ilerleme sağlandığını göstermektedir.

Tablo D.1.4 Ortaöğretimde okul türüne göre derslik ve şube sayıları (2015-2019)

Yıl	Genel ortaöğretim				Mesleki ve teknik ortaöğretim			
	Toplam		Özel		Toplam		Özel	
	Derslik	Şube	Derslik	Şube	Derslik	Şube	Derslik	Şube
2015	90.806	90.749	34.401	26.397	91.724	124.122	7.326	2.951
2016	88.885	93.433	30.476	24.417	100.898	136.843	6.877	2.735
2017	96.452	128.140	35.320	27.564	107.816	112.899	7.833	6.024
2018	103.324	86.126	42.340	28.966	111.163	108.405	8.994	5.303
2019	108.982	89.723	42.728	28.205	110.525	102.306	8.675	5.343

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo D.1.4'te son beş yıllık dönemde genel lise ve meslek liselerindeki derslik ve şube sayılarında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre, her iki lise türünde de 2015-2018 yılları arasında derslik ve şube sayılarında ciddi bir artış gözlenmektedir. 2015 yılında genel liselerde bulunan toplam 90 bin 806 derslik sayısı 2019 yılına gelindiğinde yaklaşık %20 artış göstererek 108 bin 982'ye yükselmiştir. Genel liselerde derslik sayısındaki artışa ilişkin veriler incelendiğinde en büyük artışın özel liselerde yaşandığı dikkat çekmektedir. Nitekim 2015 yılında özel liselerde bulunan derslik sayısı 34 bin 401 iken 2019 yılına gelindiğinde yaklaşık %24 artarak 42 bin 728'e yükselmiştir. Özel liselerde derslik sayısında yaşanan artışa bağlı olarak şube sayılarında da %7 oranında bir artış yaşanmış 2015 yılında 26 bin 397 olan şube sayısı 2019 yılına gelindiğinde 28 bin 205'e yükselmiştir.

Meslek liselerinde ise son beş yılda derslik sayısında yaşanan artış miktarı genel ortaöğretimle benzer düzeyde (%20) gerçekleşmiştir. 2015 yılındaki derslik sayısı 91 bin 724 iken sonraki yıllarda düzenli bir şekilde artarak 2018 yılında 111 bin 163'e yükselmiştir. Ancak 2019'da derslik sayısı bir önceki yıla göre azalarak 110 bin 525'e düşmüştür. Genel liselere benzer bir şekilde özellikle özel meslek liselerindeki derslik ve şube sayılarında önemli düzeyde artış yaşanmıştır. Nitekim özel meslek liselerinde 2015 yılında 7 bin 326 olan derslik sayısı %18 artarak 2019 yılında 8 bin 675'e çıkarken, 2015'te 2 bin 951 olan şube sayısı %81 artarak 5 bin 343'e yükselmiştir. Burada en dikkat çeken husus ise özel mesleki ve teknik ortaöğretimde hem derslik hem de şube sayılarında yükselme varken toplamda şube sayısında ise %17'lik bir azalma olmasıdır.

Tablo D.1.5'te 2015 ile 2019 yılları arasında kademele- re göre kamuda yeni yapılan derslik sayıları verilmiştir. Buna göre son beş yıllık dönemde toplam 89 bin 472 derslik yapılmıştır. 2015 ile 2019 yılları arasında yeni

derslik sayısında yaklaşık %43'lük bir artış yaşanmıştır. Yapılan dersliklerin 47 bin 676'sı ilköğretim, 30 bin 668'i ortaöğretim 1.161'i ise yaygın eğitim için yapılmıştır.

Tablo D.1.5 Kamuda yeni yapılan derslik sayıları (2015-2019)

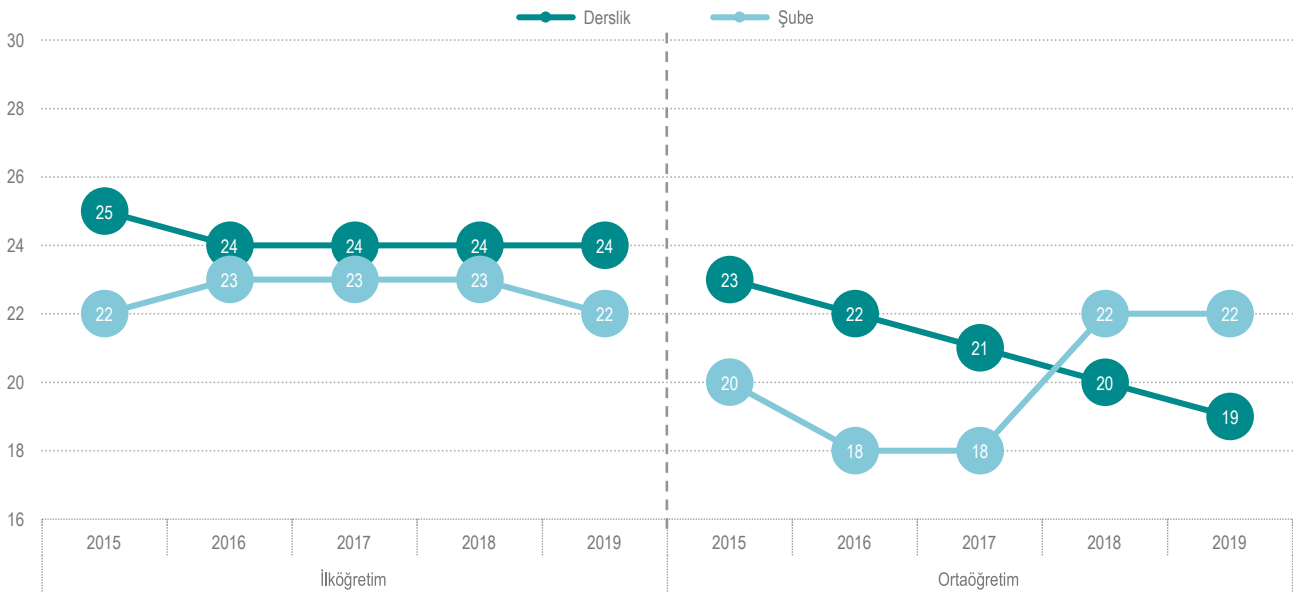
Yıl	Toplam	İlköğretim	Ortaöğretim (mesleki ve teknik dâhil)	Yaygın eğitim	Eğitime %100 destekten yapılan
2015	15.145	9.158	4.468	1	1.518
2016	19.978	9.200	7.781	12	2.985
2017	14.405	6.763	5.364	221	2.057
2018	18.307	9.212	6.910	368	1.817
2019	21.637	13.343	6.145	559	1.590
Toplam	89.472	47.676	30.668	1.161	9.967

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bu göstergede, öncelikle son beş yıllık dönemde ilköğretim ve ortaöğretim kademesindeki derslik ve şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim incelenmiştir. Daha sonra özel ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki şube başına düşen öğrenci sayıları ele

alınmış, ilköğretim ve ortaöğretimde öğrenci sayılarında yaşanan değişim şube ve okul bazında analiz edilmiştir. Son olarak farklı kademelerdeki şube ve okul başına düşen öğrenci sayıları bölgeler ve iller açısından ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Şekil D.2.1 İlköğretim ve ortaöğretimde şube ve derslik başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

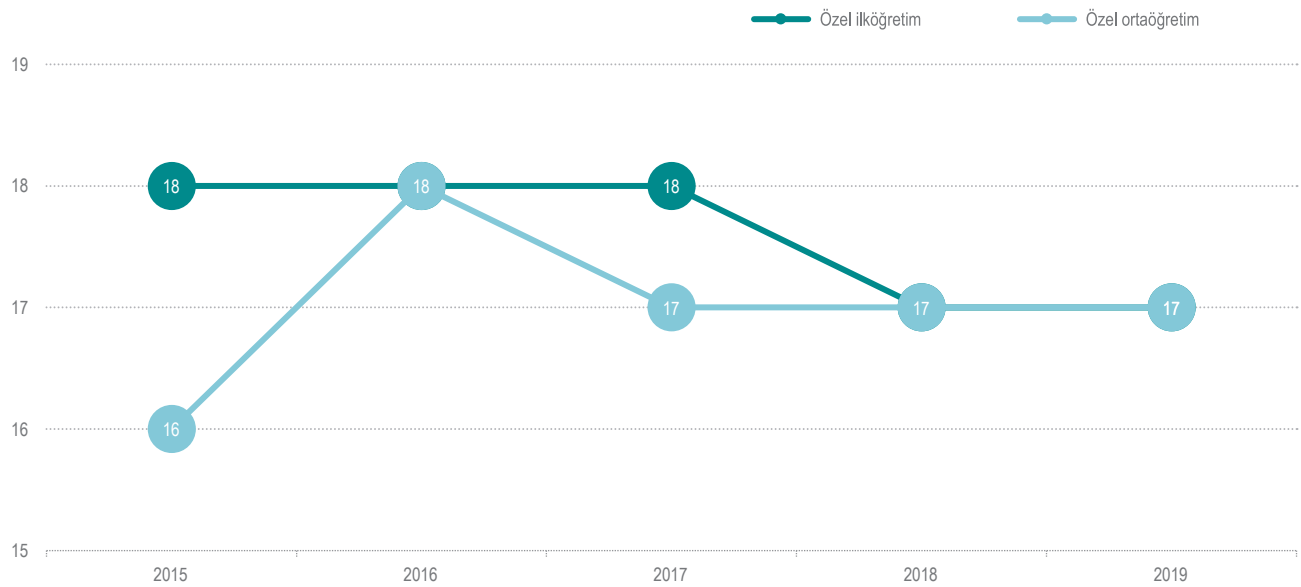
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil D.2.1'de 2015 ile 2019 yılları arasında ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde şube ve derslik başına düşen öğrenci sayılarındaki değişim gösterilmiştir. Buna göre 2015 ile 2019 yılları arasında ilköğretimde şube başına düşen öğrenci sayısı 22/23'te sabit kalırken, ortaöğretimde ise daha dalgalı bir seyir izlemiştir. Ortaöğretimde 2015 yılında 20 olan şube başına düşen öğrenci sayısı 2016 ve 2017 yıllarında 18'e kadar düşerken son iki yılda ise tekrar artarak 22'ye kadar çıkmıştır. İlköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı ise son dört yılda 24'te sabit kalmıştır. Ortaöğretim kademesinde de derslik başına düşen öğrenci sayısında son beş yıllık dönemde önemli bir düşüş meydana gelerek 23'den 19'a kadar bir düşüş gerçekleşmiştir. Gerek ilköğretim gerekse or-

taöğretimde derslik ve şube başına düşen öğrenci sayılarının birbirine yaklaşması ilköğretimde ikili eğitim uygulamasının azaldığını göstermektedir (Çelik vd., 2019).

Şekil D.2.2'de özel öğretimde ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde 2015 ile 2019 yılları arasında şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2015 yılında özel ilköğretimde şube başına düşen ortalama öğrenci sayısı 18, özel ortaöğretimde ise 16 iken her iki kademe de son iki yılda ise 17 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre özellikle son iki yılda özel öğretim okullarında şube başına düşen öğrenci sayısı gerek ilköğretimde gerekse ortaöğretimde aynı düzeyde gerçekleşmiştir.

Şekil D.2.2 Özel öğretimde ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

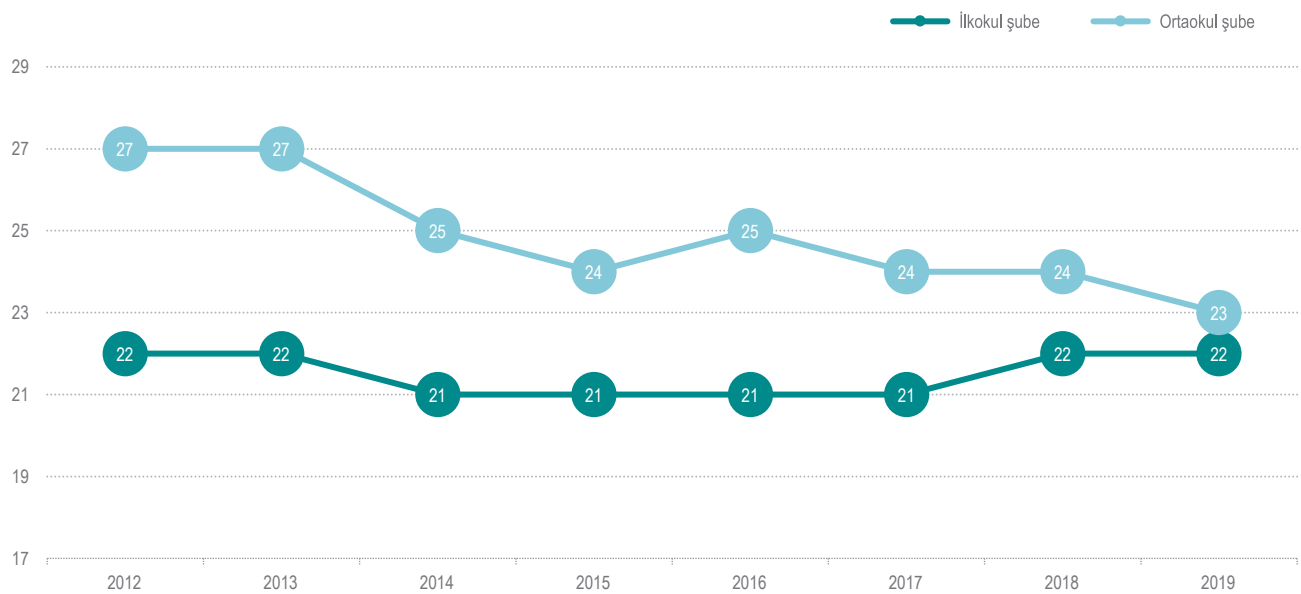

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil D.2.3'te 2012 yılı ile 2019 yılları arasında ilkokul ve ortaokullarda şube başına düşen ortalama öğrenci sayılarında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2012 yılında ilkokulda şube başına düşen öğrenci sayısı 22 iken

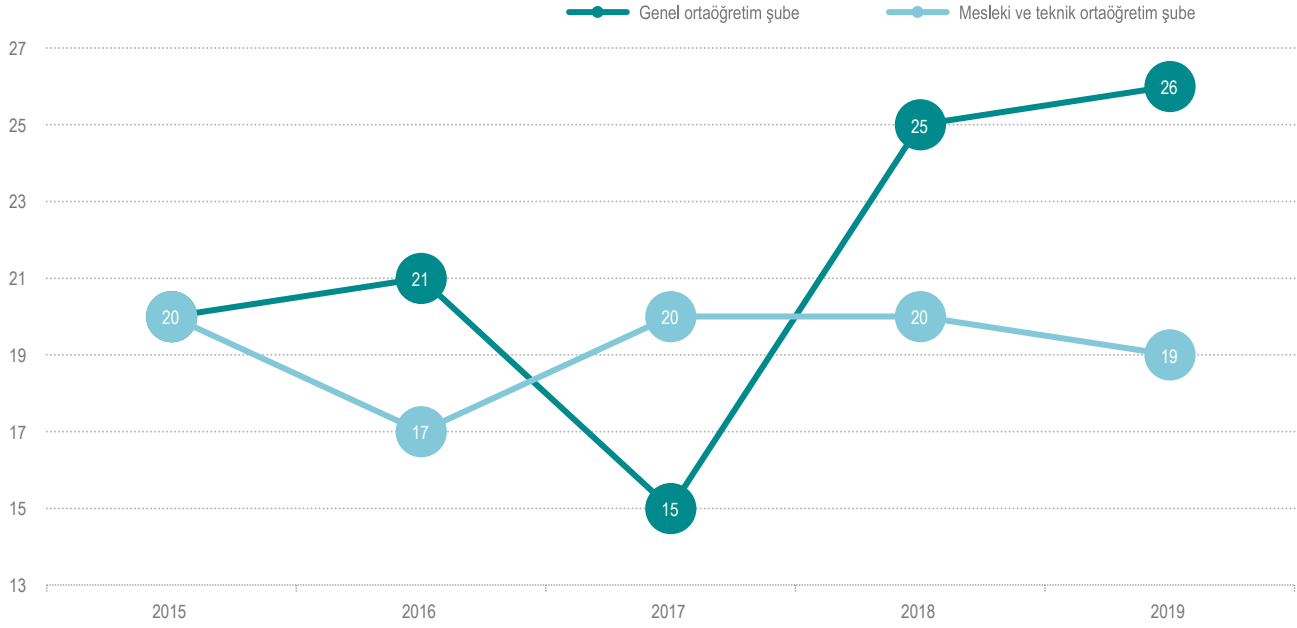
2014 ve 2017 arasında 21'e düşmüş ve son iki yılda ise tekrar 22'ye yükselmiştir. Ortaokullarda ise 2012 yılında 27 olan şube başına düşen öğrenci sayısı sonraki yıllarda düşerek 2019'a gelindiğinde 23 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil D.2.3 İlkokul ve ortaokulda şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil D.2.4 Ortaöğretimde okul türüne göre şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

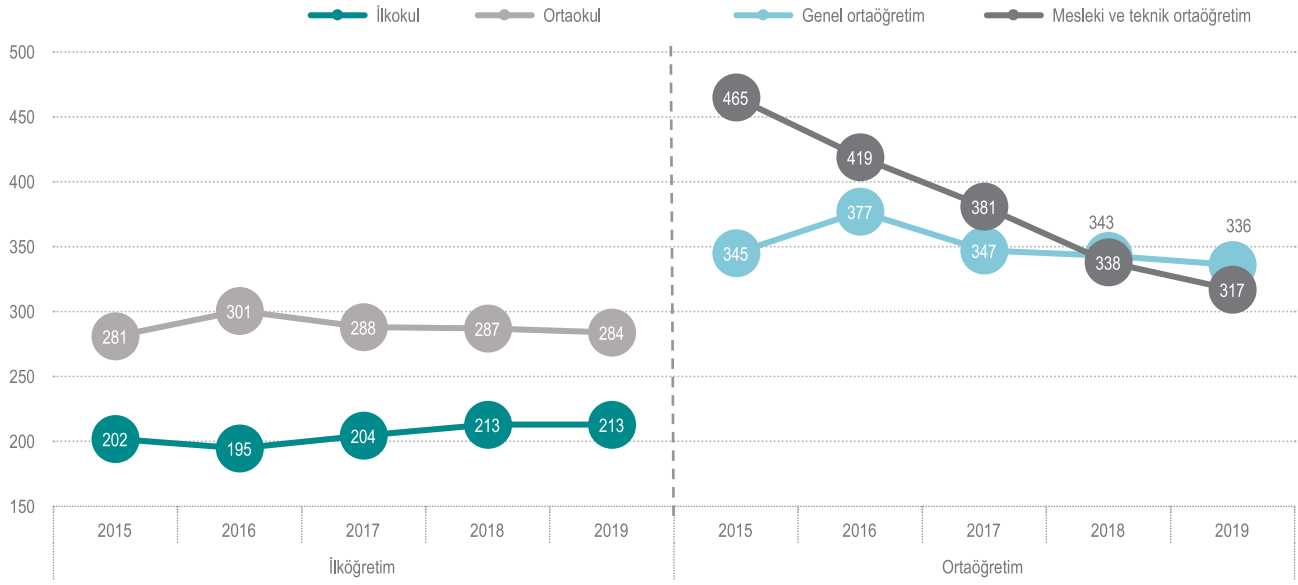
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil D.2.4'te genel liseler ve meslek liselerindeki şube başına düşen öğrenci sayılarında son beş yıllık dönemde yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre her iki okul türünde de şube öğrenci ortalaması 2015 yılında birbirine eşit (20) iken sonraki yıllarda oldukça farklılık göstermişlerdir. 2016 yılında meslek liselerinde şube başına düşen öğrenci sayısı 17'ye kadar düşmüştür, 2017 ve 2018'de ise yeniden yükselerek 20 olmuştur. 2019'a gelindiğinde ise tekrar 19'a düşmüştür. Genel liselerde ise meslek liselerine kıyasla daha dalgalı bir seyir izlenmiştir. 2017'de 15'e kadar düşen şube başına düşen öğrenci sayısı 2019 yılına gelindiğinde 11 kişi artarak 26'ya kadar çıkmıştır. Bunun nedenlerinden birisi özellikle son iki yılda genel ortaöğretimde derslik sayısında artış olmasına rağmen şube sayısında gözlenen düşüştür (bk. Tablo D.1.4). Diğer bir neden ise 2018 yılında Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG)'in kaldırılmasıyla ortaöğretime geçiş sürecinde yapılan değişikliğin etkisidir. TEOG'un kaldırılması ile merkezi yerleştirme kapsamında genel ortaöğretime yerleşemeyen öğrencilerin zorunlu olarak mesleki ve teknik ortaöğretime yönlendirilmesi uygula-

masından vazgeçilmiştir (Çelik vd., 2017). Bunun sonucu olarak Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin öğrenci tercihlerini dikkate alarak kontenjan ayarlamaya çalışmasıyla birlikte genel ortaöğretime yönelen öğrenci sayısında önemli bir artış yaşanmıştır.

Şekil D.2.5'te 2015-2019 yılları arasında ilkökul, ortaokul ve liselerde okul başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, 2015 yılında okul başına düşen öğrenci sayısı ilkökulda 202, ortaokullarda ise 281 iken, 2019 yılında okul başına düşen öğrenci sayısı ilkökullarda 213, ortaokullarda ise 284 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılı ile 2019 yılları arasında ortaöğretimde genel lise ve meslek liselerinde okul başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişime bakıldığında ise meslek liselerinde okul başına düşen öğrenci sayısı 2015 yılında 465 iken sonraki yıllarda düşüşe geçmiştir ve 2019 yılında 317'ye kadar düşmüştür. Genel liselerde ise 2015 yılında okul başına düşen öğrenci sayısı 345 iken 2016'da 377'ye kadar çıkmış ve ardından düşüşe geçerek 2019 yılına gelindiğinde 336 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil D.2.5 İlk ve ortaöğretimde okul türüne göre okul başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

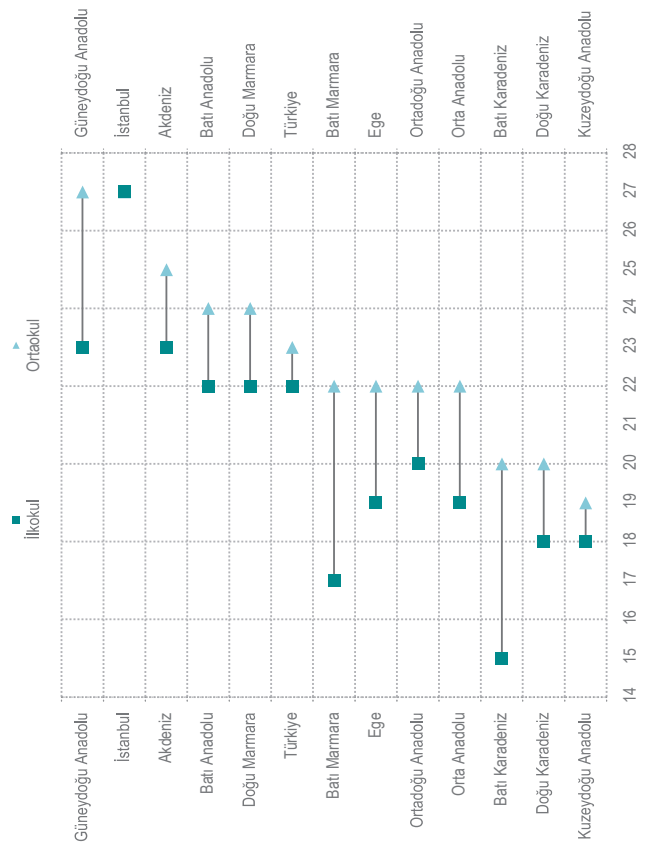

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil D.2.6'da 2019 yılında ilkokul ve ortaokullarda bölgelere göre şube başına düşen öğrenci sayıları gösterilmiştir. 2019 yılında şube başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması ilkokullarda 22 iken ortaokullarda 23'tür. Buna göre, özellikle ilkokullarda bölgeler arasında şube başına düşen öğrenci sayısına göre büyük bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. 2019 yılında ilkokullarda şube başına düşen öğrenci sayısı İstanbul'da 27, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz'de 23 iken Batı Karadeniz'de 15, Batı Marmara'da 17, Kuzeydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz'de 18'dir. İlkokullarda şube başına düşen öğrenci sayısı 2019 ortalamasının 22 olduğu göz önüne alındığında bölgeler arasında önemli farklılaşmanın halen devam ettiği söylenebilir.

2019 yılında bölgelere göre ortaokullarda şube başına düşen öğrenci sayılarına bakıldığında ise bu kademedeki bölgeler arasındaki farkın ilkokullara kıyasla daha az olduğu söylenebilir. Ortaokullarda şube başına düşen öğrencilerin en yüksek olduğu bölgeler, 27 öğrenci ortalaması ile yine İstanbul ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri iken Kuzeydoğu Anadolu 19 ortalamayla şube başına düşen öğrenci ortalamasının en düşük olduğu bölge olarak öne çıkmaktadır. Ortaokullarda şube başına düşen öğrenci sayısının Türkiye ortalamasının 23 olduğu (bk. Şekil D.2.3) göz önüne alındığında bölgeler arasındaki

Şekil D.2.6 İlkokul ve ortaokullarda bölgelere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2019)

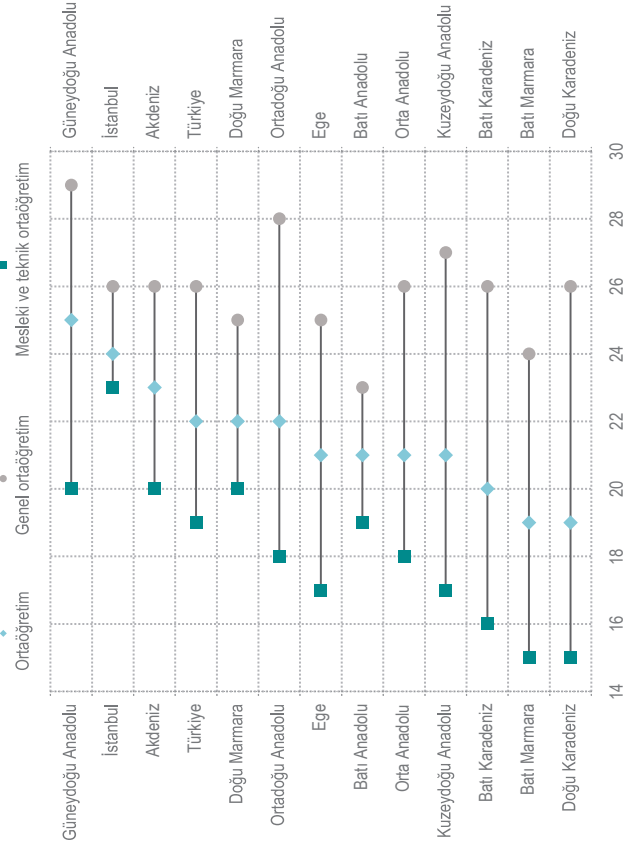
Kaynak: 2020 yılında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

farklılığın halen devam ettiği ancak ilkokullara kıyasla farkın daha az olduğu söylenebilir. Şekil D.2.6'da dikkat çeken bir diğer husus ise İstanbul'da hem ilkokul hem de ortaokullarda şube başına düşen öğrenci ortalamasının 27 ile birbirine eşit olmasıdır.

Şekil D.2.7'de 2019 yılında bölgelere göre ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayıları okul türüne göre verilmiştir. Buna göre okul türü fark etmeksizin ortaöğretim genelinde şube başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması 22 iken genel ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci Türkiye ortalaması 26'dır. Mesleki ve teknik ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması ise 19'dur. Okul türü fark etmeksizin şube başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölgeler 25 ortalama ile Güneydoğu Anadolu ve 24 ile İstanbul bölgeleri iken Batı Marmara ve Doğu Karadeniz 19 ortalama ile ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu bölgelerdir. Okul türü fark etmeksizin ortaöğretim genelinde şube başına düşen öğrenci sayısında bölgeler arasındaki farkın ilkokul ve ortaokullara kıyasla daha düşük olduğu söylenebilir. Ancak genel liseler ve meslek liselerinde şube başına düşen öğrenci sayısı açısından bölgeler arasında açık bir fark bulunmaktadır. Örneğin Güneydoğu Anadolu Bölgesi ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölge iken genel liselerde 29 meslek liselerinde 20 ortalama ile okul türü açısından farkında en fazla olduğu bölgedir. Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu bölgeleri de genel liseler ve meslek liselerinde şube başına düşen öğrenci sayısı arasındaki farkın en yüksek olduğu bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Her üç bölgede genel liselerde şube başına düşen öğrenci sayısı 26-27 civarında iken meslek liselerinde şube başına düşen öğrenci sayısı 15-17 civarındadır. Diğer taraftan tüm bölgelerde genel liselerde şube başına düşen öğrenci sayısının meslek liselerine kıyasla yüksek olması dikkat çeken bir durum olarak görülmektedir. İstanbul ise genel ortaöğretim (26) ve Mesleki ve teknik ortaöğretimde (23) şube başına düşen öğrenci sayısı arasındaki farkın en az olduğu bölgedir.

Şekil D.2.8'de 2019 yılında bölgelere göre ilkokul ve ortaokullarda okul başına düşen öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre, ilkokullarda okul başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması 213 öğrenci iken ortaokullarda 284

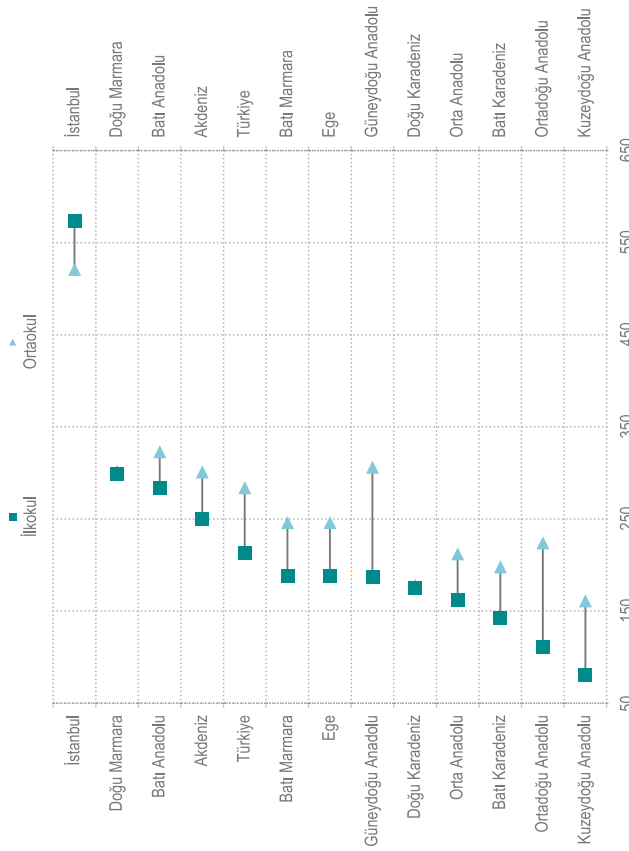
Şekil D.2.7 Ortaöğretimde okul türüne ve bölgelere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2019)

Kaynak: 2020 yılında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

öğrencidir. Hem ilkokul (573 öğrenci) hem ortaokullarda (521 Öğrenci) okul başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölge İstanbul'dur. Ayrıca İstanbul ilkokullarda okul başına düşen öğrenci sayısının ortaokullardan daha yüksek olduğu tek bölge olması açısından da dikkat çekmektedir. İlkokullarda okul başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu bölgeler ise 81 öğrenci ile Kuzeydoğu Anadolu ve 111 öğrenci ile Ortadoğu Anadolu bölgeleridir. Ortaokullarda İstanbul'dan sonra okul başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölge 323 ile Batı Anadolu Bölgesi iken Doğu Marmara Bölgesinde hem ilkokul hem de ortaokullarda okul başına düşen öğrenci sayısının 299 ile eşit olduğu tek bölgedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi ise ilkokullarda 187 ortaokullarda ise 306 öğrenci ortalamasıyla aradaki farkın en yüksek olduğu bölge olarak dikkati çekmektedir. Ortaokullarda okul başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu bölge ise ilkokullarda olduğu gibi 81 öğrenci ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesidir.

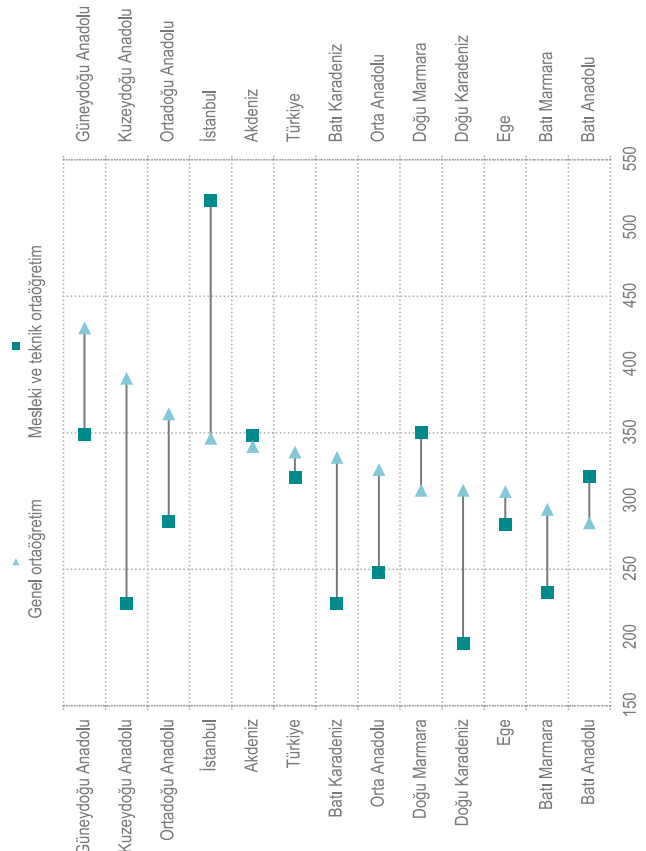
Şekil D.2.8 İlkokul ve ortaokullarda bölgelere göre okul başına düşen öğrenci sayısı (2019)

Kaynak: 2020 yılında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil D.2.9'da 2019 yılında genel lise ve meslek lisele- rinde bölgelere göre okul başına düşen öğrenci sayıları verilmiştir. Okul başına düşen öğrenci sayısında Türkiye ortalaması genel ortaöğretimde 336 iken mesleki ve teknik ortaöğretimde 317'dir. Buna göre genel liselerde okul başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının üzerinde olan bölgeler 427 öğrenci ile Güney Doğu Anadolu, 390 ile Kuzeydoğu Anadolu, 350 ile Ortadoğu Anadolu ve 346 ile İstanbul'dur. Bununla birlikte İstanbul, Akdeniz, Doğu Marmara ve Batı Anadolu bölgelerinde mesleki ve teknik ortaöğretimde okul başına düşen öğrenci sayısı genel ortaöğretime kıyasla daha yüksek iken diğer bölgelerde genel ortaöğretimde okul başına düşen öğrenci sayısı daha yüksektir. Genel liselerde okul başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu bölgeler ise 284 öğrenci ile Batı Anadolu ve 294 öğrenci ile Batı Mar-

Şekil D.2.9 Ortaöğretimde okul türüne ve bölgelere göre okul başına düşen öğrenci sayısı (2019)

Kaynak: 2020 yılında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

mara bölgeleridir. Şekil D.2.9'da dikkat çeken önemli bir husus, genel liselerde okul başına düşen öğrenci sayısı açısından Kuzeydoğu Anadolu, Batı Karadeniz ve Doğu Karadeniz bölgelerinde genel ortaöğretimde okul başına düşen öğrenci sayısı ile mesleki ve teknik ortaöğretimde okul başına düşen öğrenci sayısı arasındaki farkın diğer bölgelere kıyasla daha yüksek olmasıdır. İstanbul ise mesleki ve teknik ortaöğretimde okul başına düşen öğrenci sayısı ile diğer bölgelerden bariz bir şekilde farklılık göstermektedir.

Şekil D.2.10'da 2019 yılında ilkökuller ve ortaokullarda şube başına düşen ortalama öğrenci sayıları illere göre verilmiştir. Buna göre ilkökullerde şube başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması 22 olup bu sayı iller

açısından oldukça farklılaşmaktadır. Şube başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının üzerinde olan 16 il bulunurken, Gaziantep (28), İstanbul (27), Adana (25), Kocaeli (24), Şanlıurfa (24), ve Bursa (24) illeri ilkokulda şube başına düşen öğrenci sayısı en yüksek iller olarak öne çıkmaktadırlar. Kars (12), Ardahan (13), Bitlis (13), Tunceli, Gümüşhane ve Erzurum (14) illeri ise ilkokulda şube başına düşen öğrenci sayısının en az olduğu iller olarak görülmektedir.

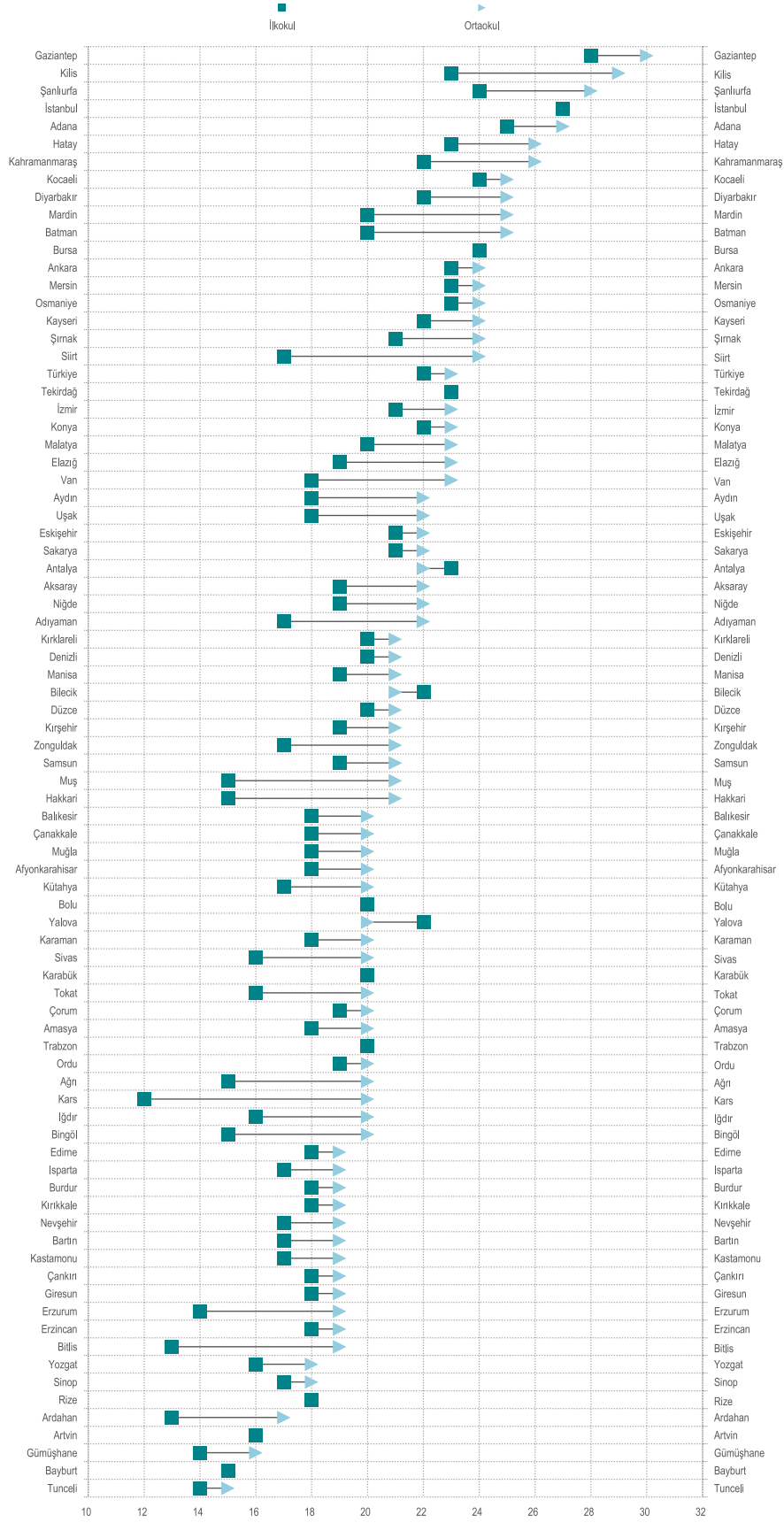
2019 yılında ortaokullarda şube başına düşen öğrenci Türkiye ortalaması 23'tür. Buna göre ortaokullarda şube başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının üzerinde toplam 19 il bulunmaktadır. İlkokullarda olduğu gibi Gaziantep ortaokullarda şube başına düşen 30 öğrenci ortalaması ile ilk sırada gelirken bunu 29 öğrenci ile Kilis, 28 öğrenci ile Şanlıurfa ve 27 öğrenci ortalaması ile İstanbul, Adana ve Hatay illeri izlemektedir. Ortaokullarda şube başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu iller ise Tunceli (15), Bayburt (15), Gümüşhane (16), Artvin (16) ve Ardahan (17) illeridir.

Şekil D.2.11'de 2019 yılında illere göre ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayıları okul türü açısından verilmiştir. Buna göre 2019 yılında genel liselerde şube başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması 26 iken

meslek liselerinde 19'dur. 2019 yılında genel liselerde şube başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının üzerinde olan 30 il bulunurken bunların arasında 32 öğrenci ile Van, Kilis, Diyarbakır ve Şırnak illeri ilk sırada gelmektedir. Bunları 30 öğrenci ortalaması ile Kahramanmaraş, Ardahan ve Adıyaman illeri izlemektedir. Meslek liselerinde şube başına düşen öğrenci sayısı iller açısından değerlendirildiğinde ise Türkiye ortalamasının üzerinde olan 20 ilin bulunduğu görülmektedir. İstanbul 23 öğrenci ile meslek liselerinde şube başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu il iken 22 öğrenci ortalamasıyla Adana ve Gaziantep, 21 öğrenci ortalamasıyla Siirt, Hatay, Şanlıurfa, Batman, Kocaeli ve Bursa illeri izlemektedir. Tunceli 9 öğrenci ortalaması il meslek liselerinde şube başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu il iken bunu 11 öğrenci ile Artvin, 23 öğrenci ile Sinop, Çanakkale ve Ardahan illeri izlemektedir.

2019 yılında genel liseler ve meslek liselerinde şube başına düşen öğrenci sayısı arasındaki farkın en düşük olduğu iller İstanbul, Bursa ve Ankara iken, farkın en yüksek olduğu iller Ardahan, Bayburt, Kastamonu ve Şırnak'tır. Örneğin Ardahan'da genel liselerde şube başına düşen öğrenci sayısı (30) meslek liselerinde şube başına düşen öğrenci sayısından (13) 17 öğrenci fazla iken Şırnak, Kastamonu ve Bayburt'ta okul türleri arasındaki fark 15'tir.

Şekil D.2.10 İlkokul ve ortaokulda illere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2019)

Kaynak: 2020 yılında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil D.2.11 Ortaöğretimde okul türüne ve illere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2019)

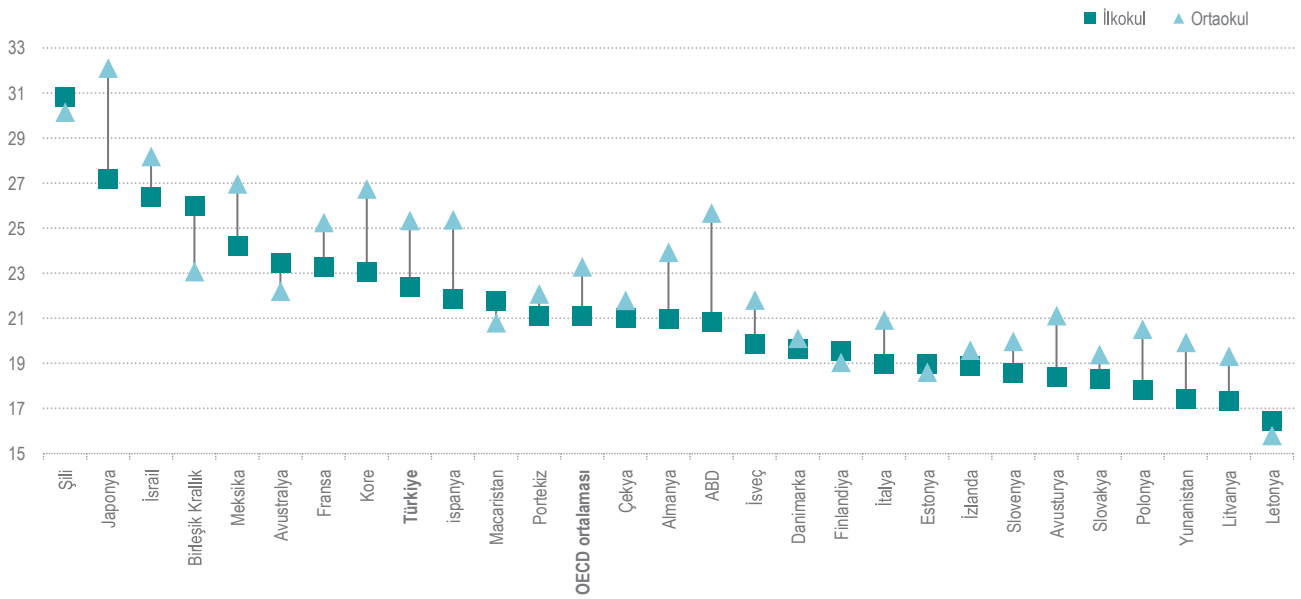

Kaynak: 2020 yılında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Türkiye’de ilkokul ve ortaokullardaki ortalama sınıf mevcudunun diğer ülkelerdeki sınıf mevcuduna göre durumunu belirlemek için Şekil D.2.12’de bazı Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkelerinde ilkokul ve ortaokul kademelerinde 2018 yılı ortalama sınıf mevcutları verilmiştir. Buna göre ilkokullarda sınıf mevcudu OECD ortalaması 21 ortaokullarda ise 23 öğrencidir. İlkokullarda ortalama sınıf mevcudu en yüksek ülke 31 öğrenci ile Şili iken bunu 27 öğrenci ortalaması ile Japonya, 26 öğrenci ortalaması ile İsrail ve Birleşik Krallık, 24 öğrenci ortalaması ile Meksika izlemektedir. Türkiye ilkokullarda 22 öğrenci ortalaması ile Macaristan ile aynı ortalamaya sahipken en düşük ortalama 16 öğrenci Letonya, 17 öğrenci ile Litvanya ve Yunanistan’dır.

Japonya 32 öğrenci ile ortaokullarda en kalabalık sınıf ortalamasına sahip iken bunu 30 öğrenci ile Şili izlemektedir. Türkiye ortaokullarda 25 öğrenci ortalaması ile Japonya, Şili, İsrail, Meksika, Kore ve ABD’den daha düşük bir sınıf mevcuduna sahipken Letonya ortaokullarda ortalama 16 öğrenci ile en düşük sınıf ortalamasına sahip ülke olarak öne çıkmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye’de hem ilkokul hem de ortaokullardaki sınıf mevcudu OECD ortalamalarının üzerinde olmasına rağmen fark çok yüksek değildir.

Şekil D.2.12 Bazı OECD ülkelerinde ilkokul ve ortaokullardaki ortalama sınıf mevcudu (2018)

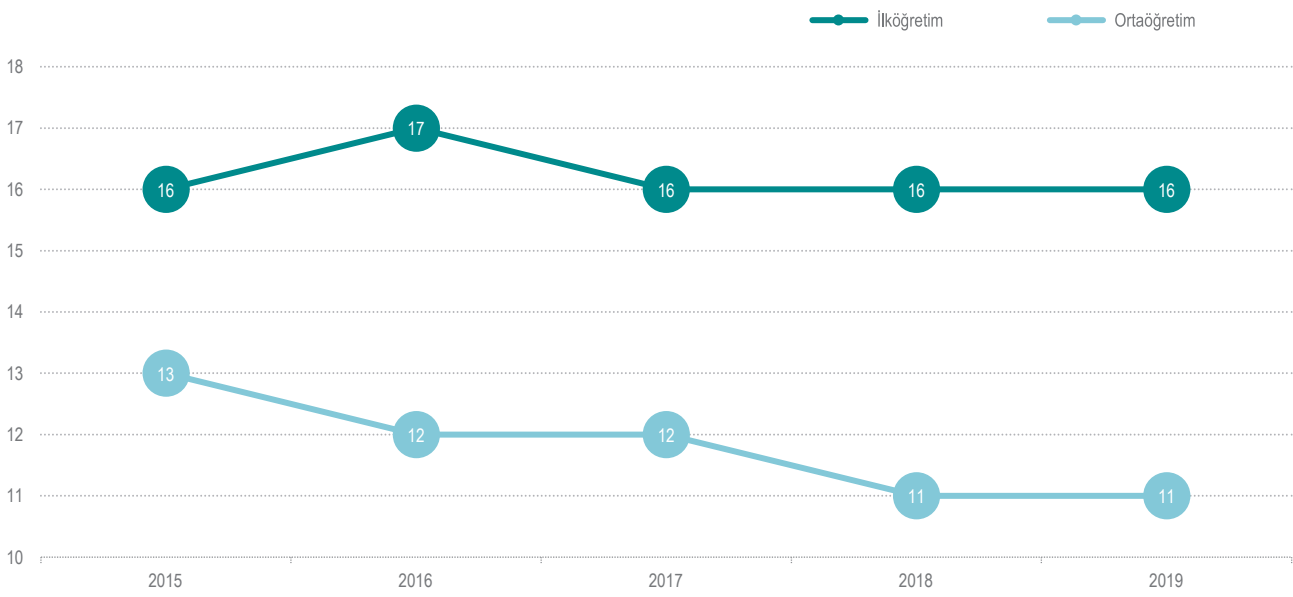

Kaynak: OECD/UIS/Eurostat (2020) verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bu göstergede öncelikle 2015-2019 yılları arasındaki son beş yıllık dönemde kademelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ele alınmıştır. Daha sonra yine kademelere göre bölge ve iller bazındaki durum ayrıntılı

analiz edilmiştir. Son olarak öğretmen öğrenci oranı açısından Türkiye'nin diğer ülkeler arasındaki yerini görmek amacıyla bazı ülkelerdeki oranlar karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Şekil D.3.1 Kademelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim (2015-2019)

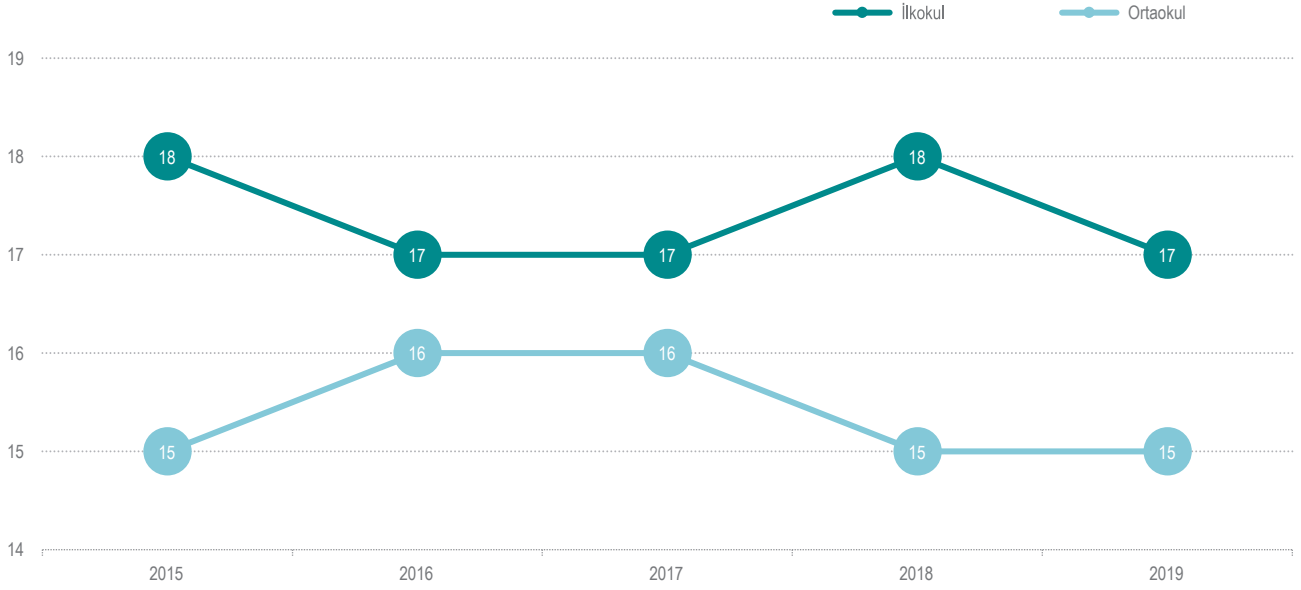

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil D.3.1'de 2015 ile 2019 yılları arasındaki son beş yıllık dönemde ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre ilköğretim kademesinde 2015 yılında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 16 iken 2016 yılında 17 çıkmış son üç yılda ise tekrar 16 olarak gerçekleşmiştir. Ortaöğretim kademesinde ise 2015 yılında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 13 iken 2016 ve 2017 yıllarında 12'ye 2018 ve 2019'da ise 11'e düşmüştür.

Şekil D.3.2'de 2015 ile 2019 yılları arasındaki beş yıllık dönemde ilkokul ve ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre 2015 yılında ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 18 iken bu sayı 2016 ve 2017'de 17'ye düşmüş, 2018'de 18'e yükselmiş ve 2019'a gelindiğinde tekrar düşerek 17 olmuştur. Ortaokullarda ise 2015 yılında 15 olan öğretmen başına düşen öğrenci sayısı sonraki iki yıl 16'ya yükselmiş ardından 2018 ve 2019 yıllarında ise yeniden 15'e düşmüştür. Buna göre hem ilkokullarda hem de ortaokullarda son beş yılda öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında önemli bir değişiklik yaşanmamıştır.

Şekil D.3.2 İlkokul ve ortaokulda öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

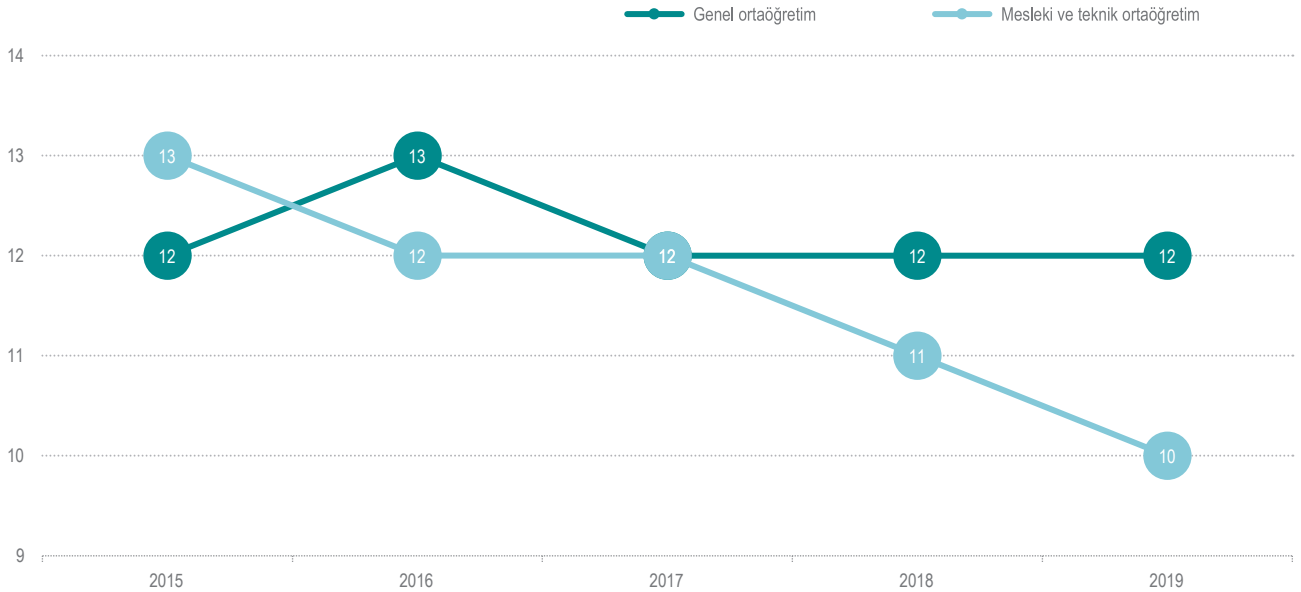

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil D.3.3'te 2015 ile 2019 yılları arasında ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayıları okul türlerine göre verilmiştir. Buna göre mesleki ve teknik ortaöğretim 2015 yılında 13 olan öğretmen başına düşen öğren-

ci sayısı son dört yılda 12 olarak gerçekleşmiştir. Genel ortaöğretimde ise 2015 yılında 12 olan öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 2016'da 13'e çıkmış ardından düşerek 2019'a gelindiğinde 10 öğrenci olmuştur.

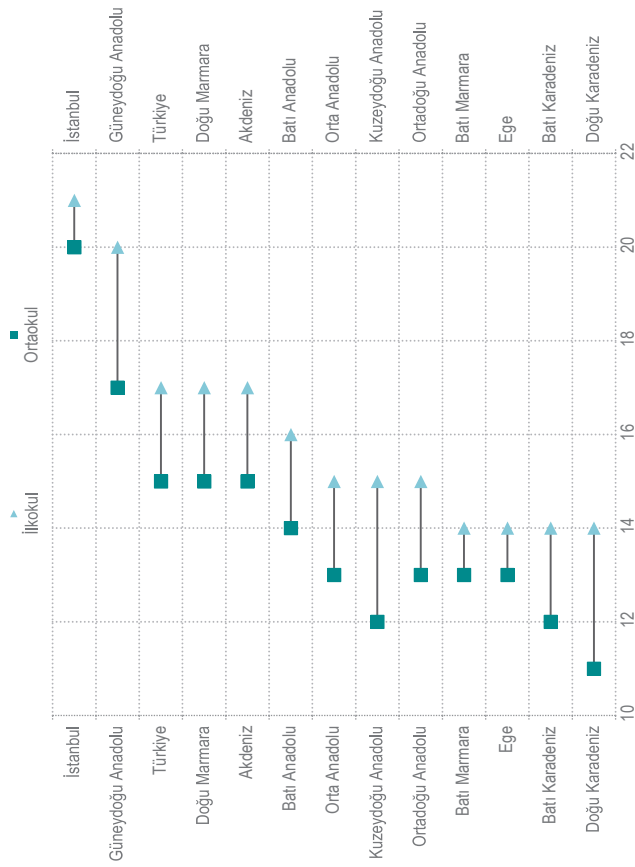
Şekil D.3.3 Ortaöğretimde okul türüne göre öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil D.3.4

İlkokul ve ortaokulda bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2019)

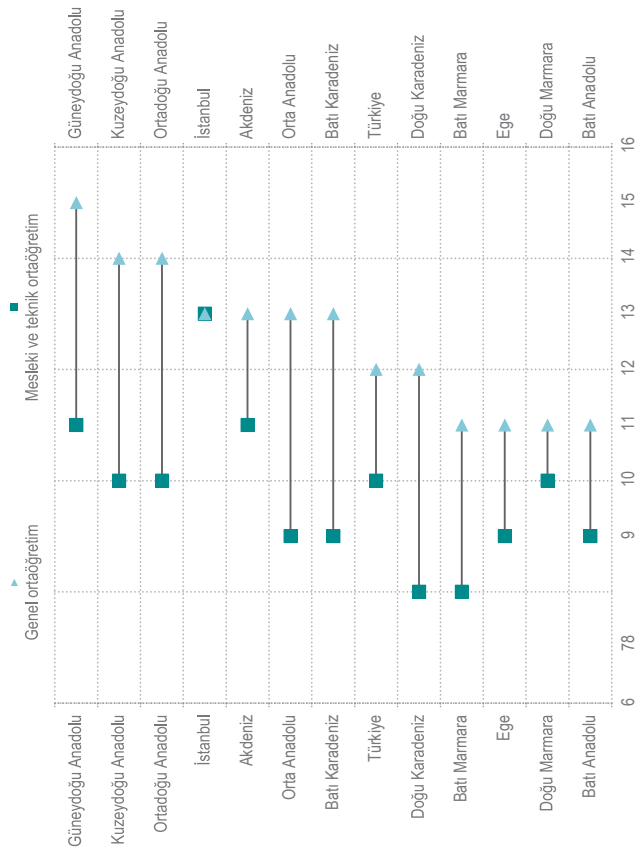

Kaynak: 2020 yılında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil D.3.4'te 2019 yılında bölgelere göre ilkokul ve ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı verilmiştir. 2019 yılında ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 17 iken ortaokullarda ise 15'tir. Buna göre ilkokullarda Türkiye ortalamasının üzerinde İstanbul (21) ve Güneydoğu Anadolu (20) olmak üzere sadece iki bölge bulunmaktadır. Ortaokullarda da İstanbul (20) ve Güneydoğu Anadolu (17) bölgeleri öğretmen başına düşen öğrenci sayısının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Doğu Marmara ve Akdeniz bölgelerinde hem ilkokul hem de ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalamalarında iken ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu bölgeler 14 öğrenci ile Batı Marmara, Ege, Batı Karadeniz ve Doğu Karadeniz

Şekil D.3.5

Ortaöğretimde okul türüne ve bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2019)

Kaynak: 2020 yılında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

bölgeleridir. Ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu bölge ise 11 öğrenci ile Doğu Karadeniz Bölgesi iken Batı Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu bölgeleri 12 öğrenci ile ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı en düşük bölgelerdir.

Şekil D.3.5'te 2019 yılında genel ortaöğretim ve mesleki ve teknik ortaöğretimde bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre genel liselerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması 12 iken meslek liselerinde 10'dur. Şekil D.3.5'te en dikkat çeken hususlardan birisi, İstanbul hariç diğer tüm bölgelerde genel ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının mesleki ve teknik ortaöğretime kıyasla daha yüksek olmasıdır. İstanbul'da

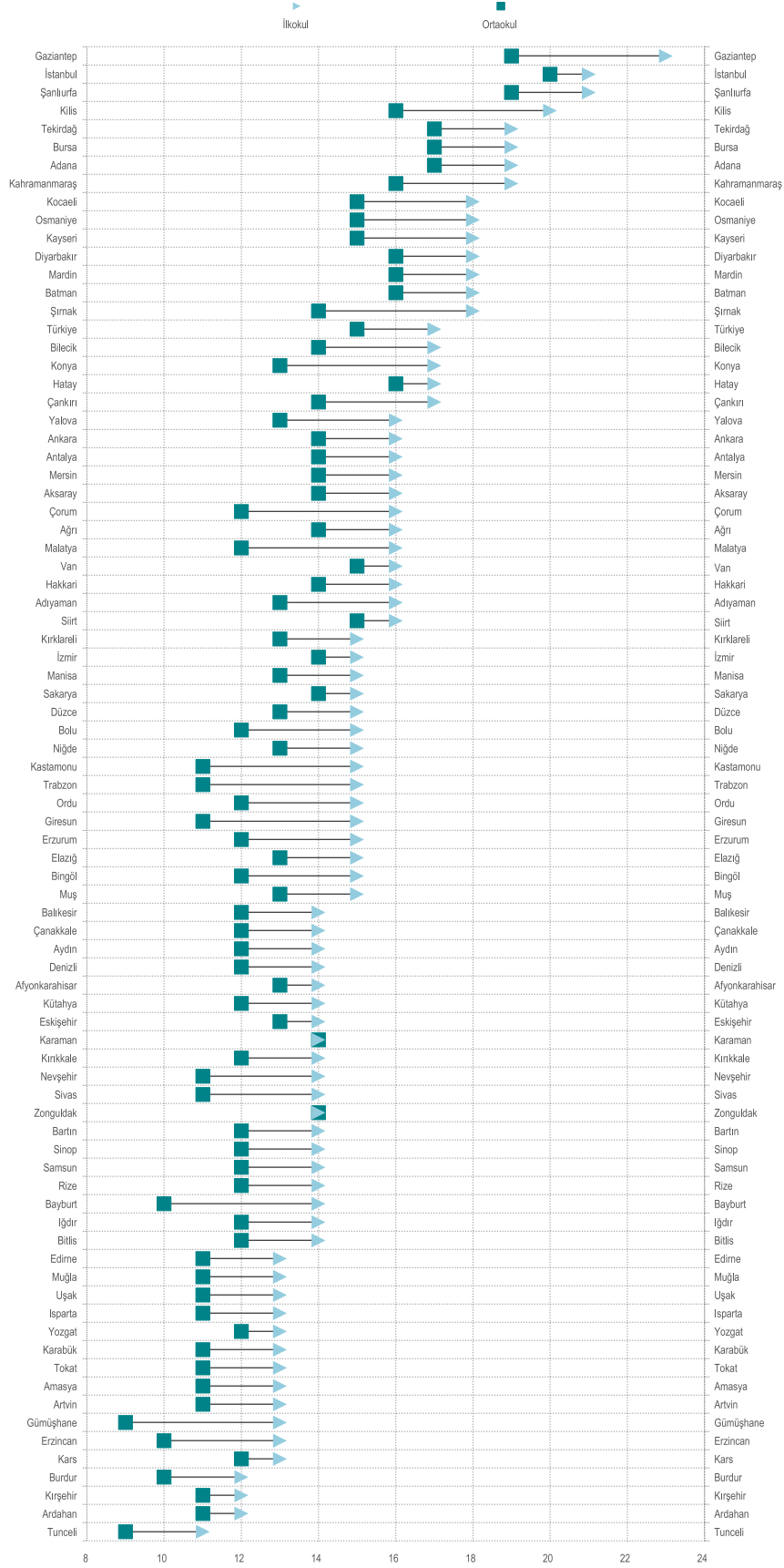
ise hem genel hem de mesleki ve teknik ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 13'tür. Bununla birlikte Güneydoğu Anadolu (15), Kuzeydoğu Anadolu (14), Ortadoğu Anadolu (14) bölgeleri ile birlikte İstanbul, Akdeniz, Orta Anadolu ve Batı Karadeniz bölgeleri 13 öğrenci ile genel ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Diğer taraftan Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara ve Batı Anadolu'da genel ortaöğretime öğretmen başına 11 öğrenci düşmektedir. Bu bölgelerde genel ortaöğretimde öğrenci başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının altındadır. Mesleki ve teknik ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısına bakıldığında Güneydoğu Anadolu (11), Akdeniz (11) ve İstanbul'da (13) öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalamasından (10) yüksektir. Diğer taraftan mesleki ve teknik ortaöğretimde öğretmen başına Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Ege ve Batı Anadolu bölgelerinde 9 öğrenci, Doğu Karadeniz ve Batı Marmara'da ise 8 öğrenci düşmektedir. Bu bölgelerde mesleki ve teknik ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının altındadır.

Şekil D.3.6'da 2019 yılında ilkokul ve ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı illere göre verilmiştir. Buna göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısının ilkokullardaki Türkiye ortalaması 17 iken ortaokullarda

15'tir. İlkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının üzerinde 15 il bulunurken Gaziantep 23, Şanlıurfa ve İstanbul 21 öğrenci ile ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu illerdir. Bunları 20 öğrenci ile Kilis takip ederken Tekirdağ, Bursa ve Adana 19 öğrenci ile ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu iller arasında ilk sıralarda yer almaktadır. İlkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu iller ise 11 öğrenci ile Tunceli iken bunları 12 öğrenci ortalaması ile Ardahan, Kırşehir ve Burdur illeri takip etmektedir.

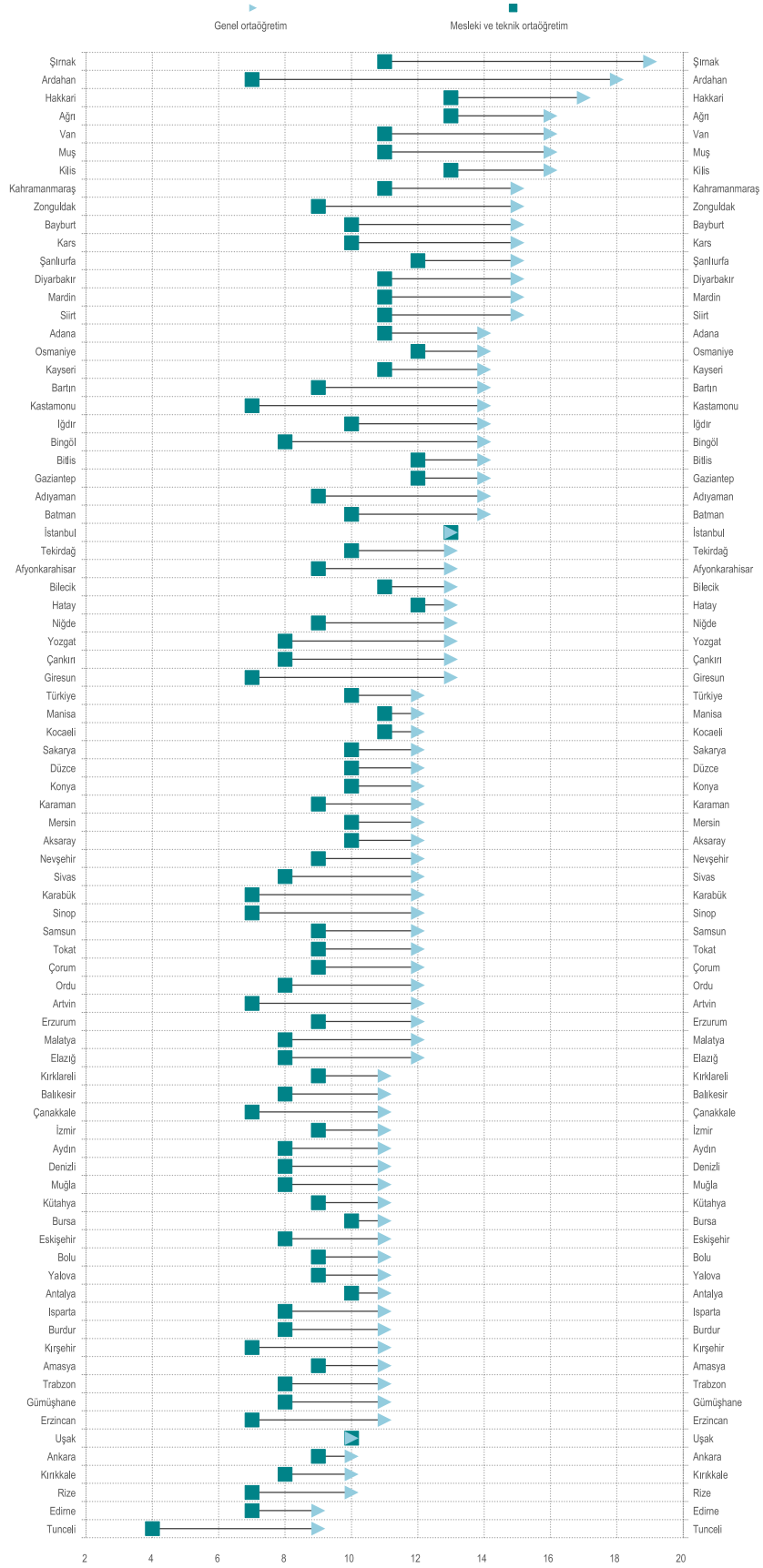
Şekil D.3.6'da ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısına ilişkin verilere bakıldığında ise Türkiye ortalamasının üzerinde 15 ilin olduğu görülmektedir. İstanbul 20 öğrenci ile ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu il iken bunları 19 öğrenci ile Gaziantep ve Şanlıurfa illeri izlemektedir. Ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı en düşük olan iller ise 9 öğrenci ile Tunceli ve Gümüşhane iken bunları 10 öğrenci ile Burdur, Erzincan ve Bayburt illeri izlemektedir. Bununla birlikte Tunceli hem ilkokullarda hem de ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu il olarak dikkat çekmektedir.

Şekil D.3.6 İlkokul ve ortaokulda illere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2019)

Kaynak: 2020 yılında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil D.3.7 Ortaöğretimde okul türüne ve illere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2019)

Kaynak: 2020 yılında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

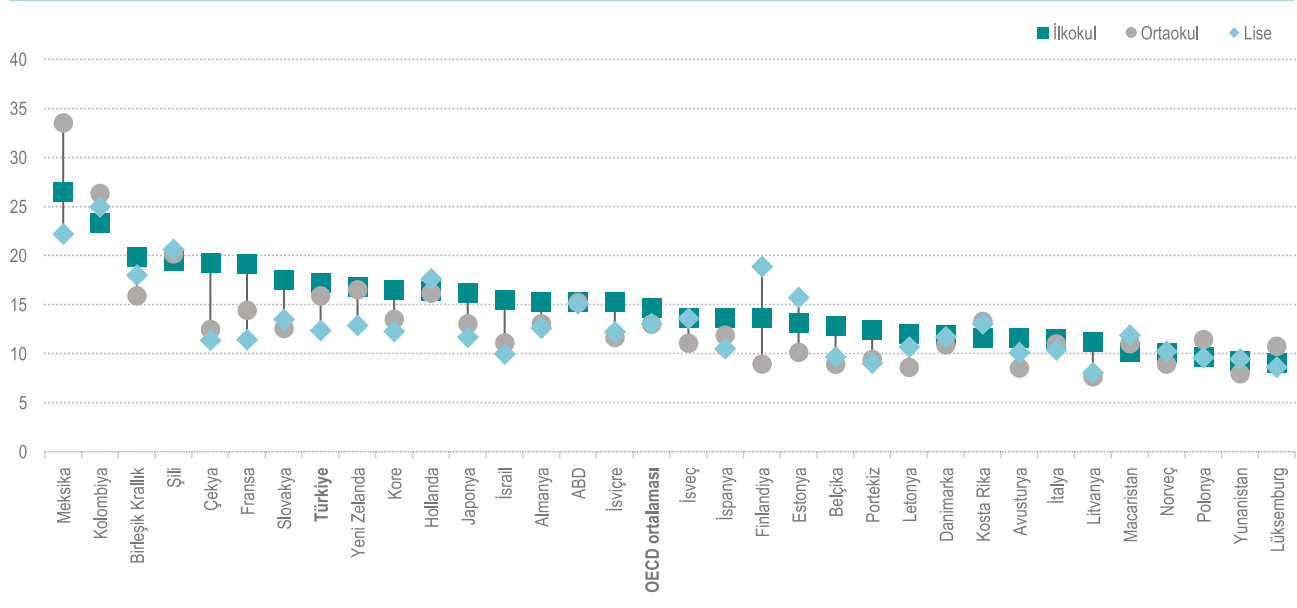
Şekil D.3.7'de 2019 yılında illere göre ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayıları okul türü açısından verilmiştir. Buna göre 2019 yılında genel liselerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması 12 iken meslek liselerinde 10'dur. 2019 yılında genel liselerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının üzerinde olan 35 il bulunurken bunların arasında 19 öğrenci ile Şırnak ilk sırada gelmektedir. Bunu 18 öğrenci ile Ardahan, 17 öğrenci ile Hakkâri ve 16 öğrenci ile Ağrı, Van, Muş ve Kilis gibi çoğunluğu doğu bölgelerinde bulunan iller izlemektedir. Bununla birlikte Ardahan'da genel ortaöğretimde 18, mesleki ve teknik ortaöğretimde ise 7 olan öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile en fazla farkın olduğu il olarak dikkat çekmektedir. Genel liselerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu iller ise 9 öğrenci ile Tunceli ve Edirne'dir. Bu illeri 10 öğrenci ile Rize, Kırıkkale, Ankara ve Uşak illeri izlemektedir. Şekil D.3.7'de dikkat çeken diğer bir husus ise İstanbul ve Uşak hem genel liseler hem de meslek liselerinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı birbirine eşit olması diğer illerin tamamında ise genel liselerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının meslek liselerine kıyasla daha yüksek olmasıdır.

Meslek liselerinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı iller açısından değerlendirildiğinde ise Türkiye ortalamasının üzerinde olan 21 ilin bulunduğu görülmektedir. 13 ilde ise meslek liselerinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması olan 10'a eşittir. Hakkâri,

Ağrı, Kilis ve İstanbul 13 öğrenci ile meslek liselerinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu iller iken bunları 12 öğrenci ortalamasıyla Şanlıurfa, Osmaniye, Bitlis ve Gaziantep illeri izlemektedir. Meslek liselerinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu il ise 4 öğrenci ile Tunceli iken Edirne, Rize, Erzincan, Kırşehir, Çanakkale, Artvin, Sinop, Karabük, Giresun, Kastamonu ve Ardahan ise 7 öğrenci ile meslek liselerinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu iller olarak öne çıkmaktadır.

Şekil D.3.8'de 2018 yılında farklı kademeler açısından OECD ülkelerindeki öğretmen başına düşen öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre, 2018 yılında ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı OECD ortalaması 15 iken ortaokullarda ve liselerde 13'tür. Türkiye'de öğretmen başına düşen öğrenci ortalaması ilkokullarda 17, ortaokullarda 16 ile OECD ortalamalarının üstündedir. Türkiye'de liselerde öğretmen başına düşen öğrenci ortalaması ile OECD ortalamasının altındadır. Her üç kademedeki de öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla Meksika ve Kolombiya iken en düşük ülkeler Lüksemburg, Yunanistan ve Polonya'dır. Meksika'da ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 33 iken ilkokullarda 26 ve ortaokullarda 22'dir. Lüksemburg ise ilkokul ve liselerde 9 ortaokullarda 11 öğretmen-öğrenci oranıyla OECD ortalamalarının oldukça altında yer almaktadır.

Şekil D.3.8 OECD ülkelerinde kademelere göre öğrenci-öğretmen oranları (2018)

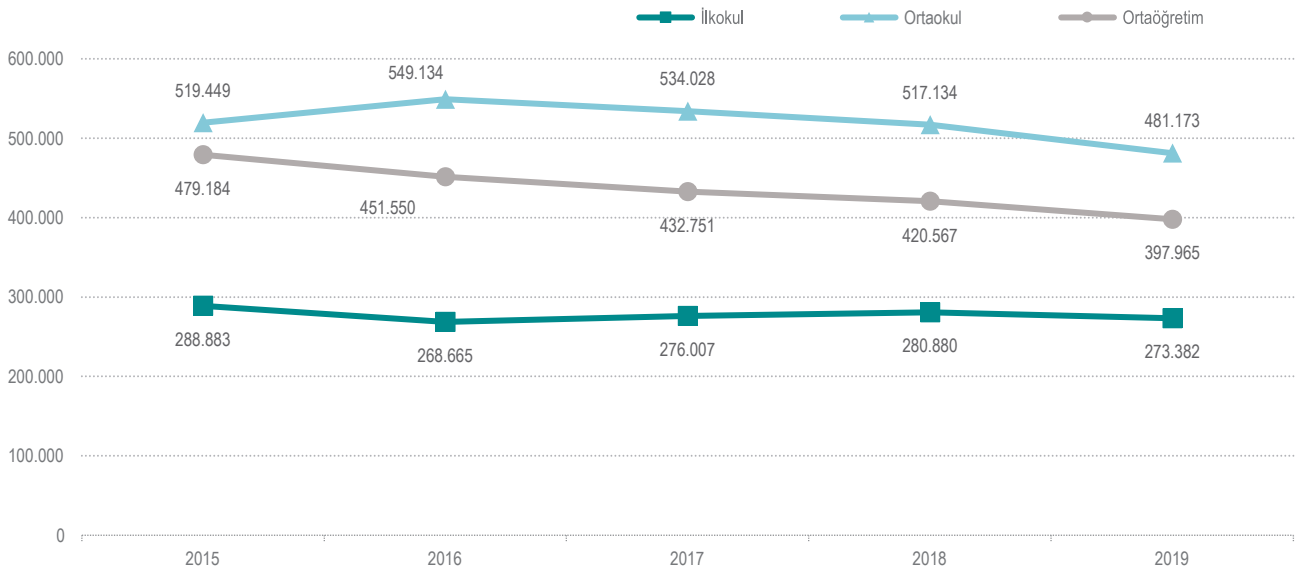

Kaynak: OECD/UIS/Eurostat (2020) verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bu gösterge altında Türkiye'deki taşımali eğitim uygulamasının son beş yıldaki değişimini ortaya koymak ama-

cıyla, taşımali eğitim kapsamındaki öğrenci sayı ve oranları kademeler ve iller açısından incelenmiştir.

Şekil D.4.1 Kademelere göre taşımali eğitim kapsamında taşınan öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

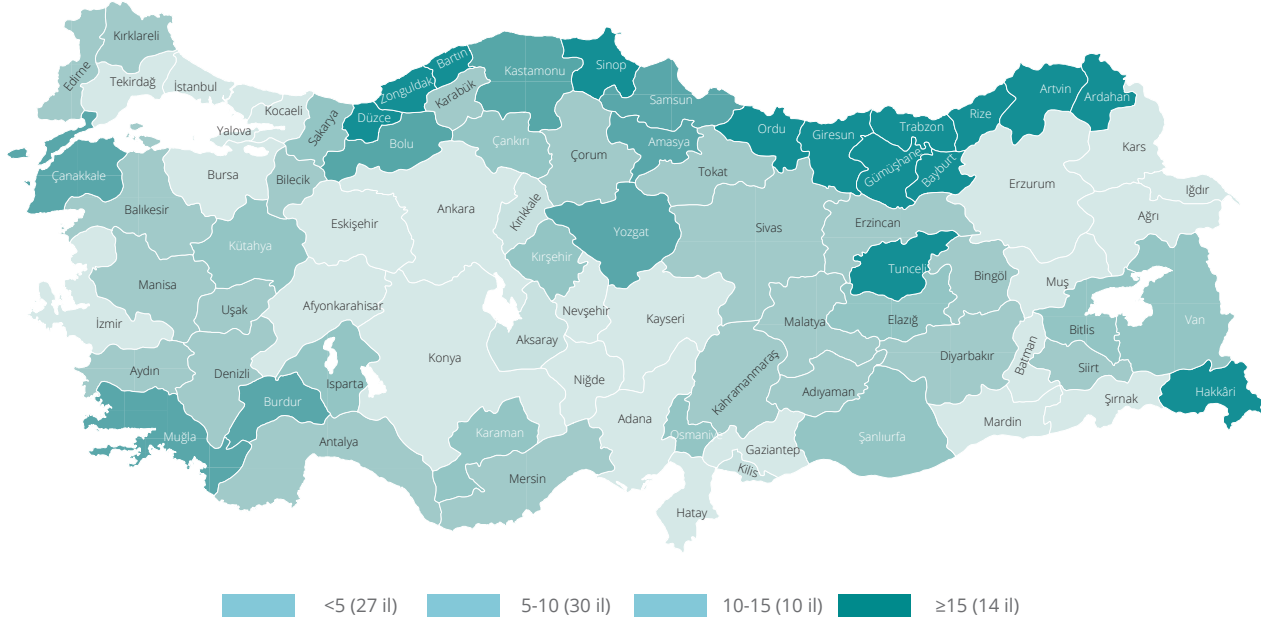
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil D.4.1'de 2015 ile 2019 yılları arasında farklı kademelerde taşımali eğitim kapsamında taşınan öğrenci sayılarında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre ilkokul kademesinde 2015 yılında taşımali eğitim kapsamında olan öğrenci sayısı 288 bin civarında iken 2016 yılında 268 bin civarına düşmüş ardından 2017 ve 2018 yıllarında tekrar yükselerek 280 bine kadar çıkmıştır. 2019 yılına gelindiğinde ise tekrar düşerek 273 bin olmuştur. Ortaokullarda taşınan öğrenci sayısı ise 2015 yılında 519 bin civarında iken 2016 yılında 30 binlik artışla 549 bine çıkmış ardından düşüşe geçerek 2019 yılına gelindiğinde 481 bin olmuştur. Ortaöğretim kademesinde ise 2015 yılında taşınan öğrenci sayısı 479 bin civarında iken sonraki yıllarda kademeli olarak düşüş göstermiş ve 2019 yılına geldiğinde 397 bin olmuştur.

Harita D.4.2'de 2019-2020 öğretim yılı için ilkokullarda taşımali eğitim uygulaması kapsamında taşınan öğren-

cilerin Türkiye ortalaması %5,2'dir. Taşımali eğitim uygulaması kapsamında taşınan öğrenci oranları il düzeyinde incelendiğinde ise ilk sırada %33 oran ile Bartın gelmektedir. Buna göre Bartın ilinde her 3 ilkokul öğrencisinden birisi taşımali eğitim kapsamında eğitim almaktadır. İlkokulda taşımali eğitim uygulamasının Bartın'dan sonra en fazla uygulandığı iller arasında %31 ile Ardahan, %27 ile Hakkâri, %24 ile Giresun ve Ordu illeri gelmektedir. Tunceli %23, Artvin %22, Rize, Trabzon, Sinop illeri ise %19'luk oran ile ilkokulda taşımali eğitimin en yüksek olduğu iller olarak dikkati çekmektedir. İlkokulda taşımali eğitim uygulamasının %15'in üzerinde olduğu toplam 15 il bulunurken, taşımali eğitim oranı Türkiye ortalaması %5,2'nin altında olan 27 il bulunmaktadır. Gaziantep, İstanbul ve Ankara %1 oran ile taşımali eğitimin en az olduğu iller olarak öne çıkmaktadır.

Harita D.4.2 İlkokulda taşımali eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranlarının (%) illere göre dağılımı (2018)

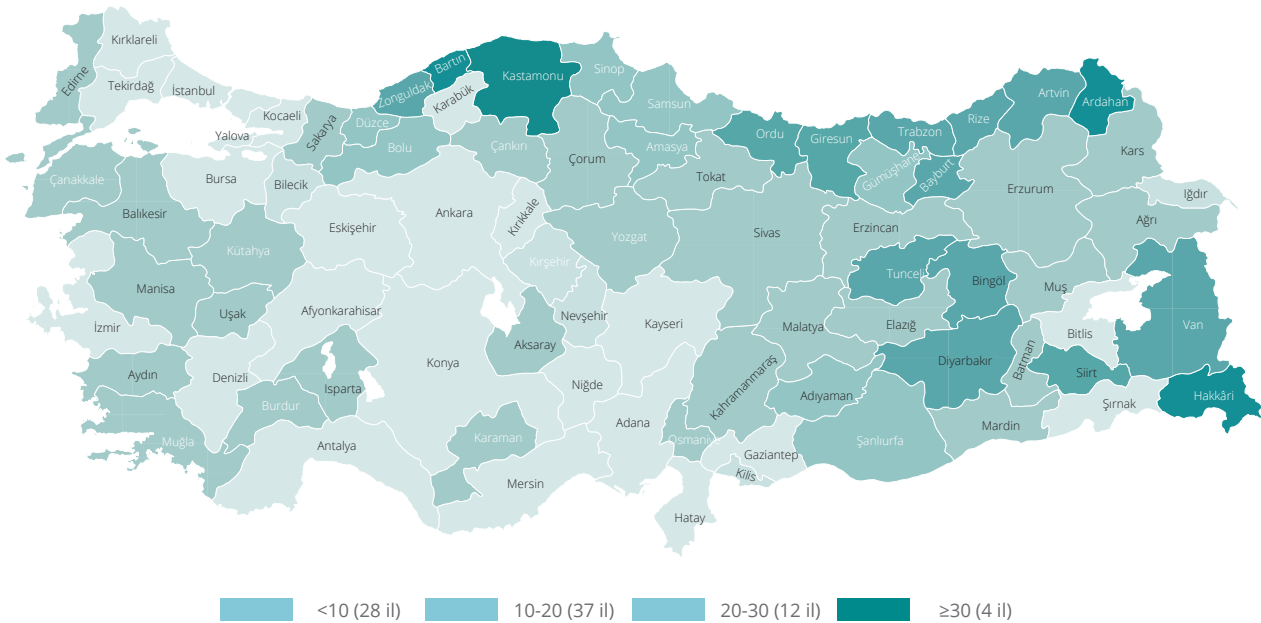

Kaynak: MEB (2020).

Harita D.4.3'te 2019-2020 öğretim yılında ortaokul kademesinde taşımali eğitim uygulaması kapsamında taşınan öğrenci oranları verilmiştir. Ortaokullarda taşımali eğitim kapsamında taşınan öğrenciler açısından

Türkiye ortalaması %8,8'dir. Ortaokullarda taşımali eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranı %15 ve üzerinde olan 32 il bulunurken Türkiye ortalamasının altında 26 il bulunmaktadır. Ortaokullarda taşımali eğitim uygula-

Harita D.4.3 Ortaokulda taşımali eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranlarının (%) illere göre dağılımı (2018)

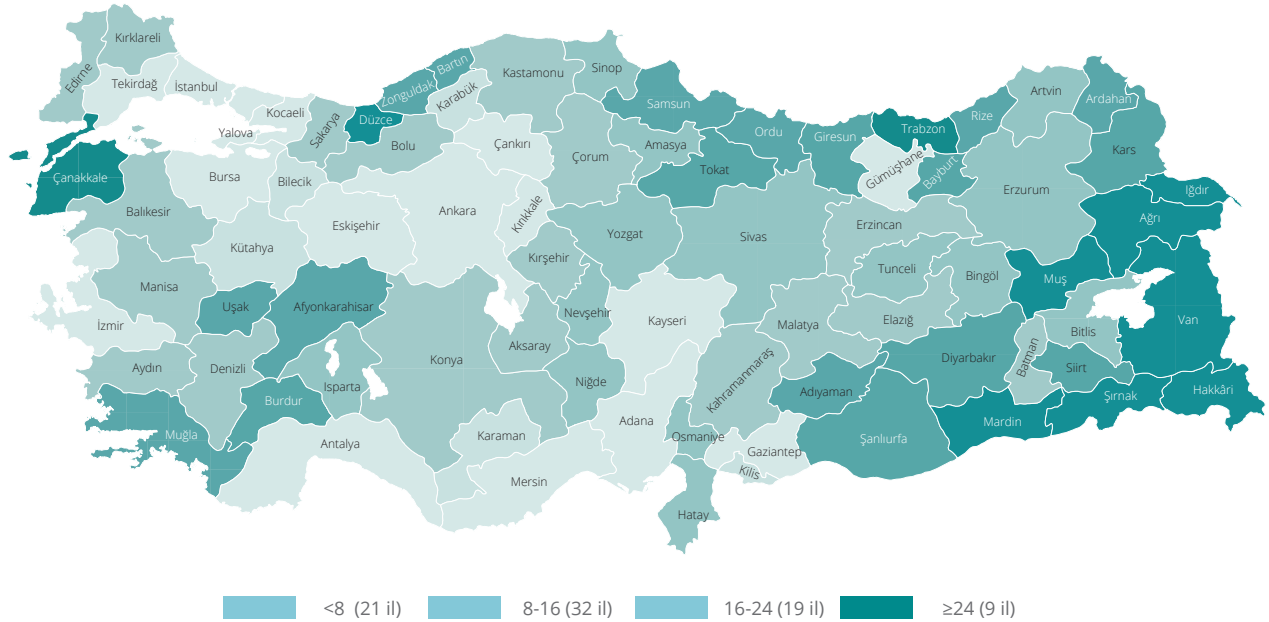
Kaynak: MEB (2020).

ması kapsamında taşınan öğrenci oranları il düzeyinde incelendiğinde, Bartın %38 ve Hakkâri %36 ile taşınmalı eğitimin en yoğun yapıldığı illerdir. Ayrıca ortaokullarda taşınmalı eğitimin en yüksek olduğu iller olarak çoğunluğu Batı ve Doğu Karadeniz bölgelerinde bulunan Kastamonu (%32), Ardahan (%31), Giresun (%28), Ordu (%27), Van (%26), Trabzon (%25), Bayburt (%25) ve Artvin (%27) illeri gelmektedir. Ortaokullarda taşınmalı eğitim uygulamasının en az olduğu iller ilkokullarda olduğu gibi %1'lik oranla İstanbul ve Ankara'dır.

Harita D.4.4'te 2019-2020 eğitim öğretim döneminde illere göre ortaöğretimde taşınmalı eğitim kapsamında merkezdeki okullara taşınan öğrenci oranları verilmiştir. Buna göre ortaöğretimde taşınmalı eğitim uygulaması

kapsamında taşınan öğrenci Türkiye ortalaması %9,3'tür. Ortaöğretimde Türkiye ortalamasının üzerinde taşınmalı eğitim uygulamasının uygulandığı il sayısı 55 iken 15 ilde oran %20 ve üzerindedir. Ortaöğretimde taşınmalı öğrenci oranının en yüksek olduğu il %36,6 ile Şırnak iken bunu %35,6 ile Hakkâri, %30,2 ile Van, %29,6 ile Muş, %28,7 ile Ağrı ve %28,2 ile Mardin gibi doğu bölgesindeki iller oluşturmaktadır. Ortaöğretimde Türkiye ortalamasının altında taşınmalı eğitim uygulamasının yapıldığı il sayısı 25 iken Gümüşhane ortaöğretimde taşınmalı eğitimin olmadığı tek il olarak dikkati çekmektedir. İstanbul (%0,2), Yalova (%0,2), Ankara (%1,0), Eskişehir (%1,1) ve Kilis (%1,5) illeri ise ortaöğretimde taşınmalı eğitim uygulamasının en az yapıldığı iller olarak öne çıkmaktadır.

Harita D.4.4 Ortaöğretimde taşınmalı eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranlarının (%) illere göre dağılımı (2018)

Kaynak: MEB (2020).

- Ülkemizdeki okul, şube ve derslik sayılarına ilişkin veriler, en fazla artışın okul öncesi kademesinde olduğunu göstermektedir. Nitekim son beş yılda okul öncesi okulu sayısında %69,2'lik bir artış yaşanmıştır. Ancak her ne kadar okul öncesi kurum sayısı artmış olsa da 5 yaş grubunda okullaşma oranlarının hâlâ %75'ler düzeyinde olması bu kademedeki daha fazla okul ihtiyacının olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra okul öncesindeki kurumların yarısından fazlasının özel olması ve kamu okullarının sayısının düşük olması özellikle sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı ailelerin çocuklarının okul öncesi eğitime devam etmeleri hususunda sorunlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda okul öncesi kademesine ayrılan bütçenin artırılması gerekmektedir. Özellikle dezavantajlı bölgelerde okul öncesi kurum açılmasına öncelik verilmelidir.
- Ülkemizde sınıf mevcudu ve öğretmen başına düşen öğrenci oranı gibi göstergelerde ülke ortalamaları açısından önemli bir sorun görünmemektedir. Ancak geçmişten bu yana devam eden bölgeler arası eşitsizliklerin varlığını devam ettiriyor olması çözüm bekleyen önemli bir sorundur. Bu kapsamda bölgeler arası eşitsizlikleri azaltmak için yeni okul ve derslik yapımı ile öğretmen atamalarında dezavantajlı bölgelere daha fazla öncelik verilmesi gerekmektedir.
- Taşınabilir eğitim özellikle kırsal bölgelerde görece dağınık yerleşim yerlerinde yaşayan öğrencilerin eğitime erişimlerinin sağlanmasında yoğun olarak kullanılmaktadır. Öğrencilerin eğitime erişimleri için önemli katkıları olsa da erken saatlerde yola çıkma, kahvaltı yapmama gibi nedenlerle öğrencilerin dersteki verim ve motivasyonları üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle taşınabilir eğitimin mümkün olduğunca az kullanılması ve öğrencilerin evlerine en yakın yerde eğitim almalarının sağlanması önemlidir. Bu nedenle öğrenciyi taşımak yerine evlerine en yakın yerde eğitimin öncelendiği eğitim esas alınarak kapalı olan ilkokulların kapasitelerinin daha etkin kullanımına ilişkin çalışmalar yapılmalıdır.

- Çelik, Z., Bozgeyikli, H., ve Yurdakul, S. (2019). *Eğitime bakış 2019: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Çelik, Z., Boz, N., Arkan, Z. ve Toklucu, D. (2017). *TEOG yerleştirme sistemi: Güçlükler ve öneriler*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- MEB. (2020). *Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2019–2020*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- OECD (2020). *Education at a glance 2020: OECD indicators*. Organization for Economic Co-operation and Development.

BÖLÜM

FINANSMAN

GÖSTERGE	E1	Eğitime ayrılan bütçenin GSYH'ye oranı kaçtır?
GÖSTERGE	E2	Öğrenci başına ne kadar harcama yapılmaktadır?
GÖSTERGE	E3	Ekonomik sınıflandırmaya göre MEB bütçe dağılımı nasıldır?
BÖLÜM	E	Öneriler

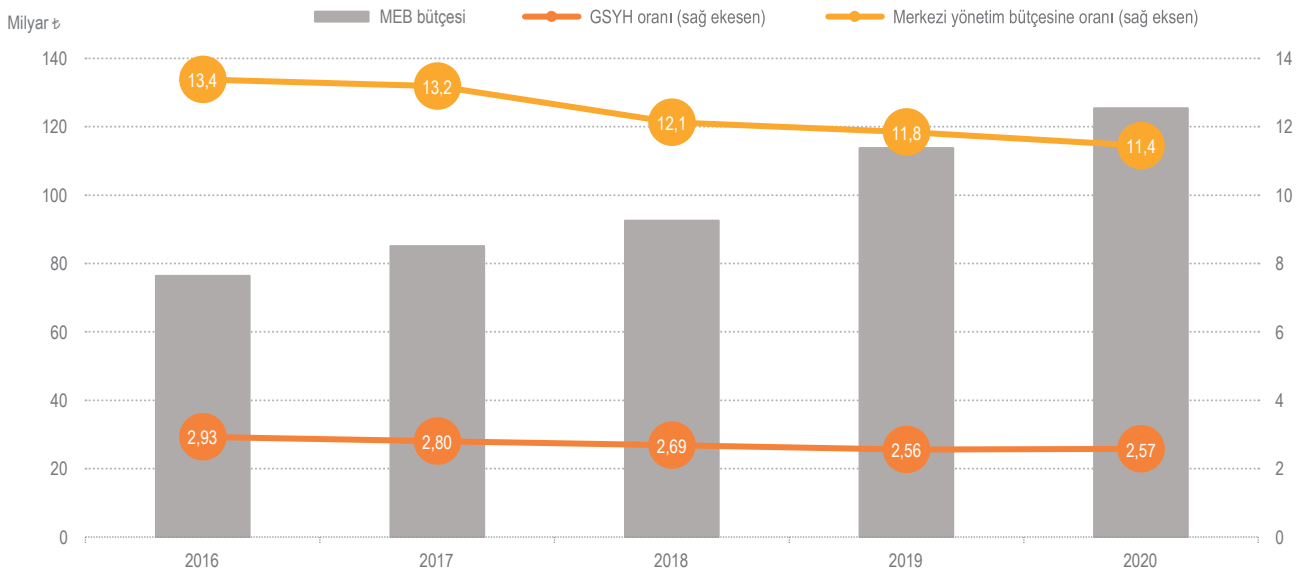
Eğitimin bireysel toplumsal ve ekonomik refahın en önemli kaynağı olduğu genel kabul gören bir olgudur (Acemoğlu ve Angrist, 1999; Dee, 2004; Hanushek ve Kimko, 2000; Hanushek ve Wössman, 2007; The World Bank, 2019). Bundan dolayı da ülkeler eğitim sistemlerini iyileştirmek, beşeri sermaye niteliklerini artırmak için büyük kaynaklar ayırmaktadır (UNESCO ve OECD, 2003). Nitelikli bir eğitim gerçekleştirilebilmesi için eğitime ayrılan kaynakların büyüklüğü önemlidir. Daha kaliteli öğretmen ve yönetici, daha nitelikli bir altyapı ve ders kitapları için eğitime gerekli kaynakların ayrılması gerekmektedir. Eğitime ayrılan kaynakların etkinliğini değerlendirebilmek için eğitim harcamaları göstergelerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Çünkü eğitim harcamaları göstergeleri eğitime yönelik finansal kaynakların ne olduğunu, bu kaynakların nereye nasıl harcılandığını göstermektedir (OECD, 2020).

Türkiye'nin son yıllarda özellikle okul öncesi ve ortaöğretim düzeyinde okullaşma oranları önemli ölçüde artmıştır. Eğitim süresinin ve okullaşma oranlarının artması daha fazla kaynak anlamına geldiğinden, eğitime ayrılan kaynakların büyüklüğü ve nasıl kullanıldığı daha da önemli hale gelmektedir. Eğitime ayrılan kaynakların düzenli olarak izlenmesi ile kaynakların nasıl kullanıldığı, nerelere harcılandığı tespit edilebilir ve kaynakların daha etkin ve verimli kullanılması için fırsatlar sunulabilir. Bu bağlamda bu bölümde eğitime ayrılan bütçenin Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) ve merkezi bütçe içindeki oranı, öğrenci başına yapılan harcamalar, eğitime ayrılan kaynakların ekonomik sınıflandırmaya göre dağılımı gibi hususlar Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) verileri ile karşılaştırmaları olarak analiz edilecektir.

Bu göstergede öncelikli olarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'na ayrılan bütçenin GSYH ve merkezi yönetim bütçesine oranı incelenecektir. Ardından Türkiye'nin kamu ve

özel harcamaları ile eğitim kademelerine göre harcamalarının GSYH'ye oranı OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

Şekil E.1.1 MEB bütçesinin (milyar ₺) GSYH'ye ve merkezi yönetim bütçesine oranında (%) yaşanan değişim (2016-2020)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Not: Yükseköğretim bütçesi hariçtir.

2016-2020 yılları arasında MEB bütçesinin GSYH'ye ve merkezi yönetim bütçesine oranında yaşanan değişim Şekil E.1.1'de gösterilmiştir. Buna göre 2016-2020 yılları arasında MEB'e ayrılan bütçe 76,35 milyar TL'den 125,4 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu yıllar arasında GSYH içinde MEB'e ayrılan bütçe ise yıllar içinde sürekli azalmış ve %2,93'den %2,57'ye inmiştir. Benzer şekilde 2016-2020 yılları arasında merkezi yönetim bütçesi içinde MEB'e ayrılan bütçe yıllar içinde azalmış ve %13,4'den %11,4'e inmiştir. Bu veriler son yıllarda özellikle okul öncesi ve ortaöğretime erişim oranı artmasına rağmen eğitime ayrılan kaynaklarda önemli bir azalmanın olduğunu göstermektedir.

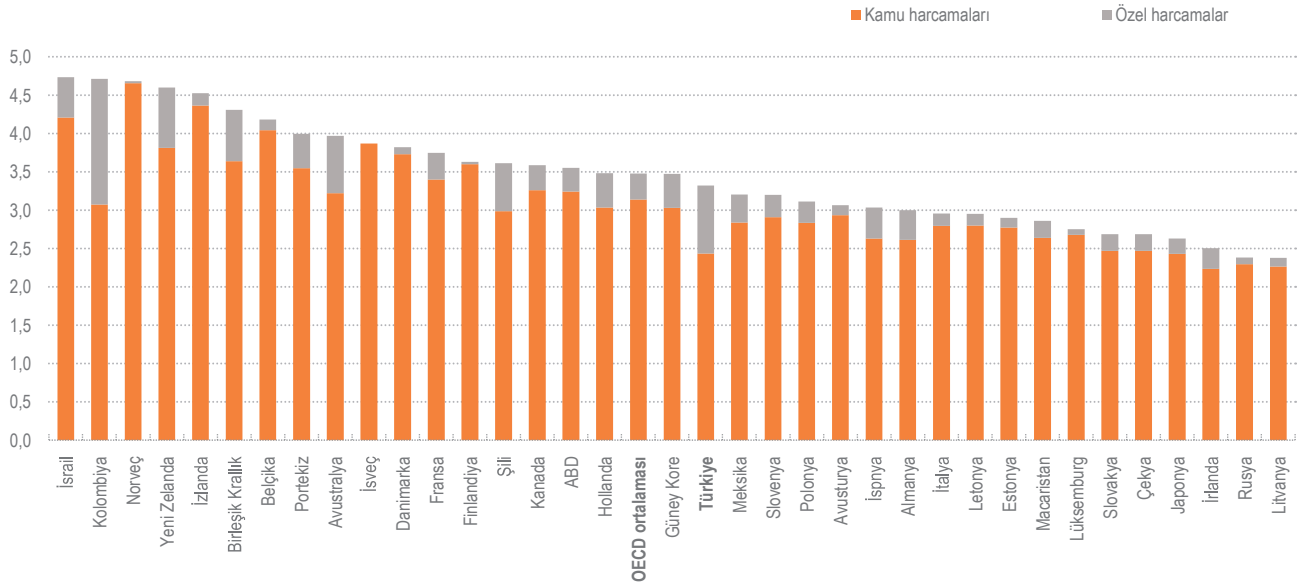
Şekil E.1.2'de 2017 yılında OECD ülkelerinde eğitime yapılan toplam kamusal ve özel harcamanın (okul öncesi ve yükseköğretim hariç) GSYH'ye oranı gösterilmiştir. Buna göre 2017 yılında OECD ülkelerinde GSYH içinde toplam kamusal ve özel harcama oranı en yüksek ülkeler Norveç (%4,7), İsrail (%4,7), Kolombiya (%4,7), Yeni Zelanda (%4,6) ve İzlanda (%4,6)'dır. OECD ülkeleri arasında eğitime yönelik kamusal ve özel harcama oranı en düşük ülkeler ise Litvanya, (%2,4), İrlanda (%2,5), Japonya (%2,6), Çekya ve Slovakya (%2,7)'dir. Türkiye ise %3,3 ile OECD ortalamasından (%3,4) daha düşük düzeyde harcama yapmıştır. OECD ülkelerinde GSYH içinde toplam kamusal harcama oranlarına bakıldığında Norveç (%4,7), İzlan-

da (%4,4), İsrail (%4,2), Belçika (%4,0) ve İsveç (%3,9)'in en yüksek oranda kamusal harcama yapan ülkeler olduğu, kamusal harcama oranları en düşük ülkelerin ise İrlanda (%2,2), Litvanya (%2,3), Japonya ve Türkiye (%2,4) olduğu görülmektedir. Türkiye, GSYH içinde kamusal harcama oranı OECD ülkeleri ortalamasından (%3,1) oldukça düşük ve tüm OECD ülkeleri arasında en düşük oranda kamusal harcama yapan ülkelerden biridir. GSYH içinde özel harcama oranlarının en yüksek olduğu ülkeler Kolombiya (%1,6), Türkiye (%0,9), Avustralya (%0,8) ve Yeni Zelanda (%0,7)'dir. Norveç, İsveç, Belçika, Danimarka, Avusturya, Letonya, Estonya, Lüksemburg ve Litvanya %0,1 ya da daha düşük oranda GSYH içinde özel harcama yapmaktadır.

OECD ülkelerinde eğitim kademelerine göre eğitime yapılan toplam harcamanın GSYH'ye oranı Tablo E.1.3'te gösterilmiştir. Buna göre, GSYH içinde eğitime ayrılan toplam kaynakların eğitim kademelerine göre dağılımı OECD ülkelerinde önemli ölçüde farklılaşmaktadır.

OECD ortalamalarına göre GSYH içinde ilkökula %1,5, ortaokula %1,0 ve ortaöğretime %1,1 (genel ortaöğretim %0,6 ve mesleki ortaöğretim %0,5) oranında harcama yapılmıştır. Eğitime yapılan toplam harcama içinde ülkelerin çoğu ilkökula diğer kademelere göre daha fazla kaynak ayırmaktadır. Bunun muhtemel nedeni ilkokulun birçok ülkede beş ya da daha uzun süre olmasıdır. Avusturya, Kolombiya, Çekya, Fransa, Almanya ve Letonya ortaokula daha fazla kaynak ayırırken Belçika, Macaristan, İtalya ve Türkiye ise ortaöğretime daha fazla kaynak ayırmaktadır. Ortaöğretim düzeyinde genel ortaöğretim ve mesleki ortaöğretime ayrılan kaynaklara bakıldığında ise Avusturya, Belçika, Çekya, Finlandiya, Almanya, Lüksemburg, Hollanda, Polonya, Slovakya ve Slovenya gibi ülkelerin mesleki eğitime genel ortaöğretime göre daha fazla kaynak ayırdığı, diğer ülkelerin ise genel ortaöğretime benzer ya da daha yüksek kaynak ayırdığı görülmektedir. Mesleki eğitime daha fazla kaynak ayıran ülkeler genel olarak mesleki eğitim konusunda dünyanın önde gelen ülkeleri olarak bilinmektedir.

Şekil E.1.2 OECD ülkelerinde eğitime yapılan toplam kamusal ve özel harcamanın GSYH'ye oranı (%) (2017)

Kaynak: OECD (2020).

Not: Okul öncesi ve yükseköğretim hariç.

Tablo E.1.3 OECD ülkelerinde eğitim kademelerine göre eğitime yapılan toplam harcamanın GSYH'ye oranı (%) (2017)

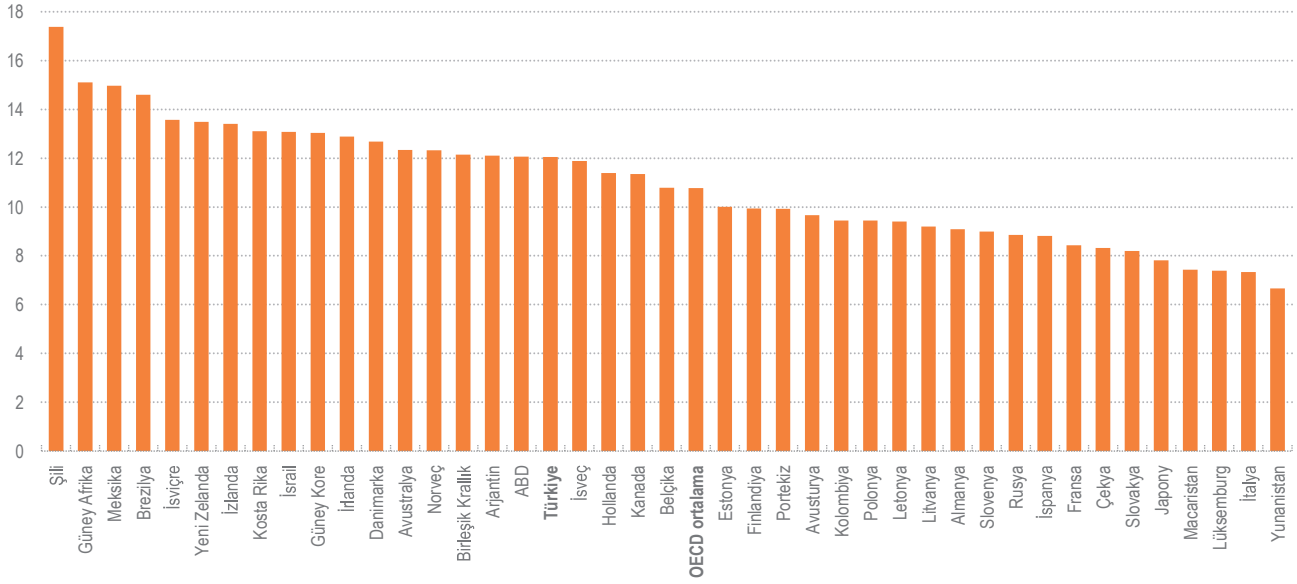
	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğretim		
			Genel programlar	Mesleki programlar	Tüm programlar
İsrail	2,5	-	1,4	0,9	2,2
Belçika	1,6	0,9	0,7	1,0	1,7
Norveç	2,2	1,0	0,8	0,7	1,5
Türkiye	0,9	1,0	0,7	0,7	1,5
Birleşik Krallık	1,9	1,0	0,9	0,5	1,4
Kanada	2,2	-	-	-	1,4
Yeni Zelanda	1,8	1,3	1,0	0,3	1,4
İsviçre	-	-	-	-	1,3
Fransa	1,2	1,3	0,8	0,5	1,2
İtalya	1,0	0,7	-	-	1,2
Finlandiya	1,3	1,1	0,3	0,9	1,2
Portekiz	1,6	1,2	-	-	1,2
İzlanda	2,2	1,0	0,8	0,4	1,2
Şili	1,8	0,6	0,9	0,3	1,2
Hollanda	1,2	1,2	0,3	0,8	1,2
Güney Kore	1,5	0,8	-	-	1,1
Macaristan	0,7	0,7	0,7	0,4	1,1
İsveç	1,9	0,9	0,6	0,5	1,1
OECD ortalaması	1,5	1,0	0,6	0,5	1,1
ABD	1,7	0,9	-	-	1,0
Avusturya	0,9	1,2	0,3	0,6	0,9
Almanya	0,7	1,2	0,4	0,5	0,9
Slovenya	1,5	0,8	0,3	0,6	0,9
İspanya	1,3	0,8	0,6	0,3	0,9
Lüksemburg	1,1	0,8	0,3	0,5	0,9
Çekya	0,8	1,0	0,2	0,7	0,9
Danimarka	2,0	1,0	-	-	0,9
Polonya	1,6	0,7	0,3	0,5	0,8
Letonya	1,4	0,7	0,5	0,4	0,8
Slovakya	0,9	0,9	0,3	0,6	0,8
Japonya	1,1	0,7	-	-	0,8
Meksika	1,6	0,8	0,5	0,3	0,8
Avustralya	1,8	1,3	0,6	0,2	0,8
Yunanistan	1,3	0,7	0,5	0,3	0,7
Estonya	1,5	0,7	0,4	0,3	0,7
Kolombiya	2,0	2,1	-	-	0,6
İrlanda	1,2	0,6	-	-	0,5
Litvanya	0,8	1,0	0,3	0,1	0,4

Kaynak: OECD (2020).

Şekil E.1.4'te OECD ülkelerinde 2017 yılında toplam hükümet harcamaları içinde eğitime yapılan toplam kamu harcamalarının oranı gösterilmiştir. Buna göre, toplam hükümet harcamaları içinde eğitime yapılan toplam kamu harcama oranı en yüksek ülkeler Şili (%17,4), Meksika (%15), İsviçre ve Yeni Zelanda (%13,5) iken harcama

oranı en az ülkeler Yunanistan (%6,6), İtalya ve Lüksemburg (%7,3), Macaristan (%7,4) ve Japonya (%7,8)'dir. Türkiye'nin ise toplam hükümet harcamaları içinde eğitime yapılan toplam kamu harcamaları oranı %12,1 ile OECD ortalamasından (%10,8) daha yüksektir.

Şekil E.1.4 OECD ülkelerinde toplam hükümet harcamaları içinde eğitime yapılan toplam kamu harcamalarının oranı (%) (2017)

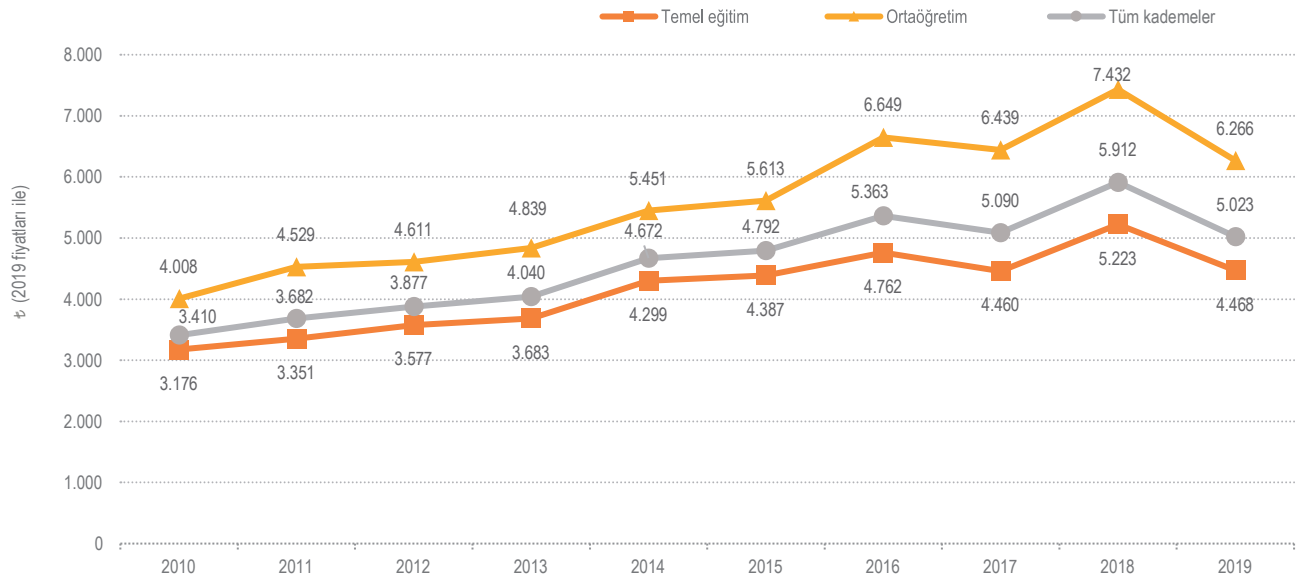
Kaynak: OECD (2020).

Not: Okul öncesi ve yükseköğretim hariç.

Bu göstergede kademelere ve okul türlerine göre öğrenci başına yapılan harcamalar ve yıllara göre yapılan harcamalardaki değişimler incelenecektir. Ardından öğrenci

başına yapılan harcama verileri OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

Şekil E.2.1 Kademelere göre öğrenci başına yapılan harcamalarda (₺) yaşanan değişim (2010-2019)

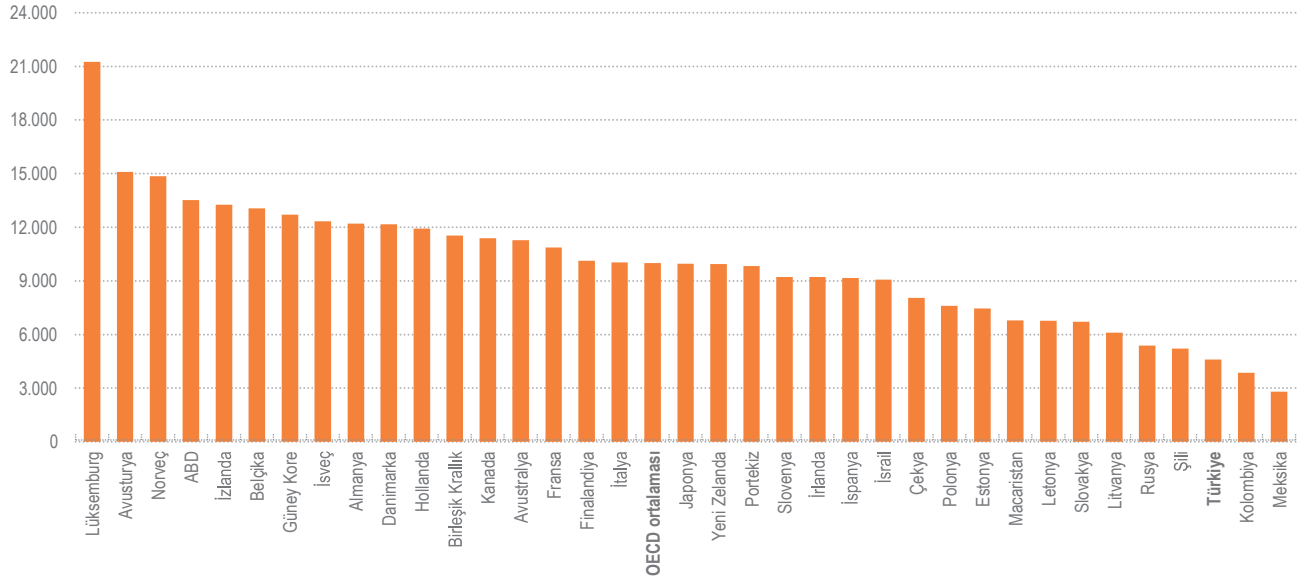
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri ile Hazine ve Maliye Bakanlığının 2019 yılı istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.
Not: Temel eğitim; okul öncesi, ilkökul ve ortaokulu kapsamakta olup, hesaplamalarda Aralık 2019 sabit fiyatları esas alınmıştır.

Şekil E.2.1'de 2010-2019 yılları arasında kademelere göre öğrenci başına yapılan harcamalarda yaşanan değişim gösterilmiştir. Aralık 2019 sabit fiyatı esas alınarak yapılan hesaplamaya göre 2010-2018 yılları arasında öğrenci başına yapılan harcama hemen hemen her yıl artmış, ancak 2019 yılında bir önceki yıla göre keskin bir düşüş yaşamıştır. Temel eğitimde öğrenci başına 2010 yılında 3.176 TL harcama yapılırken bu rakam 2018 yılında 5.223 TL'ye yükselmiş, 2019 yılında 4.468 TL'ye inmiştir. Ortaöğretimde ise 2010 yılında yapılan harcama 4.008 TL iken 2018 yılında 7.432 TL'ye yükselmiş, 2019 yılında 6.266 TL'ye inmiştir. Tüm kademelerde öğrenci başına yapılan harcama 2010 yılında 3.410 TL iken bu miktar 2018 yılında 5.912 TL'ye yükselmiş, 2019 yılında ise 5.023 TL'ye inmiştir. Şekilde açık bir şekilde görüldü-

ğü üzere, 2019 yılında bir önceki yıla göre öğrenci başına yapılan harcama tüm kademelerde oldukça keskin bir düşüş yaşamıştır.

Şekil E.2.2'de 2017 yılında OECD ülkelerinde öğrenci başına yapılan toplam harcama miktarı (okul öncesi ve yükseköğretim hariç) gösterilmiştir. Buna göre Lüksemburg (21.244 \$), Avusturya (15.097 \$), Norveç (14.848 \$) ve ABD (13.511 \$) öğrenci başına en yüksek harcama yapan ülkelerdir. Meksika (2.803 \$), Kolombiya (3.855 \$) ve Türkiye (4.594 \$) en düşük düzeyde öğrenci başına harcama yapan ülkelerdir. Türkiye, OECD ülkeleri ortalamasının (9.999 \$) yarısından daha az düzeyde öğrenci başına harcama yapmaktadır.

Şekil E.2.2 OECD ülkelerinde öğrenci başına yapılan toplam harcama (\$) (2017)

Kaynak: OECD (2020).

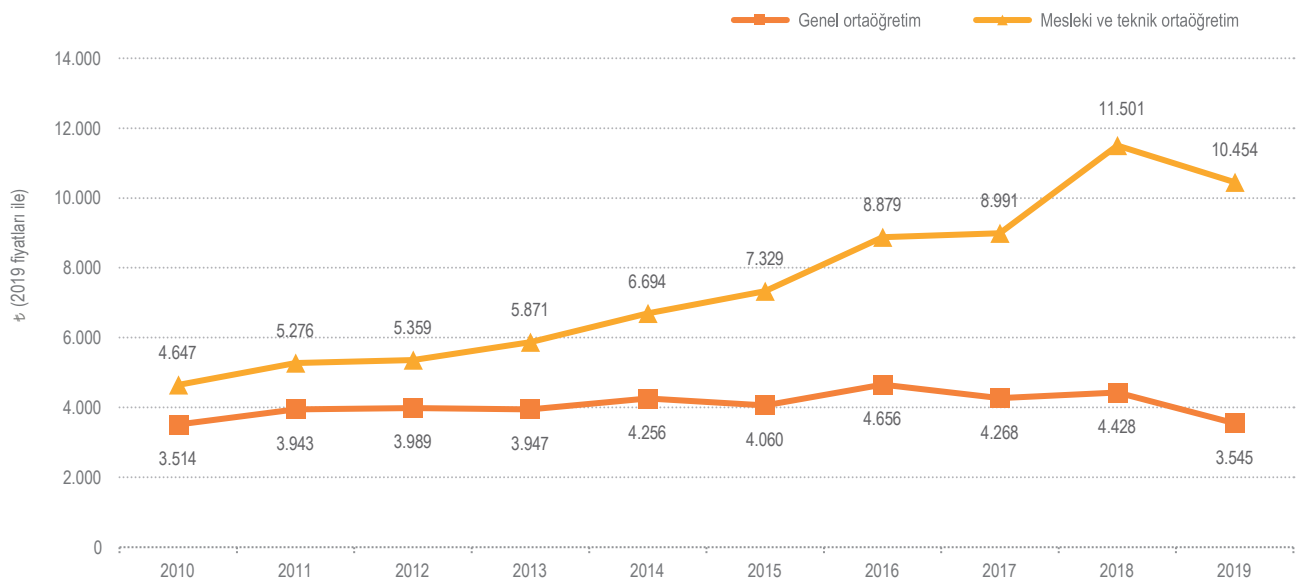
Not 1: Satın alma gücü paritesine göre hesaplanmıştır.

Not 2: Okul öncesi ve yükseköğretim hariç.

Şekil E.2.3'te 2010-2019 yılları arasında ortaöğretimde lise türüne göre öğrenci başına yapılan harcamalarda yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2010-2018 yılları arasında mesleki eğitime ayrılan kaynaklar düzenli olarak artmış ve 4.647 TL'den 11.501 TL'ye yükselmiştir.

Ancak 2019 yılında bir önceki yıla göre mesleki eğitimde öğrenci başına yapılan harcama 1.047 TL azalarak 10.454 TL'ye gerilemiştir. Genel ortaöğretimde ise 2010-2016 yılları arasında öğrenci başına yapılan harcama 3.514 TL'den 4.866 TL'ye yükselmiştir. Ancak 2016'dan

Şekil E.2.3 Ortaöğretimde lise türüne göre öğrenci başına yapılan harcamalarda (₺) yaşanan değişim (2010-2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri ile Hazine ve Maliye Bakanlığının 2019 yılı istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

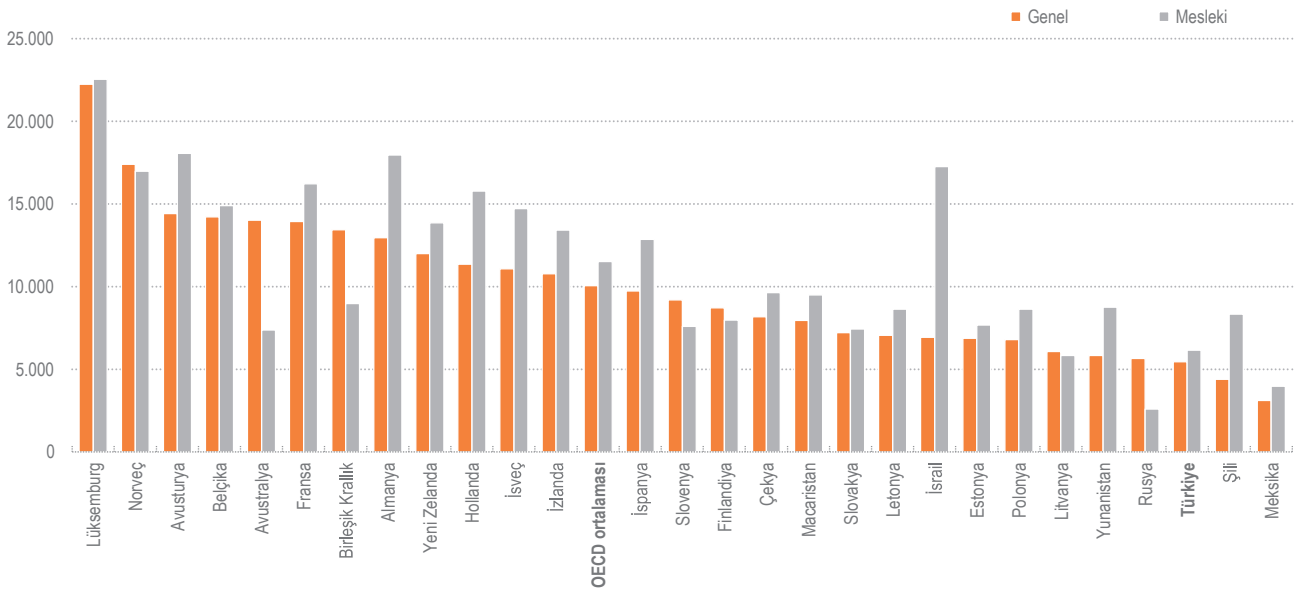
Not: Hesaplamalarda, Aralık 2019 sabit fiyatları esas alınmıştır.

sonra bu artış eğilimi tersine dönmüş ve sürekli olarak genel ortaöğretimde öğrenci başına yapılan harcama azalmıştır. 2019 yılında genel ortaöğretimde öğrenci başına 3.545 TL harcama yapılmış ve bu rakam 2010 yılında öğrenci başına yapılan harcamadan daha düşük bir rakamdır. Şekilde en dikkat çeken husus, yıllar içinde genel ortaöğretimde öğrenci başına yapılan harcama ile mesleki ortaöğretimde öğrenci başına yapılan harcama arasındaki farkın her geçen yıl artmasıdır. 2010 yılında mesleki eğitimde öğrenci başına yapılan harcama genel ortaöğretimde öğrenci başına yapılan harcama ile 1,3 katı iken 2019 yılında bu oran 3 katına kadar çıkmıştır.

Şekil E.2.4'te OECD ülkelerinde ortaöğretimde lise türüne göre öğrenci başına yapılan harcamalar gösterilmiştir. Buna göre, OECD ülkeleri ortalamasına bakıldığında mesleki eğitimdeki öğrenci başına yapılan harcama miktarı (11.521 \$) genel ortaöğretimdeki öğrenci başına yapılan harcama miktarından (10.051 \$) daha fazladır. Norveç, Birleşik Krallık, Finlandiya, Slovenya, Avustralya ve Litvanya'da genel ortaöğretimde öğrenci başına har-

cama miktarı ise mesleki ortaöğretimden daha yüksektir. Diğer ülkelerde ise mesleki ortaöğretimde öğrenci başına yapılan harcama miktarı genel ortaöğretimde öğrenci başına yapılan harcamalardan daha yüksektir. Mesleki ve genel eğitimde öğrenci başına yapılan harcamayı etkileyen çeşitli faktörler vardır. İlki öğrenci sayılarıdır. Finlandiya ve Slovenya gibi öğrencilerin %70'nin devam ettiği mesleki eğitimde öğrenci sayısı fazla olduğu için harcamalar daha az olmaktadır. İkinci olarak programların yapısı öğrenci başına yapılan harcama kaynağı etkilemektedir. İş temelli bileşenlere sahip meslek programları işyerlerinde eğitim ile ilgili ek harcamalar gerektirmektedir. Bunlar özel şirketler tarafından doğrudan ya da hükümet tarafından sübvansede edilmektedir. Üçüncü bir husus, bazı meslek alanları eğitim süreçlerinde pahalı ekipman ve altyapı gerekmektedir. Özellikle üretim ve inşaat alanlarındaki mesleki eğitim programlarının harcaması çok daha yüksek olmaktadır. Son olarak mesleki eğitim programlarına ve müfredatına yapılan yatırımlar öğrenci başına harcama miktarını etkilemektedir (OECD, 2020).

Şekil E.2.4 OECD ülkelerinde ortaöğretimde lise türüne göre öğrenci başına yapılan harcamalar (\$) (2017)

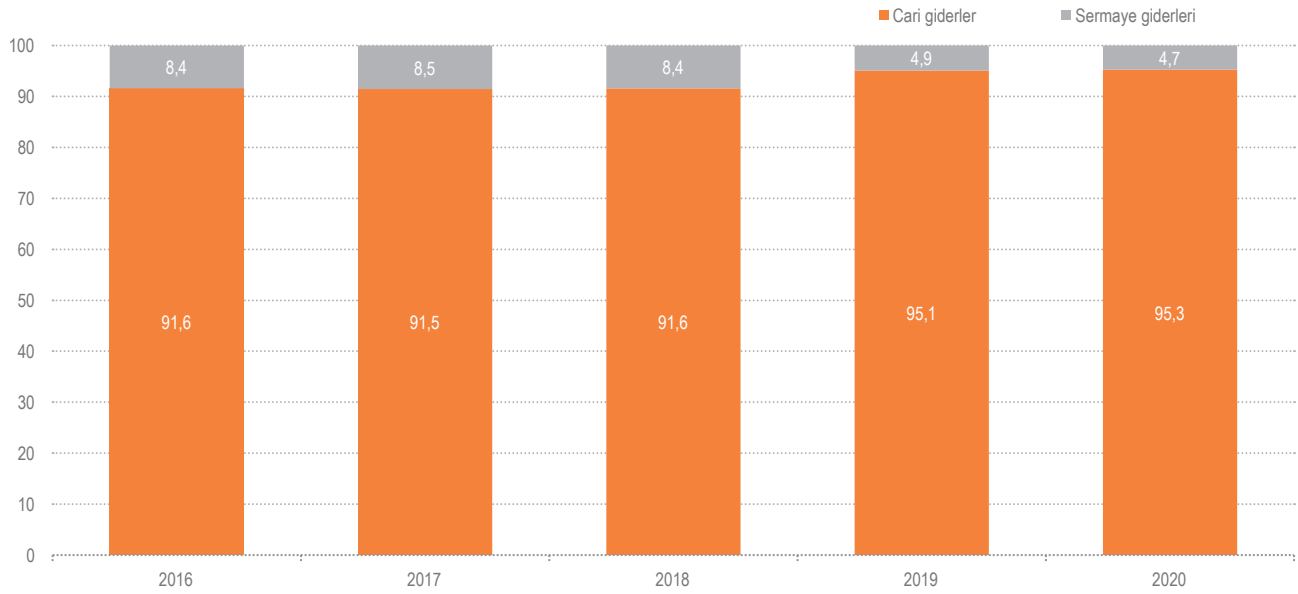
Kaynak: OECD (2020).

Not: Satın alma gücü paritesine göre hesaplanmıştır.

Bu göstergede ilk olarak MEB bütçesinin ekonomik sınıflandırmaya göre bütçe dağılımı ve bütçe dağılımında zaman içinde yaşanan değişim ele alınacaktır. Daha son-

ra OECD ülkelerinde eğitim harcamaları içinde cari ve sermaye giderlerinin oranları Türkiye ile karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Şekil E.3.1 MEB bütçesinde cari ve sermaye (yatırım) giderlerinin dağılımında yaşanan değişim (%) (2016-2020)

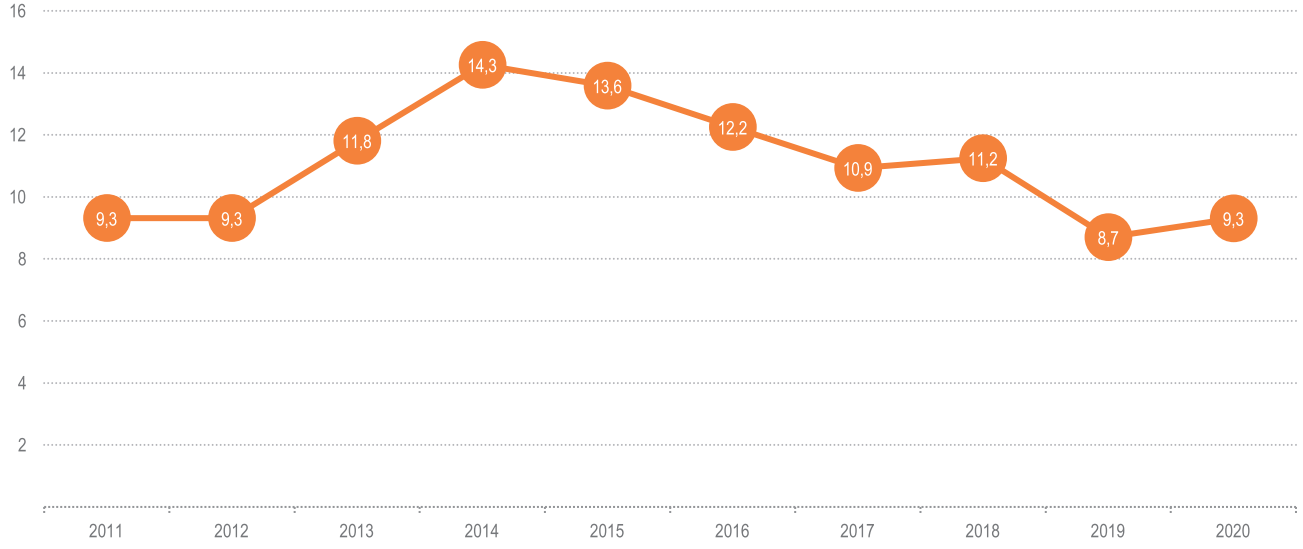
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil E.3.1'de 2016-2020 yılları arasında MEB bütçesinde cari ve sermaye (yatırım) giderlerinin dağılımında yaşanan değişim gösterilmiştir. Cari giderler, sosyal güvenlik ödemeleri dâhil personel ödemeleri ile "bütçe kanunlarıyla belirlenmiş, asgari değeri aşmayan ve/veya normal ömrü bir yıl veya bir yıldan daha uzun olmayan mal ve hizmet alımları ve faiz giderleri[ni]" (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020, s. 2) ifade ederken, sermaye harcaması ise dayanıklı mal türleri, bina inşaat ile ulaşım araçları, makine ve diğer teçhizatları içermektedir. 2016-2020 yılları arasında MEB bütçesi içindeki cari ve sermaye giderlerindeki değişime bakıldığında sermaye giderlerine

ayrılan payın azaldığı ve cari giderlere ayrılan payın ise arttığı görülmektedir. 2016 yılında MEB bütçesi içindeki toplam giderlerin %91,6'sı cari giderlere, %8,4'ü sermaye giderlerine ayrılmışken, 2020 yılında %95,3 cari giderlere %4,7 ise sermaye giderlerine ayrılmıştır.

Şekil E.3.2'de 2011-2020 yılları arasında merkezi bütçe yatırımlarından MEB yatırımlarına ayrılan payda yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre merkezi bütçe yatırımlarından MEB yatırımlarına ayrılan pay yıllar içinde dalgalanma yaşamasına rağmen 2011 ve 2020 yıllarında %9,3 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil E.3.2 Merkezi bütçe yatırımlarından MEB yatırımlarına ayrılan payda yaşanan değişim (%) (2011-2020)

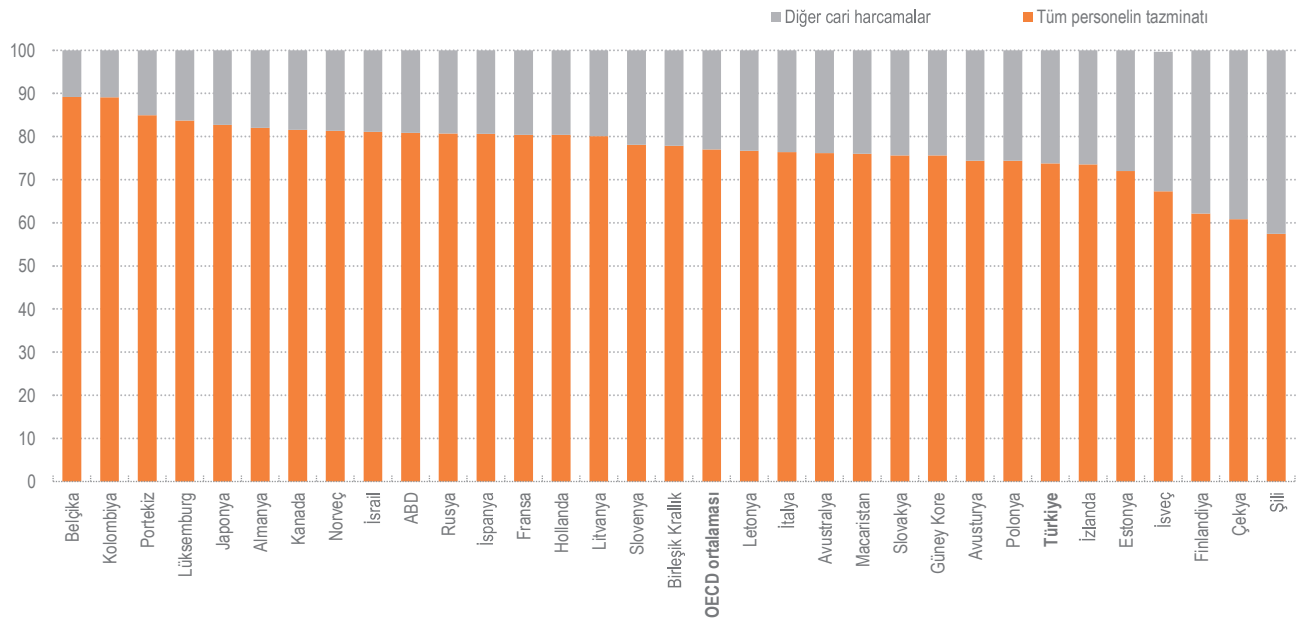

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2019*'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil E.3.3'te 2017 yılında OECD ülkelerinde kamu ve özel eğitim kurumlarındaki cari harcamanın dağılımı gösterilmiştir. Buna göre, kamu ve özel eğitim kurumlarında cari harcama en yüksek oranda personele yapılmaktadır. Cari harcamaların içinde personel giderlerinin en yük-

sek olduğu ülkeler Belçika (%89,2), Kolombiya (%89,1) ve Portekiz (%85) iken düşük olduğu ülkeler Şili (%57,4), Çekya (%60,9), Finlandiya (%62,1)'dır. Türkiye ise cari harcamalar içinde personel harcamaları %73,8 ile OECD ortalamasının (%77) altındadır.

Şekil E.3.3 OECD ülkelerinde kamu ve özel eğitim kurumlarında cari harcamanın dağılımı (%) (2017)

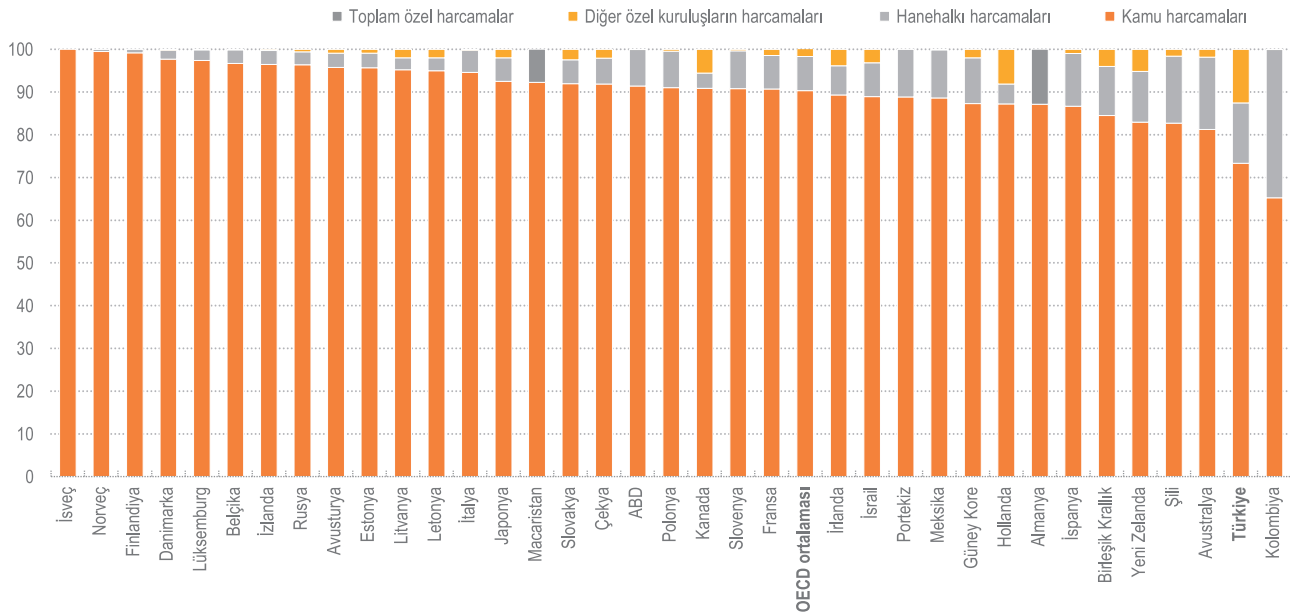
Kaynak: OECD (2020).

Not: Okul öncesi ve yükseköğretim hariç.

Şekil E.3.4'te OECD ülkelerinde 2017 yılında eğitime yapılan kamu ve özel harcamaların dağılımı gösterilmiştir. Buna göre İsveç (%0), Finlandiya ve Norveç (%1) ve Danimarka (%2) gibi İskandinav ülkeleri ile Lüksemburg ve Belçika toplam özel harcama oranları en düşük, kamu harcama oranları en yüksek ülkelerdir. Kolombiya (%65), Türkiye (%73), Avustralya (%81), Şili ve Yeni Zelanda (%83) kamu harcama oranları en düşük ülkelerdir. Türkiye'deki özel harcama oranı (%27), OECD ortalamasından (%10) oldukça yüksektir. Hatta Türkiye OECD ülkeleri arasında özel harcama oranı en yüksek ülkelerden biridir. Bunun

en temel nedeni ise Türkiye'de özellikle ortaöğretime ve yükseköğretime geçiş sınavları için öğrencilerin önemli bir kısmının özel kurs, etüt merkezi gibi okul dışı kaynaklara yönelmesi ve sınavlara hazırlık materyallerine harcama yapmasıdır. Özel harcama oranlarının yükselmesi ile sosyoekonomik olarak avantajlı ailelerin çocukları, bahsedilen imkânlardan faydalanırken dezavantajlı öğrencilerin faydalanma ihtimali daha düşüktür. Bu ise eğitimdeki eşitsizlik riskini artırmakta ve dezavantajlıların dezavantajlı durumunu daha da derinleştirmektedir (Çelik vd., 2019).

Şekil E.3.4 OECD ülkelerinde eğitime yapılan kamu ve özel harcamaların dağılımı (%) (2017)

Kaynak: OECD (2020).

Not: Okul öncesi ve yükseköğretim hariç.

- Türkiye’de eğitime ayrılan bütçenin son beş yıl içinde hem GSYH hem de merkezi bütçe içindeki payı azalmaktadır. Türkiye’nin GSYH içinde eğitime yönelik toplam harcamaları OECD ülkeleri ortalamasının çok az altında bir oranda olup GSYH içinde kamusal harcama oranı en düşük ülkelerden biridir. Okul öncesi ve ortaöğretimde okullaşmanın arttığı, ikili eğitimin devam ettiği dikkate alındığında eğitime ayrılan kamusal kaynakların daha da artırılması gerekmektedir. Kamu kaynaklarını dağıtırken dezavantajlı bölgelere öncelik verilmelidir. Bu ise kaynakların daha etkin ve verimli kullanılmasına neden olacaktır.
- Türkiye OECD ülkeleri arasında GSYH içinde ve eğitim harcamaları içinde en yüksek oranda özel harcama yapan ülkelerden biridir. Özel harcamaların yüksekliği, eğitimsel eşitsizliği artırma ve derinleştirme riski taşımaktadır. Bundan dolayı, Türkiye’nin özel harcamalardan kaynaklı olarak eğitimsel eşitsizliğin büyümesini engellemek ve tüm çocuklara daha kaliteli ve eşit eğitim fırsatları sunmak için eğitime ayrılan kamusal kaynaklarını daha da artırması gerekmektedir.
- Buna ilaveten, Türkiye’de son yıllarda öğrenci başına yapılan harcamada bir azalma görülmüş ve özellikle 2019 yılında bir önceki yıla göre keskin bir düşüş yaşanmıştır. Öğrencilere daha kaliteli bir eğitim hizmeti sunabilmek için öğrenci başına harcama miktarının 5 bin TL civarından en az 10 bin TL’ye yükseltilmesi gerekmektedir.
- Her geçen yıl eğitim bütçesi içinden yatırımlara ayrılan payın oranı azalmaktadır. Türkiye’de halen okul öncesi ve ortaöğretim düzeyinde okullaşma oranlarının arttığı, halen ikili eğitim olgusunun varlığını devam ettirdiği dikkate alındığında yatırımlara ayrılan bütçenin artırılması gerekmektedir. Bu bütçenin kullanımında dezavantajlı ve ihtiyaç duyulan bölgelere öncelik verilmelidir.

- Acemoglu, D. ve Angrist, J. (2000). How large are human-capital externalities? Evidence from compulsory schooling laws. *NBER Macroeconomics Annual*, 15, 9-59.
- Çelik, Z., Bozgeyikli, H., ve Yurdakul, S. (2019). *Eğitime bakış 2019: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Dee, T. S. (2004). Are there civic returns to education? *Journal of Public Economics*, 88(9), 1697-1720.
- Hanushek, E. A. ve Kimko, D. D. (2000). Schooling, labor-force quality, and the growth of nations. *American Economic Review*, 90(5), 1184-1208.
- Hanushek, E. A. ve Wößmann, L. (2007). *The role of education quality for economic growth*. World Bank Policy Research Working Paper No: 4122. The World Bank.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2020). Analitik bütçe sınıflandırmasına ilişkin rehber. <https://www.sbb.gov.tr/2020-2022-donemi-butce-hazirlama-rehberi/>
- OECD. (2020). *Education at a glance 2020: OECD indicators*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- The World Bank. (2019). *The changing nature of work*. The World Bank.
- UNESCO ve OECD. (2003). *Financing education-investments and returns: Analysis of the World education indicators*. UNESCO Institute for Statistics, Organisation for Economic Co-operation and Development World Education Indicators Programme.

Eğitim-Bir-Sen Genel Merkezi
Zübeyde Hanım Mahallesi Sebze Bahçeleri Caddesi No: 86 Kat: 14-15-16 Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 231 23 06 - Faks: (0312) 230 65 28
www.ebs.org.tr facebook.com/egitimbirsen twitter.com/egitimbirsen

